

T.C.
İstanbul Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
Türk Halk Edebiyatı Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

**TÜRK EFSANELERİYLE İLGİLİ KİTAPLARIN
AÇIKLAMALI BİBLİYOGRAFİSİ (1928-2011)**

Murat KARACA

2501100034

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Ferhat ASLAN

İstanbul 2014

T.C. İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER
1982 ENSTİTÜSÜ

Y Ü K S E K L İ S A N S
T E Z O N A Y I

ÖĞRENCİNİN

Adı ve Soyadı : Murat KARACA

Numarası

: 2501100034

Anabilim/Bilim Dalı: Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Danışman Öğretim Üyesi: Doç. Dr. Ferhat ASLAN
Türk Halk Edebiyatı Bilim Dalı

Tez Savunma Tarihi: 21.05.2014

Tez Savunma Saati

:14.00

Tez Başlığı

: Türk Efsaneleriyle İlgili Kitapların Açıklamalı Bibliyografisi (1928-2011)

TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'nin 36. Maddesi uyarınca yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin KABULÜ'NE OYBİRLİĞİ / OYÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- Doç. Dr. Ferhat ASLAN		Kabul
2- Doç. Dr. Abdulkadir EMEKSİZ		Kabul
3- Doç. Dr. Ersin TERES		Kabul

YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- Yrd. Doç. Dr. Murat ELMALI		
2- Yrd. Doç. Dr. Esra AKBALIK		

Murat KARACA

Türk Efsaneleriyle İlgili Kitapların Açıklamalı Bibliyografisi (1928-2011)

ÖZ

Çalışmamızda 1928-2011 yılları arasında ülkemizde efsane ile ilgili yayımlanan kitapların açıklamalı bibliyografyasına yer verirken, bu eserleri halk bilimi kuramları ve yöntemleri açısından değerlendirmeye çalıştık.

Ülkemizde halk bilimine eğilimin artmasıyla birlikte halk kültürüne ait her türlü folklorik malzemeyi tespit ve derleme çalışmaları hız kazanmıştır. Bu malzemelerin başında halk anlatıları gelmektedir. Bu doğrultuda halk anlatılarından efsane türü ile ilgili derleme ve tespit çalışmaları ile başlayan sürece bilimsel çalışmalar da eklenmiş, bu alanda yapılan çalışmalar artarak devam etmiştir.

Çalışmalar arttıkça bu çalışmaların bibliyografik olarak kayıt altına alınması ihtiyacı da hissedilmiştir. Bu çalışmayla, efsane konusunda yayımlanmış kitaplar incelenerek ve değerlendirilerek bir araya getirilmiştir. Sonuç kısmında efsane çalışmaları ile ilgili istatistikî bilgiler grafiklerle birlikte açıklanmıştır. Burada incelediğimiz kitaplar, bundan sonraki çalışmalara kaynaklık edecek, içerik ve yöntem belirlemede faydalı olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Halk Edebiyatı, Efsane, Mitoloji, Türk Efsaneleri, Bibliyografya.

Murat KARACA

Annotated Bibliography of the Books Relevant to the Turkish Legends (1928-2011)

ABSTRACT

While including descriptive bibliography of the published books in relation to the legends in our country from 1928 to 2011, we also tried to evaluate these works in the view of the legend guidelines and procedures in this study.

With the increased motivation towards Legend in our country, the pursuit of identifying and collecting every type of folkloric equipment that belongs to the folk culture has been hastened. The legends are the most important of them all. Accordingly, scientific studies are also added to the process beginning with legends, followed by compilation and categorizing of legend types and works, thus studies carried out in this field continued to increase rapidly.

A need for the bibliographic recordings of these studies has been felt as the studies mounted up. In this study, the books published about legends are compiled after thorough investigations and evaluations. Statistical information about legends is provided in the conclusion section in graph form. The books that we have investigated will be a resource for future studies and will be of benefit in content and process classifying.

Keywords: Folk Literature, Legend, Mythology, Turkish Legends, Bibliography.

ÖN SÖZ

Konuşmak, anlatmak ve iletişim kurmak insanın en önemli ihtiyacıdır. İnsanlar var olduğu günden bu yana bu ihtiyacı gidermenin gayretinde olmuşlardır. Bu durum çeşitli anlatı türlerinin gelişmesine zemin hazırlamış ve masal, efsane, destan vb. gibi anlatı türleri ortaya çıkmıştır.

Bu kadar eski olan aynı zamanda günümüzde de varlığını devam ettiren halk anlatılarının gelecek nesilleri de bir sonraki gelecek nesillere taşıyacağını söylemek yanlış olmasa gerek. Biz de bu çalışmamızda geçmişin izlerini günümüz insanlarına taşıyan ve geleceğe ışık tutan anlatılardan efsaneyi ve efsanelerle ilgili yapılan çalışmaları incelemeye çalıştık.

Ait oldukları toplumların ve kültürün en büyük hazinesi olan halk anlatılarını hususen efsaneleri belirli bir sistemle bilimsel yöntemlerle incelemek oldukça gecikmiş olsa da hali hazırda elimizde olan bu konuyla ilgili yazılan eserleri görmek istedik. Efsane ile ilgili kitapların bibliyografik çalışmasının henüz yapılmamasının bu alanda önemli bir eksiklik olduğunu düşündük. Çalışmamızla bu eksikliğı gidermeye ve bu çalışmaların nicelik ve nitelik yönüyle mevcut durumunu göstermeye çalıştık. Tezimizde yer alan kitaplar ve değerlendirmeler, bu alanda yapılan çalışmaların günümüze kadar gösterdiği gelişmelerle ilgili çıkarımda bulunmaya yönelik ipuçları verecektir. Bu da bize sahip olduğumuz kültürel ve bilimsel varlığımızı göstermekle kalmayıp, efsanelerle ilgili yapılan çalışmaların ne derece güvenilir, bilimsel ya da popüler olduğunu gösterecek ve kültürel mirasımızın ne kadarına nüfuz edebildiğimizi yorumlamada yardımcı olacaktır.

Çalışmamız ana hatlarıyla üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde terim olarak “efsane” kavramı üzerinde durulmuş, efsanelerin sözlüklerde, ansiklopedilerde yer alan ve araştırmacıların yapmış oldukları tanımlamalarına yer verilmiştir.

Aynı bölümde efsanenin ne olduğu işlendikten sonra, halk anlatıları arasında önemli bir yeri olan efsanelerin nasıl teşekkül ettikleri, genel hatlarıyla özellikleri ve

günümüzde de tartışılan tasnif problemleri üzerinde durulmuş, araştırmacılardan örneklerle konuya açıklık getirilmeye çalışılmıştır.

Halk anlatılarının, özellikle efsanelerin toplum nazarında, sosyal hayatta ve bireysel olarak ne gibi işlevlerinin olduğu üzerinde durulmuş, efsanelerde anlatıcı unsurunun önemine değinilmiştir.

Çalışmamızın bir diğer basamağını efsane ile ilgili yayınlanmış kitapların, bibliyografik olarak incelenmesi oluşturmaktadır. Dolayısıyla ikinci bölümde genel olarak “bibliyografya nedir?” sorusuna cevaplar aranmış ve bibliyografyanın kapsamı ile tasnifi üzerinde durulmuştur.

Üçüncü ve son bölümde ise eserlerin künyeleri, yazar hakkında bilgi, çalışmaların kapsamı, amacı ve yöntemi belirlenip, kitabın içindekiler kısmı paylaşılmıştır. Burada amaç, kitabın içeriği hakkında küçük de olsa malumat verme çabasıdır. Nitekim bu bölümlerden sonra kısaca kitabın [eğer varsa] “Ön söz”, “Giriş”, “Sunuş” ve “Sonuç” bölümleri ve içeriği hakkında bilgiler verilmiştir.

Çalışmamızın son basamağını ise değerlendirme bölümü oluşturmaktadır. Bu bölümde eserin adı ile içeriğinin uygun olduğundan, kullanılan bilimsel yöntem ve tekniklere varıncaya kadar bir değerlendirme yapılmıştır. Halk biliminin araştırma ve uygulama yöntemleri çerçevesinde bir kritiğe tabi tuttuğumuz eserlerin yanlış bulduğumuz ve takdir ettiğimiz yönlerini burada paylaşarak düşüncelerimizi nihayete erdirmeyi uygun bulduk.

Tezimi hazırlarken çalışmalarımın her aşamasında benden desteğini hiçbir zaman esirgemeyen, bilgi ve tecrübesinden faydalandığım, bıkmadan usanmadan sorularıyla ilgilenen, yardımlarıyla tezimi tamamlayabildiğim değerli hocam Doç. Dr. Ferhat Aslan’a, maddi ve manevi yardımlarını benden esirgemeyen sabırla bana tahammül eden sevgili eşim Şehri Karaca’ya, kendisine fazla vakit ayıramadığım için çocukluk yıllarındaki en değerli oyuncağı olan babasını O’ndan çaldığım biricik oğlum Suat Karaca’ya, tezimin hazırlanmasında benimle beraber kütüphane kütüphane dolaşan arkadaşlarıma çok teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZ	iii
ABSTRACT.....	iv
ÖN SÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vii
GRAFİK LİSTESİ.....	ix
HARİTA	ix
KISALTMALAR.....	x
GİRİŞ	1
Çalışmanın Konusu.....	1
Çalışmanın Amacı.....	1
Çalışmanın Kapsamı.....	1
Çalışmanın Yöntemleri.....	2
BİRİNCİ BÖLÜM	
EFŞANE TERİMİ VE EFŞANELERİN ÖZELLİKLERİ.....	3
1. 1. Efsane Kavramı.....	3
1.1.1. Sözlüklerde Efsane Tanımı.....	4
1.1.2. Ansiklopedilerde Efsane Tanımı.....	5
1.1.3. Araştırmacıların Efsane Tanımı.....	5
1.2. Efsanelerin Özellikleri.....	7
1.3. Efsanelerin Teşekkülü.....	8
1.4. Efsanelerin Tasnifi.....	10
1.5. Efsanelerin İşlevleri.....	13
1.6. Efsanelerde Anlatıcı Unsuru.....	15
İKİNCİ BÖLÜM	
BİBLİYOGRAFYA NEDİR?.....	16
2.1. “Bibliyografya” Nedir?.....	16
2.2. Bibliyografyanın Kapsamı ve Tasnifi.....	16

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

EFSA NELER ÜZERİNE YAZILMIŞ KİTAPLARIN İNCELENMESİ.....21

SONUÇ.....355

KAYNAKÇA.....367

GRAFİK LİSTESİ

Grafik 1. Kitaplaştırılmış Tez Çalışmaları İle Müstakil Kitap Çalışmalarının Oranı.....	357
Grafik 2. Çalışmada Yer Alan Kitapların Amatör ve Bilimsel Olarak Dağılımı.....	359
Grafik 3. Müstakil Efsane Kitaplarının Diğer Türlerin de Bulunduğu Kitaplara Oranı.....	360
Grafik 4. Halk Bilimsel Terim Olarak Efsane Kelimesinin Doğru ve Yanlış Kullanımları.....	361
Grafik 5. Tezimizde Yer Alan Efsanelerle İlgili Kitapların Konularına Göre Dağılımı.....	362
Grafik 6. Efsane İle İlgili Basılı Kitapların Yıllara Göre Dağılımı..	365

HARİTA

Harita 1. Türkiye’de Efsane İle İlgili Yayınlanan Kitapların İllere Göre Durumu.....	364

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı geçen eser
Bkz.	: Bakınız
bs.	: Baskı / basım
C.	: Cilt
cm.	: Santimetre
ev.	: Çeviren
hrt.	: Harita
Haz.	: Hazırlayan
ISBN	: Uluslararası Standart Kitap Numarası
res.	: Resim
S.	: Sayı
s.	: Sayfa
TDK	: Türk Dil Kurumu
vd.	: Ve diğerkleri
vs.	: Ve sair
vb.	: Ve benzeri
y.	: Yok
[y.]	: Yaprak

GİRİŞ

Çalışmanın Konusu

Türkiye’de 1928-2011 yılları arasında efsanelerle ilgili yayımlanan kitapların açıklamalı bibliyografyası çalışmamızın ana konusunu oluşturmaktadır.

Çalışmanın Amacı

Çalışmamızın ana gayesi, kültürel mirasımız olan efsanelerle ilgili yapılan çalışmaların ne ölçüde olduğunu ayrıca eksikliği her geçen gün artarak hissedilen bilimsel çalışmaların ve halk bilimi metodolojisine uygun olarak yapılan derleme ve saha çalışmalarının mevcut durumunu görmek ve göstermektir.

Bu bağlamda efsanelerle ilgili basılan kitapların muhteva ve şekil yönüyle kritiğini yaparak, sahip olduğumuz kültürel mirasın yazılı kültüre ne kadarını aksettirebildiğimizi görmek / göstermek istedik. Bununla birlikte ülkemizde bu alanda yapılan çalışmaların geçmişten günümüze ne gibi gelişmeler gösterdiği ile ilgili çıkarımda bulunabilmeyi hedefledik.

Çalışmanın Kapsamı

Çalışmamız 1928-2011 yılları arasında Türkiye’de yayınlanmış olan efsanelerle ilgili kitapların açıklamalı bibliyografyasından oluşmaktadır.

Çalışmayı kapsam olarak sadece kitaplarla sınırlı tutmayı tercih ettik. Bunun nedeni yüksek lisans ya da doktora tezi olarak hazırlanan çalışmaların daha sonra bir şekilde kitaplaştırılması ve yeniden düzenlenmesidir. Bu bağlamda yaptığımız çalışma, efsanelerle ilgili 103 adet basılı kitabın açıklamalı bibliyografyası çalışmasıdır.

Çalışmanın Yöntemleri

Çalışmamızın yöntemi genel olarak kütüphane araştırmalarına dayanmaktadır. Çeşitli kütüphanelerden taradığımız efsanelerle ilgili basılı kitapların yanında, yazılı kaynaklardan derleme yöntemi ile elde ettiğimiz kitapları halk biliminin temel disiplinleri çerçevesinde incelemeye çalıştık. İncelediğimiz kitaplar, yazarların soyadlarına göre alfabetik olarak sıralanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM: EFSANE TERİMİ VE EFSANELERİN ÖZELLİKLERİ

1.1. Efsane Kavramı

Efsaneyi tanımlama çalışmaları özellikle halk biliminin bağımsız bir bilim dalı olmasından sonra günümüze gelinceye kadar ayrı bir önem kazanmış, efsaneler üzerine birçok tanımlamalar yapılmıştır. Fakat bu tanımlamalar efsaneyi herkesin kabul ettiği ortak bir aklın merkezine yerleştirememiş, ortak ve kabul edilebilir bir tanım ortaya konulamamıştır¹.

Efsane kelimesi terim olarak incelendiğinde bazı dillerdeki karşılıkları şu şekilde karşımıza çıkmaktadır (Sakaoğlu, 1980: 4):

Türkiye Türkçesi	Arapça	İngilizce	Almanca	Fransızca	İspanyolca	Farsça
Efsane	Esatir	Legend	Sage	Léggende	Leyenda	Afsâne

Anadolu Türkleri arasında ise efsane, menkabe, esâtir ve mitoloji terimleri yaygın olarak kullanılmaktadır. Anadolu dışında yaşayan Türklerden Azeri Türkleri; esâtir, mif, efsane, Türkmenler; epsana, rovat, Özbekler; efsane, rivayat, Karakalpaklar; epsane, legenda, anız, anız-engime, Kazaklar; anız, anız-engime, epsane-hikayet, Başkurtlar; rivayat, legenda, Kırım Tatarları; efsane, Kazan Tatarları; rivayat, legenda, ekiyet, beyt, Altay Türkleri; kuuçın, kep-kuuçın, mif-kuuçın, legenda-kuuçın, Hakaslar; kip-çoo, legenda, çoo-çaah, Tuva Türkleri; tool-çurgu çugaa, Karaçaylar; aytıv, tavruh, Uygurlar; rivayet, epsene, Yakutlar; kepsen, sehen, kepsel, bıırgı sehen, Kırgızlar; ulamış, mif, ılakap, comok gibi terimleri efsane kelimesine karşılık olarak kullanılmaktadır (Ergun, 1997: 2).

¹ Ferhat Aslan, *Ayasofya Efsaneleri*, İstanbul, Kültür Sanat Basımevi, 2011, s. 74. Yazar, künyesi verilen eserinde bunun sebebinin bu alanda çalışma yapanların ellerindeki kısıtlı efsane metinlerine göre bir tanım getirmiş olmalarından kaynaklandığını söylemektedir.

1.1.1. Sözlüklerde Efsane Tanımı

Türk Dil Kurumu, yayınladığı **Türkçe Sözlük**'te efsaneyi şu şekilde tanımlamıştır: “(efsa:ne) 1. ed. Eski çağlardan beri söylenegelen, olağanüstü varlıkları, olayları konu edinen hayalî hikâye, söylence. 2. mec. Gerçeğe dayanmayan, asılsız söz, hikâye vb.” (Türkçe Sözlük, 1998: 433).

Şemseddin Sami tarafından hazırlanan **Kâmus-ı Türkî** adlı sözlükte ise efsane; “1. Masal, asılsız hikâye, hurafat. 2. Şöhret bulup dillere düşen vak’a ve hal” şeklinde tanımlanmıştır (Şemseddin Sami, 1978: 136).

Budunbilim Terimleri Sözlüğü'nde ise “Tanrıların, insanların, kahramanların ve evrenin yaratılışının yanı sıra ilk günâhı, ilk ölümü, tufanı, tanrıların insanları nasıl cezalandırdıklarını, ikinci planda ise avcılığın ve hayvancılığın başlangıcını, bitkilerden nasıl yararlanıldığını, ateşin ilk kez elde edilmesini, cinsel hayatın başlangıcını; ilk ailenin, törelerin ve toplumsal kurumların ortaya çıkışını konu edinen; bunları destansı ve şiirli bir dille anlatan, çoğu zaman kutsal sayılan öyküler” olarak tanımlanmaktadır (Budunbilim Terimleri Sözlüğü, 1973).

Gösterim Sanatları Terimleri Sözlüğü de yukarıdaki tanıma yakın bir tanım getirerek efsaneyi “Tarih öncesi Tanrıların yaşamları ve kahramanların serüvenleri yoluyla bir toplumun inançlarını, duygularını, eğilimlerini ve düşünce dizgesini yansıtan olağanüstü öykü” şeklinde tanımlamaktadır (Gösterim Sanatları Terimleri Sözlüğü, 1983). Bütün bu tanımların yanısıra;

Edebiyat ve Söz Sanatı Terimleri Sözlüğü'nde efsane “Bir tarafı az çok tarihe dayanmakla beraber inanılmaz olgularla süslü olan halk hikâyesi” şeklinde tanımlanmış ve efsanenin halk hikâyesi ile aynı olduğunu vurgulanmıştır (Edebiyat ve Söz Sanatı Terimleri Sözlüğü, 1948).

Orhan Hançerlioğlu, **İslam İnançları Sözlüğü**'nde efsaneyi, ağızdan ağıza (dilden dile) anlatılagelen olağanüstü özellikler taşıyan öykü olarak değerlendirmiştir. Bu bağlamda Hançerlioğlu'na göre efsaneler gerçek ve olağanüstü

bir olay karşısında anlatıldığı gibi gerçek olmayan hayal ürünü bir olay da efsanelere konu olabilmektedir (İslam İnançları Sözlüğü, 2006: 78).

1.1.2. Ansiklopedilerde Efsane Tanımı

Türk Ansiklopedisi, efsaneleri; “Başlangıçta tabiatüstü nitelikler gösteren aziz hayatlarını, sonraları da halk muhayyilesinin ve şair yaratmalarının etkisiyle, biçim değiştirmiş tarih olaylarını anlatan harika niteliğinde hikâye” şeklinde tanımlamıştır. Küçük bazı değişikliklerle beraber bu tanıma yakın bir tanımlamayı da **Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi**’nde görmekteyiz. **Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi**’nde efsane; “Edebiyatta tabiatüstü nitelikler gösteren kişilerin hayatlarını, halk muhayyilesinin ya da şairlerin oluşturduğu tarih olaylarını anlatan, olağanüstü olaylarla süslenen hikâyelere verilen isim” olarak tanımlanmaktadır.²

1.1.3. Araştırmacıların Efsane Tanımı

Efsane tanımlamalarında birçok araştırmacının küçük farklılıklarla birlikte genellikle Grimm kardeşlerin tanımına ortak bir tanım etrafında birleştiklerini görüyoruz. Bu tanımları Grimm kardeşler; “Efsane, gerçek veya hayali muayyen şahıs, herhangi bir hadise veya herhangi bir yer hakkında anlatılan hikâyelerdir” şeklinde özetlemişlerdir (Sakaoğlu, 1980: 4).

Mustafa Nihat Özön; “Bir tabiat olayını, bir varlığın meydana gelişini, tabiat elemanlarının birinde olan değişikliği akıl dışı ve olağanüstü açıklamalarla anlatan hikâye. Bunun temeli olan olay halkın muhayyilesinde şekil değiştirerek, ağızdan ağza, kuşaktan kuşağa geçer” diyerek efsaneyi tanımlamıştır (Özön, 1954: 74).

Almanya’da halk bilimi çalışmalarının başlangıcında önemli rolü olan Grimm kardeşlerden sonra efsaneler üzerine çalışan Max Luthi, efsaneleri gerçeklerden ayırt etmemiş ve gerçekten olan olaylar olarak değerlendirmiştir. Fakat bunun yanında onu

²Metin Ergun, **Türk Dünyası Efsanelerinde Değişme Motifi**, Ankara, TDK Yayınları, 1997, s. 6

gerçeklikten uzaklaştıran iki önemli unsurun olduğunu söyler. Max Luthi'ye göre bu unsurlardan en önemlisi efsanelerin ağızdan ağıza anlatılırken birtakım değişikliklere uğramasıdır. Diğer bir unsur ise edebi kişiliklerin ya da şairlerin sanat kaygısıyla oluşturdukları edebi biçimde meydana gelen değişikliklerdir (Ergun, 1997: 5).

100 Soruda Türk Halk Edebiyatı adlı eserinde Pertev Naili Boratav efsaneyi şu şekilde tanımlamıştır: “Efsanenin başlıca niteliği inanış konusu olmasıdır; onun anlattığı şeyler doğru, gerçekten olmuş diye kabul edilir. Bu niteliği de düz konuşma diliyle her türlü üslûp kaygısından yoksun hazır kalıplara yer vermeyen bir anlatı oluşudur. Bir destan parçası karmaşık ve uzun soluklu anlatı bütününden kopup, kendine özgü üslûp niteliklerini, sanatlık süslemeleri yitirince, sadece olağanüstü yönleriyle bir kişiyi ya da bir olayı bildirme göreviyle sınırlanınca efsane olur. Kısacası efsane, kendine özgü bir üslûbu, kalıplaşmış, kurallı biçimleri olmayan, düz konuşma dili ile bildirilen bir anlatı türüdür³.”

Bu tanıma yakın bir tanımlamayı da Tillhagen yapmıştır. Tillhagen, efsanelerin inanılan her şeyi dile getiren hikâyeler olduğunu savunmaktadır. Bu hikâyelerin halka özgü olduğunu vurgulamaktadır.⁴ Linda Degh ise bu tanımlamaya farklı bir açıdan bakarak efsanelerin aslında gerçek olmadığını fakat halkın onun gerçek olduğuna kendini inandırdığını vurgulamaktadır.⁵

Hemen her halk bilimcinin kendine göre bir tanım geliştirdiği efsaneleri en önemli kaynaklarımızdan olan **Divânû Lugatî't - Türk**'te aradığımızda Kaşgarlı Mahmut'un efsanelere; “geçmiş olaylardan haber veren” şeklinde tanım getirdiğini görüyoruz⁶.

Efsane türü üzerine getirilen tanımlar genel olarak benzerlik gösterse de en kapsamlı tanımı Ferhat Aslan'da görüyoruz. Aslan, efsaneleri şu şekilde tanımlamaktadır:

³Pertev Naili Boratav, **100 Soruda Türk Halk Edebiyatı**, 6. Baskı, İstanbul, Gerçek Yayınevi, 1992, s. 98-99

⁴ Alperen Altan, “Geçmişten Günümüze Efsane Geleneği”, **Türk Kültürü Aylık Dergi**, S.445, 2000, s. 296.

⁵Linda Degh, **Günümüz Bağlamında Efsane Üzerine Bir Düşünme ve Efsanenin Tanımı**, Selcan Gürçayır, (çev), Ankara, Geleneksel Yayıncılık, 2005, s. 345.

⁶T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı e-Kitap, **Özbek Halk Edebiyatı-Âfsanalar / Efsaneler**, Ankara, <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr>, 2009, (27.10.2011).

“Belirli bir anlatıcı tipi olmamakla birlikte iyi efsane anlatmakla bilinen kişiler tarafından, daha çok tarihî ya da güncel şahıs, yer ve olaylar hakkında, belirli bir icra mekânı ve zamanı olmamasına rağmen uygun bir sosyal şart ve çevreye bağlı olarak özellikle de efsaneye konu olan maddi unsur görüldüğü, sorulduğu ya da bahsi geçtiğinde; icra edildiği kültür ortamına göre değişmekle birlikte, sade bir dille anlatılan, anlatıcı ve dinleyici tarafından genellikle tarihî ya da dinî gerçekler üzerine kurulduğuna inanılan, ancak gerçeklik unsurunun yanında bünyesinde olağanüstülük, kutsallık ve inandırıcılık özelliklerini de barındıran; bahsi geçen konuya sıra dışı olma vasfı kazandıran, toplumsal normları koruyan, yaşanan çevreye ait unsurların ya da sosyal kurumların kökeni ve işlevi hakkında açıklayıcı bilgi veren, daha çok anonim sözlü geleneğin ürünü olan, masal, destan ve halk hikâyelerine göre kısa mensur anlatılardır.”⁷

1.2. Efsanelerin Özellikleri

Bu güne kadar değişik araştırmacıların ve halkbilimcilerin yapmış oldukları efsane tanımlamalarından hareketle efsanelerin özellikleri şu şekilde sıralanabilir:

Mensur anlatı olması efsanelerin belirgin özelliklerindendir. Efsanelerin anlatan / aktaran ve müellif / oluşturucu durumuna göre uzunluk mefhumu değişiklik gösterebilmektedir. Öyle ki bir müellif tarafından bu efsaneler çok süslü, sanatlı ve uzun bir formda yeniden ele alınabilir. Bunun yanında başkasından aktaran bir anlatıcı bu efsaneyi kısaltıp kendi istediği uzunluğa göre anlatabilir.

Efsanelerin masallar gibi başlangıç formelleri yoktur. Ancak anlattığı efsanenin kendisine ait olmadığını belirtme ya da inandırıcılığı güçlendirme veya efsaneyi destekleme gibi nedenlerle bazı formeller efsanelerde de görülebilmektedir. “duyduğum kadarıyla”, “....dan dinlediğime göre” gibi formellerle başlayan efsaneler, “bu gerçekten olmuş” gibi ara formellerle anlatılabilmektedir.⁸

⁷ Ferhat Aslan, “The Dragon Motif in Anatolian Legends” **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, The Journal of International Social Research**, C. 7, S. 29, s. 30.

⁸ Ferhat Aslan, “Halkbilimsel Bir Terim Olarak “Efsane” Üzerine Bazı Dikkatler” **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 2012, C.5, S.23, s. 89.

Efsaneler içerik olarak oldukça zengindir. Tarihi bir konuyu ele aldığı gibi günümüzü de konu edinebilmektedir. Bu bağlamda şahıslar, yer ve savaş, deprem gibi toplumu derinden etkileyen olaylar efsanenin konusu olabilmektedir.

1.3. Efsanelerin Teşekkülü

Efsanelerin teşekkülünü tarih öncesi devirler ve bu devirlerde yaşayan insanların psikolojik ve sosyal durumlarında aramak bugün için efsanelerle ilgili çalışma yapanların genel görüşüdür. Efsanelerin teşekkülü ile ilgili Ferhat Aslan, **Ayasofya Efsaneleri** adlı eserinde R. Rosieres'in bu konu üzerine ileri sürdüğü kurallardan bahsetmektedir (Aslan, 2011: 79). Bu görüşe göre efsaneler üç ayrı kural etrafında oluşur:

- a. **Menşelerle ilgili kural:** Aynı akli ve mantıki kapasiteye sahip bütün milletlerde hayal gücü aynı şekilde ortaya çıkar. Bu durum benzer efsanelerin ortaya çıkmasının en önemli sebebidir.
- b. **Birinin yerine diğerinin geçmesi kuralı:** Bir kahramanın hatırası (popülerliği) zayıfladıkça onun şerefine ortaya çıkmış olan efsane bu kahramanı terk ederek başka meşhur bir kahramana mâl olur.
- c. **Adapte olabilme kuralı:** [Kültürel] çevre değiştiren her efsane yeni çevrenin sosyal ve etnografik koşullarına uyum sağlar (Sakaoğlu, 1980: 70).

Yukarıdaki kuralların dışında efsanelerin teşekkülü ile ilgili en önemli unsur, efsanelerin kökenidir. Dolayısıyla efsanelerin teşekkülü hakkında çıkarımlarda bulunmak için efsanelerin kökenine inmek gerekmektedir (Ergun, 1997). Bunun nedeni ise efsanelerin teşekkül sürecinde aynı yolu izlememeleri ve farklı kaynaklardan beslendikleridir. Bu durumda efsanelerin birkaç farklı kökü olduğundan bahsetmek mümkündür. Ferhat Aslan, bu kökleri **Ayasofya Efsaneleri** isimli eserinde dört maddede incelemiştir. Buna göre efsanelerin beslendikleri kökleri şu şekilde sıralamak mümkündür:

1.Mitolojik Kökler:

Mitolojik kökler, efsanelerin beslendiği en önemli kaynaklardandır. Bu kaynağın içinde eski inanç kalıntıları (ya da bir kısmı) ile birlikte toplumun muhayyilesinde yer etmiş temel unsurlar bulunmaktadır.

Efsaneler, mitolojiden oldukça fazla beslendiği için efsane araştırmacılarının birçoğu mitoloji ile efsaneyi birbirinden ayırmakta zorlanmış ve bu iki türün birbirine oldukça yakın olduğunu söylemişlerdir.

2.Tarihi Kökler:

Mitolojiden sonra efsanelerin beslendiği köklerden biri de tarihi köklerdir. Tarihi kökler, mitolojiye göre biraz daha yakın tarihe ait köklerdir. Mitoloji kadar eskiye gitmeyen bu köklerde halk için önemli olan ve halkın hafızasında yer edinmiş tarihi olaylar ve kahramanlar ön plana çıkmaktadır. Yakın tarihi ve halkı derinden etkileyen olay ya da kişileri konu edinen tarihi köklerden beslenen efsaneler bazı araştırmacılar tarafından daha inandırıcı olarak kabul edilmektedir.

3. Dinî Kökler:

Bu köklerden beslenen efsanelerde halkın hafızasında derin izler bırakmış dini kahramanların (evliyaların) olağanüstü durumları ve yaşadıkları olayların yanında kutsal kitapta anlatılan olaylar ve şahıslar da ön plana çıkmaktadır.

Bunların yanında kutsal mekânlar, mâbedler ve bu mekânlar etrafında teşekkül etmiş olaylar da bu efsanelerin beslendiği köklerdendir. Ferhat Aslan bu efsanelerle ilgili şunları söylemiştir: “[bu] efsanelerin etkisiyle halka hem din, hem din büyükleri hem de dini mekânlar daha çok sevdirmiş, daha iyi anlatılmış, daha çok benimsetilerek sahiplenme duygusu artırılmıştır. Böylece efsaneler vasıtasıyla o dinin propagandası yapılmıştır. Bu şekliyle efsaneler, bir terbiye etme fonksiyonu üstlenmiştir” (Aslan, 2011: 81).

4. Hayali, Fantastik Kökler

Esasında hemen her efsanede hayali, fantastik bir yön bulunmaktadır. Bu hayali, fantastik unsurlar tarihi ya da mitolojik unsurlardan beslenirler. Efsanelerin işlevleri açısından ele alınacak olursa, anlatıcının ya da efsane oluşturulurken halkın, hadiseleri olduğu gibi değil de olmasını istediği gibi görmesi söz konusudur. Bu şekilde anlatıcı hedefine ulaşmak için efsaneleri araç olarak kullanacak ve vurgulamak istediği noktaları efsanelerde küçük değişikliklerle ve hayali-fantastik öğelerle gerçekleştirecektir. Anlatıcının efsaneye hayali ya da fantastik unsurlar katması efsanenin inandırıcılığına etki etmemektedir (Aslan, 2011: 82). Hatta bazı efsanelerin tamamen hayali unsurlardan müteşekkil olduğu da bir gerçektir. Burada da incelediğimiz efsanelerde görüleceği üzere özellikle yer adlarına bağlı efsanelerin bir kısmı tamamen halkın hayali ve fantastik uydurmalarından müteşekkildir. Çünkü halk diğerlerinden biraz farklı gördüğü hemen her cisimle ilgili (taş, tepe, dağ, vb.) ve o cismin nasıl oluştuğu ile ilgili hemen bir efsane üretiverir (Ergun, 1997: 40-46).

1.4. Efsanelerin Tasnifi

Efsaneler, ayrı bir tür olarak değerlendirilmediği zamanlarda masalların içerisinde ele alınıp incelenmekteydi. Bu dönemde efsaneler, masalların bir alt gurubu olarak sınıflandırılırken, daha sonra müstakil bir tür olduğu üzerinde fikir birliğine varılmış ve efsaneler kendi içinde bir tasnife tabi tutulmuştur. Efsanelerin tasnifinde, birçok araştırmacının, farklı sınıflandırmalarının olduğunu görmekteyiz. Bunun en önemli nedeni henüz efsanenin tanımında bir fikir birliğinin oluşmamasıdır. Bu durumu Ferhat Aslan, **Ayasofya Efsaneleri** adlı eserinde şu şekilde dile getirmektedir: “Halk bilimi çalışmalarında cevap aranan soruların başında “tanımlanmaya çalışılan türün nasıl tasnif edileceği” sorusu gelmektedir.”⁹

Yukarıda adı geçen eserde Ferhat Aslan, 1959’da International Society for Folk-Narrative Research (Halk Anlatmaları Uluslar Arası Topluluğu) tarafından düzenlenen kongrede efsane araştırmaları üzerinde durulduğunu, efsanenin tanımı ve tasnifinin irdelendiğini belirtirken, 1959-1969 yılları arasında da tekrarlanan bu

⁹ Ferhat Aslan, **a.g.e.**, s. 83.

kongrelerden 1966'da Budapeşte'de yapılanında uluslararası efsane tip ve motifleri kataloğunun hazırlanması, tiplerin kısımlara ayrılıp numaralanması ve mahalli katalogların hazırlanması çalışmalarının yapıldığı bilgisini vermektedir. Bu kongrede efsaneler şu şekilde tasnif edilmiştir:

I. Dünyanın yaratılışı ve sonu hakkındaki efsaneler

II. Tarihi efsaneler ve medeniyet tarihi ile ilgili efsaneler

- A. Medeniyet ile ilgili yer ve eşyanın menşei.
- B. Bazı yerler ile ilgili efsaneler.
- C. Dip tarihi (Prehistorya) ve ilk zamanlarla ilgili efsaneler.
- D. Harpler ve felaketler.
- E. Temayüz etmiş kişiler.
- F. Bir düzenin bozuluşu.

III. Tabiatüstü varlıklar ve kuvvetler / mitik efsaneler.

- A. Kader.
- B. Ölüm ve ölümler.
- C. Tekin olmayan yerler ve hayaletler.
- D. Hayaletlerin resmigeçidi ve savaşları.
- E. Öbür dünyada ikamet.
- F. Cinler, periler, ruhlar.
- G. Medeniyetle ilgili yerlerdeki hayaletler.
- H. Değişmiş varlıklar.
- İ. Şeytan.
- J. Hastalık yapan kötü ruhlar ve hastalıkları.
- K. Tabiatüstü kuvvetlere sahip kimseler.
- L. Efsanevi (mitik) hayvanlar ve kimseler.
- M. Hazineler.

IV. Dini efsaneler / Tanrı ve kahramanlarla ilgili efsaneler (Sakaoğlu, 1980: 15-16)

Bu tasnif, genel olarak yapılan efsane tasnifidir. Ancak Türk efsanelerinin tasnifi için uygun olmadığı görüşü de sıkça dile getirilmiştir. Bu görüşlerin biri de

Anadolu-Türk efsanelerinin tasnifi ile ilgilenen Prof. Dr. Pertev Naili Boratav’a aittir. Kendisi yukarıdaki tasnife büyük oranda sahip çıkmakla birlikte bu tasnifin bizim efsanelerimize tam olarak uymadığını söylemiş ve bu genel tasnifte bazı değişiklikler yaparak ayrı bir tasnif oluşturmuştur. Bu tasnif de şu şekildedir:

I. Yaratılış Efsaneleri

Oluşum ve dönüşüm efsaneleri - kâinatın sonunu (kıyamet gününü) anlatan efsaneler.

II. Tarihlik Efsaneler

- A. Adları belli yerler (dağ, göl vb.) üzerine anlatılanlar.
- B. İnsan topluluklarının oturdukları yerler (şehir, köy vb.) hakkında anlatılanlar.
- C. Ünlü büyük yapılar (kilise, cami, köprü vb.).
- D. Tarihlik sayılan kişilerden ya da uluslardan kaldığına inanılan defineler.
- E. Milletler, hükümdar soyları.
- F. Büyük afetler.
- G. Tarihlik niteliği olduğuna inanılan ünlü kişilerin savaştıkları olağanüstü güçlü yaratıklar.
- H. Savaşlar, fetihler, yayılışlar.
- İ. Yerleşmiş bir düzene başkaldırmalar.
- J. Başkaca tarihlik önemli olaylar ya da sivrilmiş kişiler (Uygarlıkta kılavuz olmuş kişiler, bilginler, şairler, şeyhler, mürşitler vb.).
- K. Sevda maceraları ile ün salmış âşıklar; kişilerin aile içi çeşitli ilişkileri.
- L. Çeşitli başka olaylar içindeki yerleri ile bir toplumun tarihinde iz bırakmış “önemsiz” kişiler (Örneğin: Çoban, hizmetçi vb.) üzerine anlatılanlar.

III. Olağanüstü Kişiler, Varlıklar ve Güçler Üzerine Efsaneler

- A. Alın yazısı.
- B. Ölüm ve Ötesi

- C. Tekin olmayan yerler.
- D. Tabiatın bir parçası olan yerler (Orman, göl vb.) ile hayvanların “sahipleri” (koruyucuları).
- E. Cinler, periler, ejderhalar vb. olağanüstü güçteki yaratıklar.
- F. Şeytan.
- G. Hastalık ve sakatlık getiren varlıklar (Albastı vb.).
- H. Olağanüstü güçleri olan kişiler (Büyücü, üfürükçü, efsuncu vb.).
- İ. “Mythique” nitelikte hayvan ve bitkiler (Adamotu gibi) üzerine anlatılanlar.

IV. Dinlik Efsaneler¹⁰

Boratav başka bir tasnifi de “Folklorla Doğru” dergisinde yayımladığı “Türk Efsaneleri” adlı makalesinde yapmıştır. Bu tasnifi de su şekildedir:

- A. Ünlü kimseler üzerine anlatılan ve az çok olağanüstü nitelikler taşıyan efsaneler.
- B. Etiyolojik efsaneler.
- C. Hayali hayvanlar üzerine anlatılan efsaneler.
- D. Cinler ve hayvanların sahipleri ile ilgili efsaneler.
- E. Büyücü ve falcılarla ilgili efsaneler.
- F. Evliya menkabeleri.
- G. Aşk efsaneleri.¹¹

1.5. Efsanelerin İşlevleri

Halk anlatılarının hepsinin belirli işlevleri olduğu bir gerçektir. Zira hiçbir anlatı gereksiz öylesine değildir. Efsaneler ise inanç, kutsallık ve toplumsal yaptırım gücü gibi işlevleri ile diğerlerinden ayrılmıştır.

¹⁰ Pertev Naili Boratav, **a.g.e.**, s. 113.

¹¹ Pertev Naili Boratav, “Türk Efsaneleri”, **Folklorla Doğru**, 1974, C. 35, s. 12-20.

Efsanelerin işlevleri ile ilgili birçok farklı görüş ortaya atılmakla birlikte Antropolog William Bascom bu işlevleri dört başlıkta toplamıştır. Bascom'un dört maddelik işlevleri aslında genel olarak halk anlatıları ile ilgilidir. Dolayısıyla efsaneleri de kapsayan bu işlevleri şu şekilde sıralamıştır:

1. Eğlenme, eğlendirme, hoşça vakit geçirme.
2. Kültürün onaylanması ve ritüelleri gözlemleyen ve icra edenlerin ritüellerinin ve kurumlarının doğrulanması işlevi.
3. Özellikle okuma-yazma bilmeyen kültürlerdeki eğitim işlevi.
4. Kabul edilmiş davranış örüntülerini sürdürme işlemini yerine getirme işlevi (Bascom, 2005: 139-142).

Bascom'dan başka bir diğer araştırmacı olan Prof. Dr. Paul Magnarella ise efsanelerle ilgili dört ana işlevden bahsetmektedir. Bu işlevler:

- a) Ruhsal işlev.
- b) Yaradılış – kehanet {bilicilik} işlevi.
- c) Kurumsal işlev.
- d) Pratik (uygulama) işlevi (Akyalçın, 1998: 1-3).

Ülkemizde ise efsane derlemeleri ile yakından ilgilenen Bilge Seyidoğlu, **Erzurum Efsaneleri** adlı çalışmasında efsanelerin işlevlerini şu şekilde sıralamıştır:

1. Gelenek ve görenek koyucudurlar.
2. Topluma yön verirler.
3. Teşekkül ettikleri yere mana kazandırır.
4. Koruyucu ve tedavi edici rolleri vardır.

Bütün bu işlevlerin dışında elbette ki başka sınıflandırmalar da mevcuttur. Ancak genel itibariyle efsaneler özelinde işlevsel olarak değerlendirildiğinde temel dört madde kabul edilebilir maddeler olarak değerlendirilebilir.

1.6. Efsanelerde Anlatıcı Unsuru

Gerek efsanelerde gerekse halk anlatılarında anlatıcı unsuru denildiğinde akla ilk gelen halk bilimi kuramlarından “performans teorii” adını verdiğimiz kuramdır. Performans teorii, halk bilimi ürünlerini geçmişin antika parçacıkları olmaktan günümüzün dinamik iletişimsel sürecine dönüştüren bağlam merkezli halk bilimi kuramıdır (Çobanoğlu, 2008: 265).

Merkeze anlatıcı, dinleyici ve icra ortamını alan bu teoriye göre, folklor ürünleri canlı ve dinamiktir. Dinamik olan bir olayı ya da folklorik malzemeyi dondurup inceleme gibi bir duruma düşmez. Dolayısıyla metin üzerine yoğunlaşmaz.

Bu teorinin genel olarak savunduğu, her anlatının başlı başına yeni bir ürün olmasıdır. Nitekim bir anlatı icracının, dinleyenin ve icra ortamının durumuna göre farklılık arz etmekle beraber yeni bir ürün olarak ortaya çıkar. Performans ise icracının ve dileyicinin katılımıyla, etkileşimiyle şekillenmektedir. Bundan dolayı her metin yeniden oluşturulmakta ve kendi içinde orijinal olarak değerlendirilmektedir (Çobanoğlu, 2008: 265-311).

Gerek efsanelerde gerekse diğer anlatılarda anlatıcının bilgisi, yeteneği, inançları, toplumdaki statüsü, ortaya koyduğu [anlattığı] anlatıyla beraber değerlendirilmelidir (Azadovski, 2002: 26). Ferhat Aslan ise konuyla ilgili yazısında “Efsaneler değerlendirilirken anlatıcı unsuru dikkate alınmalı, efsanenin kim tarafından, nerede, ne zaman, hangi amaçla, hangi şartlar içerisinde anlatıldığı göz önünde bulundurulmalıdır” diyerek efsanelerde anlatıcı unsurunun öneminde değinmiştir (Aslan, 2011: 99).

İKİNCİ BÖLÜM: BİBLİYOGRAFYA NEDİR?

2.1. “Bibliyografya” Nedir?

Eski Yunanca’dan dilimize giren, “biblion (kitap) ve graphien (yazmak) kelimelerinin birleşiminden oluşan bibliyografya, kitaplar hakkında bilgiler veren yazı”¹ anlamına gelmektedir.

Edebiyat Terimleri Sözlüğü’nde “kitabiyyat, kitap bilgisi” şeklinde tanımlanan bibliyografya, “her çeşit yayını (kitap, dergi, makale vb.) kısımlara ayırarak yıl, ay ve tür belirterek liste halinde gösteren yazı” olarak tarif edilmektedir.² Bibliyografyalar inceleme yapılan eserlerin sonlarında yer alırken kimi zaman da müstakil bir kitap olarak yayımlanabilmektedir (Karataş, 2011: 85).

Bu tanımdan hareketle bibliyografya için iki temel unsurun varlığından söz edilebilir. Bunlardan ilki kitaplar, diğeri yazma eserlerdir. Kitapların söz konusu olduğu bölüme dergi, makale gibi müellifi belli olan ve belli bir sıraya göre bilgilerin (yazar, basıldığı yer, yayınevi, cilt sayısı, sayfa sayısı vb.) verildiği eserleri de ekleyebiliriz. Bunun yanında yazma eserlerde yukarıdaki bilgilerden ziyade bibliyografik bilgi verilirken yazma eserlerin hangi kriterlere göre tasnif edildiği bilgisi verilmektedir (Ötüken, 1948: 303).

2.2. Bibliyografyanın Kapsamı ve Tasnifi

Bibliyografyalar, yapılan çalışmaya göre, kaynağın ve bilginin çeşidine göre birbirinden farklı şekillerde tasnif edilebilir. Adnan Ötüken, “Esas Bibliyografyalar” ve “Kopya Bibliyografyalar” şeklinde iki tür tanım yapmıştır. (Ötüken, 1948: 303). Bibliyografya ile ilgili tanımlamaların ve tasniflerin hemen hepsinde en güvenilir bibliyografyanın “Esas Bibliyografyalar” olduğu konusunda görüş birliği vardır. Bunun nedeni bu tür bibliyografyalarda doğrudan eserin kendisi görülmüş, yazarı ya da gören kişi tarafından incelenmiş ve künyesi çıkarılmıştır.

¹ **İnönü Ansiklopedisi**, “Bibliyografya” maddesi, C.6, s. 331

² Turan Karataş, **Ansiklopedik Edebiyat Terimleri Sözlüğü**, İstanbul, Sütun Yayınları, 2011, s. 85.

“Kopya Bibliyografyalar” ise, adından da anlaşılacağı üzere eserin kendisine ulaşamayan ve “Esas Bibliyografya”dan yararlanılarak hazırlanan bibliyografyadır. Bibliyografyaları tasnif edecek olursak;

1. Kapsam Bakımından Sınıflandırma

Kapsamları bakımında bibliyografyalar, genel bibliyografyalar ve özel bibliyografyalar olmak üzere iki ana başlıkta incelenebilir:

1.1. Genel Bibliyografyalar:

Bilimsel ya da konu bakımından herhangi bir sınırlandırmanın söz konusu olmadığı bibliyografyalardır. Milli ya da milletlerarası birçok bibliyografya bu başlık altında incelenebilir. Ancak bu tür bibliyografya çalışmalarının daha çok “Milli Bibliyografya” kategorisinde değerlendirilmesi gerektiği, milletlerarası genel bibliyografyaların dünya çapında çok geniş bir alanı kapsadığı için bu güne kadar yapılamadığı görüşü hâkimdir. Ötüken, bu bibliyografya çalışmalarının yerine daha dar dairede çok önemli eserlerin dâhil edildiği genel bir bibliyografya çalışmasının yapılabileceğini söylemiştir (Ötüken, 1948: 306).

1.2. Özel Bibliyografyalar

Özel bibliyografyalar tek bir konuda hazırlanabileceği gibi, benzer konularda da hazırlanabilir. Bu bibliyografyalar belli bir konuda hazırlandığı için “İhtisas Bibliyografyaları” olarak da adlandırılabilir.

Bu tür bibliyografyalarda konu ön planda olduğu için aynı konuda yazılmış farklı milletlerdeki yayınlar da dâhil edileceğinden bunları milletlerarası bibliyografya olarak değerlendirebiliriz. Bu bibliyografyanın tanımı ile ilgili Cavit Orhan Tütengil, şu açıklamayı yapmaktadır: “Özel bibliyografyalar, adının da gösterdiği gibi, özel amaçlarla hazırlanmış bibliyografyalardır. Çoğunlukla genel

bibliyografyalarda yer alan yayınlarla süreli yayınlar üzerinde yapılan taramalar bu bibliyografya türüne vücut vermektedir.” (Tütengil, 1971: 16).

2. Zaman Bakımından Sınıflandırma

Bu bibliyografyalar, elindeki malzemeyi zamana göre tasnif eden bibliyografyalardır. Kendi içinde “Tamamlanmış” ve “Periyodik” olmak üzere iki alt başlıkta incelenmektedir.

2.1. Tamamlanmış Bibliyografyalar

Tarihleri belli olan dolayısıyla belli tarihler arasında ya da belli bir tarihe kadar çıkan eserleri malzeme olarak değerlendiren bibliyografyalardır. Söz konusu tarihten sonraki eserler bu bibliyografyaya dâhil edilmez (Ötüken, 1948: 305).

2.2. Periyodik Bibliyografyalar

Bir tek konuya veya belli konulara dair devamlı şekilde yayımlanan eserleri muntazam veya gayri muntazam fasılalarla ele alan bibliyografyalardır³. Bu bibliyografyalar sayesinde takip ettiğimiz yayımların en yeni tarihlisinden haberdar oluruz.

3. Sunuş Bakımından Sınıflandırma

3.1. Basit Bibliyografyalar

Bu bibliyografyalar ele aldıkları eserin sadece belirli bir sıraya göre tertip edilmiş künyelerini vermekle yetinirler (soyad, ad, eser adı, tarih, cilt, sayı, sayfa sayısı, baskı yeri, yayınevi gibi.).

3.2. Tahlile Tabi Tutulan Bibliyografyalar

Bu bibliyografyalar, belli sıraya göre tertip edilen künyeleri vermekle kalmayan, eser hakkında içeriği ve konusu ile ilgili bilgiler veren bibliyografyalardır.

³ İnönü Ansiklopedisi, “Bibliyografya” maddesi, C. 6, s. 331.

3.3. Tenkide Tabi Tutulan Bibliyografyalar

Bu bibliyografyalar, ele aldıkları eserleri eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirir. Bu eleştiri içerikten ziyade eserin hazırlanışı ve düzenlemeleri ile ilgilidir.

4. Tertip Bakımından Sınıflandırma

Bu tür bibliyografyalar şekil itibariyle ve öncelik durumuna göre yapılan bibliyografyalardır.

4.1. Alfabetik Bibliyografyalar

Eserleri alfabetik sıraya göre dizen bibliyografyalardır. Genellikle yazar adına göre, yazar yoksa (anonim ise) eser adına göre sıralama yapar (Ötüken, 1948: 307).

4.2. Sistematik Bibliyografyalar

Genel olarak belli bir sistem üzerine inşa edilmiş ve eserlerin konularına göre tanzim edildiği bibliyografyalardır. Bir ya da birkaç konuyu veya tek bir konunun alt dallarını ele alırlar (Ötüken, 1948: 307).

4.3. Kronolojik Bibliyografyalar

Tasnife tabi tutulan yayınlar, belli bir kronolojik sıra ile tanzim edilir. Bu sıralama yayım tarihlerine ya da olayların tarihine göre yapılır (Ötüken, 1948: 307).

4.4. Vurguya Göre Bibliyografyalar

Çok fazla kullanılmamakla beraber, bu bibliyografyalar eserde anahtar kelimeler üzerinden eseri ifade eden ve anlamlandıran başlıklara göre sınıflandırma yaparlar (Ötüken, 1948: 307).

4.5. Basım Yerine Göre Bibliyografyalar

Eserler, basıldıkları yere göre ya da yayımlandıkları yerlere göre sınıflandırılırlar.

4.6. Eser Sahibine Göre Bibliyografyalar

Eserin sahibine ya da neşreden (düzenleyen) kişiye göre sınıflandırılan bibliyografyalardır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: EFSANELER ÜZERİNE YAZILMIŞ KİTAPLARIN İNCELENMESİ

AKMAN, Eyüp,

Kastamonu Ninnileri ve Taş Bebek Efsanesi, Birinci bs., Ankara, Gazi Kitabevi, 2007, [6 y] + 96 s., 13,5 x 20 cm.

Eserde “Kaynakça” ve “Kaynak Kişiler” bölümleri bulunmaktadır.

ISBN: 978 – 9944 – 165 – 29 – 7

Yazar Hakkında Bilgi

Yrd. Doç. Dr. Eyüp Akman, 1975 yılında Kastamonu ili Araç ilçesi Oycalı Köyü’nde dünyaya geldi. İlk, orta ve lise tahsilini Karabük’te tamamladı. 1992 yılında kazandığı Atatürk Üniversitesi Fen – Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü’nden 1996 yılında mezun oldu. Aynı yıl Zonguldak Kilimli Lisesi’ne Edebiyat Öğretmeni olarak atanan Akman, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü’nde 1999 yılında Yüksek Lisansını, aynı enstitüde 2005 yılında da Doktorasını tamamladı. 2001 yılında başladığı Kastamonu Eğitim Fakültesi’ndeki görevini halen öğretim üyesi olarak sürdürmektedir. Akman’ın çok sayıda ulusal ve uluslararası hakemli dergilerde yayınlanmış makaleleri ve sempozyum bildirilerinin yanında sekiz adet kitap çalışması bulunmaktadır.¹

Çalışmanın Amacı

Gerek yazarın, gerekse öğrencilerinin derleme çalışmalarında tespit ettikleri ninni ve efsaneleri kitaplaştırarak gelecek kuşaklara aktarma çabası eserin sosyal amacını teşkil etmektedir. Bu ninnileri ve “Taş Bebek Efsanesi” ile “İncili Bebek

¹ Eyüp Akman, **Kastamonu Ninnileri ve Taş Bebek Efsanesi**, Ankara, Gazi Kitabevi, 2007, Kapak Sayfası.

Efsanesi” adıyla bilinen iki efsaneyi tahlil etmiştir. Bu efsanelerin Türk Edebiyatı’ndaki yeri üzerinde durmak da çalışmanın bilimsel amacı olarak söylenebilir.

Çalışmanın Kapsamı

Çalışma, Kastamonu yöresinde teşekkül etmiş ninnileri ve iki adet efsaneyi kapsamaktadır.

Çalışmanın Yöntemi

Çalışmada yer alan efsaneler ve ninniler sahada mülakat ve derleme yöntemi ile elde edilmiş ve esere alınmıştır. Çalışma iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm ninnilere, ikinci bölüm ise iki adet efsaneye ayrılmıştır.

Çalışmanın ana çatısını Nasih Güngör’ün 1945 yılında hazırladığı “Kastamonu Ninnileri” adlı kitabı oluşturmaktadır. Yazar, bu çalışmaya yetmişe yakın ninni ilave etmiş ve iki adet efsane tahliline de çalışmasında yer vermiştir.

Tasnif metodunda ise Nasih Güngör’ün yaptığı tasnife sadık kalındığını vurgulayan yazar, ninnilerin redif ve kafiyelerindeki son harflerine göre sınıflandırıldığını söylemektedir.

İçindekiler

Eserde “İçindekiler” kısmı bulunmamaktadır.

Ön Söz / Giriş / Sonuç

Eserin “Ön Söz” yazısını Sayın Mehmet Sayan kaleme almıştır. Yazar, sözlü kültür ürünleri ile alakalı şunları söylemektedir: “...türkü, mani, ninni, masal, sözlü edebiyatımızın kollarıdır. Milletimizin acılarını, sevinçlerini, övgülerini ve zekâsını yansıtan, milletimizi millet yapan, Türk kültürünün parçaları olan bu unsurlar topluma mâl olmuş ortak değerlerimizdir.”

Yazar, bu değerlerle ilgili çalışma yapanlara karşı duyduğu saygıyı dile getirirken, bu çalışmayla Kastamonu'nun yüzyıllar öncesine dayanan manevi gücünü de görmenin mümkün olabileceğini vurgulamaktadır.

“Giriş” yazısı yerine “Söz Başı” başlığını kullanan yazar, bu bölümde çalışmasının genel çerçevesini çizmiştir. Kitabın bölümlerinden bahseden yazar, aslında bu çalışmasının daha önce Nasih Güngör'ün (Güngör, 1945) yaptığı çalışmaya ilaveler yapılarak tekrar basılmak suretiyle elde edildiğini söylemiştir.

Sonraki bölümde ise ninniler üzerine bilimsel çalışmalardan bahseden yazar, bu çalışmalarda yer alan ninni sayılarını belirtmiştir. Edebiyatımızda ninni terimini ilk kullanan kişinin “Karacaoğlan” olduğu üzerinde duran yazar, fiil olarak ninni kelimesinin bizde “nenni etmek, nenni söylemek, nenni çalmak” gibi şekillerde kullanıldığını söylemektedir. Amil Çelebioğlu'nun konuları bakımından ninnileri;

1. Dini, kutsi ve fikri mahiyette ninniler
2. Efsane ve ağıt türünden ninniler
3. Dilek ve temenni mahiyetinde ninniler
4. Sevgi ve alaka ifade eden ninniler
5. Övgü ve yergi mahiyetinde ninniler
6. Şikâyet ve teessür ifade eden ninniler
7. Ayrılık ve gurbet ifade eden ninniler
8. Va'd mahiyetinde ninniler
9. Tehdit ve korkutma mahiyetinde ninniler

olmak üzere dokuz bölüme ayırdığını vurgulamıştır. Bu bilgilerden sonra diğer sınıflandırmalar üzerinde duran yazar;

- a. Yapılarına göre,
- b. Konularına göre,
- c. Söylenilen kişilere göre,
- d. Söyleme zamanı ve ortamına göre

Olmak üzere ninnileri kapsamlı bir tasnif yoluna giderek uzun uzadıya anlatmıştır.

“Sonuç” kısmında ise Halk Edebiyatı ürünlerini biraz daha genel olarak ele alan yazar, bu ürünlerin Türk milletinin ortak ürünü olduğunu vurgulamıştır. Bu sözlerinden sonra tahlil ettiği efsaneleri ve motiflerindeki benzerlikler üzerinde duran yazar, çoğu efsanenin benzerlik gösterdiği ve insanların gittikleri yerlere efsaneleri de beraberinde götürdükleri kanaatini taşıdıklarını söyleyerek sözlerine son vermektedir.

Değerlendirme

Eserin genel çatısı Nasih Güngör’ün 1945 yılında hazırladığı “Kastamonu Ninnileri” adlı kitabı üzerine kurulmuştur. Güngör, bu eserinde “42 bentlik “Taş Bebek” ninnisi ve 23 bentlik “İncili Bebek” ninnisinden başka 203 adet ninni” ye yer vermiştir. Yazar bu ninnilere yaklaşık yetmiş adet ninni ilave etmiştir. Dolayısıyla bütünüyle özgün bir eser diyemeyiz. Bu kitabın farkı bize göre sadece ilave edilen ninniler ve iki adet efsane ile bu efsanelerin tahlilleridir. Çünkü yazar, daha önceki yazarın eserine aynen sadık kalmış hatta aynı yöntemlerle ilavelerde bulunmuş ve eserin bütünlüğüne dokunmamıştır (Güngör: 1945). Bunu yazar “hem böylelikle Güngör’ün kitabı yeniden basılmış oldu.” Sözleriyle dile getirmektedir. Yani Güngör’ün kitabı aynen basılmış ve aslına sadık kalınarak bazı eklemeler yapılmıştır.

Yazar, farklı bir çalışma amacı ile sahaya inmiş ve derlemelere başlamıştır. Ancak elde ettiği ninnilere bakınca bu ninnilerin daha önce derlenen ninnilerle aynı olduğunu fark edip hayal kırıklığına uğramış olmalı ki farklı olsun diye iki adet efsaneyi buraya sıkıştırmıştır. Bu efsaneleri tahlil eden yazar, efsanelerin varyantlarını da belirtmiştir. (Örnek: “...efsanemizin Kastamonu varyantında, efsanemizin Çankırı varyantında..... şeklinde olmuştur”).

Efsanelerin farklı varyantları üzerinde duran yazar, metin incelemesi yapmış olmalı ki farklılıkları ortaya koymuş olabilsin. Bu da bize yazarın “Tarihi – Coğrafi Fin Metodu” nu da kullanarak bilimsel bir inceleme yaptığı izlenimini vermektedir. Ancak yazar yöntemle ilgili herhangi bir bilgi vermemektedir.

Efsaneleri tahlil ederken aynı zamanda motif incelemesi de yapan yazar, bu motiflerin “**Motif Index**” te kayıtlı olduğu numaraları da vermektedir.

Yazar derleme yaptığı kaynak kişileri de eserin sonunda belirtmiş, “kaynak kişilerin adı, soyadı, derleme yeri, yaşı, tahsili, söylediği ninniler” şeklinde sıralamıştır.

Sonuç kısmında yazar, efsaneler hakkında düşüncelerini dile getirirken, “İncili Bebek ve Taş Bebek” efsanelerinin birbirine çok benzediğini vurgulamış, bu iki efsanenin aynı efsaneler olduğunu söylemiştir. Burada bir çelişki vardır. Bir önceki bölümde motifleri benzer ve farklı yönleri ile değerlendiren ve bu efsanelerin varyantlarından bahseden yazar, bu bölümde varyant ve versiyon kavramlarını unutmış olacak ki bunlara aynı efsane demiştir. Aslında her anlatının farklı bir ürün olduğu gerçeğini ve bu anlatıların varyantlarının ve versiyonlarının olabileceğini biliyor olduğunu zannediyoruz. Ancak burada çelişki yaşamıştır.

Bütün bunların nihayetinde eser, daha önce yapılmış bir çalışmaya küçük ilaveler ve tahliller neticesinde yeniden ele alınmış, ninniler ve efsaneler bilimsel olarak değerlendirilmiş fakat özgün olmayan bir eserdir.

Anahtar Kelimeler: Halk Bilimi, Halk Edebiyatı, Sözlü Kültür, Efsane, Taş Bebek, Ninni.

AKŞİT, İlhan,

Batı Anadolu Mitolojisi ve Troya Efsanesi, Birinci bs., İstanbul, Fatih Yayınevi Matbaası, 1979, 142 s., res., hrt., 23 x 19 cm.

Eserde “Kaynakça” bulunmamaktadır. Bunun yerine “Bibliyografya” bölümü bulunmaktadır.

ISBN: y.

Yazar Hakkında Bilgi

İlhan Akşit, 1940 yılında Denizli'nin Bekilli ilçesinde doğdu. İlk ve orta öğrenimini Denizli'de tamamladıktan sonra Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya

Fakültesi Arkeoloji Bölümü'nü 1965 yılında bitirdi. 1966 yılında Aphrodisias kazılarında Devlet Komiseri olarak görev yaptı. 1968 yılında Çanakkale Müzesi Müdürlüğü'ne atandı.

Bu görevi sırasında Troya'da bugün de görülen tahta atı aslına uygun olarak yaptırdı. Anadolu din kültüründe büyük önem taşıyan Chryse-Apollon tapınağında beş yıl kazı yaparak bu tapınağın ortaya çıkmasını sağladı. Çanakkale Şehitler Anıtı altındaki Harp Müzesi'ni ve Çamyayla Köyü'ndeki Mustafa Kemal'in 19. tümen karargâhı olarak kullandığı evi müze olarak düzenledi. 1976 yılında Bodrum Sualtı Müzesi Müdürlüğü'ne atanan İlhan Akşit, 1978 tarihinde de Milli Saraylar Müdürlüğü görevine getirildi. Bu görevi sırasında, ziyarete kapalı olan Dolmabahçe Sarayı, Beylerbeyi Sarayı ve Küçüksu Kasrı'nı yeniden düzenleyerek turizme açtı. 1982 yılında kendi isteğiyle görevinden ayrılan Akşit, Türkiye'nin tarihsel ve kültürel birikimini tanıtmayı amaçlayan bir yayınevi kurarak yayın hayatına atıldı.²

Çalışmanın Amacı

Bugün Çanakkale'ye yakın Troya bölgesine çoğu insanın Yunan şehri gibi bakması yazarı harekete geçirmiş ve Troya etrafında teşekkül eden efsanelerle onun “Anadolu'nun malı” olduğunu ispat etme çabası eserin genel amacını oluşturmuştur.

Çalışmanın Kapsamı

Çalışma; Çanakkale yakınlarında bulunan Troya Bölgesi ve Troyalılar etrafında teşekkül etmiş efsaneleri kapsamaktadır.

Çalışmanın Yöntemi

Çalışmada yer alan efsaneler derleme yöntemi ile toplanıp esere eklenmiştir. Ancak derlemenin tekniği ve kaynak kişiler hakkında bilgi verilmemiştir. Esere alınan efsaneler herhangi bir tasnife tabi tutulmadan gelişigüzel sıralanmıştır. Efsane metinleri de herhangi bir bilimsel tahlile tabi tutulmadan yazarın üslubu doğrultusunda esere alınmıştır.

² http://www.turkiyeturizm.com/biography_detail.php?id=137#.U4L_XfmSxZg (12.06.2013).

İçindekiler

Ön Söz s. 3, **Giriş, Troya Anadolu'nun Öz Malıdır** s. 5, Tanrı Kavramı Nasıl Doğmuştur? s. 8, Olympos s. 9, Kadının Yaratılışı s. 11, Zeus s. 12, Hera s. 14, Poseidon s. 14, Athena s. 15, Apolion s. 16, Artemis s. 34, Ares s. 35, Aphrodite s. 37, Hephaistos s. 39, Demeter s. 40, Hermes s. 40, Hestia s. 41, Paris'in Doğuşu s. 41, Paris'in İda Dağı'na Bırakılışı s. 43, Güzellik Yarışması s. 44, Helena s. 46, Troya'ya Sefer Açılması s. 49, Agamemnon'un Kızını Kurban Etmesi s. 52, İlyada Agamemnon Akhilleus Çatışması s. 56, Agamemnon'un Rüyası s. 61, Paris'in Meydan Okuyuşu s. 63, Tanrılar Katında s. 66, Olympos'ta s. 72, Diomedes İle Odysseus'un Keşfe Çıkmaları s. 76, İki Ordu Yeniden Savaşa Hazırlanıyorlar s. 77, Poseidon Akhalara Yardım Ediyor s. 81, Patroklos'un Savaşa Girmesi s. 85, Akhilleus Patroklos İçin Yas Tutması s. 87, Akhilleus Savaşa Giriyor s. 90, Hektor'un Ölümü s. 92, Priamos'un Oğlunun Cesedini İstemesi s. 95, İlyada Sonrası Olaylar Amazonların Troya'ya Yardıma Gelişi s. 98, Akhilleus'un Ölümü s. 103, Aias'ın İntiharı s. 105, Philoktetes s. 109, Tahta At Hilesi s. 111, Troya'nın Yıkılışı s. 116, Akhaların Barbarlığı s. 117, Polyksene'nin Kurban Edilişi s. 121, Hekabe'nin Öcü s. 122, Menelaos İle Helena'nın Karşılaşması s. 123, Akhaların Dönüşü s. 125, Agamemnon'un Öldürülmesi s. 127, Odysseus'un başından geçenler s. 129, Odysseus'un Sarayına Ulaşması s. 135, Bibliyografya s. 139

Ön Söz / Giriş / Sonuç

“Ön Söz” yazısını İbrahim Bodur kaleme almıştır. Yazar, Anadolu'nun medeniyetlerin geliştiği yer olduğu üzerinde durmuştur. Bunun yanında Anadolu'nun coğrafi konumu dışında kültürel olarak da bir köprü vazifesi gördüğünü belirtmiştir. Kültürün en önemli kaynağı olan destanların ve efsanelerin gücüne değinen yazar, bu anlatıların insanları yönlendirdiğini ve yanlış yönlendirmeler neticesinde bize ait yörelerin başka ülkelere lanse edildiğini vurgulamıştır. Bu yanlış algıyı ortadan kaldırma adına eserin çok önemli bir işlevi olduğunu dile getiren yazar, tebrik ve teşekkürlerle yazısına son vermektedir.

“Giriş” yazısını “Troya Anadolu’nun Öz Malıdır” başlığı altında kaleme alan yazar, efsanelerin gücüne temas etmiş ve kasıtlı olarak bazı efsanelerle Troya’nın Yunanistan’a ait olduğu algısı oluşturulduğunu söylemiştir.

Daha sonra yazar, Troya ile ilgili coğrafi ve kültürel bilgileri okuyucu ile paylaşmıştır. Atatürk’ün ve Fatih Sultan Mehmet’in Troya ve Troyalıları kendinden saydığını vurgulayan yazar, mitolojinin etrafında örüldüğü Troya’nın yerini tayin edip onu yerine oturtuktan sonra bu kitaptaki konuların daha bilinçli değerlendirileceğini söyleyerek sözlerine son vermiştir.

Eserde “Sonuç” kısmı bulunmamaktadır.

Değerlendirme

Eserde kırk yedi (47) adet efsane bulunmaktadır. Ancak efsaneler olduğu gibi esere alınmamış, birtakım müdahalelere maruz kalmıştır. Bu müdahaleler kısmi olmakla kalmayıp kimi efsanelerde ciddi boyutlardadır. Derlemelerde derlemecinin derlemeye müdahale etmemesi gerekmektedir.

Yazar eserine aldığı efsaneleri nasıl elde ettiği yönünde bilgi vermemektedir. Bunun yanında kaynak kişilerle ilgili de bilgi verilmemiştir. Eserde yer alan bibliyografya bölümü yazılı kaynaklarla ilgili bizlere ipucu verse de diğer kaynaklar hakkında hiçbir bilgi mevcut değildir.

Eserde yer alan efsaneler herhangi bir tasnife tabi tutulmamış, konu ve biçim olarak ele alınmaksızın gelişigüzel esere alınmıştır. Efsane metinleri de herhangi bir tahlile tabi tutulmadan öyküleyici bir üslupla okuyucuya sunulmuştur. Yazar için efsanelerin Troya ile ilgili olmasının esere alınması adına yeterli olduğu kanaatine sahibiz. Efsaneleri bilimsel olarak ya da biçim ve konu itibarıyla incelemek gibi bir kaygı gütmeyeceği görülmektedir. Bütün bu bilgiler ışığında esere amatör olarak hazırlanmış, kuramsal bir yaklaşımla ele alınmayan bir eser diyebiliriz.

Anahtar Kelimeler: Halk Bilimi, Halk Edebiyatı, Sözlü Kültür, Efsane, Çanakkale, Troya

AKTAN, Selma – ÇOLAK, Hüseyin,

Hakiki Anadolu Efsaneleri Çukurova – 1. Kitap, Birinci bs., Adana, Emek Matbaası, 1965, 50 s., res., 13,5 x 20 cm.

Eserde “Kaynakça” bulunmamaktadır.

ISBN: y.

Yazar Hakkında Bilgi

Selma Aktan

Eğitimci yazar, eseri yazdığı dönemde Adana’da İnkılap İlkokulu’nda öğretmenlik yapmaktadır. Kendisi ile ilgili ayrıntılı bilgi bulunmamaktadır.

Hüseyin Çolak

Eğitimci ve yazar olan Hüseyin Çolak, Selma Aktan ile derleme çalışmalarını birleştirip kitap haline getirmiştir. Eserin yazıldığı dönemde Adana’da İlköğretim Müfettişi olarak görev yapmaktadır. Kendisi ile ilgili ayrıntılı bilgi bulunmamaktadır.

Çalışmanın Amacı

Yeni kuşağı milli efsanelerimizle beslemek, bu efsaneleri gelecek kuşaklara aktarmak çabası çalışmanın sosyal amacıdır.

Çalışmanın Kapsamı

Çalışma, Adana ve Çukurova yöresinde teşekkül etmiş efsaneleri kapsamaktadır.

Çalışmanın Yöntemi

Çalışmada yer alan efsaneler derleme yöntemi ile elde edilmiş ve herhangi bir tertibe ya da tasnife bağlı kalınmadan esere alınmıştır. Efsaneler verilmeden önce efsane ile alakalı kısa bilgiler verilmiştir. Efsanede geçen yerleşim yerinin coğrafi ve sosyal yapısı ile ilgili kısa bilgiler de yer yer okuyucu ile paylaşılmıştır.

İçindekiler

Eserde “İçindekiler” kısmı bulunmamaktadır.

Ön Söz / Giriş / Sonuç

Eserde “Ön Söz” , “Giriş” ve “Sonuç” bölümleri bulunmamaktadır. Ancak yazarlar, “Başlarken” başlıklı yazılarında giriş mahiyetinde kısa bir açıklama yapmışlardır. Bu açıklamalarında; yüzyıllar boyunca bağrında birçok milleti ve medeniyeti barındıran Anadolu’nun her yöresinde sayısız efsanenin, masalın ve hikâyenin bulunduğu üzerinde durmuşlardır. Bu kültürel mirası gelecek kuşaklara aktarmanın gayreti içerisinde olduklarını vurgulayarak sözlerine son vermişlerdir.

Değerlendirme

İkisi de eğitimci olan yazarlar, görev yaptıkları yerlerde derledikleri efsaneleri gelecek kuşaklara aktarma çabasıyla bu eseri meydana getirmişlerdir. Yazarlar, efsaneleri derlerken efsaneye müdahale etmiş, çocuklara uygun olarak yeniden tertip etmişlerdir. Bu da derlemenin sağlığına ve bilimselliğine gölge düşürmüştür. Derleme hakkında ayrıntılı bilgi verilmemiştir. Kaynak kişiler ve hususiyetleri belli değildir. Eseri bilimsel olarak incelemek ya da bilimsel bir eser demek de eldeki verilere göre pek mümkün değildir. Yazarlar, eserin bir yerinde bu çalışmanın amaçlarından birinin de boş vakitlerini değerlendirmek olduğunu söylemişlerdir. Bu sözlerinden esere yaklaşım tarzlarını belirleyebileceğimiz yazarların bilimsel bir kaygı gütmediklerini düşünmek pek de yanlış olmayacaktır. Bu nedenle eser; amatör bir tarzda derlenmiş bilimsellikten uzak popüler bir çalışmadır.

Anahtar Kelimeler: Halk Bilimi, Halk Edebiyatı, Sözlü Kültür, Efsane, Adana, Çukurova

AKTAN, Selma,

Hakiki Anadolu Efsaneleri – 2. Kitap, Birinci bs., Adana, Güney Basımevi, 1965, 58 s., res., 13,5 x 20 cm.

Eserde “ Kaynakça” bulunmamaktadır.

ISBN: y.

Yazar Hakkında Bilgi

Eğitimci yazar, eseri yazdığı dönemde Adana’da İnkılap İlkokulu’nda öğretmenlik yapmaktadır. Kendisi ile ilgili ayrıntılı bilgi bulunmamaktadır.

Çalışmanın Amacı

Anadolu’nun sahip olduğu kültürel mirası gelecek kuşaklara aktarmak kaygısı eserin sosyal amacını teşkil etmektedir. Bunun yanında yeni nesli efsanelerin ve masalların eğitici ve öğretici fonksiyonlarının ışığında yetiştirmek isteği de eserin diğer sosyal amacı olarak değerlendirilebilir.

Çalışmanın Kapsamı

Çalışma, Adana, Çukurova ve yöresinde teşekkül etmiş efsaneleri kapsamaktadır.

Çalışmanın Yöntemi

Çalışmada yer alan efsaneler derleme yöntemi ile toplanmış ve esere eklenmiştir. Efsaneler herhangi bir bilimsel tasnife bağlı kalınmadan gelişigüzel esere alınmıştır. Eserde yer alan efsaneler ile bu efsanelerde geçen yerlerin coğrafi ve sosyal yapısı ile ilgili bilgiler efsanelerin giriş kısmında okuyucu ile paylaşılmıştır.

İçindekiler

Eserde “İçindekiler” kısmı bulunmamaktadır.

Ön Söz / Giriş

Eserde “Ön Söz” ve “Giriş” bölümleri bulunmamaktadır. Ancak yazarlar, “Başlarken” başlıklı yazılarında giriş mahiyetinde kısa bir açıklama yapmışlardır. Bu açıklamalarında; yüzyıllar boyunca bağrında birçok milleti ve medeniyeti barındıran Anadolu’nun her yöresinde sayısız efsanenin, masalın ve hikâyenin bulunduğu üzerinde durmuşlardır. Bu kültürel mirası gelecek kuşaklara aktarmanın gayreti içerisinde olduklarını vurgulayarak sözlerine son vermişlerdir.

Değerlendirme

Eser, aynı isimde birinci ve ikinci kitap olmak üzere iki ayrı kitap olarak basılmıştır. Birinci kitabında Hüseyin Çolak ile beraber çalışan ve derlemelerinden faydalanan yazar, bu kitabında sadece kendi derlemelerinden istifade ederek eserini oluşturmuştur. Her iki eseri genel olarak değerlendirecek olursak, toplam 14 adet efsane esere alınmıştır. Bunun yanında yazarın efsane kategorisinde incelediği ancak efsane olmayan iki adet masal ve bir adet halk hikâyesi mevcuttur. Bu açıdan yazarın efsane konusunda yeterince bilgisi olmadığını ya da eserini oluştururken bu duruma dikkat etmediğini düşünmekteyiz. Yazarın Çukurova yöresinde karşılaştığı anlatıları derlemesine rağmen eserin adını daha kuşatıcı bir isim olan “Hakiki Anadolu Efsaneleri” olarak nitelendirmesi de eserin içerik-başlık bütünlüğüne gölge düşürmüştür. Çünkü çalışma, Anadolu’nun sadece Adana-Çukurova yöresine ait derlemelerin bulunduğu bir eserdir. Bu açıdan içerik ile uyumlu daha güzel bir başlık kullanılabilirdi. Bütün bu değerlendirmeler ışığında eseri bilimsellikten uzak amatör bir eser olarak değerlendirmek mümkündür.

Anahtar Kelimeler: Halk Bilimi, Halk Edebiyatı, Sözlü Kültür, Efsane, Adana, Çukurova

AKYALÇIN, Necmi,

Balıkesir Yöresinde Yatır Efsaneleri Üzerine Bir Araştırma, Birinci bs.,
Balıkesir, Balıkesir Belediyesi Yayınları, 1998, 140 s., 16 x 24 cm.

Eserde “Kaynakça” bulunmaktadır. Ayrıca derlemelerin kaynak kişilerinin bilgilerinin de bulunduğu bir bölüm mevcuttur.

ISBN: y.

Yazar Hakkında Bilgi

1959 yılında Kırklareli’nde doğdu. Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği Bölümü’nden 1984 yılında mezun oldu. Balıkesir Üniversitesi’nde “Yüksek Lisans” (1996) ve Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi’nde “Doktora” (2002) eğitimini tamamladı. Halen Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümünde öğretim üyesi olarak hizmet vermektedir.³

Çalışmanın Amacı

Çalışmanın genel olarak sosyal amacı, yöredeki yatır ve efsaneleri derlemek, halkın gelenek ve görenekleri ile yaşam biçimlerine olan etkilerini tespit etmektir.

Balıkesir’in yatırlar bakımından oldukça zengin olması ve bununla ilgili akademik çalışmanın yapılmaması yazarı bu şekilde akademik bir çalışmaya teşvik etmiştir. Bunu da çalışmanın bilimsel amacı olarak değerlendirebiliriz.

Çalışmanın Kapsamı

Çalışma, Balıkesir ve yöresinde bulunan yatırlar etrafında teşekkül etmiş efsaneleri kapsamaktadır.

³ <http://akademik.comu.edu.tr/onizle.php?cvno=A-1111> (19.04.2013).

Çalışmanın Yöntemi

Çalışma derleme yöntemiyle oluşturulmuştur. Efsaneler, anlatıldığı yöreden derlenmiş ve Prof. Dr. Bilge Seyidoğlu'nun "Efsanenin Toplumsal İşlevi" yöntemi ile değerlendirilerek;

- 1-Gelenek ve görenekleri koruyucu oluşlarıyla ilgili (34)
- 2-Efsanelerin topluma yön vermeleri ile ilgili (23)
- 3-Teşekkül ettikleri yere mânâ kazandırmaları ile ilgili (35)
- 4-Koruyucu ve tedavi edici rolleriyle ilgili (34)

Şeklinde sınıflandırılmış ve özellikler belirlenmiştir. Ayrıca Prof. Dr. Paul Magnarella'nın "İşlev Kuramı" uygulanmış;

- 1- Ruhsal işlev ile ilgili (35)
- 2- Yaradılış – kehanet işlevi ile ilgili (17)
- 3- Kurumsal işlevi ile ilgili (26)
- 4- Uygulama işlevi ile ilgili olarak (32) özellik ortaya konulmuştur.

İçindekiler

Özet, Abstract, Ön Söz, Giriş s. 1, **A – Efsane** s. 3, **B – Yatır** s. 4, **Bölüm I a)** Derleme Çalışmalarıyla İlgili Gözlemler s. 6, **b) Efsane Metinleri:** Garip Dede Yatırı s. 9, Tekke Ağaç Efsanesi s. 11, Çırpılı Dede Hazretleri s. 13, Tekke Çınarı s. 16, Gökköy Yatırı s. 18, Sarıkız Tepesi Efsanesi s. 20, Şükrü Dede Yatırı s. Raşit Dede Yatırı s. 23, Yağmur Duasına Çıkılan Dede s. 25, Uzun Dede (Yağmur Dede) s. 27, Sarıkız Efsanesi s. 28, Şıp Şıp Dede Efsanesi s. 37, Sadaka Dedesi s. 39, Üç Kardeşler Hamamı Efsanesi s. 40, Üç Pınaroğlu Hayrettin Efendi Yatırı s. 44, Soğanlı Dede Yatırı s. 47, Ballica Sultan Yatırı s. 48, Garip Dede s. 51, Çırpılı Dede s. 53, Erenler Dedesi s. 53, Ilıca Hamam Dedesi s. 54, Sütlice Efsanesi s. 55, Hasan Baba (Eskici Baba) Yatırı s. 57, Dedebayır Yatırı s. 59, İki Selvili Adak Dedesi s. 60, Pir Ali Efendi Yatırı s. 62, Ayak Dedesi Yatırı s. 63, Fatıma Sultan Türbesi s. 64, Dilek Yeri s. 66, Uzan Dede Yatırı s. 67, Horoz Dede Yatırı s. 69, Kız Dedesi veya

Telli Baba Yatırı s. 71, Muhiddin-i Rumi Hazretleri Yatırı s. 72, İnebey Dedesi veya Tekke Yatırı s. 74, Bardak Kıran Dedesi s. 78, Kabaklı Tekkesi Yatırı s. 80, **Bölüm II Tablolara İlişkin Açıklamalar** s. 84, Tablo 1 – A s. 86, Tablo 1 – B s. 87, **Efsanelerle İlgili Değerlendirmeler** 1 Numaralı Efsane s. 88, 2 Numaralı Efsane s. 89, 3 Numaralı Efsane s. 90, 4 Numaralı Efsane s. 91, 5 – 6 Numaralı Efsane s. 92, 7 Numaralı Efsane s. 93, 8 Numaralı Efsane s. 94, 9 Numaralı Efsane s. 95, 10 Numaralı Efsane s. 96, 11 Numaralı Efsane s. 97, 12 – 13 Numaralı Efsane s. 98, 14 Numaralı Efsane s. 99, 15 Numaralı Efsane s. 100, 16 – 17 Numaralı Efsane s. 101, 18 Numaralı Efsane s. 102, 19 – 20 Numaralı Efsane s. 103, 21 – 22 Numaralı Efsane s. 104, 23 – 24 Numaralı Efsane s. 105, 25 – 26 Numaralı Efsane s. 106, 27 – 28 Numaralı Efsane s. 107, 29 – 30 Numaralı Efsane s. 108, 31 – 32 Numaralı Efsane s. 109, 33 – 34 Numaralı Efsane s. 110, 35 Numaralı Efsane s. 111, 36 Numaralı Efsane s. 112, **Bölüm III Yatır Efsanesi Derlemeleri Sırasında Rastlanılan Yerel Efsaneler** Arap Tekmesi Adlı Efsane s. 114, Şeytan Taşları Efsanesi s. 116, Kız Suyu Efsanesi s. 118, Balıklı Çeşme Efsanesi s. 119, Uç (Üç) Pınar Köyü Efsanesi s. 120, Ayşebacı Efsanesi s. 122, Gelin Taşları Efsanesi s. 124, Ağlayan Taşlar Efsanesi s. 126, Hacı Halil Efendi Efsanesi s. 127, Çoban Taşı Efsanesi s. 128, Deve Taşı Efsanesi s. 130, Gelin Deresi Efsanesi s. 131, **Yararlanılan Kaynaklar** s. 133, **Yatır Efsaneleri İle İlgili Derlemelerin Kaynak Kişileri** s. 135, **Diğer Yerel Efsanelerin Kaynak Kişileri** s. 139

Ön Söz / Giriş / Sonuç

“Ön Söz” kısmında yazar, bilimsel olarak oldukça gelişmiş bir çağda yaşamış olmamıza rağmen, insanların hala birçok probleminin çözümü olarak yatırları tercih ettiğini vurgulamaktadır.

Balıkesir Belediye Başkanı Av. Sami Gökdeniz ve Prof. Dr. Saim Sakaoğlu’nun çalışma ile ilgili düşüncelerini içeren ve iyi niyet temennilerinden oluşan bir bölüm de esere eklenmiştir.

Yazar, çalışmanın genel olarak alt bölümlerini ve ana bölümlerini belirttiikten sonra teşekkür bölümü ile sözlerini sonlandırmıştır.

“Giriş” kısmında ise genel olarak efsanelerden bahseden yazar, efsanenin toplumsal işlevi üzerinde durmuş, Prof. Dr. Bilge Seyidoğlu’nun “**Erzurum Efsaneleri**” adlı eserinde belirttiği düşüncelere de yer vermiştir.

Son olarak efsaneler ve işlevleri üzerinde duran yazar, “Yatır” ve “Yatır Efsanesi” kavramlarını açıklamıştır. Eserde “Sonuç” bölümü bulunmamaktadır.

Değerlendirme

Yazar, eserini genel olarak Balıkesir yöresinde yatırlar etrafında teşekkül etmiş efsaneleri sahada derleme yöntemi ile oluşturmuştur. Ancak derleme çalışması sırasında yatır efsanelerinin dışında birçok efsane ile karşılaşmış olmalı ki eserin bir bölümüne de bu efsaneleri almıştır. Bize göre bu durum eserin bütünlüğüne gölge düşürmüştür. Yatırlarla ilgili olmayan efsaneler başka bir çalışmanın malzemesi olabilirdi.

Bunun yanında yazar, burada ele aldığı yatır efsanelerini “Tarihi Efsaneler” olarak değerlendirmiş ve bu şekilde sınıflandırmaya tabi tutmuştur. Ancak bu türden efsanelerin dini boyutunu tamamen saf dışı bırakmış ve sadece tarihi nitelik taşıdığını vurgulamıştır. Hâlbuki yatırda yatan zatı değerli kılan olgunun veya o yatır etrafında teşekkül eden efsanelerin temel kaynağının din olduğu gerçeğini unutmamak gerektiği kanaatindeyiz. Bu türden efsanelerin tarihi yanlarının olduğu doğrudur. Ancak din faktörünün bütün bütün saf dışı bırakılması doğru değildir. Yazar burada bu yanılgıya düşmüş ve ermiş kişilerin Müslüman Türk toplumu üzerinde etkilerinin dini özelliklerinden çok tarihi ve olağanüstü özelliklere sahip olmalarından kaynaklandığını söylemiştir.

Eserde geçen efsanelerin büyük çoğunluğu yatırda yatan zatlarla ilgilidir. Ancak yer yer ağaçlarla ilgili (Tekke Ağacı Efsanesi s. 11), tepelerle ilgili (Sarıkız Tepesi Efsanesi s. 20) gibi efsaneler de araya karışmış ve bir bakıma konu dışına çıkmıştır. Yine bu da eserin bütünlüğüne gölge düşürmüştür.

Anahtar Kelimeler: Halk Bilimi, Halk Edebiyatı, Sözlü Kültür, Efsane, Yatır, Balıkesir

AKYÜZ, Mehmet Ali,

Bir Alevi Efsanesi, Birinci bs., İstanbul, Togan Yayınları, 2011, 528 s., 13,5 x 21 cm.

Eserde “Kaynakça” bulunmamaktadır

ISBN: 978 – 9944 – 337 – 57 -1

Yazar Hakkında Bilgi

Mehmet Ali Akyüz, 1951 yılında Antakya’nın Harbiye bucağında doğmuştur. Babasının memuriyeti nedeniyle sürekli gezmek zorunda kalan yazar, İlkokula Halfeti’de başlamış, Siverek’te devam etmiş ve Darende’de bitirmiştir. Ortaokulu Anamur’da, Liseyi Mersin’de bitirmiştir. 1975 yılında Gazi Üniversitesi Makine Mühendisliği Bölümü’nü bitirmiştir⁴.

Çalışmanın Amacı

Alevi inanç ve felsefesine dair değişik ve yanlış yorumlardan rahatsız olan yazar, bu durumu düzeltme adına yapmış olduğu araştırmalar neticesinde elde ettiği verileri insanlarla paylaşmak amacıyla eserini kaleme almıştır.

Çalışmanın Kapsamı

Çalışma alevi inançlarına dair anlatıları kapsamaktadır.

Çalışmanın Yöntemi

Çalışma birçok anlatının bir araya getirilerek roman tarzında yazıldığı bir eserdir. Eserde olaylar tahkiye edilerek verilirken, karşılıklı konuşma metnlerinin de çok olması dikkatimizi çekmiştir. Eserin genelinde bilimsel herhangi bir yöntem kullanılmamıştır.

⁴ Mehmet Ali Akyüz, **Bir Alevi Efsanesi**, İstanbul, Togan Yayınları, 2011, Kapak Sayfası.

İçindekiler

Eserde “İçindekiler” kısmı bulunmamaktadır.

Ön Söz / Giriş / Sonuç

“Ön Söz” yazısını yazarın kendisi kaleme almıştır. Bu bölümde kronolojik olarak kendi hayatı hakkında bilgiler veren yazar, inanç kültürüne yönelik gerçekleri sonradan öğrendiğini ve kabullenme aşamasında yaşamış olduğu zorlukları dile getirmektedir.

Bu bağlamda araştırmalara giriştiğini ve birçok ülkede işçi olarak çalıştığını buna bağlı olarak da insanlarla iyi ilişkiler kurduğunu söylemektedir. Bu araştırmalarının neticesinde elde ettiği bilgileri insanlarla paylaşma gayretinin kendisini bu eseri yazmaya ittiğini vurgulayarak sözlerine son vermektedir.

Eserde “Giriş” ve “Sonuç” kısımları bulunmamaktadır.

Değerlendirme

Eser, Alevilik felsefesi ile ilgili birçok anlatının bir araya getirilerek roman formatında sunulduğu bir eserdir. Bünyesinde birçok efsane parçası, masal ve halk hikâyesinden kırıntılar bulunduran eser, çoğu itibariyle yazarın kendi kurgusunun bir ürünüdür.

Eserde bilimsel herhangi bir değerlendirme bulunmamakla birlikte, efsanelerin gücünden istifade edilerek kurgulanmış amatör bir eser olarak değerlendirdiğimiz bir çalışmadır.

Anahtar Kelimeler: Halk Bilimi, Halk Edebiyatı, Sözlü Kültür, Efsane, Alevi, Efsanesi

ALABAYIRLI, İsmail,

İnece ve Ozan Ağacı Efsanesi, İkinci bs. , İstanbul, Anka Matbaacılık, 2004, 64 s., res., 17 x 24 cm.

Eserde “Kaynakça” bulunmamaktadır.

ISBN: 975 – 95054 – 4

Yazar Hakkında Bilgi

Yazar, yerel bir şair ve araştırmacıdır. 1946 yılında İnece’de doğmuştur. (Günümüzde Kırklareli iline bağlıdır) 10 adet şiir kitabı vardır. 25 yılı aşkın süredir Edirne’de yaşayan Şairin adı Edirne’de Sarıcapaşa Mahallesi, Tophane Bayırı mevkiindeki bir sokağa verilmiştir⁵.

Çalışmanın Amacı

Şiirlere konu olan, şairlere yazdıkları şiirlerde ilham veren, kitaplara ve sanat eserlerine isim olmuş bir efsaneyi unutulmaz yapma ve gelecek kuşaklara aktarma kaygısı çalışmanın amacı olarak değerlendirilebilir.

Çalışmanın Kapsamı

Çalışmada Kırklareli iline bağlı İnece kasabası hakkında yöresel ve tarihi bilgiler bulunmaktadır.

Bunun yanında “Ozan Ağacı” ile özdeşleşmiş bir efsane olan “Ozan Ağacı Efsanesi” eserin genel konusudur.

Çalışmanın Yöntemi

Çalışma, büyük boy resimli olarak hazırlanmıştır. Kırklareli yöresinden ve İnece kasabasından yöresel bazı kültür değerleri okuyucu ile paylaşılmıştır.

⁵ İsmail Alabayırlı, **İnece ve Ozan Ağacı Efsanesi**, İstanbul, Anka Matbaacılık, 2004, Kapak Sayfası.

Ozan Ağacı diye adlandırılan ve kültürel koruma altına alınan bir ağacın etrafında teşekkül etmiş efsaneyi derleyen yazar, amatör bir tarzda eserini hazırlamıştır. Bu efsaneyi derleyen ve aynı zamanda kitabın yazarı da olan şair İsmail Alabayırlı bu olayı yazdığı bir şiirle de taçlandırmış ve bu şiiri de eserinde okuyucu ile paylaşmıştır.

İçindekiler

Eserde “İçindekiler” kısmı bulunmamaktadır.

Ön Söz / Giriş / Sonuç

Eserde “ Ön Söz, Giriş ve Sonuç” kısımları bulunmamaktadır. Fakat “Giriş” yerine kısaca kasabadan ve eserden bahsedilen bir bölüm mevcuttur. Bu bölümü aynı zamanda eserin redaktörlüğünü de yapan Nazif Karaçam kaleme almıştır. Efsanelerin öneminden bahsedildikten sonra kasabanın ve “Ozan Ağacı”nın özelliklerine değinilmiştir. Aslında bu ağacın ilk defa İsmail Alabayırlı tarafından bu şekilde isimlendirildiği söylenmiş, bu sayede “İnece” kasabasının da bir efsane kazandığı vurgulanmıştır.

Değerlendirme

Halk bilimi ürünleri ve sözlü kültür geleneği sadece akademisyenlerin kaldırabileceği ya da taşıyabileceği değerlerden müteşekkil bir yük değildir. Yöresel ve kültürel değerlerine sahip çıkma gayretine haiz birçok kişi bu güzelliğe omuz vermiştir ve vermektedir.

Yazar da bu bilinçle kendi kasabasının kültürüne sahip çıkma, onu gelecek kuşaklara aktarma hususunda gayret göstermiştir. Bu gayretin takdir edilmemesi mümkün değildir. Ancak eser bilimsel olarak bir bütünlük oluşturmamaktadır. Eserde sadece efsane ya da efsaneye dair bilgiler bulunmamakta, bunlardan başka yazarın kendi yazdığı şiirleri de bulunmaktadır.

Kabaca ifade etmek gerekirse, eğer “Ozan Ağacı Efsanesi” ve “İnece” kasabası ile ilgili bazı kültürel bilgiler kitaptan çıkarılsa çalışma, yazarın hayatını

anlatan biyografi kitabı haline dönüşür. Eserde yazarla ilgili hemen her şey yer almaktadır. Askerlik yaptığı yer, tanıştığı kişiler, gezdiği yerler, evlendiği hanım vs. birçok bilgiyi yazar, “Kendimi Anlatıyorum” başlığı altında okuyucu ile paylaşmaktadır.

Efsaneyi derlediği kişi ya da kaynak hakkında bilgi vermemiştir. Dolayısıyla yazarın efsaneye müdahale ettiği ya da etmediği ile ilgili yorum yapamıyoruz.

Genel olarak eser; amatör bir eser olup bünyesinde sadece bir efsane bulunmaktadır. Bu efsanenin yöntemi, kaynağı ile ilgili bilgiye sahip olmamakla beraber eserin genelini yazarın şiirlerinden oluştuğunu söylemek mümkündür.

Anahtar Kelimeler: Halk Bilimi, Halk Edebiyatı, Sözlü Kültür, Efsane, Kırklareli, İnece, Ozan Ağacı

ALPASLAN, İsmet,

Demirci Efsaneleri, Birinci bs. , İzmir, Özlem Matbaacılık, 2006, [23 y] + 133 s. 13,5 x 19,5 cm.

Eserde “Kaynakça” ve “Notlar” bulunmaktadır.

ISBN: 975 – 00916 – 0 – 4

Yazar Hakkında Bilgi

Ağrı'nın Taşlıçay ilçesi Yukarıtoklu Köyü'nde doğdu (1953). Van Alpaslan İlköğretmen Okulu, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi ve Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesini bitirdi. Değişik okullarda öğretmenlik ve yöneticilik, Ağrı İl Milli Eğitim Müdür Yardımcılığı ve MEB Talim ve Terbiye Kurulu eğitim uzmanlığı görevlerinde bulundu. Manisa Celal Bayar Üniversitesi Demirci Eğitim

Fakóltesi'nde altı yıl öğretim elemanı olarak görev yaptı. Celal Bayar Üniversitesi'nden emekli olup İzmir'e yerleřti⁶.

Çalışmanın Amacı

Yazar, 1994 yılı Temmuz ve Ağustos aylarında Demirci köylerini gezerek inceleme yaptıklarını, bu sayede köylerdeki dedeler ve efsane zenginliğini fark ettiklerini söylemektedir. Bu nedenle çalışmaya başladıklarını ve derleme çalışmaları için köy köy dolaştıklarını dile getiren yazar, "halk kültüründe önemli bir yeri olan efsanelerin" derlenerek gelecek kuşaklara kazandırılmaları amacıyla bu eseri oluşturduklarını söylemektedir.

Çalışmanın Kapsamı

Eserde yer alan efsaneler, Manisa ilinin Demirci ilçesi ve civarını kapsamaktadır. Efsanelerin yazımında coğrafî mekân olarak Demirci dışına çıkılmadığını yazar özellikle vurgulamaktadır. Demirci efsanelerinin çoğunluğu köylerden ve bu köylerde ikamet eden kişilerden derlenmiştir.

Çalışmanın Yöntemi

Eserde yer alan efsaneler "mülakat" ve "sahada derleme" yöntemi ile elde edilmiştir. Yazar, efsanelerin çoğunluğunun köy köy dolaşarak derlendiğini ya da bu köyde yaşayanlarla mülakat yöntemi ile bizzat kendisinin derlediğini söylemektedir. Eserini beş bölüme ayıran yazar, din büyükleriyle ilgili olan efsanelerin bulunduğu bölümde yer alan efsaneleri, 1972 yılında yayınlanan "Her Yönü ve Her şeyi İle Demirci" adlı kitaptan faydalanarak eserine aldığını vurgulamaktadır.

⁶ İsmet Alpaslan, **Ağrı Efsaneleri**, İzmir, Birleşik Matbaacılık, 2010, Kapak Sayfası.

Yazar, eserine aldığı efsaneleri tahlil etmemiş, sadece metin kısımlarını yazmıştır. Yazar tahlil ve değerlendirmeyi okuyuculara ve gelecekte bu alanda çalışma yapacaklara bıraktığını söylemektedir.

İçindekiler

Ön Söz s. VII, **Efsane Hakkında** s. XI, **I. Yer Adları İle İlgili Efsaneler**, 1. Dedetaşı s. 3, 2. Dikilitaş s. 5, 3. Domuz Deresi s. 6, 4. Gökçukuru s. 7, 5. Horoz Kayası s. 11, 6. İzkaya s. 12, 7. Kanlıçeşme s. 13, 8. Kılavuzlar s. 14, 9. Kırk Elif s. 15, 10. Kızkanlıdı Taşları s. 16, 11. Kız Mezarı s. 17, 12. Kocain Kayası s. 19, 13. Kongra Köprüsü s. 20, 14. Namazlar Boğazı s. 21, 15. Sevişler s. 22, 16. Süt Pınarı s. 23, 17. Uyuz Pınarı s. 24, **II. Taş Kesilme İle İlgili Efsaneler**, 18. Deve Taşı s. 27, 19. Gelin Kayası s. 28, 20. Gelin Kayası s. 29, 21. Ilıca'daki Gelin Taşları s. 30, 22. Taş Olan Anne s. 31, **III. Veliler Ve Din Uluları İle İlgili Efsaneler**, 23. Abdullah Hoca s. 35, 24. Balzat Hacı Baba s. 36, 25. Caroğlu Hoca s. 37, 26. Çomaklı Dede s. 38, 27. Dede Kaşı s. 40, 28. Dede Kaşı s. 41, 29. Dede Taşı s. 44, 30. Dede Yatırı s. 45, 31. Deli İle Veli – 1 s. 46, 32. Deli İle Veli – 2 s. 47, 33. Deli Osman s. 48, 34. Durhasan – 1 s. 49, 35. Durhasan – 2 s. 51, 36. Eskici Baba – 1 s. 52, 37. Eskici Baba – 2 s. 54, 38. Eskici Baba – 3 s. 55, 39. Felahi İle Melahi s. 56, 40. Gâvur İni s. 58, 41. Hacı Baba s. 59, 42. Hasan Efendi – 1 s. 60, 43. Hasan Efendi – 2 s. 62, 44. Hatip Dede s. 63, 45. İbrahim Eren s. 64, 46. İncuz Dede s. 65, 47. İrezler s. 66, 48. Kamçılı Dede s. 68, 49. Kandırmış Sultan s. 69, 50. Kazi Sultan s. 70, 51. Kemah Dede s. 71, 52. Kutb'ül – Aktab Hasan Efendi – 1 s. 72, 53. Kutb'ül – Aktab Hasan Efendi – 2 s. 74, 54. Mantır Dede s. 75, 55. Nasuh Dede s. 77, 56. Nurullah Dede s. 79, 57. Okçu Dede s. 80, 58. Ören Köylü Molla Ahmet s. 82, 59. Salih Hoca s. 84, 60. Seyirt Ali s. 86, 61. Sultan Dede s. 88, 62. Şeyh Hüseyin s. 89, 63. Şeyh İzzettin Efendi s. 91, 64. Türkmen Dede s. 93, 65. Veli Efendi s. 95, 66. Yaren Dede s. 96, 67. Yayıklar Yatırı s. 97, 68. Yemen Dede – 1 s. 98, 69. Yemen Dede – 2 s.100, **IV – Değişik Özellik Gösteren Efsaneler** 70. Aşağı Köy s. 103, 71. Çamköy'ün Çınarı s. 104, 72. Dede İbriği s. 105, 73. Eskihsar Köyü s. 106, 74. Geyik s. 107, 75. İsmailer s. 108, 76. Kerbelâ s. 109, 77. Kız Mezarı s. 110, 78. Kurşunlu Asa s. 112, 79. Perili

Su s. 113, 80. Sucuklu Kuyu s. 114, 81. Yukarı Kıran Camii Yapımı s. 116, **V – Aşk Efsaneleri**82. Kızölen Tepe s. 119, **Notlar – Kaynaklar**, s. 121, **Demirci** s. 132

Ön Söz / Giriş / Sonuç

“Ön Söz” yazısına çalışmaya başlamadan önceki durumu anlatarak başlayan yazar, Demirci’de birçok efsanenin olduğunu öğrendikten sonra burada çalışma yapma fikrinin kendisini harekete geçirdiğini vurgulamıştır.

İlk zamanlar derleme çalışmalarının yapılamayacağı kanaatinin kendisinde baskın olduğunu, çünkü köylerde iş zamanı olduğunu ve insanların tarla ve bahçe işlerinden bu işlere fırsat bulamayacağını düşündüğünü söylemektedir. Fakat yine de çalışmak için harekete geçtiğini ve Demirci’ye bağlı doksan dört köyden doksan ikisine gitmek suretiyle malzeme topladıklarını anlatmaktadır.

Coğrafi mekân olarak Demirci’nin dışına çıkmadıklarını belirten yazar, şehir merkezinde ve köylerde anlatılanları derlemeye çalıştıklarını söylemektedir. Yazar, derledikleri efsanelerin sadece burada yazılanlar olmadığını, bu çalışmada üçte birini ele aldıklarını söylemektedir. Bunun nedeninin ise bir efsanenin birden çok varyantının olmasıdır. Yani efsane özünde aynı efsane ancak, sadece küçük anlatım farklılıklarının bulunduğunu bu yüzden o tür efsanelerin esere alınmadığını vurgulamıştır.

Efsanelerle ilgili kısa açıklayıcı bilgiler verdikten sonra yazar sözlerine son vermektedir.

Çalışmada “Giriş” ve “Sonuç” kısımları bulunmamaktadır. Bunun yerine “Efsane Hakkında” başlığı altında efsaneler ve özellikleri ile ilgili kısa bilgiler paylaşılmıştır. Bu bölümde efsanenin tanımı yapıldıktan sonra bazı farklı toplumlarda efsanenin karşılığı olan kelimeler şu şekilde paylaşılmıştır:

“**Azerbaycan**; esatir, mit, efsane, **Türkmenistan**; epsana, rovat, **Özbekistan**; efsane, rivayet, **Karakalpklar**; epsana, legenda, anız – engime, **Kazakistan**; anız, anız – engime, hikâye, hekayet, **Başkurtlar**; rıvayat, legenda, **Kazan Tatarları**;

legenda, ekiyet, beyt, rivayat, **Karaçaylar**; aytıv, tavrıh **Altay Türkleri**; kuaçın, kep – kuaçın, mif, kuunın, legenda, **Uygurlar**; rivayet, epsane **Hakaslar**; kip – çooh, legenda, çooh – çaah, nımah, **Şorlar**; purungu çok, kep çok, erbek, **Yakutlar**; kepsen, sehen, kepsel, bıırgı sehen, **Dolganlar**; uleger, çukçah, **Tuva Türkleri**; tool – çurgu çugaa, bolgaş, töögü çugaa, genel ad olarak tool çurgu, töögü çugalar, **Çuvaşlar**; halap, mif, legenda, yumah, **Kırgızlar**; ulamış, ilakap comok.”

Bu tanımlamalardan sonra efsanenin sözlü kültür içindeki yeri ve önemine değinen yazar efsanelerin mutlaka her sözlü kültürde bulunduğunu vurgulamaktadır. Bunun nedeninin ise efsanelerin kaynağını dinden, mitolojiden, tarihten, halkın yaşayış biçiminden ve günlük olaylardan alması olduğunu belirtmiştir.

Ülkemizde efsanelerin ve efsane metinlerinin yayınlanmış olduğu pek çok dergi ve kitabın varlığından söz eden yazar, buna rağmen efsaneleri inceleyen çalışmaların ise oldukça az olduğunu söylemektedir. Efsanelerin genel özelliklerine değinen yazar, bu özellikleri şu şekilde sıralamıştır:

1. “Belirli bir şekli yoktur; kısa ve nesir biçimindedir.
2. Her efsanede insan, olay, olağanüstülük ve yer unsuru vardır.
3. Halk kültüründen izler taşıdığından, anonim halk edebiyatı ürünleridir.
4. Kısa olmasına rağmen, hikâye, masal, coğrafi mekân izleri taşır.
5. İnsan, yer ve olaylar hakkında anlatılır.
6. Anlatılanların inandırıcı özelliği vardır.
7. Olayda ve efsane kahramanında olağanüstü nitelik görülür.
8. Konuşma diliyle anlatıldığından, açık ve anlaşılırdır.
9. Efsanelerin birçoğu toplumun inancına aittir ve kutsal öğeler taşırlar.
10. Öğrenilmesi kolaydır; her sınıf ve grup insanlarca bilinmekte, anlatılabilmektedir.”

Değerlendirme

Yazar, eserinde toplam seksen iki adet efsaneyi okuyucu ile paylaşmıştır. Ancak paylaşılan bu efsaneler herhangi bir tahlile tabi tutulmamış yani bilimsel olarak değerlendirilmemiştir. Efsanelerin derlenmesi ve kaynak kişileri eserde belirtilmiştir.

Yazar eserini beş bölümden oluşturmaktadır. Bu bölümleri efsanelerin özelliklerine göre sınıflandırmıştır. Bu bağlamda efsanelerin özelliklerine göre dört ana gruba ayrılabilceğini söyleyen yazar, bu bölümleri ise şu şekilde sıralamaktadır:

- 1.Yaratılış Efsaneleri
- 2.Tarihi Efsaneler
- 3.Olağanüstü Kişiler, Varlıklar ve Güçleri Konu Alan Efsaneler
- 4.Dini Efsaneler

Yazarın kendi eserinde efsaneleri bu tasnife göre sıralamadığını görüyoruz. Bir bakıma kendisi ile çelişmiştir. Eserde beşinci bölüm olarak “Aşk Efsaneleri” başlığı altında sadece bir efsane incelenmiştir. Ancak bu efsanenin dışında konusu aşk olan başka efsanelere eserin “Taş Kesilme, Veliler İle İlgili Efsaneler, Değişik Özellik Gösteren Efsaneler, Yer Adları İle İlgili Efsaneler” gibi bölümlerinde de rastlanılmaktadır.

Asıl dikkati çeken konu; yazarın hangi kategoriye sokacağını bilemediği efsaneler olmalı ki bunları “Değişik Özellik Gösteren Efsaneler” başlığı altında incelemesidir. Burada yer alan efsanelerin içinde yer adları ile ilgili olanların da bulunduğu gözümüze çarpmaktadır. Sonuç olarak; eserde yer alan efsane metinleri herhangi bir metin incelemesi ve tahlile tabi tutulmamıştır. Eserde yer alan efsaneler hem yazılı kaynaklardan hem de sözlü kaynaklardan derleme yöntemi ile elde edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Halk Bilimi, Halk Edebiyatı, Sözlü Kültür, Efsane, Demirci, Demirci Efsaneleri

ALPASLAN, İsmet,

Ağrı Efsaneleri, Birinci bs., İzmir, Birleşik Matbaacılık, 2010, [13 y] + 428 s., 13,5 x 19,5 cm.

Eserde “Kaynakça” ve “Notlar” bulunmaktadır.

ISBN: 978 – 975 – 00916 – 1 – 2

Yazar Hakkında Bilgi

Ağrı'nın Taşlıçay ilçesi Yukarıtoklu Köyü'nde doğdu (1953). Van Alpaslan İlköğretmen Okulu, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi ve Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesini bitirdi. Değişik okullarda öğretmenlik ve yöneticilik, Ağrı İl Milli Eğitim Müdür Yardımcılığı ve Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Eğitim Uzmanlığı görevlerinde bulundu. Manisa Celal Bayar Üniversitesi Demirci Eğitim Fakültesi'nde altı yıl öğretim elemanı olarak görev yaptı. Celal Bayar Üniversitesi'nden emekli olup İzmir'e yerleşti⁷.

Çalışmanın Amacı

Yazar, lise yıllarından beri Ağrı folkloru hakkında yapmış olduğu derlemelere ve bu konudaki ilgisine değinirken, bunların en önemlisinin ve başlı başına yekün teşkil edenin efsaneler olduğunu dile getirmektedir.

Çalışmanın amacını da; derlediği, özellikle efsanelerle ilgili ürünleri dağınıklıktan kurtarıp kitap halinde bir bütün olarak gelecek kuşaklara aktarmak ve yok olmasını önlemek şeklinde vurgulamaktadır.

Çalışmanın Kapsamı

Çalışmada, özellikle Ağrı Dağı üzerine anlatılan efsanelerin çoğunlukta olduğunu görüyoruz. Ancak sadece Ağrı Dağı değil, Ağrı ili ve yöresinde teşekkül etmiş efsaneler de az da olsa esere alınmıştır.

⁷ İsmet Alpaslan, **Ağrı Efsaneleri**, İzmir, Birleşik Matbaacılık, 2010, Kapak Sayfası.

Çalışmanın Yöntemi

Ağrı efsanelerinin çoğunluğunu kaynak kişilerden yazar bizzat kendisi derleme yöntemiyle toplayarak yazmıştır. Gazete ve dergilerde parça parça olanları da birleştirip, yeniden şekillendirip, tekrar kaleme almak suretiyle kitaba eklemiştir. Ancak herhangi bir bilimsel metoda başvurmadan esere müdahale etme yanlışına düşerek bu efsaneleri birleştirip eserine eklemiştir.

İçindekiler

Ön Söz s. XI, **I – Ağrı Dağı Efsaneleri** 1. Ağrı Dağı ve Âdem ile Havva s. 3, 2. Ağrı Dağı'na Çıkmaz s. 4, 3. Ağrı Dağı'nın Adı s. 5, 4. Ağrı Dağı'nın Yedi Devi s. 7, 5. Ağrı Dağı ve Kaf Dağı s. 9, 6. Ağrı Dağları s. 12, 7. Ağrı'nın Ahuri'yi Cezalandırma s. 14, 8. Ağrı'nın Amerikalıya Gazabı s. 15, 9. Ağrı ve Alagöz Dağı – I, 10. Ağrı ve Alagöz Dağı – II, 11. Ağrı ve Karnıyarık Dağı s. 20, 12. Ana ile Kız s. 22, 13. Aşûre s. 23, 14. Bacıların Kıskançlığı s. 24, 15. Büyük Ağrı, Küçük Ağrı s. 26, 16. Büyük Ağrı, Küçük Ağrı ve Murat Suyu s. 27, 17. Dağ Olan İki Bacı s. 30, 18. Geçimsiz Kardeşler s. 31, 19. Gılgamış Destanı'ndaki Tufan Olayı s. 34, 20. Kutsal Kitaplarda Anlatılan Nuh Tufanı ve Nuh'un Gemisi s. 36, 20/a. Tevrat'a Göre Nuh Tufanı s. 38, Tevrat, Tevrat Nüshaları; Ağrı ve Ararat Dağları s. 41, 20/b. Zebur ve Nuh Tufanı s. 45, 20/c. İncil ve Nuh Tufanı s. 46, 20/d. İslam İnanışına Göre Nuh Tufanı s. 48, 21. Dünyanın Değişik Bölgelerinde Anlatılan Tufan Efsaneleri s. 54, 22. Kalplerin Ağrısı s. 57, 23. Kırk Kınalı Kız s. 59, 24. Kısır Ağrı Dağı s. 63, 25. Kıp Gölü (Ağrı Dağı Efsanesi) s. 64, 26. Nuh'un Gemisini Koruyan Canavarlar s. 68, 27. Üç Bacı s. 69, 28. Üzüm ve Ağrı Dağı s. 70, 29. Yılanlar ve Kartallar s. 71, 30. Zaloğlu Rüstem ve Ağrı'daki Devler s. 73, **II – Ağrı ve Öteki Dağlarla İlgili Efsaneler** 31. Ağrı Dağları ve Tendürek s. 77, 32. Ağrı ve Köseadağ s. 80, 33. Aladağ, Ağrı, Süphan ve Köseadağ s. 82, 34. Dağlar s. 86, 35. Süphan Dağı s. 94, 36. Üç Ağrı Dağı s. 95, **III – Taş Kesilme Efsaneleri** 37. Ağrı Dağı'ndaki Develer s. 99, 38. Ağrı'ya Çıkan Çoban s. 101, 39. Ana Ağrı Dağı, Baba Ağrı Dağı s. 103, 40. Cimri Köylü s. 105, 41. Gelin Alayı – I s. 107, 42. Gelin Kaya – II s. 108, 43. Gelin Kaya – III s. 109, 44. Gelin Kaya – IV s. 110, 45. Gelin Kaya – V s. 111, 46. Gelin Kayaları s. 112, 47. Gelin Kız'ın Kayaları s. 114, 48. Gelin Taşı – I s. 119, 49. Gelin Taşı – II s. 120, 50.

Güvence Köyü Tandır s. 121, 51. Bal Pınarı s. 123, 52. Kırk Atlı s. 125, 53. Kırmızı Tepe – I s. 126, 54. Kırmızı Tepe – II s. 127, 55. Tandır s. 129, 56. Taş Deve s. 130, 57. Taş Kesilen Çoban s. 131, 58. Taş Kesilen Düğün Alayı s. 133, 59. Taş Olan Çoban s. 135, 60. Tendürek – Murat s. 136, 61. Yün Eğiren Kadın s. 138, 62. Ziyaret s. 139, **IV – Veliler Ve Din Uluları İle İlgili Efsaneler** 63. Abdurrahim Arvâsi s. 143, 64 – 73. Ahmed-i Hânî s. 145, Kıbrıs Çıkartmasına Katılan Yüzbaşının Doğubeyazıt’a Gelişi s. 154, 74. Bayındır Baba s. 156, 75. Dakka Ciço s. 158, 76. Dede Maksut ve Dede Murat s. 161, 77. Hacı Kurban – I s. 164, 78. Hacı Kurban – II s. 166, 79. Hacı Kurban – III s. 167, 80. Halife Yusuf s. 169, 81. İhtiyar Baba s. 170, 82. Kırk Adam s. 172, 83. Malik Ejder’in Ayak İzleri s. 174, 84. Mehmed Emin Efendi s. 176, 85. Mevül Baba s. 178, 86. Meya s. 181, 87. Nurilik s. 182, 88 – 89. Seyyid Abdüllaziz s. 184, 90. Sofu Şem’i s. 186, 91. Şeyh Abdülbari s. 187, 92. Şeyh Abdürrezak – I s. 189, 93. Şeyh Abdürrezak – II s. 190, 94 – 95. Şeyh Ahmet s. 191, 96. Şeyh Ali ve Gülhandem Gazi s. 193, 97. Şeyh Avdal Baba – I s. 197, 98. Şeyh Avdal Baba – II s. 198, 99. Şeyh Bekir Lavi s. 200, 100 – 101. Şeyh Mustafa s. 202, 102. Taşkın Baba – I s. 205, 103. Taşkın Baba – II s. 208, 104. Türbe s. 211, 105 – 109. Uzunvelili Şeyh Bekir s. 214, 110. Üryan Baba s. 220, Hz. Davûd ve Ürya s. 224, 111. Yakup Peygamber Çeşmesi s. 228, 112. Yakup Peygamber’in Mezarı s. 230, **V – Yavuz Sultan Selim İle İlgili Efsaneler** 113. Yavuz Sultan Selim ile Eşek İlyas s. 233, 114. Yığintepe s. 235, **VI – IV. Murad İle İlgili Efsaneler** 115. Kennir Baba s. 239, 116. Yığintaş s. 241, **VII – İshak Paşa Sarayı Efsaneleri** 117 – 127. İshak Paşa Sarayı Hakkında Anlatılanlar s. 245, **VIII – Balık Gölü Efsaneleri** 128. Balık Gölü – I s. 265, 129. Balık Gölü – II s. 266, 130. Kutsal Çeşmenin Gazabı s. 267, 131. Nişanlı Kızın Unutkanlığı s. 268, **IX – Çeşitli Yerler ve Yer Adları İle İlgili Efsaneler** 132. Buz Mağarası s. 273. 133. Camış Uçan Kaya s. 275. 134. Çift Kızlar s. 277, 135. Darık s. 278, 136. Haftrenk Çeşmesi s. 279, 137. Hamur’da Ahmed-i Hânî Mağarası s. 280, 138. Hamur Kümbeti s. 281, 139. İpek Gediği s. 283, 140. Kzaer’in Samanı s. 285, 141. Leylekpınarı / Leylekpınar Mahallesi s. 287, 142. Meteor Çukuru s. 289, 143. Palandöken s. 291, 144. Şehit Ağacı s. 292, 145. Şeyh Gözesi s. 294, 146. Teksöğüt s. 296, 147. Tendürek Gölü Aygırları s. 299. 148. Üç Şehitler s. 301, 149. Yılanlı Tepe s. 303, **X – Aşk Efsaneleri** 150. Ferhat İle Şirin s. 307, 151. Ferhat, Sadullah ve Şirin s. 312, 152. Karakoyun s. 315, 153. Saragöl s.

319, 154. Siyabend – I s. 321, 155. Siyabend – II s. 324, 156. Tek Yolcu s. 329, 157. Yayık Tepe s. 331, 158. Ziyaret Dağı s. 332, **XI – Âşık Kerem Efsaneleri** 159. Âşık Kerem İle Ağrı Dağı s. 337, 160. Âşık Kerem İle Murat Nehri s. 340, 161. Kerem İle Aslı s. 344, **XII – Hayvanlarla İlgili Efsaneler** 162. Ayı İle Cemile s. 349, Ayının Kaçırıldığı Cemile’nin Hikâyesi s. 351, 163. Şifa İçin Gelen Ayı s. 353, 164. Übub Kuşu s. 354, 165. Yılanların Savaşı s. 356, **XIII – Tabiat Olayları ve Mevsimlerle İlgili Efsaneler** 166. Büyük Çile ve Küçük Çile s. 361, 167. Camışkıran s. 364, 168. Kürdoğlu (Kar-Adam)’nın Kayada Kalışı s. 366, 169. Mart ve Oğlaklar s. 369, **XIV – Olağanüstü Yaratıklarla İlgili Efsaneler** 170. Ağrı Dağı’ndaki Ejderha s. 373, Ağrı Dağı’ndaki Ejderhanın Hikâyesi s. 375, 171. Ağrı Dağı’ndaki Mağara Adamı s. 377, 172. Alkarısı s. 379, 173. Eski Hamam’ın Cinleri s. 386, 174. Oğrak s. 387, 175. Toy – Düşün Yapan Cinler s. 392, **Notlar – Kaynaklar** s. 395, **Son söz** s. 427

Giriş / Ön Söz / Sonuç

Eserde “Giriş” bölümü bulunmamaktadır.

“Ön Söz” bölümünde, Anadolu’nun her yerinde olduğu gibi Ağrı’da da her gölün, her dağın kısacası her yerleşim yerinin ve her velinin bir efsanesi olduğunu vurgulayan yazar, zamanla halkın bütün bunları anlata anlata söylemek istediklerini efsaneyle anlatır duruma geldiğini söylemektedir.

Yine “Ön Söz” kısmında yazar; Ağrı Dağı’nın efsanevi ve kültürel özelliklerinden bahsetmektedir. Bunlardan en önemlisini ise “Nuh Tufanı” olarak değerlendirmektedir.

“Son Söz” kısmında ise yazar, efsane derlemeleri ile ilgili olarak üniversitelerde bitirme tezlerinin verilmesi ve efsane derleme yarışmalarının yapılması, birbirinden güzel efsanelerin gün yüzüne çıkarılması açısından önemli bir rol üstlendiği üzerinde durmaktadır.

Köy Öğretmenleri ile Yardımlaşma ve Haberleşme Derneği’nin 1975 yılında açtığı efsane yarışmasına Ağrı’dan gönderilen efsanelerin üzerinde duran yazar, bu vesileyle derleme çalışmalarının teşvik edilmesinin son derece önemli olduğunun altını çizmek suretiyle sözlerine son vermektedir.

Değerlendirme

Yazar eserinde bulunan efsanelerin çoğunu bizzat kendisi kaynak kişilerle mülakat yöntemi ile derlemiştir. Belli zamanlarda gazetelerde çıkan efsaneleri de birleştirerek yeniden oluşturmuştur. Burada dikkati çeken, yazarın arkadaşları ve değişik yollardan elde ettiği efsaneleri bizzat doğruluğunu ve geçerliliğini kontrol ettikten sonra eserine almış olmasıdır.

Derlemeci elde ettiği ürünlerin gerçekliğini araştırma ve doğrulama gibi bir çalışmaya girmemelidir. Nitekim efsaneleri anlatan ve dinleyenler efsanelerin doğruluğuna inanmış kişilerdir. Derlemeye müdahale etmek ise tamamen yanlış bir tutumdur. Çünkü müdahale edilmiş eser, yeniden oluşmuş farklı bir eserdir. Doğal olarak bilimsel bir çalışma yapan derlemeci esere müdahale etmemelidir. Dikkate değer bir diğer ayrıntı da; yazarın gazete parçalarında yayınlanan efsaneleri de eserine almasıdır. Böyle durumlarda kaynağı ve yöntemi belli olmayan efsanelerin bilimsel yollarla ve yöntemlerle tetkik edilmeden esere alınması eserin güvenilirliğine ve bilimselliğine gölge düşürmüştür. Bu durum, eserin bütünü dikkate alındığında ise derleme yöntemi ile oluşturulmuş eser olma özelliğini ortadan kaldırmıştır.

Bütün bunların yanında, efsanelerin konularına göre tasnif edilmesi de eseri daha anlaşılır kılmıştır diyebiliriz. Ağrı ile ilgili efsanelerin bu kadarla kalmayacağı kesin ama yöntem olarak bilimsel bir temele dayanmış olsaydı ya da sadece derlemelerden müteşekkil bir eser olsaydı, kendisinden sonraki çalışmalar için referans olabilecek bir eser olabileceği kanaatini taşımaktayız.

Anahtar Kelimeler: Halk Bilimi, Halk Edebiyatı, Halk Anlatıları, Efsane, Ağrı, Ağrı Dağı, Nuh Tufanı

ALPTEKİN, Ali Berat,

Fırat Havzası Efsaneleri (Metinler), Birinci bs., Antakya, Tesfa Yayıncılık, 1993, [17 y] + 180 s., 13,5 x 19,5 cm.

Eserde “Kaynakça” ve “Notlar” bulunmaktadır.

ISBN: 975 – 7750 – 08 – 5

Yazar Hakkında Bilgi

1953 yılında Silifke'de doğdu. Erzurum Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünü bitirdi (1977). Silifke Lisesi'nde öğretmenlik yaptı. 1979'da mezun olduğu bölüme asistan olarak girdi. "Taşeli Platosu Masallarında Motif ve Tip Araştırması" teziyle doktor oldu (1982). 1985'te Fırat Üniversitesine geçti. Kazakistan'da Uluslararası Ahmet Yesevî Türk-Kazak Üniversitesinde bir yıl süreyle ders verdi. Ali Berat Alptekin Halk Edebiyatı üzerine yaptığı araştırmalarıyla tanınır⁸.

Çalışmanın Amacı

Milli bütünlüğümüzün sağlanmasında önemli bir işlevi olan efsanelerin derlenip gelecek kuşaklara aktarılmasıyla gelenek-görenek, örf ve adetlerimizin de yeni nesle sağlıklı ulaşımını sağlamak mümkün olacaktır. Eserin de genel manada sosyal amacı bu çerçevede değerlendirilebilir.

Çalışmanın Kapsamı

Eser, Fırat Havzası denilen coğrafya olan Bingöl, Elazığ, Malatya, Tunceli illerinden derlenen efsaneleri kapsamaktadır. Çalışmada 101 adet efsane metni bulunmaktadır.

⁸ http://www.yasamoykusu.com/biyografi-191-Ali_Berat_Alptekin (20.01.2013).

Çalışmanın Yöntemi

Eserde yer alan efsaneler derleme yöntemi ile bir araya getirilmiştir. Yazar bu derlemelerin büyük çoğunluğunu kendisi yapmış olsa da talebelerinin derlediği efsaneleri de eserine almıştır. Efsane metinleri hazırlanırken, onların derlendiği coğrafi saha da belirtilmiştir.

İçindekiler

Eser Üzerine s. IX, **Ön Söz** s. XI, **Giriş** s. XIV, **Metinler** s. 1 – 180, **I. Taş Kesilme İle İlgili Efsaneler** s. 1-19, 1. Ejderha Taşı s. 1, 2. Yılan Dağı s. 4, 3. Taş Kesilen Kadın s. 5, 4. Fatmacık Kayası s. 7, 5. Çoban Çeşmesi s. 9, 6. Gelin Alayı s. 11, 7. Düğün Taşları s. 12, 8. Dikili Taş s. 13, 9. Bacı Kardeş s. 14, 10. Yeşil Taş s. 16, 11. Değirmen Taşları s. 17, 12. Emine'nin Sandığı s. 18, 13. İbret Taşları s. 19, **II. Veliler İle İlgili Efsaneler** s. 20-62, 14. Şark İle Şivan s. 20, 15. Sultan Kıbisî s. 22, 16. Şeyh Derviş Efendi s. 23, 17. Şeker Baba s. 24, 18. Mehmet Baba s. 26, 19. Hamza Baba s. 28, 20. Yeşil Dere s. 29, 21. İki Arkadaş s. 30, 22. Şeyh Ali Efendi s. 32, 23. Şeyh Ömer s. 33, 24. Ders s. 34, 25. Şeyh Mahmut Efendi s. 36, 26. Üç Şehitler s. 37, 27. Şeyh Hamid-i Veli s. 39, 28. Vayis Baba s. 41, 29. Kefen Getiren s. 43, 30. Somuncu Baba'nın Balıkları s. 45, 31. Hacı Muhsin Efendi s. 47, 32. Horata Ziyareti s. 49, 33. Ali Baba s. 51, 34. Korucuk (Hasan Basri) s. 53, 35. Munzur Baba s. 55, 36. Düzgün Baba s. 58, 37. Kırkların Abdalı s. 60, 38. Can Baba s. 62, **III. Mecnunlar İle İlgili Efsaneler** s. 63-66, 39. Deli Mustafa s. 63, 40. Tam Baba s. 65, **IV. Hızır İle İlgili Efsane** s. 67-68, 41. Hz. Hızır s. 67, **V. Meşhur Kahramanlar İle İlgili Efsaneler** s. 69-77, 42. Abdolvahap Gazi s. 69, 43. Hasan Gazi s. 71, 44. Battal Gazi (I) s. 73, 45. Battal Gazi (II) s. 74, 46. Köroğlu ve Bingöller s. 75, 47. Sultan Murad s. 76, **VI. Yer Adları İle İlgili Efsaneler** s. 78-90, 48. Bingöl s. 78, 49. Kral Kızı s. 80, 50. Nadir s. 81, 51. Şeref Meydanı s. 82, 52. Yaralı Kurt s. 83, 53. Gelin Tepesi s. 85, 54. Kırklar Dağı s. 87, 55. Tümen Tepe Ziyareti s. 89, 56. Ziyaret Tepesi s. 90, **VII. Çeşitli İşaretler İle İlgili Efsaneler** s. 91-94, 57. Köroğlu'nun Topuzu s. 91, 58. Düldül Ayağı s. 93, 59. Camız Ayağı

Efsanesi s. 94, **VIII. Çeşitli Yapılar İle İlgili Efsaneler** s. 95-96, 60. Kara Cemşit Hamamı s. 95, 61. Kanlı Cami s. 96, **IX. Dağ, Göl, Pınar ve Mağaralar İle İlgili Efsaneler** s. 97-108, 62. Bingöl Dağları s. 97, 63. Hazar Gölü s. 99, 64. Çoban Hazer s. 101, 65. Bingöller s. 103, 66. Ali Gelmez Gölü s. 104, 67. Derme Suyu s. 105, 68. Büyük Pınar s. 107, 69. Kanlı Mağara s. 108, **X. Ağaçlar İle İlgili Efsaneler** s. 109-111, 70. Yel Ağacı s. 109, 71. Çocuk Ağacı s. 111, **XI. Çeşitli Hastahklar İle İlgili Efsaneler** s. 112-118, 72. Kulak Taşı s. 112, 73. Nekerek, Heşirik Bağı, Dabas s. 114, 74. Sancı Taşı s. 116, 75. Sarılık Ziyareti s. 118, **XII. Tabiat Hadiseleri İle İlgili Efsaneler** s. 119-122, 76. Kocakarı Fırtınası s. 119, 77. Şubat Ayı s. 121, **XIII. Gök Cisimleri İle İlgili Efsane** s. 123, 78. Yedi Kardeşler s. 123, **XIV. Halk Oyunları İle İlgili Efsane** s. 124-125, 79. Kartal Oyunu s. 124, **XV. Olağanüstü Varlıklar İle İlgili Efsaneler** s. 126-143, 80. Alkarısı s. 126, 81. Hıbilik (Gıbilik) s. 128, 82. Kapoz s. 130, 83. Albastı Ocağı s. 131, 84. Haftar s. 134, 85. Kurbağa s. 135, 86. Kanlı Harık s. 137, 87. Yılan s. 139, 88. Eğlence s. 141, 89. Değirmen s. 142, **XVI. Hayvanlar İle İlgili Efsaneler** s. 144-159, 90. Keko Kuşu s. 144, 91. İbibik Kuşu s. 146, 92. Taraklı Kuş s. 148, 93. Dana Kuşu s. 149, 94. Yarasaların Tüysüz Olmasının Sebebi s. 150, 95. Keklik s. 152, 96. Karayılan s. 153, 97. Karayılanın Aşkı s. 155, 98. Ayının Aslı s. 157, 99. Ayı s. 158, **XVII. Diğerleri** s. 160-163, 100. Süt s. 160, 101. Altın Beşik s. 162, **Notlar – Kaynaklar** s. 164-180

Eser Üzerine / Ön Söz / Giriş

“Eser Üzerine” adlı kısımda Prof. Dr. Saim Sakaoğlu, bu çalışma hakkında görüşlerini dile getirmiştir. Son yıllarda yurdumuzda masal ve efsane üzerine yapılan çalışmalarda belirli bir gelişme kaydedildiğini vurgulayan Sakaoğlu; genç araştırmacıların bu konudaki çalışmalarını takdirle karşıladığını vurgulamaktadır. Kendisinin de eserinde (**101 Anadolu Efsanesi**) 101 adet efsaneye yer verdiğini bu bağlamda talebesi olan Ali Berat Alptekin’in de eserine 101 efsane alması karşısında ayrıca mutluluk duyduğunu ve derleme çalışmalarına yönlendirmiş olduğu öğrencilerinin böyle eserler meydana getirmesinin kendisini oldukça gururlandırdığını vurgulamaktadır.

“Ön Söz” kısmında yazar; efsanelere, masallara, örf-adet ve geleneklere halkımızın büyük bir önem verdiğini vurgulamaktadır. Bu önemin yanında efsanelere karşı oldukça saygılı olunduğunu ve bu hususta anlatıcıların çeşitlilik gösterdiğini söylemektedir. Öyle ki biz kaynak olarak en üst düzeydeki bir insanın yanında, öğrenci, memur, köydeki muhtar, meradaki çobana kadar her kesimden anlatıcıdan birçok efsane dinleyebiliriz.

“Giriş” kısmında ise efsanelerin tanımı ve tarifi, aynı zamanda özellikleri konusunda kısa bilgiler veren yazar, eserini oluştururken dikkat ettiği unsurları dile getirmiştir. Eserine aldığı metinlerin her ilden eşit sayıda olması konusunda titiz davrandığını vurgulamak suretiyle sözlerine son vermektedir.

Değerlendirme

Yazar eserini derleme yöntemiyle bir araya getirdiği 101 efsaneden oluşturmuştur. Bazen efsaneleri okurken “ben bu efsanenin sonunu biliyorum” diye düşünürken hiç beklemediğimiz bir şekilde sonuçlandığı oluyordur. Yazar bu çalışmasında farklı motifleri tespit etseydi ve bir **Motif İndex** ten yararlansaydı bilimsel bir çalışma yapmış olacaktı.

Bu çalışmada dikkati çeken yöntemlerden biri de metinler hazırlanırken onların derlendiği coğrafi sahanın da belirtilmiş olmasıdır. Bu da bizi halk bilimi kuramlarından Tarihi Coğrafi Fin Metoduna götürmektedir. Efsanelerin bu çerçevede ele alınması kültürel dağılım ve yayılımın ne kadar etkili bir şekilde gerçekleştiği konusunda bize yardımcı olmaktadır.

Metinler hazırlanırken önemli motifler mukayeseli olarak verilmiştir. Bu bize ilk metinlerden efsanelere doğru görülen benzerlik ve beraberliği gösterme açısından oldukça fayda sağlamaktadır. Eser efsanelerle ilgili yapılmış bilimsel çalışmalar kategorisinde değerlendirebileceğimiz bir eserdir.

Anahtar Kelimeler: Halk Bilimi, Halk Edebiyatı, Sözlü Kültür, Halk Anlatıları, Efsane, Fırat Havzası,

ALTINKÖPRÜ, Tuncel,

Efsaneler Gezegeni, Birinci bs., İstanbul, Çilek Yayınları, 2010, 176 s., 13,5 x 21,5 cm.

Eserde “Kaynakça” bulunmamaktadır.

ISBN: 978 – 975 – 9189 – 72 – 3

Yazar Hakkında Bilgi

1946 yılında İstanbul’da doğdu. Beyazıt Beşinci İlkokulu, İtalyan Ortaokulu ve Pertevniyal Lisesi’ni bitirdi. Daha sonra, İstanbul Üniversitesi Psikoloji Bölümü’nden mezun oldu. 1971 yılında Altinköprü Yayınevi’ni kurarak kendi eserlerini burada yayınlamaya başladı. Bugün çeşitli konularda yayınlanmış otuzu aşkın telif eseri bulunmaktadır. Kimi dergilerde yayınlanan makalelerinin yanında çocuk eğitimi ve edebiyatı alanında çok sayıda çalışması vardır⁹.

Çalışmanın Amacı

Çocukların hayal dünyasına hitap eden yazar, sürükleyici bir öyküyle efsanelerde geçen bütün olağanüstü unsurları ve efsaneleri çocuklara öğretme ve sevdirmeye gayesine matuf olarak eserini kaleme almıştır.

Çalışmanın Kapsamı

Çalışma, hayali bir gezegende yaşanan olağanüstü olayları ve bu gezegenlerde yer alan farklı mekan tasvirlerini kapsamaktadır.

Çalışmanın Yöntemi

Çalışmanın yöntemi genel olarak çocuklara hitap edecek şekilde belirlenmiş ve uygulanmıştır. Bu bağlamda macera üzerine kurgulanmış olay örgüsü içerisinde çocuklar, kendilerini efsanevi unsurlarla baş başa bulmaktadır.

⁹ Tuncel Altinköprü, **Efsaneler Gezegeni**, İstanbul, Çilek Yayınları, 2010, Kapak Sayfası.

İçindekiler

Eserde “İçindekiler” bölümü bulunmamaktadır.

Sunuş / Giriş / Ön Söz / Sonuç

Eserde “Sunuş”, “Giriş”, “Ön Söz” ve “Sonuç” bölümleri bulunmamaktadır.

Değerlendirme

Eser çocukların hayal dünyasına hitap edecek ve onları maceraya sürükleyecek şekilde kurgulanmıştır. Bu doğrultuda olayların yaşandığı mekân da çok manidardır. “Efsaneler Gezegeni” adı altında hayali bir gezegen oluşturan yazar, bu gezegende çocukları efsanelerde karşılaşılan olağanüstü ve fantastik unsurlarla bir araya getirmek suretiyle onları; uçan atlarla, su perileriyle birlikte maceraya sürüklemiştir. Fakat efsane konusunda bilgi eksikliği olduğu kanaatine kapıldığımız yazar, bazı yerlerde masallarda geçen olay ve kahramanları efsane ile ilişkilendirmiş, efsaneleri kendisine inanılmayan bir anlatı olarak gösterme yanılgısına düşmüştür.

Yazar, eserde derlediği bir efsaneden bahsetmemiş, kendi kurguladığı efsanevi anlatıyı çocuklara uygun hale getirmek suretiyle kaleme almıştır. Bu durumu folklorun üçüncü boyutu olarak değerlendirdiğimizde “temsil” yani muhataba göre düzenleyip sunma açısından faydalı görmekteyiz. Nitekim halk bilimi ürünlerinin temsili ve sunumu konusunda bu tür düzenlemeler olması gereken düzenlemelerdir. Ancak burada dikkati çeken ve bilimsel olarak değerlendirmekten uzak olan husus, yazarın efsaneyi kendisinin kurgulamasıdır.

Sonuç olarak eser; terim anlamı itibarıyla efsaneye yakın, ancak içerik olarak çocuklar için kurgulanmış amatör bir eserdir.

Anahtar Kelimeler: Halk Bilimi, Halk Edebiyatı, Sözlü Kültür, Efsane, Efsaneler Gezegeni

ANLAROĞLU, Fehmi,

Dilden Dile, Nesilden Nesile Anadolu Efsaneleri, Birinci bs., Ankara, Onur Yayınları, 1968, 160 s., res., 13,5 x 20 cm.

Eserde “Kaynakça” bulunmamaktadır.

ISBN: y.

Yazar Hakkında Bilgi

Yazar hakkında ayrıntılı bilgi bulunamamıştır.

Çalışmanın Amacı

Anadolu’nun her taşında, her toprağında, kayasında, ağacında kısacası her karesinde bir efsane gizli olduğunu düşünen yazar, bu efsaneleri kaynağından dinleyip ortaya çıkarma amacıyla eserini oluşturmuştur.

Çalışmanın Kapsamı

Çalışma, Anadolu sahasında teşekkül etmiş efsaneleri kapsamaktadır.

Çalışmanın Yöntemi

Çalışma derleme yöntemi ile elde edilen efsanelerden oluşmaktadır. Bu efsaneler herhangi bir bilimsel yöntemle ele alınmamış olmakla beraber, her efsanenin başlangıcında efsane ile alakalı kısa bilgiler verilmiştir.

Efsaneler esere herhangi bir tasnife tabi tutulmadan yazarın istediği sıra doğrultusunda alınmıştır.

İçindekiler

Çalışmada “İçindekiler” kısmı bulunmamaktadır.

Sunuş / Giriş / Ön Söz / Sonuç

Eserde “Sunuş ve Giriş” bölümü bulunmamaktadır. “Ön Söz” yazısını eski Tunceli Senatörü ve Tarih öğretmeni Mehmet Ali Demir kaleme almıştır. Yazarın tarihçi olmasından olsa gerek, tarih kavramının tanımını ve toplumlar için önemini vurgulayarak söze başlayan yazar, efsanelerin bu tarihe ışık tuttuğunu söylemiştir. Bunu “efsaneler kaynağını tarihten, tarih ise ışığını efsaneden alır.” Sözleriyle ifade etmiştir. Bu sözlerinden sonra Fehmi Anlaroğlu’nun “tarihten taşmışlıklar, tarihe yazılmamışlıklar” sözlerine atıfta bulunan yazar, O’na bundan sonraki çalışmalarında başarılar dileyerek sözlerine son vermektedir.

Eserde “Sonuç” kısmı bulunmamaktadır.

Değerlendirme

Eser, derlemelerden müteşekkil olduğunu düşündüğümüz bir eserdir. Yazar efsaneleri kendisinin derlediğini söylemektedir. Ancak kaynakça ve kaynak kişiler verilmediği için kimden nasıl derlendiği konusunda bir fikre varamıyoruz. Yazarın derlemeleri bizzat kendisinin yapmış olabileceği kanaatini şu sözlerden dolayı taşımaktayız: “Bu kitabın hazırlığına başlarken, tarihçi Enver Behnan Şapolyo bana şöyle dedi:

- “Anadolu bir efsane deryasıdır. Orada her taşın, her ağacın bir efsanesi vardır. Gezeceksin, soracaksın; nineler, dedeler anlatacaklar sana onların efsanelerini...” Öyle yaptım. Çıktım Anadolu’ya, köy köy, kent kent dolaştım.”

Yazarın eserini hazırlarken kullandığı yöntem hakkında eserde herhangi bir bilgi yoktur. Eserde yer alan efsaneler çok karmaşık başlıklarla karmaşık bir şekilde sıralanmıştır. Ana başlıkları saydığımızda 18 adet efsane olmakla beraber alt başlık tarzında yazılmış farklı efsanelerle birlikte bu sayı 30 kadar olmaktadır. Ancak bunların efsane olarak değerlendiremeyeceğimiz yazarın kendi sözlerinden ve yorumlarından ibaret olanları da efsanelere eklenmiş ve efsanelerin bütünlüğü bozulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Halk Bilimi, Halk Edebiyatı, Sözlü Kültür, Efsane, Anadolu, Halk Anlatıları.

ARSLAN, Faruk,

Keşmir’de Hz. İsa Efsanesi, Birinci bs., İstanbul, Karakutu Yayınları, 2006, 206 s., 13,5 x 21 cm.

Eserde “Kaynakça” bulunmaktadır.

ISBN: 975 – 6054 – 66 – 2

Yazar Hakkında Bilgi

12 Nisan 1969’da Ankara’da doğdu. GATA Sağlık Astsubay Hazırlama Okulu’nda eğitim gördü. Azerbaycan Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü’nü bitirdi. Bazı gazetelerde muhabirlik, haber müdürlüğü ve köşe yazarlığı yaptı. Azerbaycan Gazeteciler Cemiyeti ve Ankara Diploması Muhabirliği Derneği üyesidir. Halen Sunrise’de yayın danışmanlığı ve köşe yazarlığını sürdüren Arslan, Türkiye’de Hür Gelecek Gazetesi’nde köşe yazarlığı yapıyor¹⁰.

Çalışmanın Amacı

Yazarın kendi ifadesiyle eser; “Hindistan’da yaşamış belki onlarca peygamberden birini Türk kamuoyuna tanıtmak için” kaleme alınmıştır. Eserin başka bir bölümünde yazar, çalışmanın amacını şu şekilde özetlemektedir: “Aynı konuyu kaleme alan Hintli, Pakistanlı veya oryantalist Batılılar veya Budistlerin, aslında pek de meçhul olmayan bu Hintli peygamberi, kendi dini ve siyasi çıkarları gereği suiistimal ettiğini düşünerek, bu eseri kaleme almaya karar verdik.”

¹⁰ Faruk Arslan, **Keşmir’de Hz. İsa Efsanesi**, İstanbul, Karakutu Yayınları, 2006, Kapak Sayfası.

Çalışmanın Kapsamı

Çalışma, Hindistan ve Pakistan ülkeleri arasında kalan ve iki ülke arasında anlaşmazlık konusu olan Keşmir isimli bölgede teşekkül etmiş efsaneyi kapsamaktadır.

Çalışmanın Yöntemi

Çalışmada Keşmir’de teşekkül etmiş Hz. İsa ile alakalı efsane yer almaktadır. Yazar, eserde Keşmir dili ile Yahudi dili arasındaki benzerlikleri ve farklılıkları da okuyucu ile paylaşmıştır. Eserde kaynaklar verilmiş, ancak efsanenin hangi yöntemle elde edildiğine dair bilgi verilmemiştir.

İçindekiler

Eserde “İçindekiler” kısmı bulunmamaktadır.

Giriş / Ön Söz / Sonuç

Eserde “Giriş” yerine “Takdim” başlığı altında “Hz. İsa’ya Mektup” başlıklı yazı kaleme alınmıştır. Yazarın bu bölümde dile getirdiği ana düşünce, eserin aslında Hz. İsa’ya yazılmış bir mektup olduğudur. Dolayısıyla genel manada bu bölümde Süleyman Nazif’in 1924 yılında Avrupalıları Hz. İsa’ya şikâyet etmek için yazdığı “Hz. İsa’ya Açık Mektup” başlıklı mektubu okuyucu ile paylaşılmıştır. Nazif, mektubun sonunda göğe yükseldiğine inandığı Hz. İsa’yı tekrar yeryüzüne inmeye çağırır.

Eserde “Ön Söz” kısmı bulunmamaktadır. “Sonuç” kısmında ise yazar eserini kaleme almaya kendisini sevk eden düşünceleri dile getirmiştir. Bu doğrultuda Hz. İsa ile ilgili “batıda ve doğuda yazılan 50’ye yakın kaynak eserden farklı olarak, her görüşü ve düşüncüyü kitabımıza alarak masallaştırılan efsanenin aslından uzaklaştırılmasını engellemek ve bilinmesi gereken bir Hintli Resulün peygamberi

yönüne dikkat çekmeyi amaçladık” demek suretiyle eserin genel amacını ortaya koymuştur.

“Sonuç” kısmında verilmek istenen genel düşünce Hristiyanlığın hurafelerden arındırılması ve doğru bilinen yanlışların vurgulanmak istenmesidir. Çünkü bu dinin peygamberi yine aynı dinin mensupları tarafından siyasi çıkarları gereği ifsat edilip suiistimal edilmekte olduğu kanaati hâkimdir. Yazar, Hindistan’ın İngiliz sömürgesi altında olduğu dönemde bu doğrultuda kitap yazarların açıkça yönlendirildiğini vurgulamaktadır. Bu suiistimalin genel amacının Hz. İsa’yı kirletmek ya da hakaret etmek olmadığı, Müslümanları bölmek için kullanılan bir araç, bir silah ve dini bir savaşın aracı olduğu vurgulanmıştır.

Değerlendirme

Yazar, her ne kadar Hz. İsa ile ilgili efsanelerin masallaştırıldığından yakınsa da kendisi efsane ve masal ayrımını yapmakta biraz zorlanmış. Öyle ki, eserin adında “Budistler ve Hindularca “Issa” adıyla tanınan peygamberin öyküsü” cümlesi ile öyküyü efsane tanımı içinde kullanmak suretiyle kavram yanılgısına düşmüştür.

Yazar, efsaneleri derleme yöntemi ile elde ettiğini söylemekte fakat bunun yöntemini ve kaynak kişileri belirtmemiştir. Kaynakça ve dipnotların ışığında yazarın yazılı kaynaklardan derleme yaptığı kanaatini taşımaktayız.

Yazar, eserinde Keşmir dili ile Yahudi dili arasındaki benzerlikleri ve farklılıkları da vermiş, bir bakıma efsanelerde geçen kelimeleri etimolojik olarak incelemiştir. Ancak efsane metinlerini herhangi bir tahlile tabi tutmamıştır. Eserde kabileler arası kast sınıfları ve alt kast sınıfları listeler halinde verilmiştir.

Eserde, efsanelerle ilgili sıklıkla düşülen bir yanlış olan inandırıcılık özelliğini bilmeme ya da göz ardı etme yanlışına düşülmemiş, anlatıların bilinçli ve inandırıcı olduğu vurgulanmıştır. Bununla beraber efsanelerin toplumu etkileme ve topluma yön verme gücüne değinilmiş, bu özelliğinden dolayı o dönemde yazılan efsane kitaplarına doğrudan müdahale edildiği belirtilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Halk Bilimi, Halk Edebiyatı, Sözlü Kültür, Efsane, Keşmir, Hz. İsa.

ASLAN, Ferhat,

Ayasofya Efsaneleri, Birinci bs., İstanbul, Kültür Sanat Basımevi, 2011, 368 s., res., 24 x 34 cm.

Eserde “Kaynakça” ve “Dizin” bulunmaktadır.

ISBN: 978 – 605 – 88153 – 7 – 7

Yazar Hakkında Bilgi

9 Şubat 1977 yılında İstanbul’da doğdu. İlk ve orta öğrenimini tamamladıktan sonra 1994’te İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü’nde lisans eğitimine başladı.

Yine 1998’de İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Türk Halk Edebiyatı Bilim Dalı’nda yüksek lisans eğitimine başladı.

2002 yılında Prof. Dr. Şeyma Güngör danışmanlığında hazırladığı “Kars Yöresi Âşıklarında Usta-Çırak İlişkileri” adlı teziyle yüksek lisans eğitimini başarıyla tamamladı. 2006 yılından itibaren İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Türk Halk Edebiyatı Anabilim Dalı’nda araştırma görevlisi olarak çalışmaya başladı.

03 Aralık 2009’da savunmasını yaptığı “Ayasofya Efsaneleri Tespit-İnceleme” adlı doktora tez çalışması oy birliğiyle kabul edildi ve “Halk Edebiyatı Doktoru (Ph. D.)” ünvanını aldı.

12 Ocak 2010 tarihinde Türk Halk Edebiyatı Anabilim Dalı'nda öğretim üyesi olarak göreve başladı. Halen bu görevini devam ettirmektedir¹¹.

Çalışmanın Amacı

Yazar çalışmanın amacını şu şekilde açıklamaktadır: “İstanbul’un en önemli simgelerinden biri olan Ayasofya’nın tarih boyunca pek çok kaynaktan beslenen, zengin bir sözlü kültüre ve bu sözlü kültür içerisinde teşekkül eden efsanelere sahip olduğunu göstermektedir.”

Yazar, Ayasofya’nın sadece mimari güzelliklerle bezenmiş bir abideden ibaret olmadığını, farklı inanç ve kültürlerle göre farklı anlamlar kazandığını vurgulamıştır. Çalışma, bu gerçeği ortaya çıkarmaktadır. Çalışmanın bu noktada önemli bir amaca hizmet ettiği de bir gerçektir. Bu amacı ise yazar şu sözleri ile ifade etmektedir: Amacımız, “...Ayasofya’nın binlerce yıldır devasa sütunlar üzerinde değil toplumların kolektif bakış açısı ile meydana gelmiş efsaneleriyle ayakta kaldığını vurgulamaktır.”

Bu iki açıklamayı çalışmanın sosyal amacı olarak değerlendirebiliriz. Bunun yanında çalışmaya bilimsel bir nazarla baktığımızda, çalışmanın bilimsel amacını yazar şu sözleri ile ifade etmektedir: “...bu güne kadar Ayasofya etrafında teşekkül eden efsaneler derlenerek bir araya getirilmemiş ve halk bilimsel metotlarla incelenmemiştir. Elinizdeki çalışma ile bu eksikliğin giderilmesi amaçlanmıştır.”

Çalışmanın Kapsamı

Çalışmada yer alan efsaneler Ayasofya’nın yapılışından müze oluşuna kadar geçen süreci kapsamaktadır. İçerik olarak sadece mimari açıdan teşekkül etmiş efsaneler değil, tarihi ve dini unsurlar da kapsam dâhilindedir.

¹¹ <http://edebiyat.istanbul.edu.tr/turkdili/?p=6750> (03.03.2012).

Çalışmanın Yöntemi

Yazar, ilk olarak Ayasofya ile alakalı yazılı kaynakları tespit etmekle işe başlamıştır. Daha sonra Latin harfli Türkçe eserleri tespit eden yazar, bu eserlerdeki Ayasofya ile ilgili efsaneleri derlemiştir.

Yazar kullanmış olduğu yöntemleri eserinde okuyucu ile paylaşmıştır. Kaynak olarak yazma eserlerden de istifade eden yazar, bunu eserinde şu şekilde dile getirmektedir: “tespit ettiğimiz eserlerin kaynaklarını incelediğimizde araştırmalarımız bizi, Ayasofya efsanelerine yer vermiş olan eski harfli matbu eserlere ve eski harfli yazma eserlere yani “ Ayasofya risaleleri” ne götürmüştür.”

Yazar, ulaştığı bu eserleri “metin inceleme” yöntemine uygun olarak transkribe ettiğini vurgulamaktadır. Ayasofya efsanelerinin kökeni ve yayılma sahası ile ilgili bilgilere ulaşan yazar, halk bilimi araştırma yöntemlerinden “Tarihi -Coğrafi Fin Metodunu” kullanmıştır. Bunu yine eserinde bizzat kendisi ifade etmektedir.

Yazar eserine aldığı efsaneleri “Alan Araştırması”, “Gözlem” ve “Mülakat” yöntemlerini kullanarak sözlü kaynaklardan derlemiş ve deşifre ederek tasnif etmiştir.

İçindekiler

Ön Söz s. 6, **Kısaltmalar** s. 14, **Kitap Adı Kısaltmaları** s. 15, **Giriş** s. 17, **Araştırmanın Konusu** s. 17, **Araştırmanın Amacı** s. 17, **Araştırmanın Kapsamı** s. 18, **Araştırmanın Yöntemleri** s. 18, **1. Bölüm: Ayasofya’nın Tarihi Ve Mimari Özellikleri** s. 22, **1.1. Bizans İmparatorluğu Döneminde Ayasofya** s. 23, 1.1.1. Arkadius Devrinde İnşa Edilen 1. Ayasofya s. 23, 1.1.2. II. Theodosios Devrinde İnşa Edilen II. Ayasofya s. 23, 1.1.3. I. Justinianus Devrinde İnşa Edilen III. Ayasofya s. 24, 1.1.3.1.I. Justinianus Ayasofya’sının Tarihi s. 24, Ayasofya’da Kullanılan Malzemenin Temin Edilmesi s. 25, Ayasofya’nın Zemini ve Temeli s. 28, Ayasofya’nın Planı s. 29, “ Ayasofya” İsmi s. 30, Ayasofya’nın Yapımına Başlanması ve İmparatorun İnşaata Verdiği Önem s. 31, Mimarlar, Ustalar ve İşçiler s. 33, İnşaatta Takip Edilen Yöntem s. 35, Ayasofya’nın Tuğlası ve Harcı s. 35,

Kubbenin İnşaatı s. 37, İnşaatın Süresi s. 38, Ayasofya'nın İnşası İçin Yapılan Masraf s. 39, Ayasofya'nın Açılışı s. 40, Ayasofya'nın Süslemeleri s. 41, Ayasofya'nın Mermerleri s. 43, Ayasofya'nın Kapıları s. 44, Ayasofya'nın Kubbesi ve Pencereleri s. 45, Ayasofya'da Yapılan Ayinler ve Liturjik Eserler s. 46, Ayasofya'daki Kutsal Emanetler s. 47, 1.1.3.2. I. Justinianus Ayasofya'sının Mimari Özellikleri s. 48, Ayasofya'nın Mimari Elemanları s. 49, Avlu s. 49, Narteksler s. 49, Nefler s. 50, Ayasofya'nın Merkezi Kubbesi s. 52, Ayasofya'nın Sütunları s. 53, Galeriler s. 54, 1.1.4. Bizans İmparatorluğu Döneminde Ayasofya'ya Yapılan Ekler s. 55, Hazine Binası (Skevophlakion) s. 55, Vaftizhane (Baptisterion) s. 56, Horologion s. 56, 1.1.5. Ayasofya'nın Mozaikleri s. 57, İç Karteks Mozaikleri s. 57, Ana Mekân Mozaikleri s. 59, Galerilerdeki Mozaikler s. 61, 1.1.6. Latin İstilas Döneminde Ayasofya s. 63, **1.2. Osmanlı İmparatorluğu Döneminde Ayasofya s. 64, 1.3. Cumhuriyet Döneminde Ayasofya s. 64, II. Bölüm: Efsane Kavramı, Efsanelerin Özellikleri, Efsanelerin Teşekkülü, Tasnifi, İşlevleri Ve Efsanelerde Anlatıcı Unsuru s. 72, 2.1. Efsane Kavramı s. 74, 2.1.1. Yurt Dışında Yapılan Çalışmalarda Efsane Tanımı s. 75, 2.1.2. Yurt İçinde Yapılan Çalışmalarda Efsane Tanımı s. 76, 2.2. Efsanelerin Özellikleri s. 78, 2.3. Efsanelerin Teşekkülü s. 79, 2.4. Efsanelerin Tasnifi s. 83, 2.4.1. Ayasofya Efsanelerinin Tasnifi s. 88, 2.5. Efsanelerin İşlevleri s. 93, 2.5.1. Ayasofya Efsanelerinin İşlevleri s. 95, 2.6. Efsanelerde Anlatıcı Unsuru s. 99, III. Bölüm: Ayasofya Efsaneleriyle İlgili Kaynakların Değerlendirilmesi s. 102, 3.1. Yazılı Kaynaklar s. 102, 3.1.1. Eski Harfli Türkçe Yazmalar – Ayasofya Risaleleri s. 103, 3.1.2. Osmanlı Vakayinameleri s. 113, 3.1.2.1. anonim Osmanlı Kronikleri s. 113, 3.1.2.2. Müellifi Belli Olan Tarihler s. 115, 3.1.3. Seyahatnameler s. 118, 3.1.4. Ayasofya Efsanelerinden Bahseden Latin Harfli Eserler s. 122, 3.1.5. Makaleler s. 126, 3.2. Sözlü Kaynaklar s. 127, 3.2.1. Ayasofya Efsanelerinin Derlenme Şekli s. 128, 3.3. Elektronik Kaynaklar s. 130, 3.3.1. Türkçe Elektronik Kaynaklar s. 132, 3.3.2. İngilizce ve Rusça Elektronik Kaynaklar s. 133, IV. Bölüm: Ayasofya Etrafında Efsanelerin Teşekkül Etme Sebepleri s. 136, 4.1. Ayasofya'nın Hristiyanlık Dünyasındaki Anlamı s. 136, 4.1.1. Doğu Roma'nın Siyasi ve Dini Başkent Olma Süreci s. 136, 4.1.2. İmparatorluk İdeolojisi s. 137, 4.1.3. İmparatorluk İdeolojisinin Ayasofya Efsanelerine Yansıması s. 138, 4.1.4. Ayasofya'nın Yapılışı ve Mimari Özellikleri s.**

140, 4.1.4.1. Ayasofya’da Kullanılan Malzemenin Temin Edilmesi s. 140, 4.1.4.2. Ayasofya’nın Planı s. 140, 4.1.4.3. Mimarlar, Ustalar, İşçiler ve İnşaatın Süresi s. 142, 4.1.4.4. Ayasofya’nın Kubbesi s. 142, 4.1.4.5. Ayasofya’nın Mermerleri s. 142, 4.1.4.6. Ayasofya’nın Kapıları s. 142, 4.1.4.7. Ayasofya’daki Kutsal Emanetler s. 143, **4.2. Ayasofya’nın İslam ve Türk Dünyasındaki Anlamı** s. 143, **4.2.1. Ayasofya’nın İslam Dünyasındaki Anlamı** s. 143, 4.2.1.1. Fetih Hadisleri s. 144, 4.2.1.2. İstanbul’un Fethi İle İlgili Hadisler s. 145, 4.2.1.3. Arap Kuşatmaları s. 147, **4.2.2. Ayasofya’nın Türk Dünyasındaki Anlamı** s. 149, 4.2.2.1. Türk Cihan Hâkimiyeti s. 149, 4.2.2.2. Türklerin Müslüman Olması ve Cihat Anlayışı s. 150, 4.2.2.3. Türklerde Kızıl Elma Ülküsü ve Ayasofya Kızılelma’sı s. 151, **4.3. Cumhuriyet Döneminde Ayasofya Etrafındaki Tartışmalar** s. 153, 4.3.1. Ayasofya Camii’nin Müzeye Dönüştürülmesine Gösterilen Tepkiler s. 153, 4.3.2. Ayasofya Müzesi’nin Tekrar Camiye Dönüştürülmesi Talepleri s. 154, 4.3.3. Ayasofya Müzesi’nin Tekrar Kiliseye Dönüştürülmesi Talepleri s. 156, **V. Bölüm: Ayasofya Efsaneleri ve Bu Efsanelerin İncelenmesi** s. 162, **5.1. Ayasofya Efsanelerinin İncelenmesinde Takip Edilen Metot** s. 162, **5.2. Motif Kavramı ve Ayasofya Efsanelerinde Motiflerin İncelenmesi** s. 163, **5.3. Bizans Dönemi Ayasofya Efsaneleri** s. 178, **5.3.1. Ayasofya’nın Yapılışı İle İlgili Efsaneler** s. 178, 1. Ayasofya’yı Yaptıran Saniye Banu s. 178, 2. Justinianus’un Ayasofya’nın Yapımını İlham Eden Rüyası s. 179, 3. Ayasofya’nın Mimarı’nın Bulunması s. 182, 4. Ayasofya’nın İnşa Sahasının İstimlak Edilmesi s. 185, 5. Ayasofya’nın Devler Tarafından Getirilen Sütunları ve Mermerleri s. 189, 6. Devin Mermerdeki El İzi s. 192, 7. Hızır’ın Ayasofya’nın İnşasında Kullanılan Malzemeyi Vermesi s. 194, 8. Ayasofya’nın Tılsımlarla Yapılması s. 196, 9. Hızır’ın Ayasofya’nın Temelini Yaptırması s. 198, 10. Ayasofya’nın Temelindeki Hazineleler s. 199, 11. İmparator’un Sarayı İle Ayasofya’yı Birbirine Bağlayan Gizli Geçit s. 200, 12. Ayasofya’nın Altındaki Gizli Dehlizler s. 201, 13. Ayasofya’nın İnşasında Çalışan Manevi İşçiler s. 203, 14. İşçileri Koruyan Melek s. 204, 15. Ayasofya’nın Melek Tarafından Getirilen Planı ve Adı s. 205, 16. Hızır Aleyhisselam ve Ayasofya’nın Planı s. 209, 17. Ayasofya’nın Arı Peteğindeki Planı s. 209, 18. Ayasofya’nın İsim Efsanesi s. 211, 19. Ayasofya’yı Bekleyen Melek s. 212, 20. Ayasofya’nın İnşası İçin Gönderilen İlahi Hazineleler 1 s. 214, 21. Ayasofya’nın İnşası İçin Gönderilen İlahi

Hazineler 2 s. 215, 22. Ayasofya'nın İnşası İçin Gönderilen İlâhi Hazineler 3 – Theodosius ve İhtiyar Kadın s. 218, 23. Ayasofya'nın Pencere Sayısını Bildiren Melek s. 219, 24. Ayasofya'nın Tılsımlı Kapıları s. 222, 25. Nuh Peygamber'in Gemisinin Tahtalarından Yapılan Kapı s. 223, 26. Ayasofya'nın Mimarının Ortadan Kaybolması s. 224, 27. Ayasofya'nın Kubbesinde Bulunan Peygamber Kemikleri s. 226, 28. Ayasofya'nın Kutsal Kubbesi s. 228, 29. İmparator'un Ayasofya'yı Altın ve Gümüşten Yapma İsteği s. 230, 30. Ayasofya'nın Açılışı ve İmparatorun Gururla Haykırışı: “ Ey Süleyman Seni Yendim” s. 233, 31. Hazreti İsa'nın Ayasofya'yı Kutsaması s.234, 32. Ayasofya Mimarının Cezalandırılması s. 235, 33. Ayasofya'nın Efsanevi Mimarı s. 238, **5.3.2. Bizans Dönemini Konu Edinen Ayasofya Efsaneleri** s. 240, 34. Kubbedeki Melek Resimleri s. 240, 35. Ayasofya'nın Kubbesini Koruyan Melekler s. 242, 36. Deesis Mozaïği s.243, 37. Hz. İsa'nın Ayasofya'daki Kutsal Emanetleri s. 243, 38. Hz. İsa'nın Kanayan İkonası s. 245, 39. Kral Kızının Tılsımlı Mezarı s. 246, 40. Kral Kızının Tabutu s. 248, 41. İmparatoriçenin Aşkı ve Terler Direk s. 249, 42. Şarkıcı Romanos s. 250, 43. Ayasofya'daki Çocuk Aziz'in Mezarı s. 246, 44. Ayasofya'daki Özel Ayin ve Bakkal Çırağı s. 253, 45. Hz. Muhammed'in Miraç Mucizesi ve Ayasofya s. 255, 46. Peygamber'in Mucizevi Tükürüğü İle Ayakta Duran Kubbe s. 259, 47. Ayasofya ve İznik Gölü s. 264, 48. Latin Komutanın Ayasofya'daki Mezarı s. 265, 49. Eyüp Sultan'ın Ayasofya'da Namaz Kılması s. 266, 50. Mimar Ali Neccar'ın Ayasofya'ya Minare Temeli Atması s. 268, **5.3.3. İstanbul'un Fatih Sultan Mehmet Tarafından Kuşatılması Esasını Konu Edinen Ayasofya Efsaneleri** s. 270, 51. Fetih Esnasında Ayasofya'nın Üstünde Beliren Nur s. 270, 52. Tavadan Sıçrayan Balıklar s. 271, 53. Meryem Ana'nın Mermerdeki El İzi s. 273, **5.4. Osmanlı Dönemi Ayasofya Efsaneleri** s. 274, **5.4.1. Fatih Sultan Mehmed'in Ayasofya'ya Girişi ve Ayasofya'nın Tekrar Kiliseye Çevrileceği İle İlgili Efsaneler** s. 274, 54. Yeryüzüne İnerek İmparator Kapısı'ndan Ayasofya'ya Girecek Konstantin s. 274, 55. Fatih'in Ayasofya Önünde Torunlarına Vasiyet Etmesi s. 276, 56. Ayasofya'daki Açılmaz Kapı s. 277, 57. Ayasofya'nın Denize Batan Sunağı s. 278, 58. Kutsal Kaseyle Birlikte Kaybolan Papaz s. 279, 59. Fatih'in Ayasofya'ya Girişi ve El İzi s. 282, 60. Ayasofya'daki Yavedud Sultan s. 284, **5.4.2. Ayasofya'nın Camiye Çevrilmesi İle İlgili Efsaneler** s. 286, 61. Fatih'in Hiddeti ve Mermerdeki El İzi s.

286, 62. Fatih'in Ayasofya'da Kıldırıldığı İlk Namazda Kâbe'yi Görmesi ve Ayasofya'nın Kibleye Çevrilmesi s. 287, 63. Kapatılamayan Mozaik s. 291, 64. Ayasofya'nın Birbirine Zincirli Minareleri s. 293, **5.4.3. Osmanlı Dönemini Konu Edinen Ayasofya Efsaneleri** s. 295, Ayasofya'nın Kubbesindeki Altın Top s. 295, 66. 1522 Paskalya Gecesi Ayasofya'da Yapılan Gizemli Ayin s. 297, 67. Ayasofya'daki Küpler s. 299, 68. Dünyanın Sonu ve Ayasofya s. 300, 69. Hızır Aleyhisselam'ın Yazdığı Kıyamet Tarihi s. 301, 70. Ayasofya'nın Gazabı s. 303, 71. Hızır ve Ayasofya'daki Sarhoş s. 305, 72. Ayasofya, Hızır ve Kırklar s. 307, **5.5. Cumhuriyet Dönemi Ayasofya Efsaneleri** s. 309, **5.5.1. Ayasofya'nın Müzeye Çevrilmesi İle İlgili Efsaneler** s. 309, 73. Ayasofya'nın Duvarında Hapsedilen Şeytan s. 309, 74. Hz. İsa'nın "Muhammed Levhası"nı Öpmesi s. 311, 75. Ayasofya'daki Levhaların Sırrı s. 312, **5.5.2. Ayasofya'nın Tekrar Camiye Çevrileceği İle İlgili Efsaneler** s. 314, 76. Mehdi'nin Gelerek Ayasofya'yı Tekrar İbadete Açması s. 314, **5.6. Diğer Ayasofya Efsaneleri** s. 316, 77. İslam Ulularının Ayasofya'daki Makamları s. 316, 78. Jüstinyen'in Baş Ağrısı, Meryem'in Gözyaşları ve Ağlayan Sütun s. 319, 79. Terlerdirek Ziyaret Yeri s. 320, 80. Ayasofya'daki Mucizevi Boru s. 323, 81. Ayasofya Kuyusunun Şifası s. 323, 82. Ayasofya'daki Altın Topun Şifası s. 325, 83. Soğukpencere Makamı ve Şifası s. 326, 84. Hz. İsa Beşiği Makamı ve Şifası s. 328, 85. Meryem'in Gözyaşlarıyla Delinen Sütun s. 330, 86. Ayasofya'daki Niyet Dolabı s. 332, **Sonuç** s. 336, **Kaynakça** s. 341, **Dizin** s. 358

Sunuş / Ön Söz / Giriş / Sonuç

Eserde "Sunuş" başlığı altında bir bölüm bulunmamakla beraber "Ön Söz" bölümünden önce eser hakkında görüşlerin dile getirildiği bir kısım mevcuttur. Burada İstanbul 2010 Avrupa Kültür Başkenti AjansıYürütme Kurulu Başkanı Şekib Avdagic ile İstanbul 2010 Avrupa Kültür Başkenti Ajansı Genel Sekreteri Yılmaz Kurt eser hakkında görüşlerini okuyucu ile paylaşmıştır. Bu görüşler genel olarak Ayasofya gibi önemli bir kültürel mirasın tanınmasında ve Ayasofya etrafında teşekkül eden efsanelerin derlenmesi ile bu kültürün daha net ve anlaşılır bir şekilde gelecek kuşaklara aktarılmasında bu çalışmanın önemine matuf görüşlerdir.

“Ön Söz” yazısını bizzat yazarın kendisi kaleme almıştır. Yazar sözlerine İstanbul’un coğrafi, tarihi ve kültürel önemini belirterek başlamıştır. İstanbul’da yaşamış olan medeniyetlerin inşa ettiği mabetlerin zamanla İstanbul’un silüetini oluşturduğunu vurgulayan yazar, *bu mabetlerin başında da yapıldığı dönemde dünyanın en büyük kilisesi olan Ayasofya’nın gel[diğini]* söylemektedir.

Zamanla Ayasofya’nın sadece bir mabet olmaktan çıkıp Bizans ve Osmanlı’nın sosyal ve siyasal hayatının merkezi haline geldiği üzerinde durulmaktadır. Yazar, Ayasofya efsanelerinin mabetin inşa edildiği günden günümüze gelinceye kadar icra ortamını kaybetmediğini vurgulamaktadır. Son olarak efsanelerin “Ayasofya risaleleri” denilen yazılı kaynaklardan, bunun yanında sözlü kaynaklardan ve elektronik kültür ortamından istifade edilerek derlendiğini vurgulayan yazar, eserin genel olarak çerçevesini çizerek ve eserin bölümleri hakkında bilgi vermiştir. Çalışmaları sırasında kendisine yardım eden ve desteğini esirgemeyenlere teşekkür ederek yazısına son vermiştir.

“Giriş” bölümünde genel olarak çalışmanın konusu, amacı, kapsamı ve yönteminden bahseden yazar, bütün bunları ayrı başlıklar halinde kısaca anlatmıştır.

Çalışmanın konusunu yazar şu sözleri ile dile getirmektedir: “Çalışmamızın konusu; Ayasofya etrafında teşekkül eden efsanelerin yazılı sözlü ve elektronik kültür ortamlarından derlenerek tespit edilmesi, derlenen bu efsanelerin, halk bilimsel metotlarla incelenmesidir.”

Yazar çalışmanın amacını ise şu sözleri ile ifade etmektedir: “Ayasofya efsanelerini tespit ve inceleme amacımız; İstanbul’un en önemli simgelerinden biri olan Ayasofya’nın tarih boyunca pek çok kaynaktan beslenen zengin bir sözlü kültüre ve bu sözlü kültür içerisinde teşekkül eden efsanelere sahip olduğunu göstermektir. Bunun yanı sıra, Ayasofya gibi mimari bir eserin toplum nazarında sadece hendeseden bir abide olmadığını, bu eserin toplumun inanç ve idealleriyle farklı anlamlar kazandığını ve Ayasofya’nın binlerce yıldır devasa sütunlar üzerinde değil toplumların kollektif bakış açısıyla meydana gelmiş efsaneleriyle ayakta kalabildiğini vurgulamaktır.”

Kapsam olarak Ayasofya ve etrafında teşekkül eden efsaneleri içeren çalışmada yazar yöntem olarak birçok halk bilimi kuramını kullanmış ve bilimsel bir eser oluşturmuştur. İlk olarak Ayasofya ile ilgili yazılı kaynakları toplamakla işe başladığını vurgulayan yazar bu araştırmalardan hareketle Ayasofya efsanelerine yer veren Latin harfli Türkçe eserlerin tespit edilip bu eserlerdeki efsanelerin derlendiğini söylemiştir. Bu durumda “Tarihi-Coğrafi Fin Metodunu” kullanan yazar, bu yöntemin yanında “Alan Araştırması”, “Gözlem” ve “Görüşme (Mülakat)” yöntemlerine de başvurduğunu dile getirmektedir. Yazar bu bilgilerden sonra yazısına son vermektedir.

“Sonuç” bölümünde efsanelerin genel olarak özellikleri üzerinde toparlayıcı bilgiler veren yazar, efsanelerin anaonim halk edebiyatı çerçevesinde değerlendirildiğini fakat halk biliminin bağımsız bir bilim dalı haline gelmesiyle üzerinde daha önemli durulmaya başlandığını dile getirmiştir. Yazar bu bölümde bu güne kadar Ayasofya efsaneleri ile ilgili sözlü derlemelerin yapıldığını ve bunların deşifre edilerek yayınlandığını fakat yazılı metinlere müracaat edilmediğini vurgulamış, bu çalışmanın da hem yazılı hem de sözlü kaynaklardan derlenen efsanelerin bir arada verilmesi ile özgün hale geldiğinin altını çizmiştir.

Değerlendirme

Eser, İstanbul’un tarihi oluşumuna tanıklık etmiş Ayasofya’nın etrafında teşekkül etmiş efsanelerin derlenerek bir araya getirildiği doktora tezinin kitaplaştırılmış halidir.

Esere genel olarak baktığımızda derlenen efsanelerin salt bir aktarımla okuyucuyla paylaşılmadığını, efsanelerle ilgili oldukça doyurucu ve bilimsel bilgilerin de okuyucu ile paylaşıldığını görüyoruz.

Daha eserin giriş bölümünde çalışmanın amacı, kapsamı ve yöntemi yazar tarafından belirtilerek esere ciddiyet ve bilimsellik kazandırılmıştır. Efsanelerin genel olarak popüler ve amatör bir şekilde incelendiği bu tür çalışmaların aksine yazar, efsanelerin teşekkülü, sınıflandırılması, işlevleri, anlatıcı unsuru gibi başlıklar altında

verdiği bilgilerle okuyucuyu bilgilendirmekte ve konuya bilimsel bir bakış açısı kazandırmaktadır.

Yazar incelediği Ayasofya efsanelerini oluş sırasına göre kronolojik olarak tasnif etmekle bu alanda yapılan çalışmaların arasında eserine özgünlük kazandırmıştır. Ayasofya ile ilgili derlediği efsanelerin bir kısmını sözlü kaynaklardan, bir kısmını ise yazılı kaynaklardan derlediğini vurgulayan yazar, yazılı kaynaklardan derleme yaparken, halk bilimi kuramlarından “Tarihi-Coğrafi Fin Metodu” nu kullandığını söylemekle eserinin bilimsel bir çerçeveye oturduğunu belirtmektedir. Bunun yanında Ayasofya gibi tarihi çok eskilere dayanan yapı ile ilgili sözlü kültürde yaşayan efsaneler ile unutulmuş efsanelere ışık tutarak bize bu konuda önemli tespitler sunmuştur.

Bize göre çalışmanın en ilgi çeken bölümü “Ayasofya Etrafında Efsanelerin Teşekkül Etme Sebepleri” başlıklı bölümüdür. Çünkü çalışmamızda incelediğimiz diğer eserlerde teşekkül etmiş efsanelerin tespiti üzerinde durulmuş ancak efsanelerin teşekkül etme sebepleri üzerinde durulmamıştır. Bu yönüyle de özgün bir yere sahip olduğunu düşündüğümüz eserin, bundan sonra yapılacak çalışmalara da öncülük edeceği kanaatindeyiz.

Anahtar Kelimeler: Halk Bilimi, Halk Edebiyatı, Sözlü Kültür, Efsane, İstanbul, Ayasofya.

ASLAN, Ferhat,

Tılsımlı Şehir İstanbul, Birinci bs., İstanbul, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Yayınları, 2008, 119 s., res., 15 x 21 cm.

Eserde “Kaynakça” bulunmaktadır. Eser aynı zamanda İngilizce ve Türkçe olarak yayınlanmıştır.

ISBN 978 – 9944 – 370 – 53 – 0

Yazar Hakkında Bilgi

9 Şubat 1977 yılında İstanbul’da doğdu. İlk ve orta öğrenimini tamamladıktan sonra 1994’te İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü’nde lisans eğitimine başladı.

Yine 1998’de İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Türk Halk Edebiyatı Bilim Dalı’nda yüksek lisans eğitimine başladı.

2002 yılında Prof. Dr. Şeyma Güngör danışmanlığında hazırladığı “Kars Yöresi Âşıklarında Usta-Çırak İlişkileri” adlı teziyle yüksek lisans eğitimini başarıyla tamamladı. 2006 yılından itibaren İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Türk Halk Edebiyatı Anabilim Dalı’nda araştırma görevlisi olarak çalışmaya başladı.

03 Aralık 2009’da savunmasını yaptığı “Ayasofya Efsaneleri Tespit-İnceleme” adlı doktora tez çalışması oy birliğiyle kabul edildi ve “Halk Edebiyatı Doktoru (Ph. D.)” ünvanını aldı.

12 Ocak 2010 tarihinde Türk Halk Edebiyatı Anabilim Dalı’nda öğretim üyesi olarak göreve başladı. Halen bu görevini devam ettirmektedir¹².

Çalışmanın Amacı

İstanbul, tarih öncesine dayanan geçmişiyle büyük medeniyetlere başkentlik yapmıştır. Bu eser, geçmişinden bu güne kadar sözlü kültür geleneğinin en zengin birikimlerini bünyesinde bulunduran İstanbul’un bilinmeyen kültürel zenginliklerini ortaya çıkarmak amacıyla hazırlanmıştır. “İstanbul’un, özellikle de Tarihi Yarımada’nın, sözlü kültür hazinesi içindeki en kıymetli parçalarından biri olan efsanelerini ihtiva eden” bu çalışma İstanbul’un tarihi geçmişine ışık tutmayı ve sözlü kültürde yaşayan bilgiler ile bilimsel bazı verilerle karşılaştırma yapabilmeyi ve buna bağlı olarak bazı çıkarımlarda bulunabilmeyi bilimsel amaç olarak belirlemiştir. Türkçe ve İngilizce olarak yayınlanan çalışmanın İstanbul’un tarihi

¹² <http://edebiyat.istanbul.edu.tr/turkdili/?p=6750> (05.03.2012).

yapılarının etrafında teşekkül etmiş efsaneler vasıtasıyla yerli ve yabancı turistlerin ilgisini bu tarihi şehre çekmek gayesi çalışmanın sosyal amacıdır.

Çalışmanın Kapsamı

Çalışma İstanbul ve İstanbul'un tarihi yapıları etrafında teşekkül etmiş efsaneleri kapsamaktadır.

Çalışmanın Yöntemi

“Giriş” kısmında efsanelerin tanımı ve teşekkülü aynı zamanda sınıflandırılması ve işlevleri üzerinde duran yazar, yöntemle ilgili bize ipucu vermektedir.

Yazar öncelikle derleme metoduyla sözlü kaynaklara gitmiş daha sonra yazılı kaynaklardan Arap harfli ve Latin harfli Türkçe kaynakları tarayarak efsane metinlerine yer vermiştir. Bunu yaparken farklı bir üslup kullanan yazar, okuyucu kitlesini düşünerek efsane metinlerini kaynaklarda geçtiği gibi esere almamış yeni bir üslupla [aslına sadık kalmak suretiyle] tekrar oluşturmuştur.

İçindekiler

Sunuş s. 8, **Ön söz** s. 10, **Giriş** s.14, Efsanenin Tanımı s. 14, Efsanelerin Teşekkülü s. 16, Efsanelerin Sınıflandırılması s. 20, Efsanelerin İşlevleri s. 21, Efsane Metinleri s. 23, **İstanbul’un Kuruluş Efsaneleri** s. 23, 1.İstanbul’un Kuruluş Efsanesi s. 24, 2. Süleyman Peygamber Efsanesi s. 25, 3. Megaralı Bizans Efsanesi s. 27, 4. Madyanoğlu Yanko Efsanesi s. 28, İstanbul’daki Bazı Yerlerle İlgili Efsaneler s. 30, 1. Ab-ı Hayatı Marmara Denizi’nin Dibinde Unutan İskender Efsanesi s. 31, 2. Boğaz Efsanesi s. 34, 3. Haliç Efsanesi: Hera ve İo s. 36, İstanbul’un Tılsımları s. 38, Yer ve Gök ile İlgili Tılsımlar s. 39, Denizle İlgili Tılsımlar s. 52, Tarihi Yapılarla İlgili Efsaneler s. 55, **Kız Kulesi Efsaneleri** s. 56, 1. Kız Kulesi Âşıkları Efsanesi s. 56, 2. Sepetteki Yılan Efsanesi s. 57, 3. Battal Gazi Efsanesi s. 58, 4. Galata Kulesi’nin Aşk Efsanesi s. 59, **Çemberlitaş Efsanesi s. 61, Dikilitaş Efsanesi s. 62,**

Kıztaşı Efsanesi s. 65, Yerebatan Sarnıcı – Medusa Efsanesi s. 66, Ayasofya İle İlgili Efsaneler s. 69, Ayasofya İle İlgili Bizans Efsaneleri s. 70, 1. Ayasofya'nın Planı ve İsim Efsanesi s. 70, 2. Ayasofya'nın Yapımı İçin Gönderilen İlahi Hazine Efsanesi s. 72, 3. Ayasofya'yı Kıyamete Kadar Bekleyen Melek Efsanesi s. 73, Ayasofya İle İlgili Türk Efsaneleri s. 74, 1. Ayasofya'nın Kubbe Efsanesi s. 74, 2. Hızır Makamı Efsanesi s. 76, 3. Ayasofya'nın Yönünün Kâbe'ye Çevrilmesi Efsanesi s. 76, Ayasofya'da Bulunan Makamlar s. 78, 1. Hazreti İsa Beşiği Makamı s.78, 2. Hazreti İsa'nın Yıkandığı Yer s.78, 3. Kiblekapısı Makamı s. 79, 4. Terleyen Direk s. 79, **İstanbul'un Fethi İle İlgili Efsaneler s. 80, İstanbul'un Fethi İle İlgili Bizans Efsaneleri s. 81, 1. Yere Düşen İkona Efsanesi s. 81, 2. Tavadan Sıçrayan Balıklar Efsanesi s. 82, 3. Fatih'e Verilen Tahta Kılıç Efsanesi s. 82, İstanbul'un Fethi İle İlgili Türk Efsaneleri s. 83, 1. Rumelihisarı Efsanesi s. 83, 2. Cebe Ali Efsanesi s. 86, 3. Yâvedûd Sultan Efsanesi s. 87, **Kapalıçarşı Efsanesi s. 91, Mahmutpaşa Cami'nin Yapılış Efsanesi s. 91, Topkapı Sarayı İle İlgili Efsaneler s. 93, 1. İbrahim Peygamberin Yemek Tası Efsanesi s. 94, 2. Hazreti Ali'nin Esrarengiz Kılıcı Efsanesi s. 94, 3. Kaşıkçı Elması Efsanesi s. 94, **Beyazıt Cami İle İlgili Efsaneler s. 96, 1. Mihrap Efsanesi s. 97, 2. Denizkızı Efsanesi s. 97, **Şehzade Cami İle İlgili Efsaneler s. 100, 1. Minarelerin Gözyaşları Efsanesi s. 100, 2. İstanbul'un Ortası Efsanesi s. 100, 3. Yangında Yanmayan Çınar Efsanesi s.100, **Süleymaniye Cami İle İlgili Efsaneler s. 102, 1. Rüya Efsanesi s. 103, 2. Cevherli Minare Efsanesi s. 104, 3. Kanunî Sultan Süleyman'ın Verdiği Akçe Efsanesi s. 107, **Yeni Cami'nin Yapılış Efsanesi s. 108, **Sultanahmet Cami'nin Altın Minareleri Efsanesi s. 110, **Laleli Cami'nin Yapılış Efsanesi s. 112, **Kaynakça s. 116******************

Sunuş / Ön Söz / Giriş / Son Söz

“Sunuş” yazısını İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı Sayın Kadir Topbaş yazmıştır. Binlerce yıllık tarihe sahip İstanbul'un elindeki zenginlikleri bir miras olarak bu nesle devrettiğini ve bu mirası koruma görevinin ilk olarak onu yönetme onuruna sahip olduğu için kendisine düştüğünü söyleyen Topbaş, bu doğrultuda atılan her adıma, yapılan her türlü çalışmaya destek vereceğini ve verdiğini belirtmektedir.

Bu desteklerden birisinin de bu kitap olduğunu ve bu çalışma sayesinde efsanelerin unutulmamasının sağlandığını vurgulamıştır. Bu kitabı tarihe düşülmüş tılsımlı notlara benzeten Kadir Topbaş;

“Tılsımlı Şehir İstanbul adlı bu kitap sayesinde Megaralı Bizans, Madyanoğlu Yanko, Süleyman Peygamber, Kız Kulesi Âşıkları ve daha nice efsanelerimiz tarihin karanlık labirentlerinde yitip gitmeyecek” diyerek çalışmaya vermiş olduğu destekten söz etmiş ve böyle bir çalışmadan dolayı duyduğu huzur ve memnuniyeti dile getirmiştir.

“Ön Söz” de İstanbul’un ve efsanelerin öneminden bahseden yazar, aynı zamanda çalışmasının metodu ve üslubu hakkında bilgi vermektedir. Derleme metodunun yanı sıra Arap ve Latin harfli metinlerden yararlandığını ve bunları okuyucuyu da düşünerek farklı bir üslupla ele aldığını belirtmektedir. İstanbul’un sözlü kültür hazinesinin kıymetinin bilinmesine bir nebze de olsa katkı sağlamaktan duyduğu memnuniyeti dile getirmektedir.

“Giriş” bölümünde ise yazar, efsanenin tanımı ve efsanenin teşekkülü hakkında bilgi vermektedir. Efsanelerin bir değil, birkaç kökünün olduğunu söyleyen yazar, bunları;

“1.Mitolojik kökler, 2. Tarihi Kökler, 3. Dini Kökler, 4. Hayali, fantastik kökler” olarak dört maddede sıralamıştır. Bütün bunların yanı sıra yazar, efsanelerin sınıflandırılmasını ele alarak efsanelerin işlevleri hakkında bilgi vermiştir.

Eserde “Son Söz” ya da “Sonuç” bölümleri bulunmamaktadır.

Değerlendirme

“Geçmiş tarih öncesine dayanan ve birçok medeniyete ev sahipliği yapmış dünyanın en güzel ve tarihi şehirlerinden İstanbul’un tabii hazinelerinin yanında sözlü kültür ürünleri de en değerli hazinelerdendir.” (Aslan, 2008). Bu hazinelerin en değerli parçalarından biri de efsanelerdir.

İstanbul’un tarihi yapıları ve bu yapılar etrafında teşekkül etmiş efsanelerin tarihin tozlu sayfalarında kaybolmasının önüne geçen ve sözlü kültürde yaşayan bazı

efsaneleri de bu vesileyle yazıya geçirip derleyen bu çalışmanın İstanbul'a farklı bir bakış açısı kazandırması nedeniyle kütüphanelerimizde mutlaka bulunması gereken eserlerden olduğunu düşünüyorum.

Yöntem olarak sadece derleme değil, Arap ve Latin harfli metinlerden de yararlanılarak halk biliminin “Tarihi-Coğrafi Fin Yöntemi”nin de kullanılması eserin bilimsel olarak ele alındığını göstermektedir.

Yazarın okuyucu kitlesini de düşünerek yazılı metinleri farklı bir üslupla ele alması, aynı zamanda Türkçe ile birlikte İngilizcenin de düşünülmesi ve basılması yerli ve yabancı İstanbul âşıklarının dikkatini bu güzel şehre çekmesi bakımından oldukça önemli olduğunu düşünüyoruz.

Anahtar Kelimeler: Halk Bilimi, Halk Edebiyatı, Sözlü Kültür, Efsane, İstanbul, Ayasofya, Tılsımlı Şehir.

ASLAN, Ferhat,

İstanbul'un 100 Efsanesi, Birinci bs., İstanbul, İstanbul Büyük Şehir Belediyesi Yayınları, 2010, 150 s., res., hrt., 16,5 x 24 cm.

Eserde “Kaynakça” bulunmaktadır. Bu bölümün yanında “Dipnotlar” adında bir bölüm de esere ilave edilmiştir.

ISBN: y.

Yazar Hakkında Bilgi

9 Şubat 1977 yılında İstanbul'da doğdu. İlk ve orta öğrenimini tamamladıktan sonra 1994'te İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde lisans eğitimine başladı.

Yine 1998’de İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Türk Halk Edebiyatı Bilim Dalı’nda yüksek lisans eğitimine başladı.

2002 yılında Prof. Dr. Şeyma Güngör danışmanlığında hazırladığı “Kars Yöresi Âşıklarında Usta-Çırak İlişkileri” adlı teziyle yüksek lisans eğitimini başarıyla tamamladı.2006 yılından itibaren İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Türk Halk Edebiyatı Anabilim Dalı’nda araştırma görevlisi olarak çalışmaya başladı.

03 Aralık 2009’da savunmasını yaptığı “Ayasofya Efsaneleri Tespit-İnceleme” adlı doktora tez çalışması oy birliğiyle kabul edildi ve “Halk Edebiyatı Doktoru (Ph. D.)” unvanını aldı.

12 Ocak 2010 tarihinde Türk Halk Edebiyatı Anabilim Dalı öğretim üyesi olarak göreve başladı. Halen bu görevini devam ettirmektedir¹³.

Çalışmanın Amacı

Çalışmanın sosyal amacını yazarın kendi ifadeleriyle; “İstanbul’un dünyada eşine az rastlanabilecek sözlü kültür hazinesi içinde bulunan, “zaman”, “mekân”, “şahıs” ve “olaylar” etrafında teşekkül eden efsaneleri” toplamak ve gün yüzüne çıkarmak şeklinde söylemek mümkündür.

Çalışmada yer alan efsanelerin farklı kaynaklardan derleme yoluyla bir araya getirilmesi hem de Tarihi-Coğrafi Fin Yöntemi ile incelenmesi ve bilimsel tasnif ve metotların kullanılması ile akademik anlamda referans bir eser oluşturma gayretini ise çalışmanın bilimsel amacı olarak değerlendirebiliriz. Yazar bilimsel olarak efsaneleri inceleme amacını “efsanelerin kendi içinde bir mantığının olduğu ve sembolik bir dille eşyanın tabiatını açıklamaya çalıştığını vurgulamak ve efsanelerin “gerçek/tarih”le karıştırılmaması gerektiğini vurgulamak” sözleriyle dile getirmektedir.

¹³ <http://edebiyat.istanbul.edu.tr/turkdili/?p=6750> (05.03.2012).

Çalışmanın Kapsamı

Eser İstanbul’da teşekkül etmiş efsaneleri kapsamaktadır.

Çalışmanın Yöntemi

Çalışma, genel hatlarıyla efsanenin tanımı, teşekkülü, sınıflandırılması ve işlevleri üzerinde durularak başlamaktadır.

Yazar, efsanelerle ilgili çeşitli kaynaklardan istifade etmiştir. Bu kaynaklar arasında, sözlü kaynaklar, yazılı kaynaklar ve elektronik kaynaklar bulunmaktadır. Sözlü kültürle yetinmeyen yazar, Tarihi – Coğrafi Fin Metodu ile yazılı kaynaklara giderek efsaneleri bilimsel metotlarla incelemiştir. Bu kadar kaynağa başvurmasının nedenini “...efsanelerin İstanbul’un tarihi boyunca gerek yazılı gerek sözlü gerekse de elektronik kültür ortamlarında kendisine icra ortamı bulabilmesi ve hemen her dönemde insanımızın ilgisini çektiğini göstermektir” diyerek açıklamaktadır.

Çalışmada yer alan efsane metinleri gelişigüzel değil belli bir tasnife göre esere alınmıştır. Bu tasnifi şu şekilde açıklamak mümkündür:

- I. Tabiatla İlgili Efsaneler
- II. İstanbul’un Kuruluş Efsaneleri
- III. İstanbul’un Tılsımlı Sütunları
- IV. İstanbul’un Semtleriyle İlgili Efsaneler
- V. İstanbul’un Fethiyle İlgili Efsaneler
- VI. Tarihi Yapılarla İlgili Efsaneler
- VII. İstanbul’un Gönül Sultanlarıyla İlgili Menkıbeler

Yazar derlediği efsanelere müdahale etmemiş, kaynakları da “Yazılı Kaynaklar”, “Sözlü Kaynaklar” ve “Elektronik Kaynaklar” olmak üzere kitabın sonunda ayrı ayrı vermiştir.

İçindekiler

Sunuş s. 7, **Takdim** s. 8, **Ön Söz** s. 11, **Giriş** s. 15, **Kısaltmalar** s. 19, Marmara Denizi'nin Oluşumu ve Ab-ı Hayat s. 24, İstanbul Boğazı s. 26, Küçükçekmece Gölü s. 28, Perilerin Şehri s. 32, Byzas'ın Kurduğu Şehir s. 33, Süleyman Peygamber'in İstanbul'u Kurması s. 34, Timaos'un Oğlu İstanbul'un Kurduğu Şehir s. 36, Meleklerin İnşa Ettiği Surlar s. 37, Kartalların Kurduğu Şehir s. 38, Yeni Roma'nın İnşaaası s. 39, Yağfur'un Avratpazarı'nda Yaptığı Tılsımlı Sütun s. 42, Aristatalis'in Altımermer'de Yaptığı Tılsımlı Sütun s. 43, Ayasofya'nın Güneyindeki Tılsımlı Sütunlar s. 44, Madyan Oğlu Yanko Zamanında Yapılan Tılsımlı Sütun s. 45, Surende'nin Atmeydanı'nda Yaptığı Tılsımlı Sütun s. 47, Çatladıkapı'daki Tılsımlı Sütun s. 47, Dikilitaş s. 48, Çemberlitaş'ın Altında Gizlenen Kutsal Kadeh s. 49, Kıztaşı s. 50, Beşiktaş s. 52, Beykoz s. 53, Cibali s. 54, Çubuklu s. 55, Haydarpaşa s. 56, Salacak s. 57, Kandilli s. 58, Kanlıca s. 58, Kazlıçeşme s. 59, Selamsız s. 60, Tophane s. 61, Üsküdar s. 62, Yeni Kapı s. 64, Açık Unutulan Kapı Kekoporta s. 68, Kaybolan İmparator s. 68, Fetih Esnasında Ayasofya'ya İnecek Melek s. 69, Şu Küçük Çelebi Hele Bir Büyüsün de... s. 70, Mahmud Paşa ve Rumeli Hisarı'nın Yapılışı s. 72, İstanbul'un Fethi ve Ubeydullah Ahrar s. 73, Yavedud Sultan s. 74, Ulubatlı Hasan s. 75, İstanbul'un Fethi ve Hızır s. 76, Horoz Baba s. 78, Derya Ali Baba s. 79, Tuzcu Baba s. 80, Eskiçi Baba s. 82, Fatih'in Torunlarına Vasiyeti s. 83, Adaletle Yönetilen Şehir s. 84, Leandras ve Hero'nun Aşkı s. 86, Chares ve Damalis'in Aşkı s. 87, Kariye Kilisesi, Mezardaki Hazine s. 88, Yerebatan Sarnıcı ve Medusa s. 90, Balıklı Ayazması s. 92, Sergios ve Bachos Kilisesi-Küçükayasofya Camii s. 93, Ayasofya'nın Planını Çizen Ermiş s. 96, Ayasofya'nın Yapımı İçin Gönderilen İlahi Hazineleler s. 98, Ayasofya'yı Kıyamete Kadar Bekleyecek Melek s. 99, Miraç Mucizesi ve Ayasofya s. 100, Ayasofya'nın Kubbesi s. 102, Hızır'ın Ayasofya'yı Kibleye Çevirmesi s. 103, Ayasofya'da Kutsal Kaseyle Birlikte Kaybolan Papaz s. 104, Ayasofya'nın Denize Batan Sunağı s. 105, Fatih Sultan Mehmed'in Yargılanması s. 108, Fatih Sultan Mehmed ve Hızır s. 109, Sahn-ı Seman ve Fatih'in Sınavı s. 110, Kapalıçarşı'nın Altındaki Tüneller s. 110, Mahmud Paşa Camii s. 112, Kaşıkçı Elması s. 112, Topkapı Sarayı'ndaki Kutsal Emanetler s. 113, Sultan II. Bayezid ve Denizkızı s. 114, Şehzade Camii Minarelerinin Gözyaşları

s. 116, Kanuni Sultan Süleyman'ın Rüyası s. 118, İçine Haç Gizlenmiş Mermer s. 119, Eğri Minare s. 120, Kıyamete Kadar Ayakta Kalacak Camii s. 120, Yavuz Sultan Selim Camii ve İhtiyar Kadın s. 122, Kılıç Ali Paşa Camii s. 124, Yeni Camii s. 124, Sultanahmet Camii'nin Altın Minareleri s. 126, Nuruosmaniye Camii s. 127, III. Mustafa, Laleli Baba ve Laleli Camii s. 128, Yılanlı Yalı s. 129, Hidiv Kasrı s. 129, Kuzguncuk Kilisesi s. 130, Bozdoğan Sukemeri s. 130, Takkeci İbrahim Ağa Camii s. 131, Yavuz Er Sinan Camii s. 131, Bulgar Kilisesi'nin Yapılışı s. 132, Yuşa Peygamber s. 134, Eyüb Sultan s. 136, Şeyh Vefa Hazretleri ve Paskalya Günü s. 138, Gül Baba'nın Gülleri s. 138, Telli Baba s. 140, Sümbül Sinan ve Yavuz Sultan Selim s. 141, Zincirli Servi s. 143, Merkez Efendi s. 144, Yahya Efendi ve Apostol s. 145, Nalıncı Dede'nin Dükkanı s. 146, Aziz Mahmud Hüdayi s. 147, Mehmed Emin Tokadi s. 148, Mahmud Baba s. 148, **Dipnotlar** s. 151, **Kaynakça** s. 155

Sunuş / Takdim / Ön Söz / Giriş

“Sunuş” yazısını İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı Sayın Kadir Topbaş yazmıştır. Yazısında İstanbul'un tarihi rolüne değinen Topbaş, şehrin tarihi, kültürel ve edebi değerleri üzerine yazılmış eserleri okuyucu ile buluşturma konusundaki hassasiyetini belirtmiştir. Eserin hem “İstanbul'un dünya ile diyalogunun zenginleşmesine hem de İstanbul'da kentlilik bilincinin gelişmesine büyük katkı sağlayacağı” kanaatini belirtmiştir.

Eserin “Takdim” yazısını İstanbul Kültür A.Ş. Genel Müdürü Nevzat Bayhan yazmıştır. Efsaneler ve rivayetlerle ilgili düşüncelerini dile getiren Bayhan, bu konuda şu sözleri sarf etmektedir: “rivayet odur ki, gerçek gibi asır be asır halk arasında esaslı bir şekilde hükmünü yürüte! Yine rivayet odur ki her dem yaşanılanlar, bir zaman sonra o şehrin efsane envanterine yazıla!”

İstanbul'un burada bahsedilen sahip çıkma özelliğinin olduğunu vurgulayan Bayhan, ancak İstanbul gibi bir şehirde bu efsanelerin bu kadar gerçek ve asil duracağını vurgulayarak sözlerine son vermektedir.

“Ön Söz” de ise yazar, İstanbul'un coğrafi ve kültürel olarak merkezi bir konuma sahip olduğunu vurgulayarak söze başlamaktadır. Bu kültürel ve coğrafi

merkeziyetçilik İstanbul'a birçok mitolojik, tarihi, dini ve hayali unsuru içinde barındıran zengin sözlü bir kültüre sahiplik yapma imkânı sağladığı üzerinde durmuştur. Bütün bunlardan sonra eserin nasıl oluştuğu ve şekil özellikleri ile ilgili açıklamalar yapan yazar, "Çalışmanın Yöntemi" adlı bölümde verdiğimiz şekil ve muhtevaya dair açıklamalarla ve bu çalışma ile insanların bakış açısını değiştirmek ve farkındalık oluşturabilmek temennisi ile sözlerine son vermiştir.

"Giriş" kısmında ise; efsanenin terim olarak nereden dilimize geldiği ve başka hangi isimlerle bilindiğine vurgu yapılmıştır. Folklor ve efsanenin diğer folklorik türler içindeki yerine temas eden yazar, yapı bakımından efsanenin geniş bir çerçevesini çizmiştir. Efsane üzerine araştırma yapanların efsanelerin nasıl sınıflandırılacağına da çözüm getirerek efsanelerin;

- I. Dünyanın yaratılışı ve sonu (kıyamet) ile ilgili efsaneler
- II. Tarihi efsaneler ve medeniyet tarihi ile ilgili efsaneler
- III. Tabiatüstü varlıklar ve kuvvetler / mitik efsaneler
- IV. Dini efsaneler / Tanrı ve kahramanlarla ya da din büyükleriyle ilgili efsaneler.

Şeklinde tasnif edilebileceği kanaatine varmışlardır. İstanbul efsanelerinin bu dört bölüme girebilecek efsanelerden müteşekkil olduğunu da yazar ayrıca belirtmektedir.

Bunların yanında efsanelerin işlevlerine değinen yazar, bu işlevleri şu şekilde dile getirmiştir: "...insanın kendisiyle, ailesiyle, toplumla, din ve Allah ile ilgili düşüncelerinin oluşup sistemleştirilmesindeki etkisi ve kültürün sahiplenilmesini sağlayıcı fonksiyonudur." Bunun yanında; "milletlerin toplumsal hafızası, idealleri nesilden nesile nakledilen efsaneler vasıtasıyla canlı tutulmuş olur." diyerek efsanenin önemli bir işlevini vurgulamıştır. Efsanenin çok önemli bir eğitim işlevi olduğunu da vurgulayan yazar, "özetle efsanelerde bir milletin tarihini, inançlarını, duygu ve ideallerini" bulabileceğimizi söyleyerek sözlerine son vermektedir.

Değerlendirme

Eserin bütününe baktığımızda, herkesin rahatça anlayabileceği bir eser olmakla beraber, bilimsel olarak da başarılı ve referans alınabilecek bir eseri görmekteyiz. Yazarın efsanelerle yakından ilgilendiği ve bu konuya oldukça vâkıf olduğu görülmektedir. Yazar, efsanelerle ilgili çeşitli kaynaklardan istifade etmiştir. Bu kaynaklar arasında, sözlü kaynaklar, yazılı kaynaklar ve elektronik kaynaklar bulunmaktadır. Sözlü kaynaklarla yetinmeyen yazar, Tarihi - Coğrafi Fin Metodu ile yazılı kaynaklara giderek efsaneleri bilimsel metotlarla incelemiştir. Efsaneler hakkında oldukça fazla malzemenin bulunduğu ancak çalışılması zor bir konu olduğu unutulmamalıdır. Çünkü diğer eserlerde de incelediğimiz üzere efsane adı altında birçok masal, hikâye ve destan parçalarını görebilmekteyiz. Bu da eğer konuya hâkim olmadan bilimsel bir yaklaşımla incelenmediğinde, efsane türünün diğer türlerle karıştırılabileceğini göstermektedir. Yazar, bu kadar kaynağa başvurmasının nedenini “...efsanelerin İstanbul’un tarihi boyunca gerek yazılı gerek sözlü gerekse de elektronik kültür ortamlarında kendisine icra ortamı bulabilmesi ve hemen her dönemde insanımızın ilgisini çektiğini göstermektir” sözüyle açıklamaktadır.

“Giriş” kısmında okuyucuların efsane türü hakkında oldukça geniş ve anlaşılır biçimde bilgilendirilmesi okuyucunun esere daha ciddi yaklaşmasına ve ilgisini çekmesine büyük fayda sağlamıştır.

Arap harfli ya da Latin harfli Türkçe basılı kaynaklardan istifade eden yazar, halk bilimi kuramlarından “Tarihi-Coğrafi Fin Metodu”nu kullanarak bilimsel olarak eserini oluşturmuştur. Bu farklı kaynaklardan bir araya getirilen efsane metinleri arasında dil ve üslup farklılığı olacak ve anlaşılması oldukça güç bir eser ortaya çıkacaktır. Ancak yazar bu problemi aşmak için efsane metinlerini mümkün olduğunca yeni bir üslupla tekrar oluşturmuş ve eserine aldığı çok geniş muhtevaya sahip olan bu metinleri şu şekilde tasnif etmiştir:

- I. Tabiatla İlgili Efsaneler
- II. İstanbul’un Kuruluş Efsaneleri
- III. İstanbul’un Tılsımlı Sütunları
- IV. İstanbul’un Semtleriyle ilgili Efsaneler

V. İstanbul'un Fethiyle İlgili Efsaneler

VI. Tarihi Yapılarla İlgili Efsaneler

VII. İstanbul'un Gönül Sultanlarıyla İlgili Menkıbeler

Böylece esere çok kuşatıcı bir yaklaşım getirilerek, bir bütün olarak okuyucunun İstanbul'un her yerine ve İstanbul insanına nüfûz etme imkânı verilmiştir. Buradaki tasnif çok manidardır. Zira efsanelerin bu sıra ile esere alınması okuyucunun İstanbul'un günümüze gelinceye kadar geçirdiği değişim ve dönüşüm sürecini idrak etmesine olanak sağlamıştır.

Anahtar Kelimeler: Halk Bilimi, Halk Edebiyatı, Sözlü Kültür, Efsane, İstanbul.

ASLAN, Kadir,

Dört Yol, Yeradları – Efsaneler – Ağıtlar, Birinci bs., Antakya, Dört Yol Belediyesi Kültür Yayınları, 1997, [2y.] + 144 s., res., 14 x 19,5 cm.

Eserde kaynak şahıslar hakkında bilgiler ve sözlük bulunmaktadır.

ISBN: y.

Yazar Hakkında Bilgi

Araştırmacı yazar ve emekli öğretmen olduğunu kitabın içeriğinden anladığımız yazar hakkında ayrıntılı bilgiye sahip değiliz.

Çalışmanın Amacı

Türkiye'nin her yerinde olduğu gibi Dört Yol'da da zengin tarihi kültürün araştırılarak gün yüzüne çıkarılıp halka sunulması çalışmanın sosyal amacını oluşturmaktadır.

Çalışmanın Kapsamı

Bu çalışma sadece Dörttyol’da derlenen efsaneleri ve destanları kapsamaktadır.

Çalışmanın Yöntemi

Kitap, genel hatlarıyla Dörttyol ve çevresinde teşekkül eden efsanelerin derlenmesi ile oluşturulmuştur. Efsanelerin birkaç tanesi yazılı kaynaklardan alınmış, diğerleri bizzat yazar tarafından derlenmiştir.

İçindekiler

Takdim s. 1, Ön Söz s. 3-4, **Bölüm I: Dörttyol’da Yer Adları** s. 5, Dörttyol İlçesi s. 7-8, Ocaklı Mahallesi s. 9-10, Özerli Mahallesi s. 11-12, Çaylı Mahallesi s. 13-14, Kuzuculu Kasabası s. 15-16-17, Yeşilköy Kasabası s. 18-19, Altınçağ (icadiye) Kasabası s. 20-21, Yeniyurt (Yeniköy) Kasabası s. 22-23, Karakese Kasabası s. 24-25, Konaklı (Rabat) Köyü s. 26, Kapılı Köyü s. 27, Çat Köyü s. 28, Küllü Köyü s. 29-30-31, Payas Bucağı s. 32-33, Çağlalık Köyü s. 34-35, Sincan Köyü s. 36, Kozlu Dere Köyü s. 38, Kaynak Şahıslar Hakkında Bilgiler s. 38, **Bölüm II. Dörttyol’da Efsaneler** s. 39, Hıdırellez Tepesi ve Üç Evliya s. 41, Cenaze – Bahrat – Ferhat ve Şirin s. 42, Karataş s. 43-44, Amanos Dağı s. 45, Murtaza Dede s. 46-47-48-49-50, Yusuf Dede s. 51-52, Asar – Hösem ve Karabıyık Dede s. 53-54, Hasan Dede s. 55, Gavuklu Dede s. 56-57, Kömbeci Dede s. 58, Yağmurcu Dede s. 59, Tiye Suyu s. 60-61, Cennet Ana s. 62, İcık (İnatçı) Ahmet s. 63, Büyülü Höyük s. 64, Gubbe Dede s. 65-66-67, Bıçakçı Dede – Uzun Dede s. 68, Şihın Ocağı Camii Efsanesi s. 69, Konuşan Ağaçlar Efsanesi s. 70, Ulu Bir Çınar (Koca Palut) s. 71, Türkçe Konuşan Kuşlar Efsanesi s. 72-73, Kaynak Şahıslar s. 74, **Bölüm III. Dörttyol’da Ağıtlar** s. 75, Cenazede Ağıt Söyleyen Kadınlar Resim s. 77, Bahçe Müftüsü Musa ile Yusuf’un Ağıdı s. 79-80-81, Kara Hasan Paşa’nın Kardeşi Mustafa’nın Ağıdı s. 82-83, Kara Hasan Paşa’nın Kardeşi Mustafa’nın Ağıdı II s. 84, Kara Hasan Paşa’nın Kardeşi Mustafa’nın Ağıdı III s. 85, Milli Mücadele Yıllarında Erzin’den Yusuf’un Ağıdı s. 86-87, Erzin’den Kaç Kaç’da Öküze Söylenen Ağıt s. 89, Erzin’den Hürün’ün Ağıdı s. 90, Kuzuculu Köyü’nden Milli Mücadele Yıllarında Öldürülen Fatma Kadının Ağıdı s. 91, Erzin’den Omar’ın Ağıdı s. 92, Geben Ağıdı s. 93, Oğlu

Öldürülen Bir Ananın Ağdı s. 94, Kurt Kulağı Köyü'nden Hasan'ın Ağdı s. 95, Ocaklı Köyü'nden Hüseyin'in Ağdı s. 96, Omar'ın Ağdı s. 97, Hasta Olan Bir Adamın Ağdı s.98, Payas'tan Yusuf'un Ağdı s. 99, Çaylı Köyü'nden Abisi Tarafından Öldürülen Bir Genç Kızın Ağdı s. 100, Yörük Kızı Şerife'nin Ağdı s. 101, Düğün Gecesi Ölen Damadın Ağdı s. 102, Türkmen Gelinin Ağdı s. 103, Asker Necip'in Ağdı s. 104, Maraş'lı Hatçe Gızın Ağdı s. 105, Ceyhan'dan Sarı Ahmet'in Ağdı s. 106-107, Karakese Köyü'nden Şaban Ağa'nın Ağdı s. 108, Kuzuculu Köyü'nden Öldürülen Bir Kızın Ağdı s. 109, Dört Yol'dan Deliğa'nın Ağdı s. 110, Ölen Bir Kişi İçin Söylenen Ağıt s. 111, Sevdığı Genç Tarafından Öldürülen Bir Kızın Ağdı s. 112, Çat Köyü'nden Genç Bir Gelinin Ağdı s. 113, Küllü Köyü'nden Dayak Yiyen Ali'nin Ağdı s. 114, Küllü Köyü'nden Hasta Bir Kadının Ağdı s. 115, Karakese Köyü'nden Evde Kalan Bir Kızın Ağdı s. 116, Karakese Köyü'nden Nişanlı İken Başkasına Kaçan Remziye Kızın Ağdı s. 116, Kına Gecelerinde Gelini Ağlatmak İçin Söylenen Ağıt s. 117-118, Eski Düğünlerde Gelini Ata Bindirme Ağdı s. 119, Kuzuculu Köyü'nde Veremden Ölene Ağıt s. 119, Kuzuculu Köyü'nden Yemen'e Giden Askere Ağıt s. 120, Ocaklı Köyü'nden Ali'nin Ağdı s. 121-122-123, Ocaklı Köyü'nden Hafız Hoca'nın Ağdı s. 124, Ocaklı Köyü'nden Hafız Hoca'nın Yeğeni Ökkeş'in Ölümü Üzerine Söylenen Ağıt s. 125, Dört Yol'dan İkiz Ali Efendi'nin Ağdı s. 126, Hastalıktan Dolayı Ölen Bir Kişi İçin Söylenen Ağıt s. 127, Sevilen Bir Kişinin Ölümü Üzerine Söylenen Ağıt s. 127, Dört Yol'dan Erzurum'a Giden Bir Askerin Ağdı s. 128, Kuzuculu Kasabası'ndan Bir Ayrılık Ağdı s. 129, Dört Yol'dan Mustafa'nın Ağdı s. 130, Küllü Köyü'nden Bir Gelinin Ağdı s. 131, Kuzuculu Kasabası'ndan Murat'ın Ağdı s. 132, Kuzuculu Kasabası'ndan Murat'ın Ağdı s. 133, Karakese Beldesi'nden Şehit Asker Yusuf'un Ağdı s. 134, Kuzuculudan Mehmed'in Ağdı s. 135, Erzin'den Zekiye'nin Ağdı s. 136, Ceyhan'dan Abdullah'ın Ağdı s. 137, Ceyhan'dan Memiş'in Ağdı s. 138-139, Osmaniye'nin Tüysüz Köyü'nden Halil'in Ağdı s. 140, Kaynak Şahıslar s. 141-142, Sözlük s. 143-144

Sunuş (Takdim) / Ön Söz / Sonuç

“Takdim” yazısını Dört Yol Belediye Başkanı Sayın Hacı Bayram Türkoğlu yazmıştır. Türkoğlu, Dört Yol’a yapılan veya yapılacak kalıcı ve maddi hizmetlerin yanında kültürel faaliyetlere ve çalışmalara da hizmet etmenin haklı gururunu ve sevincini yaşadığını belirtmektedir. Gün yüzüne çıkmayan daha birçok kültür mirasının bulunduğunu vurgulayan Türkoğlu, bunların gün yüzüne çıkacağı günü beklediklerini söyleyerek yazısına son veriyor.

“Ön Söz” de yazar kitabın genel çerçevesini çizerek bölümlerinden bahsetmiştir. Efsanelerle ilgili bölüm daha çok evliyalarla ilgili anlatılan efsanelerden oluştuğu için evliyaların fonksiyonlarına ve yetiştikleri çevreye değinmiştir. Evliyaların yeri geldiği zaman savaşlarda yardım etmeleri, yeri geldiği zaman halka yiyecek, giyecek gibi önemli ihtiyaçlar noktasında elinden geleni yaptıkları vurgulamaktadır.

Sözlerine son verirken efsanelerin derleme çalışmalarının oldukça zor olduğunu söyleyen yazar, bu konudaki kanaati efsane alanında çalışma yapanlara bırakmak suretiyle yazısına son vermektedir.

Çalışmada “Sonuç” bölümü yoktur. Bunun yerine kaynak kişiler hakkında bilgi verilen bir bölüm bulunmaktadır.

Değerlendirme

Yazar, çalışmasını üç bölümden oluşturmuştur. Biz bu bölümlerden sadece efsane ile ilgili bölüm olan ikinci bölümü incelemeyi uygun bulduk. Diğer bölümler ise yer adları ve ağıtlardan oluşmaktadır. Birinci bölümde 17 adet yer adlarına kaynaklık eden anlatılar bulunmaktadır. İkinci bölümde 21 adet efsaneye yer verilirken, üçüncü bölümde ise 56 adet ağıt örneklerine yer verilmiştir.

Yazar efsaneleri sahada derleme yöntemi ile toplayıp, yeniden düzenlemiştir. Bazı efsaneleri de yazılı kaynaklardan almıştır. Eserin sonunda kaynak kişiler hakkında bilgi verilmiştir. Bu kişilerin sosyal durumları ve eğitim durumlarının yanında yaş ve cinsiyet gibi özelliklerinin de verilmesi çalışmaya bilimsellik

katmıştır. Eserin sonundaki sözlük kısmı da yörede kullanılan kelimelerin okuyucu tarafından doğru anlaşılmasına olanak sağladığı için oldukça faydalı olmuştur. Ancak yazar, derlediği efsanelere müdahale ederek yeniden yazmıştır. Bu da eserin bilimselliğini ortadan kaldırmıştır. Derlemeci derlediği efsanelere müdahale etmemeli olduğu gibi almalıdır. Aksi halde yeniden teşekkül ettirilmiş bir üründen öteye geçmeyen ve bilimsel hiçbir dayanağı olmayan bir çalışma olarak karşımıza çıkacaktır. Derleme çalışmalarının akabinde esere alınan efsanelere müdahale edilmiş olmakla eser, herhangi bir kuram ya da bilimsel yöntemle incelenmeksizin hazırlanmış amatör bir eser olarak değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Halk Bilimi, Halk Edebiyatı, Sözlü Kültür, Efsane, Dört Yol, Evliyalık

AVCI, Fatmagül,

Anadolu Efsaneleri, Birinci bs., İstanbul, Yuva Yayınları, 2005, 80 s., res., 5 x 7,5 cm.

Eserde “Kaynakça” bulunmamaktadır.

ISBN: 975 – 517 – 293 – 9

Yazar Hakkında Bilgi

Yazar hakkında ayrıntılı bilgi bulunmamaktadır.

Çalışmanın Amacı

Unutulmaya yüz tutmuş efsanelerin yayınlanarak gelecek kuşaklara aktarılması çalışmanın sosyal amacıdır.

Çalışmanın Kapsamı

Çalışma, Anadolu coğrafyasında teşekkül etmiş efsaneleri kapsamaktadır.

Çalışmanın Yöntemi

Çalışma, farklı kaynaklardan elde edilen efsanelerin bir araya getirilmesi yöntemi ile oluşturulmuştur. Herhangi bir tasnif ya da bölüm bulunmamakla birlikte efsaneler gelişigüzel sıralanmıştır.

İçindekiler

Eserde “İçindekiler” kısmı bulunmamaktadır.

Ön Söz / Giriş / Sonuç

Eserde “Ön Söz”, “Giriş” ve “Sonuç” kısımları bulunmamaktadır. “Ön Söz” yerine “Efsane Nedir?” başlığı altında kısaca efsane tanımı yapılmış ve efsanelerle ilgili bu güne kadar birçok çalışmanın yapıldığı vurgulanmıştır. Efsanelerin “halk anlatmaları arasında inandırıcılıkları, belirli bir mekâna ve şahısa bağlı oluşları” özellikleriyle önemli bir yeri olduğu üzerinde durulmuştur.

Değerlendirme

Eser, Yuva Yayınları’nın **Seçme Türk ve Dünya Çocuk Klasikleri** adlı serisinden Fatmagül Avcı’nın hazırladığı efsanelerden müteşekkildir. Bünyesinde kısa kısa 72 adet efsane bulunmaktadır. Bu efsanelerin kaynağı bilinmemekle beraber eserde de herhangi bir bilgi verilmemiştir.

Eserde bulunan efsaneler gelişigüzel esere serpiştirilmiş, herhangi bir tasnife tabi tutulmamıştır. Çünkü efsanenin nereye veya kime ait olduğu ya da kimden derlendiği bilinmemektedir. Bazı efsanelerin altında ait olduğu yöre belirtilmiş olsa da bu durum eserin genelinde söz konusu değildir. Kitaptaki şekille ilgili bazı hatalar, yeterince incelenmeden eserin hazırlandığı kanaati uyandırmaktadır. Bazı efsaneler iki kere esere alınmış ve eserin boyutu küçük tutulmuştur. Bu durum bize göre okuyucunun eserden istifade etme gücünü azaltmıştır.

Eserin adı her ne kadar “Anadolu Efsaneleri” olsa da içinde Anadolu sahasının dışında teşekkül etmiş efsaneler de bulunmaktadır. Bu da eserin bütünlüğü ile alakalı bir çelişki oluşturmaktadır.

Bu açılardan eser, bilimsellikten uzak amatör bir eserdir.

Anahtar Kelimeler: Halk Bilimi, Halk Edebiyatı, Sözlü Kültür, Efsane, Anadolu Efsaneleri

AYDEMİR, Salih Cengiz,

Efsane (Tarb-ı Efsun) - Karlı Dağın Ardındaki Şehir, Birinci bs. , Trabzon, Eser Matbaacılık, 2009, 547 s. res., 16 x 24 cm.

Eserde “Kaynakça” bulunmaktadır.

ISBN: 978 – 9944 – 62556 – 2

Yazar Hakkında Bilgi

Yazar, 1955 yılında Trabzon’da doğmuştur. İlköğrenimini Trabzon’da Dumlupınar İlkokulu ve Atatürk Ortaokulu’nda bitirdikten sonra Trabzon Lisesi’nden mezun oldu. 1974 yılında O.D.T.Ü. İnşaat Mühendisliği Fakültesi’ne girdi. Burada iki yıl okuduktan sonra ayrılarak Konya Selçuk Üniversitesi İngilizce bölümüne kaydoldu ve bu bölümden mezun oldu. Trabzon Belediyesi Kültür Müdürlüğü Araştırma Komisyonu üyeliğinde bulundu¹⁴.

¹⁴ Salih Cengiz Aydemir, **Efsane (Tarb-ı Efsun) - Karlı Dağın Ardındaki Şehir**, Trabzon, Eser Matbaacılık, 2009, Kapak Sayfası.

Çalışmanın Amacı

Efsanelerin gücünden istifade etmek isteyen emperyalist güçlerin efsaneleri kendi hedefleri ve idealleri doğrultusunda kullandıklarını vurgulayan yazar, Türk Milleti'nin bu emperyalist güçlerle mücadele edebilmesinin kendi efsanelerine sahip çıkmakla mümkün olacağını söylemiştir. Eserini de bu amaca yönelik kaleme almıştır.

Çalışmanın Kapsamı

Eser, Türkiye tarihi ile ilgili efsaneleri kapsamaktadır.

Çalışmanın Yöntemi

Çalışma genel olarak Türkiye Tarihi ile ilgili efsanelerden oluşmaktadır. Bunun yanında tarihi bilgi ve belgeler de çalışmada tamamlayıcı unsur olarak yer almaktadır. Efsaneler herhangi bir tasnife göre değil gelişigüzel esere eklenmiştir. Efsanelerin hemen hemen hepsi yazılı kaynaklardan derlenmiş olup, bu kaynaklar eserin sonunda ayrıca belirtilmiştir.

Efsanelerde ve tarihi belgelerde adı geçen kişi veya yerlerle ilgili fotoğraflar da esere eklenmek suretiyle çalışma zenginleştirilmiştir.

İçindekiler

Eserde “İçindekiler” bölümü bulunmamaktadır.

Sunuş / Ön Söz / Giriş / Sonuç

“Sunuş” yazının genelinde yazar; yönetici, sosyal bilimler ve millet olma şuuru konuları ekseninde görüşlerini beyan etmiştir. Bu bağlamda Sosyal Bilimler alanında Peygamberimiz'in zamanından beri bu konuya vakıf büyük şahsiyetlerin bize ışık tuttuğunu ve yol gösterdiğini vurgulamaktadır.

Türklerin tarihi ve tarih sahnesinde elde ettiği başarıları ile destanlaşan büyük hadiseler üzerinde duran yazar, bu güzelliklerin efsane, destan vs. sözlü kültür

öğeleri ile gelecek kuşaklara aktarılacağını söylemektedir. Yazara göre efsaneler insanlar arasında gerçek kardeşliğin ne olduğunu ortaya koyar ve insanların marifetlerine göre bilim adını alır.

Türk Milleti'nin yürütmüş olduğu etkin ve doğru politikaların, devletin çok uzun süre yaşamasında önemli bir rol oynadığını belirten yazar, bunu bilen emperyalist ve baskıcı yapının efsane, destan gibi anlatıları toplumu yönlendirmeye matuf bir araç olarak kullandıklarını belirtmiştir. Çünkü Türk Milleti ezelden beridir bilginlerine ve kültürüne oldukça saygılı ve bağlı bir toplumdur. Yazar bu çerçevede sözlü geleneğin vazgeçilmez ürünleri olan efsanelere ve destanlara sahip çıkmak gerekliliği üzerinde durmuş, bu amaca matuf eserler üretilmesi ve efsanelerin gelecek kuşaklara aktarılması gerektiğini vurgulamıştır.

“Ön Söz” yazısında ise genel olarak efsanelerin gücüne ve toplum tarafından nasıl algılandığına değinen yazar, efsaneleri “insanlık anlayışıyla gerçeğin bir ifadesi” olarak yorumlamaktadır.

Efsane ve destanlarda belirtilen, çoğu için hayal olarak görülen hedeflerin zamanla nasıl gerçekleştiği üzerinde duran yazar, o hedeflerin doğru algılanıp uygulanabildiği ölçüde başarılı olunacağını söyleyerek sözlerine son vermiştir.

Değerlendirme

Eser, her ne kadar “Efsane” başlığı altında verilmiş olsa da içinde efsanelerle alakalı olmayan birçok malumat bulunmaktadır. Yazar, milli bir yaklaşımla eserine Türk Milleti ve bu millete hizmet etmiş büyük şahsiyetlerle ilgili her türlü bilgiyi almak suretiyle kapsamın dışına çıkmış ve eseri efsanelerden uzaklaştırmıştır.

Daha çok tarih kitabını andıran eser, genel olarak efsanelerin ve destanların önemini vurgulamaya yönelik bir eser izlenimi vermektedir. Eserde verilen kaynakların hemen hepsi tarihi kaynaklardır. Çoğunun efsanelerle ilgisi olmadığı açık ve anlaşılır bir şekilde görülmektedir.

Yazarın “efsane” olarak değerlendirdiği birçok anlatı büyük savaşlara katılmış insanların, başlarından geçen olaylardan ve hatıralarından ibarettir. Gerçek

manada efsane sayılabilecek metin oldukça azdır. Dolayısıyla eser, efsanelerin incelendiği bir eserden ziyade Türk Milleti'nin tarihi ve ayakta kalma süreci ile ilgili anlatıları inceleyen bir eser olup, efsanelere sadece işlev itibarıyla önemine binaen değinilmiş ve efsane metinleri ile örnekler arka planda kalmıştır. Bu manada eser amatör bir eserdir.

Anahtar Kelimeler: Halk Bilimi, Halk Edebiyatı, Sözlü Kültür, Efsane.

AYDIN, Mehmet,

Bayat ve Afyonkarahisar Çevresi Söylenceleri, Birinci bs., Ankara, Ürün Yayınları, 2005, 80 s., res., 13 x 19 cm.

Eserde “ Kaynakça” bulunmamaktadır.

ISBN: 975 – 6083 – 10 – 7

Yazar Hakkında Bilgi

1923 yılında Afyon'un Bayat ilçesinde doğdu. İlkokulu Bayat'ta, ortaokulu ve liseyi Afyon'da okudu. İstanbul Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nü (1948) bitirdi. Pazarören, Cılavuz, Pulur Köy Enstitüleri ve Çanakkale Öğretmen Okulu ile Bursa, Konya-Selçuk ve Ankara Gazi Eğitim Enstitülerinde öğretmen ve yönetici olarak çalıştı. Türkiye Yazarlar Sendikası, Dil derneği, Edebiyatçılar Derneği, Sanat Kurumu, Dışişleri Türk Derneği ve Türkiye Gaziler Vakfı üyesidir. Halen Bilkent Üniversitesi'nde öğretim görevlisi olarak çalışıyor.

Evli ve üç çocuk babasıdır. Birçok ödül sahibi olan şair ve yazar Mehmet Aydın'ın şiir, inceleme, dil-sözlük ve ders kitabı olmak üzere yayımlanmış 33 kitabı vardır¹⁵.

¹⁵ Mehmet Aydın, **Bayat ve Afyonkarahisar Çevresi Söylenceleri**, Ankara, Ürün Yayınları, 2005, Kapak Sayfası.

Çalışmanın Amacı

Çalışma, Bayat ve Afyonkarahisar yöresinde teşekkül etmiş efsanelerin, halk hikâyelerinin, masalların ve fıkraların derlenerek gelecek kuşaklara aktarılma amacını taşımaktadır.

Çalışmanın Kapsamı

Çalışma, Afyonkarahisar ve Bayat yöresinde teşekkül etmiş efsanelerden, halk hikâyelerinden, masallardan ve fıkralardan oluşmaktadır.

Çalışmanın Yöntemi

Çalışma, derleme yöntemi ile oluşturulmuştur. Derlenmiş efsanelerin yanında masallar ve Nasrettin Hoca fıkraları da mevcuttur. Derlemelerde geçen yöresel dillerin manaları derlemenin altında verilmiştir.

Eserde yer alan derlemeler herhangi bir bilimsel yöntemle değerlendirilmemiştir. Ancak söylencelerin kaynak kişileri (sayfa 48) ayrı olarak eserde verilmiştir.

İçindekiler

Bayat İlçesinin Tarihçesi s. 5, **Bayat'ın Geçmiş Dönemlerdeki Eğitim – Öğretim ve Kültür Etkinlikleri** s. 11, **Bayat (Afyonkarahisar) Çevresinde Yaşayan Halk Söylenceleri (Halk Efsaneleri)** s. 13, Yaratılış İnancı (Söylence, 1) s. 14, Kızıl Elma (Söylence, 2) s. 15, Fırın Köşğisinin Yeşermesi (Söylence, 3) s. 17, Ahir Zaman Belirtisi (Söylence, 4) s. 19, Cinin İnsana Askıntısı (Söylence, 5) s. 20, Guguk Kuşları (Söylence, 6) s. 21, Eyerli Dağı ve Osman Pınarı Söylencesi (Söylence, 7) s. 22, Yılanın İyilikçiliği (Söylence, 8) s. 25, İlençli Kargalar (Söylence, 9) s. 26, Bayat Çayı (Söylence, 10) s. 27, Gümüş Saban ve Boyunduruk (Söylence, 11) s. 28, Her Derde Katlanan Varlık (Söylence, 12) s. 29, Garip Dede (Söylence, 13) s. 30, Hakkın Teslimi (Söylence, 14) s. 31, Makasla Ekin Biçme (Söylence, 15) s. 32, Akarçay

Balçığı (Söylence, 16) s. 33, Ayının İyiliğe Karşılığı (Söylence, 17) s. 34, Oduncu Kadınlar (Söylence, 18) s. 35, Çifte Yelekliler (Söylence, 19) s. 36, İnsan Yutan Çukur (Söylence, 20) s. 37, Dıngayı Kurtarma (Söylence, 21) s. 38, Tan Tan Eden Kabacık (Söylence, 22) s. 39, Kuyudaki Dev (Söylence, 23) s. 40, İyilik Duygularını Götürme (Söylence, 24) s. 41, Sıralı Kayaların Tanıklığı (Söylence, 25) s. 42, At – Evlat – Avrat (Söylence, 26) s. 43, Tanrı’nın Canlılara Verdiği Ömür s. 44, Arslanla Kedinin Arkadaşlığı s. 45, Çocuksuz Adam s. 46, Öt Gidimim Kekliği s. 47, Söylencelerin Kaynak Kişileri s. 48, Bayat (Afyonkarahisar) Söylencelerinin Genel Karakteri s. 49, Bayat İlçesi Çocuk Masalları s. 51, Öcünü Alan Sarı İnek s. 53, Periler Padişahının Kızı s. 55, Üvey Ana s. 57, Bilgi Şöleni s. 59, Yedi Karalı s. 60, Bir Ağlayıp Bir Gülen Çamaşırcı s. 62, **Nasrettin Hoca’dan Hiçbir Yerde Yayımlanmamış Özgün Fıkralar** s. 67

Ön Söz / Giriş / Sonuç

Eserde “Ön Söz”, “Giriş” ve “Sonuç” bölümleri bulunmamaktadır.

Değerlendirme

Eserin tamamı efsanelerden oluşmamaktadır. Eserde sadece 30 efsane bulunmaktadır. Bu efsaneler derleme yöntemi ile toplanmış ve herhangi bir bilimsel tasnife tabi tutulmadan esere alınmıştır. Eser, genel hatlarıyla üç ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm “Efsane”lerden, ikinci bölüm ise “Bayat İlçesi Çocuk Masalları”ndan oluşmaktadır. Üçüncü bölümde ise “Nasrettin Hoca Fıkraları” yer almaktadır.

Eserde kullanılan yöresel dillerin anlamları da derlemelerin hemen altında verilmiştir. Bu da derlemelere ya da kelimelerin yöresel kullanım şekillerine müdahale edilmediğini göstermektedir. Ancak efsaneler bütünüyle olduğu gibi esere alınmamış, anlaşılması için yeniden bazı düzenlemeler az da olsa yapılmıştır.

Yazar eserinde “Söylence” kelimesini efsanenin karşılığı olarak kullanmıştır. Dolayısıyla eserine de **Bayat ve Afyonkarahisar Çevresi Söylenceleri** adını vermiştir. Ancak eserde efsanelerin yanında masalların ve fıkralarında bulunması

eserin bütünlüğüne zarar vermiş, müstakil bir eser olmaktan ziyade karışık, karma bir derleme çalışmasından öteye gidememiştir. Eseri genel olarak, efsaneler açısından bütüncül bir eser olmasa bile, halk anlatılarının genelini kapsayan referans olabilecek bir eser olarak değerlendirebiliriz.

Anahtar Kelimeler: Halk Bilimi, Halk Edebiyatı, Sözlü Kültür, Efsane, Bayat, Afyonkarahisar.

BAKIM, Bahadır – ÇEKİRGE, Pınar,

Üvey Anne Efsanesi, Birinci bs., İstanbul, Bensen Yayınları, 2002, 126 s., 13,5 x 21 cm.

Eserde “Kaynakça” bulunmaktadır.

ISBN: 975 – 655 – 40 – 53

Yazar Hakkında Bilgi

Psikiyatr Dr. Bahadır Bakım

1967 yılında Çanakkale’de doğdu. İlk ve ortaokulu babasının memuriyeti nedeniyle çeşitli il ve ilçelerde okudu. Liseyi Kabataş Erkek Lisesi’nde, üniversiteyi İstanbul Tıp Fakültesi’nde bitirdi. Aynı okulda psikiyatri ihtisasını yaptı. Evli ve bir çocuk sahibidir¹⁶.

Eğitim Uzmanı Pınar Çekirge

1960 yılında İstanbul’da doğdu. Boğaziçi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Bölümü’nden 1986 yılında mezun oldu. Çeşitli konularda kitaplar yazdı. Yazın dünyasına **Yalnızlık Adasının Erkekleri** adlı çalışmasıyla girdi¹⁷.

¹⁶ Bahadır Bakım, **Üvey Anne Efsanesi**, İstanbul, Bensen Yayınları, 2002, Kapak Sayfası.

¹⁷ Pınar Çekirge, **Üvey Anne Efsanesi**, İstanbul, Bensen Yayınları, 2002, Kapak Sayfası.

Çalışmanın Amacı

Yazarlar, insanların bilinçaltına nüfuz eden “Üvey Anne” portresine objektif bir ışık tutma amacıyla bu eseri oluşturmuşlardır.

Çalışmanın Kapsamı

Çalışma, “Üvey Anne” ile alakalı muhtelif kaynaklardan elde edilmiş anlatılardan oluşmaktadır.

Çalışmanın Yöntemi

Çalışmada değişik kaynaklardan elde edilmiş birçok üvey anne konulu anlatı mevcuttur. Bu anlatıların her birinin sonunda olayın psikolojik açıdan değerlendirmeleri ve yorumları yapılmıştır.

İçindekiler

Sunuş s. 7, **İlk Söz: “ Üvey Ana Kara Yama” Mı?** s. 13, **Sen Benim Annem Değilsin** s. 19, **Türk Sineması’nın En Meş’um Üvey Anneleri ve Üvey Çocuklar** s. 29, **Siklamen Rengi Bir Geceydi** s. 43, **Ben Bir Üvey Anneyim** s. 45, **Üvey Öz Olmaz, İpek Bez Olmaz** s. 53, **İster Cindirella, İster Lamia, Yeh – Hsien Ya Da Rapunzel Olsun Farketmez** s. 57, **Hiç Düşündünüz Mü?** s. 63, **Yeni Eşi ve Çocukları Arasında Sıkışıp Kalan Babalar** s. 67, **Senin Üvey Annenim** s. 75, **Üvey Anne Okulundan İlk Ders Notları** s. 89, **Sınavda Başarılar: Anlayış ve Hoşgörü** s. 97, **Sorular, Sorunlar, Yanıtlar, Yorumlar** s. 99, **Son Söz** s. 117, **Kaynakça** s. 125

Sunuş / Ön Söz / Sonuç

“Sunuş” yazısı Bensen Yayınları adına kaleme alınmıştır. Bu bölümde sadece nesnelerin değil, sorunların da daha iyi görülebilmesi için bu sorunlara değişik açılardan yaklaşılması gerektiği üzerinde durulmuştur.

“Üvey Anne” sorununun şimdiye kadar hep aynı açıdan fotoğraflandığını söyleyen yazar, bu problemin birçok çocuğu zehirlediğini savunmaktadır.

“Ön Söz” yazısı bulunmayan eserde bunun yerine “İlk Söz: Üvey Ana Kara Yana Mı?” başlığı altında her iki yazar da ortak düşüncelerini kaleme almışlardır. Bu bölümde yazarlar karşılaştıkları zorlukları dile getirerek, her kesimden üvey anne ve çocuklarla görüşmek istediklerini bu doğrultuda zor bir işe giriştiklerini vurgulamaktadırlar.

Bu görüşmeler doğrultusunda farklı üvey anne portreleri ile karşılaştıklarını ve bu çalışmalarının insanlara bir bakıma yol gösterebilmek için oluşturulduğunu dile getirmektedirler.

“Sonuç” yazısını “Son Söz” başlığı altında kaleme alan yazarlar, burada bazı romanlardaki üvey anne portrelerinden örneklerle değinmişlerdir. Burada üvey annelerin suçlanmak istenmediğini, olaya her açıdan bakmaya çalıştıklarını söylemektedirler. Hatta “çoğu zaman üvey annelerin hangi gezegenden geldikleri göz ardı edilir” diyerek yer yer üvey annelere de hakkını teslim etmektedirler.

Sözlerine son verirken bundan sonraki çalışmalarında üvey babaları konu olarak işleyeceklerini ve “Üvey Baba Efsanesi”ni kaleme alacaklarını belirtmektedirler.

Değerlendirme

Eser, efsane konusunda bir araştırma eseri olmaktan ziyade, psikolojik bir vakayı efsanelerden de istifade ederek tahlil etme amacıyla kaleme alınmış bir eserdir. Yazarların her ikisi için de hassas olduğunu düşündüğümüz bu konu hakkında neden efsane ismini kullanmışlar bilemiyoruz ama efsanelerin toplumu etkileme gücü ya da topluma ders verme gücünden yararlanmak istedikleri kanaatini taşıyoruz. Eserde yer alan metinlerin tamamı efsane değildir. Hatta efsane sayısı birkaç tanedir.

Üvey anne ile alakalı gazete haberlerine bile yer veren yazarlar, her anlatının ya da haberin sonunda psikolojik tahlil yapmış ve olayı yorumlamışlardır.

Dolayısıyla eser efsanelerle alakalı bilimsel ya da amatör eser olma niteliğinden uzak, “Üvey Anne” konusu ile alakalı psikolojik tahlil yapma gayreti içerisinde efsane metinlerinden de yararlanılmış sosyolojik ve popüler bir çalışmadır.

Anahtar Kelimeler: Halk Bilimi, Halk Edebiyatı, Sözlü Kültür, Efsane, Üvey Anne.

BARIŞCAN, Hasan,

Likya Efsaneleri, İkinci bs., İstanbul, İnkılap Kitabevi, 1997, 216 s., res., hrt., 10,5 x 19 cm.

Eserde “Kaynakça” bulunmaktadır.

ISBN: 975 – 10 – 1079 – 9

Yazar Hakkında Bilgi

Yazar hakkında ayrıntılı bilgi bulunmamaktadır.

Çalışmanın Amacı

Yazar, Anadolu’nun ilk dönemlerinde Likya olarak bilinen genel olarak Teke yarımadası ve çevresinde teşekkül eden efsanelerin derlenerek gün yüzüne çıkarılması ve gelecek kuşaklara aktarılması amacıyla eserini kaleme almıştır. Yazar, böylelikle Anadolu’nun ilk dönemlerine ait efsaneler sayesinde o dönemlerle günümüz arasında tarihi ve kültürel bir köprü kurulmuş olacağı kanaatini taşımaktadır.

Çalışmanın Kapsamı

Çalışma; Likya olarak bilinen ve bir zamanlar Likya uygarlığının yaşadığı, günümüzde ise Köyceğiz, Dalyan, Ortaca, Dalaman, Göcek, Fethiye, Patara, Kalkan, Kaş, Kekova, Demre, Finike, Kumluca, Tekirova gibi yerleşimlerin kıyı kesimini

oluşturduğu, Elmalı, Seki, Gölhisar, Çameli, Dirmil'in ise kuzeyindeki yerleşim yerlerinin olduğu bölgelerde teşekkül etmiş efsaneleri kapsamaktadır.

Çalışmanın Yöntemi

Çalışma genel olarak derleme yöntemi ile oluşturulmuştur. Derlemeler sözlü kaynaklardan değil, yazılı kaynaklardan derlenmiştir. Kaynaklar ise dipnot şeklinde numaralandırılmış ve numara sırasına göre kitabın sonunda belirtilmiştir.

Eserde yer alan efsaneler herhangi bir tasnife bağlı kalınmadan gelişigüzel esere eklenmiştir. Eserin yöntemi ile ilgili yazarın herhangi bir bilgi vermemesi ve sonunda kaynakların zikredilmesi eserin yazılı kaynaklardan derlendiği izlenimi vermektedir.

İçindekiler

Eserde “İçindekiler” bölümü bulunmamaktadır.

Ön Söz / Giriş / Sonuç

Eserde “Ön Söz” , “Giriş” ve “Sonuç” bölümleri bulunmamaktadır.

Değerlendirme

Eserde “Kaynakça”da belirtildiği üzere altmış bir (61) adet efsane başlıklandırılmış ve okuyucu ile paylaşılmıştır. Fakat efsane başlıkları incelendiğinde bazı başlıkların okuyucu yorumlarından ya da Likya ile ilgili müspet görüşlerinden ibaret olduğu görülecektir. (Sanat Bir Göndermedir s. 211).

Yazar eserin başında efsanelerin geçtiği bölgeleri gösteren bir haritayı okuyucu ile paylaşmıştır. Bu sayede Likya Bölgesi'nin günümüzde hangi isimlerle ya da yerlerle anıldığını daha rahat anlatma imkânı bulmuştur. Bizce de böyle bir harita oldukça faydalı olmuştur.

Eserde yer alan efsaneler herhangi bir tasnife tabi tutulmadan gelişigüzel esere alınmıştır. Yazar, gezi yazısı izlenimi verecek şekilde efsanelerin geçtiği bölgelerdeki izlenimlerini ve ayrıntılı tasnifleri aktarırken aynı zamanda o yörede

teşekkül etmiş efsaneleri paylaşmıştır. Fakat efsanelerin kimlerden derlendiğine dair bilgi vermemiş, genel bir kaynak göstermekle yetinmiştir. Yazarın efsanelere müdahale edip etmediği, efsaneleri ne şekilde derlediği ile ilgili bilgi sahibi olmamakla beraber, esere genel olarak bilimsel bir çalışma yerine, popüler bir çalışma demek daha doğru olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Halk Bilimi, Halk Edebiyatı, Sözlü Kültür, Efsane, Likya Efsaneleri

BARIŞCAN, Hasan,

Ege Efsaneleri, Birinci bs., İstanbul, İnkılap Yayınları, 1998, 305 s., res., hrt., 10,5 x 19 cm.

Eserde “Kaynakça” bulunmamaktadır.

ISBN: 975 – 10 – 1407 – 7

Yazar Hakkında Bilgi

Yazar hakkında ayrıntılı bilgi bulunmamaktadır.

Çalışmanın Amacı

Çalışmanın genel olarak amacı; Ege bölgesinde teşekkül etmiş efsanelerin gün yüzüne çıkarılıp gelecek kuşaklara aktarılma çabasıdır. Yazar bu sayede unutulmaya yüz tutmuş efsanelerin ölümsüz hale geleceği kanaatini taşımaktadır.

Çalışmanın Kapsamı

Çalışma, Ege Bölgesinde teşekkül etmiş ve günümüze kadar anlatılagelen efsaneleri kapsamaktadır.

Çalışmanın Yöntemi

Yazar, Ege bölgesinin muhtelif coğrafyalarında teşekkül etmiş efsaneleri kendi üslubuyla yeniden yazmak suretiyle eserini oluşturmuştur. Bu bağlamda efsaneleri herhangi bir tasnife tabi tutmaksızın gelişigüzel eserine almıştır.

Efsaneleri hangi yöntemle derleyip incelediği konusunda bilgi vermeyen yazar, eserinde kaynaklar hakkında da herhangi bir bilgi vermemiştir.

Yazar, efsanelerle ilgili olduğunu düşündüğü resimleri ve efsanelerin anlatıldığı coğrafyaları gösteren haritayı da eserine ilave etmiştir. Bu sayede anlatımı güçlendirebileceği kanaatini taşıdığını düşünmekteyiz.

İçindekiler

Eserde “İçindekiler” bölümü bulunmamaktadır.

Ön Söz / Giriş / Sonuç

Eserde “Ön Söz” , “Giriş” ve “Sonuç” bölümleri bulunmamaktadır.

Değerlendirme

Eserde yirmi beş (25) adet efsane bulunmaktadır. Bu efsanelerin hangi yöntemle derlendiği ile ilgili bilgi verilmemiştir. Kaynakların da belirtilmemesi bize yöntem hakkında herhangi bir çıkarım yapma fırsatı da vermemektedir. Buna karşılık, bazı efsanelerin öyküleyici bir üslupla romana yaklaştırılarak anlatılması, efsanelere müdahale edildiğinin ipuçlarını bize vermektedir. Eserde yer alan efsanelerin arasına şiirler sıkıştırılmak suretiyle eserin bütünlüğüne gölge düşürülmüştür.

Efsane metinleri ise herhangi bir bilimsel tahlile tabi tutulmaksızın doğrudan yazarın üslubu ile yeniden oluşturularak okuyucularla paylaşılmıştır. Bu efsaneler,

esere gelişigüzel yerleştirilmiş olup konuya göre, yöreye göre ya da herhangi bir bilimsel tasnife göre sıralanmamıştır.

Anahtar Kelimeler: Halk Bilimi, Halk Edebiyatı, Sözlü Kültür, Efsane, Ege Efsaneleri

BAYLADI, Derman,

Pamukkale’den Antalya’ya / Ece İle Arda Efsaneler Dizisi-9, Birinci bs., İstanbul, Bulut Yayınları, 2010, 120 s., 13,5 x 19,5 cm.

Eserde “Kaynakça” bulunmamaktadır.

ISBN: 978 – 975 – 286 – 346 – 0

Yazar Hakkında Bilgi

1940 yılında doğdu. İstanbul İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi’ni bitirdi. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji ve Klasik Filoloji bölümlerinde okudu. TRT İstanbul Radyosu’nda on beş yıl yapımcı olarak çalıştı. 1983 yılında gerçekleştirdiği “Bu Şehr-i İstanbul” adlı dizi programla Türkiye Gazeteciler Cemiyeti’nce Radyo-Tv Yayınları dalında Yılın Gazetecisi ödülünü aldı.

Anadolu Kültür ve Uygarlığı üzerine çalışmalarda yoğunlaştı. İngilizce ve Fransızcadan yirminin üzerinde çeviri yaptı. Çeviri çalışmaları ve araştırmalarının yanı sıra halen profesyonel turist rehberi olarak çalışmaktadır¹⁸.

Çalışmanın Amacı

Yazar, çocuklara efsaneleri sevdirmek ve efsaneleri gelecek kuşaklara aktarmak gayesi ile eserini kaleme almıştır.

¹⁸ Derman Bayladı, **Pamukkale’den Antalya’ya / Ece İle Arda Efsaneler Dizisi-9**, İstanbul, Bulut Yayınları, 2010, Kapak Sayfası.

Çalışmanın Kapsamı

Çalışma genel olarak Denizli (Pamukkale) ve Antalya yörelerini kapsamaktadır. Ancak anlatıların geçtiği Ege Bölgesi'nin Değişik coğrafyaları da kapsama dâhil edilebilir.

Çalışmanın Yöntemi

Çalışma, bir çocuk dizisinin devamı niteliğinde hazırlanmış ve çocuk üslubuna göre yazılmıştır. Ece ile Arda isimli kahramanların seyahatini konu alan eserin bu dizisinde efsaneler kahramanların ağzından paylaşılmıştır.

İçindekiler

Antik Şehir Hierapolis s. 5, **Dionysos'un Doğuşu ve Yaşamı** s. 21, **Aç Gözlü Kral Midas'ın Öyküsü** s. 26, **Ece'nin Not Defterinden** s. 32, **Apollon İle Marsyas Arasında Bir Müzik Yarışması ve Eşek Kulaklı Midas** s. 32, **Ağlayan Kaya'nın Öyküsü** s. 36, **Pamukkale** s. 39, **Afrodiasias** s. 42, **Fethiye** s. 57, **Ece'nin Not Defterinden** s. 57, **Kıyı Kıyı Antalya** s. 62, **Kurbağaya Dönüşen Köylüler** s. 65, **Patara'ya Varış. Apollon İle Güzel Perikızı Daphne'nin Öyküsü** s. 73, **Batık Şehirden Noel Baba'ya** s. 82, **Noel Baba'nın Öyküsü** s. 84, **Ece'nin Not Defterinden** s. 89, **Myra Tiyatrosu ve Kaya Mezarları** s. 89, **Batık Şehir Kekova'ya Doğru Bir Tekne Gezintisi** s. 90, **Yiğit Bellorophontes ve Ateş Püsküren Canavar Khimaira** s. 97, **Cennet Phaselis** s. 104, **Antalya'ya Varış** s. 107, **Ece'nin Not Defterinden** s. 107, **Yeryüzünde Bir Cennet: Antalya** s. 108, **Aspendos Tiyatrosu** s. 111, **Aspendos Tiyatrosu'nun Öyküsü** s. 113, **Kral Kızı Balkız** s. 116,

Sunuş / Giriş / Ön Söz / Sonuç

Eserde yukarıdaki bölümler bulunmamaktadır.

Değerlendirme

“Çalışmanın Yöntemi” bölümünde değindiğimiz gibi, eser çocuk dizisi olarak hazırlanmış yayınların efsanelere ayrılan kısmıdır. Bu eserde Ece ile Arda isimli

kahramanlar Pamukkale'den başlayan ve Antalya ile neticelenen yolculuğa çıkarılmıştır. Yolculuk sırasında geçilen tarihi ve turistik yerlerle ilgili efsaneler kahramanların ağzından okuyucu ile paylaşılmıştır.

Eserde efsanelerin yanında hikâyeler de bulunmaktadır. Bu da eserin bütünlüğünü bozduğu gibi, bize yazarın efsaneler konusunda yeterince bilgi sahibi olmadığı izlenimini de vermektedir.

Efsane kaynakları ve derlemede kullanılan yöntemler hakkında bilgi verilmemiştir. Anlatılan efsaneler, tahkiye edici üslupla çocukların anlayacağı şekilde verilmiş herhangi bir bilimsel incelemeye tabi tutulmamıştır.

Efsaneler belli bir sıralamaya göre değil, kahramanın yaşadığı ve anlattığı olayın içinde geçiş sırasına göre verilmiştir. Bu bağlamda denilebilir ki; kurgulanan öykülerin içine birtakım efsaneler yerleştirilmek suretiyle “Efsaneler Dizisi”nin bu kitabı oluşturulmuştur. Dolayısıyla eser, çocuklar için hazırlanmış öykü kitabı formatında amatör bir eserdir.

Anahtar Kelimeler: Halk Bilimi, Halk Edebiyatı, Sözlü Kültür, Efsane, Pamukkale, Antalya.

BURDURLU, İbrahim Zeki,

Ülkemin Efsaneleri, Birinci bs., İzmir, Tudem Yayınları, 2007, 85 s., res., 13,5 x 19 cm.

Eserde “Kaynakça” bulunmamaktadır

Kitabın son kısmında yazarın diğer kitaplarının resimli tanıtımları mevcuttur.

ISBN: 978- 9944- 69- 127- 7

Yazar Hakkında Bilgi

Yazar, aynı zamanda bir şairdir. Burdur'da doğmuştur. İstanbul Erkek Öğretmen Okulu (1938) ile Gazi Eğitim Enstitü Türkçe Bölümü'nü bitirdikten sonra Sivas, Burdur, Kıbrıs ortaokul ve liselerinde, İzmir Eğitim Enstitüsü'nde öğretmenlik yapmıştır. 1977'de emekli olan yazar, masal, inceleme, araştırma ve antoloji türünden eserlerde vermiştir¹⁹.

Çalışmanın Amacı

Yazar, Anadolu'da teşekkül etmiş bazı efsaneleri derleyerek günümüz gençliğinin kültürel değerlerimizi anlayıp yorumlamasına olanak sağlamayı amaç edinmiştir.

Çalışmanın Kapsamı

Yazar, bu çalışmasında Anadolu'nun farklı yörelerinde yaşayan insanlardan derlediği efsanelere yer vermiştir.

Çalışmanın Yöntemi

Yazar, Anadolu'da çeşitli yörelerde yaşayan farklı kültürdeki insanlardan sahada derleme yöntemiyle elde ettiği birçok efsaneyi bu eserinde kendi kalemiyle akıcı bir dille yazarak bir araya getirmiştir.

İçindekiler

Ön Söz (Prof. Dr. Şadan Gökovalı) s. 7, **Efsaneler Üzerine** (Hülya Soyşekerci) s. 9, Yaralı Top s. 15, Dipsiz Gölün Masalı s. 21, Delipınar s. 27, Gazlı Göl s. 34, Lokman Hekim'in Masalı s. 40, Ağrı Dağı s. 46, Koçyiğit Köroğlu s. 53, Allı Gelin ve Kızılırmak s. 61, Bursa Masalı s. 69, Kazdağı'nın Sarı Kızı s. 75, Belkıs Tiyatrosu s. 80

¹⁹ <http://www.edebiyatfakultesi.com/ibrahim-zeki-burdurlu.htm>. (18.04.2013).

Ön Söz / Efsaneler Üzerine

“Ön Söz” yerine Prof. Dr. Şadan Gökovalı “Burdurlu Hoca’dan Yurt Söylenceleri” adı altında görüşlerini dile getirmiştir. Bu çalışmasında İbrahim Zeki Burdurlu’nun “...cennet Anadolu’nun değişik yörelerinden söylence örnekleri sunuyor bize” diyerek çalışmanın ölümsüz bir yapıt olduğunu vurguluyor. Aynı zamanda bazı yer adlarıyla ilgili efsanelerden örnekler veriyor.

“Efsaneler ve Ülkemin Efsaneleri Üzerine” başlığı altında Hülya Soyşekerci (Editör) efsanenin tanımından yola çıkarak efsaneler ve özellikleri hakkında bilgiler vermiştir. Efsane ve Masal’ın olağanüstü olayları anlatması bakımından birbirine benzer ancak efsanelerin inandırıcılık özelliğinin ayırt edici en önemli unsur olduğu üzerinde durmuştur.

Hülya Soyşekerci efsaneleri dört ayrı bölümde toplamıştır:

1. Yaratılış Efsaneleri
2. Tarihsel Efsaneler
3. Olağanüstü Varlıkları Konu Edinen Efsaneler
4. Dinsel Efsaneler

Yazar, bu değerlendirme ve bilgilendirmelerle birlikte yazısına son vermektedir.

Değerlendirme

Yazar bu çalışmasında derleme yöntemiyle bir araya getirdiği efsaneleri kendi kalemiyle akıcı bir dille tekrar yazmıştır.

Bu çalışmasıyla yazar, günümüz insanına geçmişten günümüze gelen değerlerimizi yorumlama ve algılamasına olanak sağlamıştır. Ancak eserine sadece efsaneleri almamış, derleme çalışmaları sırasında elde ettiği masalları da aynı eserde toplamıştır. Dolayısıyla eser efsane kavramı üzerine bina edilen bir eser olmaktan ziyade yazarın sözlü kültür ortamından derlediği masal ve efsane türlerinin ortak olarak incelendiği bir eser olmuştur.

Eserin adına her ne kadar “Ülkemin Efsaneleri” adını verse de yazarın bu esere masalları da dâhil etmesi (Dipsiz Gölün Masalı s. 21, Lokman Hekim’in Masalı s. 40, Bursa Masalı s. 69) bize eseri bir bütün olarak değerlendirme imkânını vermemektedir. Dolayısıyla eser, masal ve efsanelerin bir arada okuyucuya aktarıldığı amatör bir eser olmaktan ileri gidememiştir.

Anahtar Kelimeler: Halk Bilimi, Halk Edebiyatı, Sözlü Kültür, Efsane, Ülkemin Efsaneleri.

ÇELİK, Osman,

Efsaneler, Hikâyeler, Portreler, Birinci bs., Ankara, Gelişim Matbaası, 1987, 480 s. 13,5 x 19,5 cm.

Eserde “Kaynakça” bulunmamaktadır.

ISBN: 975 – 839 – 82- 37

Yazar Hakkında Bilgi

Yazar hakkında ayrıntılı bilgi bulunmamaktadır.

Çalışmanın Amacı

Yazar, Kuzey Kafkasya tarihinin muhtelif dönemlerinde meydana gelen olayları ve efsaneleri kalıcı kılabilmek ve gelecek kuşaklara aktarılmasını sağlamak amacıyla eserini oluşturmuştur.

Çalışmanın Kapsamı

Eserde yer alan anlatılar, hikâye ve efsane örnekleri Kuzey Kafkasya coğrafyasını kapsamaktadır.

Çalışmanın Yöntemi

Eser genel olarak üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde efsanelerden örnekler veren yazar, ikinci bölümde aynı coğrafya ile ilgili hikâyeleri okuyucu ile paylaşmıştır. Üçüncü bölümde ise tarihi şahsiyetlerden örnek portrelerle ilgili bilgiler vermiştir.

İçindekiler

Eserde “İçindekiler” bölümü bulunmamaktadır.

Sunuş / Ön Söz / Giriş / Sonuç

Eserde “Sunuş, Ön Söz, Giriş ve Sonuç” bölümleri bulunmamaktadır.

Değerlendirme

İncelediğimiz eser, başlı başına yeni bir eser değildir. Bu çalışma yazarın 1976’da yayınlanan **Nartlar** isimli hikâye kitabının biraz değişiklik ve eklemelerle yeniden düzenlenerek oluşturulmuş halidir. Yani bir bakıma kitabın ikinci baskısı niteliğindedir.

Yazar eserinde Kuzey Kafkasya tarihinin farklı zamanlarında meydana gelen olayları incelemiştir. Bu bağlamda aynı dönemden efsane ve hikâye tarzında örnekler sunmuştur. Bunu yaparken asıl kastının Kafkasya folklorunun tanıtılması olduğu izlenimini vermektedir. Efsanelerle ilgili seçici bir yaklaşımla eserini oluşturmamıştır. Olayların akışına göre Kafkasya geleneklerini incelemeye çalışmıştır.

Çalışmada toplam beş (5) adet efsane bulunmaktadır. Bu efsaneleri öyküleyici bir üslupla okuyucu ile paylaşan yazar, efsanelerin kaynağı ve derleme yöntemi ile ilgili bilgi vermemektedir. Toplam beş efsaneyi yazar 106 sayfada incelemiştir. Bunun nedeni aslında hikâye tarzında olan bir eseri, içine efsanelerden parçalar da katarak inceleme çabasıdır. Dolayısıyla bu efsanelerin 106 sayfada incelenmesinin nedeni efsanelerin çokluğu ya da uzunluğu ile ilgili değil, efsane metinlerinin hikâyelerin arasına serpiştirilmiş olmasındandır.

Yazar, bazı hikâyelerde ve “portreler” bölümünde günümüzün hayatından kesitler vermiştir. Özellikle geleneklerin yok oluşundan duyulan endişeyi dile getirmiştir.

Sonuç olarak; eser başlı başına efsanelerden müteşekkil bir eser olmayıp, Kafkasya folklorunun incelenmeye çalışıldığı, bu bağlamda efsanelerden, hikâyelerden ve tarihi portrelerden yararlanılarak oluşturulmuş bir eserdir.

Anahtar Kelimeler: Halk Bilimi, Halk Edebiyatı, Sözlü Kültür, Efsaneler, Hikâyeler, Portreler, Kafkasya, Folklor.

ÇUKURLUÖZ, Hüseyin,

Efsanelerden Destanlara, Birinci bs., İstanbul, Boran Yayınevi, 2005, 158 s., res., 14 x 21 cm.

Eserde “Kaynakça” bulunmamaktadır.

ISBN: 7530-92403-5-1

Yazar Hakkında Bilgi

24 Nisan 1962 yılında Çorum’un Sungurlu Kazası’nın Çukurlu Köyü’nde dünyaya geldi. Giriştiği siyasi mücadeleler sonucu 27 yıl çeşitli hapisanelerde kaldı. 22 Haziran 2004’te vefat etti²⁰.

Çalışmanın Amacı

Çalışmada yer alan efsaneler ve destan parçaları kahramanlık ve mücadele konulu anlatılardan ibarettir. Yazar bu anlatıları kendi hayatı ile ilişkili gördüğünden muhtelif yörelerde teşekkül etmiş efsaneleri ve destan parçalarını birleştirerek bir

²⁰<http://www.ozgurluk.info/sehitlerimiz/sehitler-html/HuseyinCukurluo-ozgecmis.htm>. (28.03.2013).

araya getirmiş ve okuyucunun beğenisine sunmuştur. Bu sayede kendi hayatı hakkında insanlara ipuçları verme gayesine matuf bir eser ortaya koymuştur.

Çalışmanın Kapsamı

Eserde yer alan efsaneler, Anadolu'nun çeşitli yerlerinde teşekkül etmiş efsanelerden oluşmaktadır. Yazar efsanelerde yer adı vermekten kaçınmış, “Anadolunun bir yerinde” şeklinde ifadelerle efsanelerin geçtiği yerleri belirtmiştir.

Çalışmanın Yöntemi

Eser genel olarak yedi bölümden oluşmaktadır. Çalışmada yer alan efsaneler verilirken, herhangi bir sıralama ya da konu bütünlüğü gözetilmemiştir. Bazı efsaneler resimlerle desteklenmiş, bazıları ise konuşma havası içerisinde okuyucu ile paylaşılmıştır. Salt bir aktarımdan müteşekkil eserde herhangi bir bilimsel yöntem kullanılmamıştır.

İçindekiler

Eserde “İçindekiler” bölümü bulunmamaktadır.

Ön Söz / Giriş / Sonuç

“Ön Söz” bölümünde yazar, hayatı için dönüm noktası olan olaylardan ve yaşadığı sıkıntılardan bahsetmiştir. Çalışmasını da bu sıkıntılı günlerinde kaleme aldığını belirtmiştir. Kendisine yardım eden arkadaşları hakkında bilgi verdikten sonra, eseri istediği gibi kaleme alamadığını vurgulayarak sözlerine son vermiştir.

Çalışmada “Giriş” ve “Sonuç” bölümleri bulunmamaktadır.

Değerlendirme

Yazar, kendi hayatına yakın gördüğü efsane ve destan parçalarından müteşekkil bir eser ortaya koymuştur. Bu efsaneleri anlatırken kimi zaman kendi düşüncelerini de aralara sıkıştırmış, anlatılara doğrudan müdahale etmiştir. Yazarın eserini oluştururken bilimsel bir kaygı gütmmediği açıktır. Yer ve zaman belirtmediği

efsane ve destan parçaları için kaynak da belirtmemiş, kimi anlatıları kendi ifadeleri ile şiirsel bir üslupla anlatmıştır.

Yazarın kitabı için tercih ettiği başlığa göre efsanelerden yola çıkarak destanlara bir yolculuk yapmayı bekleyen okur, kitabı okuduğunda adeta hayal kırıklığı yaşamaktadır. Zira efsane veya destan tasnifi yapılmadan iç içe geçmiş bir vaziyette anlatılar sıralanmıştır. Yazarın da efsane ve destan ayrımını yapamadığı kanaatine sahibiz. Dolayısıyla eser; bilimsellikten uzak, amatör ve popüler yaklaşımla oluşturulmuş bir eserdir.

Anahtar Kelimeler: Halk Bilimi, Halk Edebiyatı, Sözlü Kültür, Efsane.

DUMAN, Mustafa,

İstanbul Efsaneleri, Birinci bs., İstanbul, Heyamola Yayınları, 2010, 328 s., res., 13,5 x 19,5 cm.

Eserde “Kaynakça” bulunmaktadır.

ISBN: 978- 975- 6121- 89- 4

Yazar Hakkında Bilgi

1946 yılında, Trabzon-Maçka’nın Çeşmeler Köyü’nde doğdu. 1964 yılında Trabzon Lisesi’ni, 1971’de İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi’ni bitirdi.

Mustafa Duman, 1984 yılından sonra halk kültürü alanında, özellikle Trabzon yöresi halk edebiyatı-halk kültürü ve Nasreddin Hoca konularında derlemeler, araştırmalar yaptı. Mustafa Duman, 2002 yılında Folklor Araştırmaları Kurumu (FAK), “Türk Halk Kültürüne Hizmet Ödülü” nü ve 2009 yılında Nasreddin Hoca ve Turizm Derneği 50. Yıl Bilim Araştırma Onur Ödülü’nü almıştır²¹.

²¹ Mustafa Duman, **İstanbul Efsaneleri**, İstanbul, Heyamola Yayınları, 2010, Kapak Sayfası.

Çalışmanın Amacı

Çalışmanın sosyal amacı, İstanbul gibi eşi benzeri olmayan ve üzerine hiçbir yerde olmadığı kadar efsaneler anlatılan şehir hakkında önemli efsaneleri ve kişileri kayıt altına alıp gelecek kuşaklara aktarılma çabasıdır. Yazarın ifadeleriyle “İstanbul’un velileri de yazıldı, delileri de.” Yazar, İstanbul ile ilgili ne varsa aktarma gayesi ile eserini oluşturmuştur.

Çalışmanın Kapsamı

Çalışmada sadece İstanbul Efsaneleri bulunmaktadır. “İstanbul’la ilgili tarih, hikâye ve masallarla diğer disiplinler anlatılanların dışında bırakılmıştır”

Çalışmanın Yöntemi

Çalışmada efsaneler mümkün olduğu kadar eski yazılı kaynaklardan derlenip yeniden yazılarak meydana getirilmiştir. Adı geçen yerler, yapılar, anıt ve kişileri gösteren resimlere de yer verilmiştir. Yazara göre; [efsaneler] “ ...bir anlamda belgeler eşliğinde anlatılmıştır. Efsanelerin daha kolay anlaşılır ve okunur kılınmasında görsel malzemenin yardımcı olacağı kuşkusuzdur.”

İçindekiler

Önsöz s. 15, Boğaziçi Efsaneleri 1. Bosphorus s. 21, 2. Altın Boynuzdan Haliç’e s. 23, 3. İstanbul Boğazı’nın Gemileri Yutan Kayaları s. 25, 4. Orpheus’un Symplegat Kayaları’nı Durdurması s. 28, 5. Diğer Efsanelerde Boğaziçi s. 30, İstanbul’un Kuruluşuyla İlgili Efsaneler 6. Oruç Beğ Tarihi’ne Göre İstanbul’un Kuruluş Efsaneleri s. 37, 7. Doğru Kaynaklarına Göre Hazreti Süleyman’ın İstanbul’u Kurması s. 40, 8. Büyük İskender’in İstanbul’u Yeniden Kurması s. 42, 9. İstanbul’un Kurucusu Medyan Oğlu Yanko’nun Sonu s. 48, 12. Arap Kaynaklarında İstanbul’un Kuruluş Efsanesi s. 50, 13. İstanbul’un Diğer Kurucusu Buzantin’in Sonu s. 52, 14. Buzantin’in Efsanevi Kılıcı Sultan İkinci Bayezit’te s. 54, 15. Bir Başka Kuruluş Efsanesi: Kıyametten Önce İstanbul Tekrar Alınacak s. 56, 16. Bizans Kartalı’nın Efsanesi s. 57, 17. Bizans’ın Yeniden Kuruluşunda Yol Gösteren Melek s. 59, 18. Kostantin Romalı Senatörleri Bizans’a Nasıl Getirtmiş? S. 61, 19.

Kostantin Cüzzam Hastalığından Nasıl Kurtulmuş? S. 62, 20. Kostantiniye adı Nereden Geliyor? s. 64, 21. İstanbul'un Diğer Adları Nelerdir? s. 66, Ayasofya Efsaneleri 22. Ayasofya'nın Plânı Üstüne Efsaneler s. 71, 23. Ayasofya'nın Yapılışı Hakkındaki Efsane s. 74, 24. Ayasofya'ya Getirilemeyen Sütun: Kıztaşı'nın Efsanesi s. 77, 25. Ayasofya'nın Çöken Kubbesi Hz. Peygamber'in Ağız Suyuyla Onarılmıştır s. 79, 26. Ayasofya'daki Terleyen Direk Efsanesi s. 81, 27. Ayasofya'nın Giriş Kapısı s. 82, 28. Ayasofya İçinde Kral Kızının Mezarı s. 83, 29. Teodora'nın Sandukası Efsanesi s. 84, 30. Ayasofya'daki Küplerin Hikayesi s. 85, 31. Hızır Ayasofya'da s. 86, 32. Ayasofya'daki Açılmaz Kapı s. 87, 33. Ayasofya'nın Duvarındaki Pençe Nişanı s. 88, 34. Ayasofya'daki Niyet Dolabı s. 89, 35. Bir Ayasofya Efsanesi Daha s. 90, 36. Ayasofya'yı Bekleyen Aziz s. 92, 37. Nuh'un Gemisinin Tahtaları Ayasofya'nın Kapılarında s. 95, İstanbul'da Bulunan Tılsımların Efsaneleri 38. Rukiya'nın İstanbul'daki Zeytin Tılsımı s. 99, 39. Ergenus Hekim'in İstanbul'daki Balık Tılsımı s. 101, 40. Çatladıkapı'daki Tılsım s. 102, 41. Kadırga Limanı'ndaki Bakır Gemi s. 103, 42. Yağfur'un Kuşları Toplayan Tılsımı s. 104, 43. Saraçhanebaşı'nda Kral Buzantin'in Kızını Yılanlardan Koruyan Sütun s. 105, 44. İstanbul'u Sineklerden Koruyan Tılsım s. 106, 45. İstanbul'u Leyleklerden Koruyan Tılsım s. 107, 46. İstanbul'un Horozlarını Uyandıran Tılsım s. 108, 47. İstanbul'un Koyunlarını Kurtlardan Koruyan Tılsım s. 109, 48. Kavga Eden Çiftleri Barıştıran, Soğukluğu Gideren Tılsım s. 110, 49. Yaşlı Çiftleri Birbirlerinden Ayıran Tılsım s. 111, 50. İstanbulluları Vebadan Koruyan Tılsım s. 112, 51. Evlere Ateş Dağıtan Tılsım s.113, 52. Zemheri'de Ortalıkta Dolaşan Koncoloslar s. 114, 53. Ayasofya Yakınlarındaki Melek Heykelleri s. 115, 54. At Meydanı'ndaki Milyonpar Adlı Sütun s. 116, 55. Madyan Oğlu Yanko'nun Sütunu s. 117, 56. Burmalı Sütun'daki Tılsım s. 118, 57. At Meydanı'ndaki Tılsımlı El s. 119, 58. İstanbul Çevresindeki Diğer Bazı Tılsımlar s. 120, Kız Kulesi Efsaneleri 59. Hero İle Leandre Efsanesi s. 123, 60. Kız Kulesi'nin Bir Başka Efsanesi s. 126, 61. Kız Kulesi'nin Kapısında Bekleyen Aslanlar s. 127, İstanbul'un Türkler Tarafından Alınışıyla İlgili Efsaneler 62. İstanbul'un Fethiyle İlgili Hadisler s. 131, 63. Hacı Bayram Veli'nin Fatih'in İstanbul'u Alacağı Kehaneti s. 133, 64. Boğazkesen (Rumeli) Hisarı'nın Efsanesi s. 134, 65. Oruç Beğ Tarihi'ne Göre İstanbul'un Fethi s. 136, 66. Ermiş'in Getirdiği Tahta Kılıç s. 139, 67. Karada Yürütülen Gemiler s. 140, 68. Fatih Bizans

Kayzeri'nin Sarayında s. 143, 69. Ulubatlı Hasan Efsanesi s. 144, 70. Yavedud Sultan ve İstanbul'un Fethi s. 147, 71. Efsanevi Bir Silah: Rum Ateşi s. 149, 72. Fatih'in İstanbul'da Yabancılar Arazisi Satanlara Bedduası s. 150, 73. Fatih'le Mimar Azadlı Sinan'ın Duruşması s. 151, Osmanlı Padişahları Üstüne Anlatılan Efsaneler 74. Fatih Sultan Mehmet'i Kale Kapısından İçeri Almayan Kapıcıbaşı s. 157, 75. Cem Sultan'ın Fransa Kralı Olması Efsanesi s.159, 76. Sultan İkinci Bayezit'in Bir Kerameti s. 161, 77. İkinci Bayezit ile İlgili Efsanelerden s. 163, 78. İkinci Bayezit'in Nefsi s. 165, 79. Yavuz Sultan Selim ve Vezirleri s. 166, 80. Yedikule Olaylarından: Sultan İkinci Osman'ın ve Kayzer Andronikos Komnen'in Öldürülmeleri s. 167, 81. Dördüncü Murat ve Afyon Tiryakisi Hekimbaşı Emir Çelebi s. 171, 82. Dördüncü Murat, Şahbender ve Genç Osman s. 174, 83. Dördüncü Murat ve Bekri Mustafa s. 176, 84. Bekri Mustafa'nın Kırk Günlük Padişahlığı s. 178, Battal Gazi ve Köroğlu'nun İstanbul Maceraları 85. Battal Gazi ve Akritas Destanları'ndan s. 185, 86. Battal Gazi Üsküdar'da s. 189, 87. Köroğlu İstanbul'a Gelip Ayvaz'ı Kaçırır s.191, 88. Köroğlu İstanbul'da Padişah'a Yardım Ediyor s. 195, 89. Köroğlu Paşakapısı Zindanı'nda s. 198, İstanbul'daki Yerlerle İlgili Efsaneler 90. Üsküdar Adı Nereden Geliyor? s. 203, 91. Beyoğlu Adı Nereden Geliyor? s. 205, 92. Tophane Adı Nereden Geliyor? s. 207, 93. Beşiktaş Adı Nereden Geliyor? s. 209, 94. Galata Adı Nereden Geliyor? s. 210, 95. Yenikapı Adı Nereden Geliyor? s. 212, 96. Çatladıkapı Adı Nereden Geliyor? s. 215, 97. Kandilli Adı Nereden Geliyor? s. 217, 98. Cibali'nin Efsanesi s. 218, 99. Çubuklu'nun Efsanesi s. 220, 100. Kuleli'nin Efsanesi s. 221, 101. Fatih Çadırını Hasköy'e Kurdurmuştu s. 223, 102. Kalkedonya ya da "Körler Ülkesi" s. 224, 103. Kadıköy Adı Nereden Geliyor? İstanbul'un İlk Kadısı Nasreddin Hoca'nın Torunu Hızır Bey'dir s. 225, İstanbul'un Anıtları, Yapıları, Ayazmaları ve Eşyalarla İlgili Efsaneler 104. Çemberlitaş'ın Efsanesi s. 229, 105. Çubuklu'daki Uykusuzlar Manastırı s. 230, 106. Yedikule Efsanelerinden: Tatar Hanı Yedikule'den Nasıl Kaçtı? s. 231, 107. Burmalı Sütun Hakkında Anlatılanlar s. 232, 108. Galatasaray Lisesi'nin Kuruluş Efsanesi s. 234, 109. Süleymaniye Camii'nin Efsanelerinden s. 235, 110. Hızır'ın Namaz Kıldığı Altı Minareli Camii: Sultanahmet s. 239, 111. Kaşıkçı Elmasının Hikayesi s. 241, 112. Balıklı Ayazması'nın Efsanesi s. 244, 113. Merkez Efendi ve Ayazması'nın Efsanesi s. 246, İstanbul'un Tanınmış Kişileri, Velileri ve Meczupları Üstüne

Anlatılan Efsaneler 114. Eyüp Sultan ve Türbesine Dair s. 251, 115. Hazreti Hüseyin'in Kızları İstanbul'da: Çifte Sultanlar s. 254, 116. Elekçi Dede s. 257, 117. Kahhar Baba s. 260, 118. Horoz Baba s. 261, 119. Nalıncı Dede s. 262, 120. Merkez Efendi ve Karısı Rahime Hanım Üstüne Anlatılan Efsaneler s. 264, 121. Yuşa Nebi Efsanesi s. 266, 122. Padişah'ın Eline Su Döktüğü Adam: Aziz Mahmud Hüday'i s. 268, 123. Karaca Ahmet'in Efsanelerinden s. 270, 124. Türklerin İlk Denizaltı Gemisinin Hikayesi s. 272, 125. Uçan İlk Türk: Hazerfan Ahmet Çelebi s. 274, 126. Roketle Uçan İlk Türk: Lagari Hasan Çelebi s. 276, 127. Kaptan Paşa Yusuf'dan İki Pabuç Dolusu Altın s. 277, 128. Dördüncü Murat'ın Bükemediği Yay s. 279, 129. İncili Çavuş Şah Abbas'ın Sarayında s. 281, 130. İncili Çavuş'un Padişah'a Çevirdiği Dolap s. 284, 131. Zindankapı ve Baba Cafer Efsanesi s. 286, 132. Yavuz Sultan Selim'e Bile Sözünü Dinleten Bilge: Zenbilli Ali Efendi s. 289, 133. Mirikelam Ahmat Ağa s. 291, 134. Bayram Paşa'nın Kekemeleri İyileştirmesi s. 293, 135. Beşiktaşlı Şeyh Yahya Efendi Üstüne Anlatılan Efsaneler s. 295, 136. Üsküdarlı Şaşı Hafız ve Nükteleri s. 300, 137. Cihan Pehlivanı Kara Ahmet s. 302, 138. Pazarola Hasan Bey s. 305, 139. Bir Galatasaray Delisi: Karıncaezmez Şevki s. 308, 140. Galata Köprüsünü Satan Efsanevi Dolandırıcı: Sülün Osman s. 313, Kaynaklar s. 319

Ön Söz / Giriş / Sonuç

Yazar “Ön Söz” ün başında efsanelerin konuları üzerinde durmuş, dilden dile ve kuşaktan kuşa aktarıldıktan sonra yazıya geçirildiğini söylemiştir.

İstanbul gibi nadide bir şehir ve bu şehir hakkında, semtleri hakkında, tarihi yerleri ve tarihi şahsiyetlerinin yanında veli zâtları hakkında anlatılan ve yazılan efsaneleri incelemenin ayrı bir güzelliği olduğunu vurgulamıştır. Çalışmayı nasıl oluşturduğundan da bahseden yazar, kitaba eklediği resimlerle efsanelerin daha anlaşılır olduğunu ve bu resimlerin adeta birer belge niteliğinde olduğunu vurgulamıştır. Çalışmanın sosyal amacı konusunda bu bölümde ipucu veren yazar,

İstanbul’a olan ilginin daha da ziyadeleşmesi ve farkındalık oluşturma çabasını dile getirerek sözlerine son vermiştir.

Eserde “Giriş” ve “Sonuç” bölümleri bulunmamaktadır.

Değerlendirme

Efsanelerde geçen yerler ve şahıslara ait resimlerin de yayınlanması okuyucunun hayal gücünü devreye sokarak efsaneleri daha anlaşılır kılmıştır. Aynı zamanda efsanelerin özelliklerine göre tasnif edilmesi esere daha bütüncül bir hava katmıştır. Ancak yazar bu resimlerin belge niteliğinde olduğunu vurgulamaktadır. Resimlerin tek başına belge niteliği taşıması mümkün değildir. Bunun yanında kitapta bulunan 50’den fazla resmin sadece 13 tanesinin eserde anlatılan efsanelerle ilgili olduğunu görmekteyiz.

Efsanelerin tasnifi birbiriyle bağlantılı olacak şekilde yapılması bize göre uygun olmuştur.

Kitapta efsane başlığı altında verilen anlatılanların bir kısmının efsane olmadığını görmekteyiz (118, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 136, 137, 138, 139, 140 numaralı anlatılar efsane değildir). Buradan hareketle yazarın efsane konusuna vakıf olamadığını görmekteyiz. Efsane adı altında verilen anlatıların bir kısmının halk hikâyesi, destan parçaları ve fıkralardan ibaret olduğunu görüyoruz.

Eserde bulunan efsaneler yazılı kaynaklardan derlenerek yeniden yazılarak meydana getirilmiştir. Bu kaynaklar eserin sonunda verilmiştir. Burada yer alan kaynaklar incelendiğinde yazarın söylediğinin aksine hiçbir eski metni incelemediği görülecektir. Dolayısıyla eser, içerisinde birçok çelişkiyi barındıran bilimselliği tartışılacak bir eserdir.

Anahtar Kelimeler: Halk Bilimi, Halk Edebiyatı, Sözlü Kültür, Efsane, İstanbul, Ayasofya, Kız Kulesi.

DUMAN, Rahmi,

Can Veren Sultan ve Manzum Efsaneler, İkinci bs., İstanbul, Tıp Talebe Cemiyeti Yayınları, 1936, 62 s., res., 14 x 20 cm.

Eserde “Kaynakça” bulunmamaktadır.

ISBN: y.

Yazar Hakkında Bilgi

Yazar hakkında ayrıntılı bilgi bulunmamaktadır.

Çalışmanın Amacı

Yazar, hocalarının desteği ve isteği doğrultusunda, kendisinde bulunan şiir yazma yeteneğini efsane metinlerini manzum olarak yazma amacıyla eserini kaleme almıştır.

Çalışmanın Kapsamı

Çalışma, İstanbul başta olmak üzere, Anadolu’nun değişik coğrafyalarında teşekkül etmiş efsane parçalarını kapsamaktadır.

Çalışmanın Yöntemi

Çalışma, birbirinden farklı efsaneleri manzum olarak ifade edebilme kaygısı üzerine kurulmuş ve bu yöntemle hazırlanmıştır. Efsaneler herhangi bir tasnife bağlı kalınmadan gelişigüzel esere eklenmiştir. Efsane metinleri yazarın hocaları tarafından derlenmek suretiyle elde edilmiştir.

Anlatılarda geçen kelimelerin anlamları da sayfanın alt kısmında paylaşılmıştır.

İçindekiler

Dervişle Tıbbiyeli s. 7, Dâhiliye Koğuşu s. 9, Terbi s. 12, Dinle Nevzat s. 13, Can Veren Sultan s. 14, Efe s. 20, Melankoli s. 21, Pendik Güzelleri s. 22, Denizin Kızı s. 25, Eksik s. 27, Bir Yuvarın Efsanesi s. 29, Dervasfı Bakırköy s. 31, Dört Şehzade s. 38, Bir Mabedin Duvarları s. 44, Dağların Tılsımı s. 47, Öz..Göz ve Yüz s. 50

Sunuş / Ön Söz / Giriş / Sonuç

Eserde yukarıdaki bölümler bulunmamaktadır. Ancak “Başlarken” adlı bölümde yazar, okuyucu ile bazı bilgileri paylaşmış ve emeği geçenlere teşekkür etmiştir.

Yazar bu bölümde henüz lise öğrencisiyken dahi şiir yazmaya karşı oldukça ilgili olduğunu vurgulamış ve hocalarının da kendisini bu yönde teşvik ettiğini söylemiştir.

Daha önce yazmış olduğu manzumelerden ve başarılarından bahseden yazar, hocalarının efsaneleri manzum olarak yazabilecek birini aradıklarında arkadaşlarının kendisini tavsiye ettiğini ve bu vesileyle manzum olarak efsaneleri yazdığını belirtmektedir. Daha sonra yazar, bu çalışmasında kendisine yardım eden ve emeği geçen herkese teşekkür ederek sözlerine son vermektedir.

Değerlendirme

Eser, amatör olarak efsaneleri manzum söyleyebilme çabasının bir ürünüdür. Şiir yazma konusunda yetenekli olduğunu düşündükleri yazarımızdan hocaları efsaneleri manzum olarak yazmasını istemek suretiyle onu böyle bir çalışma yapmaya yönlendirmişlerdir. Dolayısıyla yazarın olayları manzum olarak yazma kabiliyeti dışında efsanelerle ilgili bilgisinin az olduğu kanaatindeyiz.

Eserin sayfa altlarında efsaneler ile ilgili küçük bilgiler verilmiş, ancak bütün efsaneler ile ilgili böyle bir bilgilendirme yapılmamıştır. Dolayısıyla efsanelerin kaynakları ve yöntemi sağlıklı değildir. Bunun yanında yazarın efsaneleri manzum

olarak yazma gayreti maalesef efsanelerin yapısını bozmakla kalmamış içeriğin de değişmesine neden olmuştur. Bu nedenle efsaneler değişmiş ve yeni bir ürün olarak karşımıza çıkmıştır.

Bütün bunların yanında çalışmada efsanelerin dışında masalları ve hikâyeleri de görmekteyiz. Bu da yazarın ve efsaneleri derleyenlerin efsane konusunda bilgi sahibi olmadığını göstermektedir. Ayrıca yazılan manzum parçanın efsane olmadığını, masal olduğunu da yazar bizzat kendi ağzıyla ifade etmektedir.

Masal ve hikâyelerin yanında yazar, kendi arkadaşları ile ilgili hatıralarından ve arkadaşlarının meziyetlerinden müteşekkil manzumalarda kaleme almış ve esere eklemiştir.

Sonuç olarak eser, efsane parçalarından müteşekkil manzumlar oluşturulmuş amatör bir çalışmadır.

Anahtar Kelimeler: Halk Bilimi, Halk Edebiyatı, Sözlü Kültür, Efsane, Manzum Efsane.

DELİOĞLU, Mustafa,

Dünya Efsaneleri, Birinci bs., İstanbul, Yuva Yayınları, 2004, 213 s., 13,5 x 19,5 cm.

Eserde “Kaynakça” bulunmamaktadır.

ISBN: 975 – 517 – 118 – 5

Yazar Hakkında Bilgi

Mustafa Delioğlu, 1949 yılında Erzincan’da doğdu. Sanatında kendi tarzını oluşturdu ve ısrarlı bir tavırla savundu. Çalışmalarında Doğu ve Batı sanatını kendi özgün tarzı içinde birleştirdi.

Resimi, kendisini ve fikirlerini canlandırma sebebi ve aracı olarak gördü. Bu düşüncesi, onu sürekli denemelerle sanatını yenilemeye ve yeniledikçe üretme döngüsüne yerleştirdi. Kendi sanatsal imzasından kopmadan, yeniliklerin ve sürpriz çalışmaların kapılarını araladı.

Yerleşmiş sanat değerlerinden uzaklaşmadan resim sanatına çağdaş yorumlar getiren eserler oluşturdu. Çalışmaları kişisel ve karma sergilerde sanatseverlerle buluştu. Sanatçı aynı zamanda illüstrasyon dalında da ödüller aldı ve çalışmaları binden fazla kitapta yer aldı. İstanbul'da 1974 yılında kurduğu atölyesinde çalışmalarına devam etmektedir²².

Çalışmanın Amacı

Dünyanın değişik bölgelerinde teşekkül etmiş efsaneleri gün yüzüne çıkarma ve gelecek kuşaklara aktarma kaygısını çalışmanın sosyal amacı olarak söyleyebiliriz.

Çalışmanın Kapsamı

Çalışma, kapsam olarak oldukça geniştir. Ege'den Roma'ya oradan Yunanistan'a çok geniş bir coğrafyada teşekkül etmiş efsaneleri kapsamaktadır.

Çalışmanın Yöntemi

Çalışmada yer alan efsanelerin yöntemi ile ilgili yazar ya da yayınevi herhangi bir bilgi vermemektedir. Fakat efsanelerin çeşitli yazılı kaynaklardan derleme yöntemi ile elde edildiği kanaati ağır basmaktadır.

İçindekiler

Herkül, s. 5, Tarpeya s. 13, Ege s. 23, Afrodite s. 33, Hektor ve Aşil s. 43, Romulus s. 57, Tomris s. 65, Şipal s. 73, Balt s. 83, Elafantin s. 93, Semiramis s. 101, Kadeşli Kıs s. 109, Sibel s. 119, Krezüs s. 129, Elisa s. 139, Sihirli Yüzük s. 148, Kleopatra s. 161, İyyo s. 175, Ödip s. 185, Ulis s. 195, Perse s. 205

²²[http://www.kitapdenizi.com/kitap/Mustafa-Delio%C4%9Flu%20\(Resimleyen\)-kitaplariyd17468.aspx](http://www.kitapdenizi.com/kitap/Mustafa-Delio%C4%9Flu%20(Resimleyen)-kitaplariyd17468.aspx). (6.6.2013).

Sunuş / Ön Söz / Giriş / Sonuç

Eserde “Sunuş”, “Ön Söz”, “Giriş” ve “Sonuç” bölümleri bulunmamaktadır.

Değerlendirme

Çalışma, tek bir yazara izafe edilmiş olsa da bir komisyon tarafından oluşturulmuştur. Kapak resmini Mustafa Delioğlu çizmiştir. Eser de yayınevi tarafından bu isimle yayınlanmıştır.

Dünyanın çeşitli bölgelerinden elde edilen efsanelerin yer aldığı eserde toplam yirmi bir adet efsane bulunmaktadır. Eserin oldukça iddialı olan adına rağmen içerik olarak oldukça sönük olması gözden kaçmamaktadır. Dünya efsaneleri denilse bile eserde çoğu Yunan efsaneleri olmak üzere sadece birkaç ülkenin efsanesi yer almaktadır. Bu efsaneler herhangi bir bilimsel yöntemle incelenmemiş, öyküleyici bir üslupla kaleme alınmıştır.

Eserde yer alan efsaneler herhangi bir tasnife göre değil, gelişigüzel sıralanmıştır. Eserde “Kaynakça” olmaması ve kullanılan üslup nedeniyle derlemelerin sağlıklı olmadığı kanaatine kapılmaktayız. Genel olarak eseri ele aldığımızda, amatör bir eser olduğu ve bilimsel olarak değerlendirilemeyeceği görüşü ağır basmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Halk Bilimi, Halk Edebiyatı, Sözlü Kültür, Efsane, Dünya Efsaneleri.

ERBUĞ, Merih Baran,

Efsaneler “Geçmişten Fısıltılar” Birinci bs., Ankara, Kim Yayınları, 2007, 234 s., 13,5 x 21,5 cm.

Eserde “Kaynakça” bulunmaktadır.

ISBN:975 – 667 – 219–8

Yazar Hakkında Bilgi

İstanbul’da doğdu. Çocukluğunun bir bölümünü orada yaşadı daha sonra babasının görevi nedeniyle yurt içinde ve yurt dışında sürdürdüğü tahsil hayatını erken yaşta yaptığı evlilik ile noktaladı. Araştırmalar yapmak, yaşadığı ve gözlediği olayları hikâyelerle dile getirmek ve biyografik, tarihi çalışmalar yapmak uğraşları arasında oldu. İki kız evladı ve üç torunu vardır²³.

Çalışmanın Amacı

İnsanın iki boyutlu olduğunu savunan yazar, ruhsal yaşam ve ruhsal boyut olarak değerlendirdiği kısma efsaneleri almaktadır. Efsaneleri “Sır” olarak tanımlayan yazarın, bu sırı ulaşma çabasını çalışmanın amacı olarak söyleyebiliriz.

Çalışmanın Kapsamı

Çalışma Anadolu’nun çeşitli bölgelerinde teşekkül etmiş efsanelerin derlemelerinden oluşmaktadır.

Çalışmanın Yöntemi

Yazar çeşitli yerlerde ve zamanlarda derlediği efsaneleri eserine almıştır. Eserini üç bölüme ayıran yazar, birinci bölümü Hz. Âdem’in yaratılış efsanesi ile başlatmış ve Hz. Yusuf, Hz. Nuh gibi peygamberlerle ilgili efsanelerle bu bölümü tamamlamıştır. İkinci bölümde ise Zeus gibi yabancı efsaneler yer almaktadır. Son bölüm olan üçüncü bölümde ise bizim ülkemize ait efsaneleri ele almıştır. Yazar efsaneleri incelerken halk bilimi araştırma ve uygulama yöntemlerinden herhangi birini kullanmamıştır.

İçindekiler

Sunuş s. 5, **Sevgi İle Yaratılan Bir Dünya** s. 7, **Birinci Bölüm** Adem’in Yaratılışı s. 16, Nuh Peygamber ve Ağrı Dağı Efsanesi s. 19, Ağrı Dağı ve Murat Çayı s. 22, Hazreti İbrahim ve Balıklı Göl Efsanesi s. 25, İbrahim’in Ateşe Atılışı ve Kurtuluş

²³ Merih Baran Erbuğ, **Efsaneler “Geçmişten Fısıltılar”** Birinci bs., Ankara, Kim Yayınları, 2007, Kapak Sayfası.

Mucizesi s. 29, Hz. Yusuf'un Hayatında Rüyaların ve Gömleğin Anlamı s. 32, Hz. Musa ve Mucizeleri s. 38, Hz. Davud İle İlgili Söylenceler s. 45, Hz. Süleyman ve Efsaneleri s. 48, **İkinci Bölüm** Zeus ve IO s. 56, Europa s. 59, Aphrodite (Venüs – Afrodit) s. 61, Eros İle Psyhe'nin Aşkı s. 64, Pyramus İle Thisbe s. 68, Orpheus İle Euridike s. 71, Daphne (Defne) s. 75, **Üçüncü Bölüm** Bizim Efsanelerimiz s. 77, Mevlana Celaleddin Rumi s. 80, Ahi Emir Ahmed s. 87, Yastıktaki Kesik Saçlar s. 88, Hacı Bektaş Veli ve Sırları s. 91, Yunus Emre s. 98, Ergenekon Efsanesi s. 102, Adım Adım Anadolu s. 104, Çoban Dede Köprüsü s. 109, Elif İle Yusuf s. 111, Dumanın Çıksın Suyun Kaynası – Denizli – s. 116, Kız Kulesi s. 119, Bir Efsane İsim Battalgazi (Cafer) ve Kız Kulesi s. 121, Cimcime Sultan s. 124, Cimcime Sultan (Kuru Kafa) s. 125, Cimcime Sultan ve Köşk'ü Nigar s. 127, Aktamar'ın Feryadı (Ah Tamara) s. 130, Abdurrahman Gazi s. 133, Abdallar ve Efsaneleri s. 135, Abdal Musa ve Kerametleri s. 138, Hıdır Abdal Sultan ve Sultan Taşı s. 141, Pir Sultan (Abdal) s. 144, Koca Haydar'ın "Pir" Oluşu s. 146, Nazo İle Emo (Subatan Efsanesi) s. 152, Yanan Köşkün Yanmayan Direği s. 157, Öküzün Çöktüğü Yer Yurt Olur (Ancomah) s. 160, Abdurrahman Erzincanî ve Kerametleri s. 162, Murtaza Dede s. 166, Kennir Baba Efsanesi s. 170, Hamza Baba ve Kerametleri s. 172, Oruç Gazi Dede ve Nigar Kayası s. 177, Gaybi ile Yaralı Geyik s. 182, Yılkı Atı ve Aygar Dağı Efsanesi s. 185, Buyur Baba ve Deli Hıdır İle Ak Kula s. 188, Pegesos (Kanatlı At) ve Bellerophontes s. 194, Şahmaran ve Lokman Hekim (Yılanlı Kale) s. 198, Kerem İle Aslı'nın Aşk Efsanesi s. 203, **Kaynakça** s. 222

Sunuş / Ön Söz / Giriş / Sonuç

Sunuş yazısında yazar, yaşamı iki farklı boyut olarak izah etmektedir. Birincisini maddesel, ikincisini ise ruhsal yaşam şeklinde tanımlamaktadır. Efsaneleri de bu ikinci kısımda yer alan olaylar olarak düşünmektedir. Bu düşüncesini yazar; "temele inip düşündüğümüzde bütün tabiatın, bütün canlı varlıkların ve bu arada insanın varoluşunda saklı kalan "sır"ı buluruz. Bu nedenle efsaneleri bu büyük "sır"ın, canlıların yaşamına yansıması olarak kabul ederiz." cümleleri ile ifade etmektedir.

Eserde “Ön Söz”, “Giriş” ve “Sonuç” bölümleri bulunmamaktadır.

Değerlendirme

Yazar eserini üç bölüme ayırmıştır. Birinci bölümde Hz. Âdem’in yaratılışı ile efsanelerine başlamaktadır. Bu bize efsanelerin ilk insanın yaratılışından itibaren var olduğunu ve hep var olacağını hissettirmesi adına güzel bir başlangıç olmuştur. Ancak maalesef daha sonra bu tasnif bozulmuş araya Murat Çayı ve Ağrı Dağı gibi efsaneler girerek sıralama bozulmuştur. İkinci bölümde yabancı efsaneleri işleyen yazar, bu tasnifine riayet edememiş, daha sonraki bölümlerde de yabancı efsaneleri aralara serpiştirmek suretiyle bütünlüğe gölge düşürmüştür.

Eserde efsanelerin derleme yöntemiyle ya da başka yöntemlerle çalışmaya dâhil edildiği ile ilgili bir bilgi bulunmamaktadır. Bu nedenle çalışmada yer alan efsanelerin sıhhatli bir şekilde bilimsel bir tarzda derlendiğini söyleyemiyoruz. Bu nedenle çalışma bilimsel bir çalışmadan ziyade kişisel ilgi ve hassasiyetten müteşekkil bir çalışma izlenimini vermektedir.

Anahtar Kelimeler: Halk Bilimi, Halk Edebiyatı, Sözlü Kültür, Efsane, Geçmişten Fısıltılar.

ERDİN, Ali,

Kazdağı’nın Sarıkız Efsanesi, On Birinci bs., Balıkesir, Kazdağı Yayınevi, 2001, 320 s., res., 13 x 19 cm.

Eserde “Kaynakça” bulunmamaktadır.

ISBN: y.

Yazar Hakkında Bilgi

Ali Erdin, 1930 yılında Balıkesir ili, Havran ilçesi Kalabak köyünde doğdu. 1948 yılında Balıkesir Savaştepe Köy Enstitüsü'nü bitirdi. Yaşamı ilkokul öğretmeni olarak geçti. Şiir, öykü, roman, mizah ve araştırma türü eserleri vardır. Bütün bunların dışında Edremit'te yayıncılık yapmaktadır.²⁴

Çalışmanın Amacı

Yazar, Kazdağı'nın Sarıkız efsanesinin oldukça yaygın olarak söylenmesine rağmen derlenip toplanamadığı ve yazılı hale getirilemediği kanaatini taşımaktadır. Dolayısıyla bu çalışmasıyla eksikliğini hissettiği bu duruma katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

Çalışmanın Kapsamı

Çalışma, Balıkesir yöresinde anlatılan “Sarıkız Efsanesi”ni kapsamaktadır.

Çalışmanın Yöntemi

Yazar, eserini otuz yedi (37) bölümden oluşturmaktadır. Her bölümde kahramanın başından farklı olaylar geçmektedir. Fakat bölümler birbirinden kopuk değil, bağlantılıdır.

Efsaneden hareketle, eserini romana yaklaştırmak suretiyle oluşturan yazar, akıcı bir dil kullanmış, olayların geçtiği yerlerin resimlerini de eserinde okuyucu ile paylaşmıştır.

İçindekiler

Eserde “İçindekiler” bölümü bulunmamaktadır.

Ön Söz / Giriş / Sonuç

Eserde yukarıda adı geçen bölümler bulunmamaktadır. Yazar kitabın giriş kısmında “Sunu” başlıklı bir yazı kaleme alarak görüşlerini burada dile getirmiştir.

²⁴ Ali Erdin, **Kazdağı'nın Sarıkız Efsanesi**, Balıkesir, Kazdağı Yayınevi, 2001, Kapak Sayfası.

Bu bölümde yazar; efsanelerin kendi kültürümüz ve yaşadığımız yerlerle çok yakın ilişki içinde olduğunu belirtmiş, efsaneler olmadan *sanat dokusu, folklor dokusu ve kültür dokusu*[nun] düşünölemeyeceğini söylemiştir.

Ölkemizin efsaneler bakımından oldukça zengin olduğunu vurgulayan yazar, bu efsanelerin henüz derlenip yazın hayatına kazandırılmamış olmasından yakınmaktadır. Özellikle kendi yörelerinde anlatılan Sarıkız efsanesinin bile tam olarak derlenip tertiplenmediğini belirten yazar, eserinin bu eksikliğe katkı sağlayacağı ümidiyle yazısına son verirken, her yıl Ağustos ayında kendi yörelerinde tertiplenen Sarıkız şenliklerine bütün okuyucularını davet etmektedir.

Değerlendirme

Eser, genel olarak ünlü bir efsanemiz olan ve birçok varyantının bulunduğu Sarıkız efsanesinin üzerine kurgulanmış roman izlenimi vermektedir. Toplam otuz yedi (37) bölümden oluşan eserde her bölümde kahramanın başından geçen farklı olaylar anlatılmış ve bölümlerin birbirleri ile irtibatı sağlanmışır.

Efsane metni eserde verilmezken konu etrafında kurgulanmış olay örgüsü yöresel konuşma tarzı muhafaza edilerek verilmiştir. Yer yer karşılıklı konuşmalardan yararlanan yazar, akıcı ve sürükleyici bir öykünün içine okuyucuyu çekmektedir.

Bütün bu yönleriyle birlikte değerlendirecek olursak, anlatılan olayın bir efsane olduğunun farkında olan yazar, bilimsel olarak herhangi bir yöntem veya analize başvurmamıştır. Efsanenin kaynağı hakkında ve hangi yöntemle esere alındığına dair bilgi verilmemiş, ayrıca yazar; efsaneye kendinden bir şeyler de katmak suretiyle müdahale etme yanışına düşmüştür. Yazarın olay akışı içerisinde Sarıkız Efsanesi ile ilgili yer yer öykü kelimesini kullanması, bazı zamanlar efsane kelimesini tercih etmesi O’nu efsane konusunda ikileme düşürmüştür. Bu da bize yazarın efsane konusu ile ilgili yeterince bilgi sahibi olmadığı izlenimi vermektedir.

Değerlendirmelerimiz ışığında eser; konusunu Sarıkız adıyla bilinen efsaneden almış yazarın kendi üslubu ve müdahaleleri doğrultusunda roman türüne

benzetilerek yazılan, bilimsellikten uzak popüler ve amatör bir çalışma olarak değerlendirilebilir.

Anahtar Kelimeler: Halk Bilimi, Halk Edebiyatı, Sözlü Kültür, Efsane, Balıkesir, Sarıkız, Kazdağı.

ERGUN, Metin,

Türk Dünyası Efsanelerinde Değişme Motifi - C.1, Birinci bs., Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 1997, [6 y] + 360 s. 16 x 24 cm.

Eserde “Kaynakça” bulunmaktadır.

ISBN: 975 – 16 – 0923 – 2

Yazar Hakkında Bilgi

Metin Ergun, 23 Şubat 1963 tarihinde Muğla ili Milas ilçesi Kargıcak köyünde doğdu. Babasının adı Tevfik, annesinin adı Nazife'dir. Atatürk Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi'ni bitirdi. Yüksek Lisansını Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde, Doktorasını Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde tamamladı. Erzurum Atatürk ve Konya Selçuk Üniversiteleri Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde öğretim üyesi olarak ders verdi. 1996'da doçent, 2006'da profesör unvanını aldı. Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi'nde öğretim üyeliği görevinde bulundu. 21. ve 23. dönem Muğla milletvekilidir. İyi düzeyde İngilizce ve Rusça bilen Ergun, evli ve iki çocuk babasıdır.²⁵

Çalışmanın Amacı

Yazar, çalışmasının genel olarak amacını “Ön Söz” yazısında belirtmiş ve Türk kültür birliğini ortaya çıkaracak yeni yöntem ve araştırmaların yapılması

²⁵http://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/milletvekillerimiz_sd.bilgi?p_donem=23&p_sicil=5840. (22.04.2013).

gerektiğini söylemiştir. Bu ihtiyaçtan hareketle eserini kaleme almayı amaçladıklarını vurgulamıştır.

Çalışmanın Kapsamı

Çalışma, Türk Dünyası adıyla zikredilen Azerbaycan, Türkmenistan, Özbekistan, Kırgızistan, Kazakistan, Başkurdistan, Tataristan gibi Türk yurtlarında teşekkül etmiş efsaneleri ve bu efsanelerde yer alan “Değişme Motifi”ni kapsamaktadır.

Çalışmanın Yöntemi

Eserin birinci cildi olan bu çalışma; genel olarak üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde efsanelerle ilgili yapılan çalışmalar üzerinde duran yazar, ikinci bölümde ise şekil değiştirme ve hangi şekillere dönüştüğü ile ilgili bilgiler vermiştir. Üçüncü ve son bölümde ise şekil değiştirme motifine yer veren efsanelerin kataloğu verilmiştir.

Eserde yer alan efsaneler derleme yöntemi ile bir araya getirilmiştir. Yazar, derlemeleri genellikle öğrencilerden yaptıklarını vurgulamaktadır.

İçindekiler

Ön Söz s. V, **Giriş** s. 1, 1. Efsane Nedir? s. 1, 2. Efsane Tasnifleri s. 17, 3. Efsanelerin Teşekkülü s. 40, 4. Efsanenin Diğer Türklerle Münasebeti s. 46, A. Efsane-Mit Münasebeti s. 46, B. Efsane- Masal Münasebeti s. 47, C. Efsane-Destan Münasebeti s. 48, Ç. Efsane-Halk Hikayesi Münasebeti s. 48, **Birinci Bölüm- Efsaneler Üzerindeki Araştırmalar** s. 53, I. Anadolu-Türk Efsaneleri Üzerindeki Araştırmalar s. 53, II. Azerbaycan Efsaneleri Üzerindeki Araştırmalar s. 66, III. Türkmen Efsaneleri Üzerindeki Araştırmalar s. 75, IV. Özbek Efsaneleri Üzerindeki Araştırmalar s. 81, V. Kırgız Efsaneleri Üzerindeki Araştırmalar s. 90, VI. Kazak Efsaneleri Üzerindeki Araştırmalar s. 94, VII. Kazan Tatarlarının Efsaneleri Üzerindeki Araştırmalar s. 106, VIII. Başkurt Efsaneleri Üzerindeki Araştırmalar s. 112, IX. Saha Efsaneleri Üzerindeki Araştırmalar s. 120, X. Altay Efsaneleri Üzerindeki Araştırmalar s. 126, XI. Hakas Efsaneleri Üzerindeki Araştırmalar s. 130,

XII. Tuva Efsaneleri Üzerindeki Araştırmalar s. 133, XIII. Karakalpak Efsaneleri Üzerindeki Araştırmalar s. 137, XIV. Çuvaş Efsaneleri Üzerindeki Araştırmalar s. 140, XV. Karaçay-Balkar Efsaneleri Üzerindeki Araştırmalar s. 144, XVI. Gagauz Efsaneleri Üzerindeki Araştırmalar s. 147, XVII. Uygur Efsaneleri Üzerindeki Araştırmalar s. 149, XVIII. Kırım Türkleri'nin Efsaneleri Üzerindeki Araştırmalar s. 152, XIX. Dolgan Efsaneleri Üzerindeki Araştırmalar s. 155, XX. Kumuk Efsaneleri Üzerindeki Araştırmalar s. 156, XXI. Tofa Efsaneleri Üzerindeki Araştırmalar s. 157, XXII. Şor Efsaneleri Üzerindeki Araştırmalar s. 160, XXIII. Teleüt Efsaneleri Üzerindeki Araştırmalar s. 161, XXIV. Telengit Efsaneleri Üzerindeki Araştırmalar s. 162, XXV. Baraba Tatarları'nın Efsaneleri Üzerindeki Araştırmalar s. 162, **İkinci Bölüm – Şekil Değiştirme Motifi** s. 165, I. Şekil Değiştirme Nedir? s. 167, II. Şekil Değiştirmenin Çeşitleri s. 175, 1. Taş Kesilme Nedir? s. 175, 2. Hayvana Dönme Nedir? s. 177, 3. Bitkiye Dönme s. 180, 4. Dağa, Tepeye ve Toprağa Dönme s. 181, 5. Denize, Göle, Nehire ve Pınara Dönme s. 181, 6. Uzak Cisimlerine Dönme s. 182, 7. Tabiatüstü Varlıklara Dönme s. 183, 8. Tabiat Hadiselerine Dönme s. 183, 9. Madene Dönme s. 183, 10. İnsana Dönme s. 183, **Şekil Değiştirmenin Özellikleri** s. 184, **A. Neler Şekil Değiştirir?** s. 184, 1. Neler Taş Kesilir s. 184, 2. Neler Hayvana Döner s. 185, 3. Neler Bitkiye Döner s. 187, 4. Neler Dağa, Tepeye ve Toprağa Döner s. 188, 5. Neler Denize, Göle, Nehire ve Pınara Döner s. 188, 6. Neler Uzak Cisimlerine Döner s. 189, 7. Neler Tabiatüstü Varlıklara Döner s. 190, 8. Neler Tabiat Hadiselerine Döner s. 190, 9. Neler Madene Döner s. 190, 10. Neler İnsana Döner s. 190, **B. Niçin Şekil Değiştirilir** s. 191, **C. Nasıl Şekil Değiştirirler** s. 192, **Üçüncü Bölüm – Şekil Değiştirme Motifine Yer Veren Efsanelerin Kataloğu** s. 195, 1. Katalogta Yer Alan Efsanelerin Kaynakları s. 197, 2. Şekil Değiştirme Motifine Yer Veren Türk Efsanelerinin Tip Kataloğunun Umumi Planı s. 198, 3. Katalog s. 199

Ön Söz / Giriş / Sonuç

Yazar, eserin “Ön Söz” bölümünde günümüzde Türklüğün önüne yeni fırsatların doğduğunu bu nedenle Türk kültür birliğini ortaya çıkaracak araştırmaların yapılması gerektiği kanaatini taşıdığını söylemektedir.

Yeni metotların yanında karşılaştırmaların da yapılması gerektiğini, bu karşılaştırmaların ise iki ayrı millete ait olmadığını tek bir milletin kollarına ait olduğunu vurgulamaktadır. Eserini oluşturma amaçlarının da bu anlayışa hizmet etmek olduğu üzerinde duran yazar, çalışmalarına başlarken arşivlerde efsanelerle ilgili çok fazla kaynak bulamamaktan şikâyet etmektedir.

Bütün bu sözlerden sonra eserin genel olarak içeriği ve yönteminden bahseden yazar, bu çalışmasında yardım gördüğü herkese teşekkür ederek sözlerine son vermiştir.

“Giriş” bölümünde ise genel olarak eserin yöntemi ve içeriğinden bahsettikten sonra efsanenin tanımı üzerinde duran yazar, kapsamlı bir tanım yaparak efsanenin değişik milletlerde nasıl adlandırıldığına değinmiştir. Sözlüklerin yanında değişik araştırmacıların da efsane ile ilgili görüş ve tanımlamalarına yer veren yazar, daha sonra efsane tasniflerine değinmiştir. Farklı araştırmacıların ve akademisyenlerin tasniflerine de bu bölümde değinen yazar, oldukça geniş ve açıklayıcı bir giriş bölümü oluşturmuştur.

Çalışmada “Sonuç” bölümü bulunmamaktadır.

Değerlendirme

Tamamı iki ciltten müteşekkil eserin birinci cildi olan bu esrede, genel olarak “efsane nedir?” sorusuna cevap aranmış ve efsane tanımlarına oldukça ayrıntılı yer verilmiştir. Türkiye’de ve diğer Türk devletlerinde araştırmacıların yapmış oldukları tanımları da paylaşan yazar, efsanelerin masal, destan ve halk hikâyesi türleri ile münasebetlerine de değinmiştir. Bize göre oldukça faydalı olan bu giriş bilgileri daha önce birçok yazarda gördüğümüz tür tasniflerindeki problemlere bir nebze de olsa açıklık getirmiştir.

Eserin genel olarak tasnifi oldukça başarılı olmakla beraber yazarın efsanelerle ilgili her millettten birer araştırma örneğini paylaşması bir bakıma karşılaştırma fırsatı vermesi yönünden çok önemli olduğu kanaatindeyiz. Yazar da eserin genel olarak yönteminin karşılaştırmaya dayandığını yer yer vurgulamaktadır.

Diğer bölümlerde taş kesilme ve şekil değiştirme üzerinde duran yazar, ayrı ayrı motifleri incelemiş ve bu motiflerin tip kataloğunu da oluşturmuştur. Eserde yer alan efsanelerin derleme yöntemi ile bir araya getirildiğini yazar kendisi söylemektedir. Bu ciltte derlenen efsane metinlerine yer verilmemiş, sadece efsanelerle ilgili ayrıntılı tanım, tasnif ve tespitlere yer verilmiştir.

Burada Türk Dünyası üzerine yapılan çalışmaların eksiklerinin olduğu aşikârdır. Gazete ve dergilerde yayınlanan makalelerin hepsine ulaşmanın oldukça zor olduğu kabul edilecek olursa, yazar imkânları dâhilinde ulaşabildiklerini eserinde okuyucu ile paylaşmıştır.

Esasında doktora tezi olan bu çalışma, kendi içinde bilimsel ve referans bir çalışma olsa da efsane gibi oldukça önemli ve büyük bir tür için yeterli bir çalışma değildir. Yazar sadece efsanelerde yer alan değişme motiflerini tespit ve karşılaştırma çalışması yapmıştır. Ancak efsanelerle ilgili yapılacak olan diğer bilimsel çalışmalara basamak olabilecek bilimsel bir çalışma olduğunu söylemek doğru olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Halk Bilimi, Halk Edebiyatı, Sözlü Kültür, Efsane, Türk Dünyası, Şekil Değiştirme, Motif.

ERGUN, Metin,

Türk Dünyası Efsanelerinde Değişme Motifi - C.2, Birinci bs., Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 1997, [3 y] + 522 s. 16 x 24 cm.

Eserde “Kaynakça” ve “Bibliyografya” bulunmaktadır.

ISBN: 975 – 16 – 0925 – 9

Yazar Hakkında Bilgi

Metin Ergun, 23 Şubat 1963 tarihinde Muğla ili Milas ilçesi Kargıcak köyünde doğdu. Babasının adı Tevfik, annesinin adı Nazife'dir. Atatürk Üniversitesi

Fen Edebiyat Fakültesi'ni bitirdi. Yüksek Lisansını Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde, Doktorasını Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde tamamladı. Erzurum Atatürk ve Konya Selçuk Üniversiteleri Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde öğretim üyesi olarak ders verdi. 1996'da doçent, 2006'da profesör unvanını aldı. Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi'nde öğretim üyeliği görevinde bulundu. 21. ve 23. dönem Muğla milletvekilidir. İyi düzeyde İngilizce ve Rusça bilen Ergun, evli ve iki çocuk babasıdır.²⁶

Çalışmanın Amacı

Çalışma iki ciltlik bir eser olup, amacı birinci cildin incelenmesinde (yukarıda) vurgulanmıştır.

Çalışmanın Kapsamı

Çalışmada birinci ciltte genel tanım ve tasnifleri yapılan efsanelerin metinleri ve bibliyografya bulunmaktadır.

Çalışmanın Yöntemi

Çalışmanın ikinci cildi olan bu eserde, birinci ciltte genel olarak tarif edilen ve motifleri tespit edilip tip kataloğu verilen efsanelerin metinleri bulunmaktadır. Türkiye başta olmak üzere yirmi beş Türk milletine ait efsaneler ayrı başlıklar altında esere eklenmiştir.

Eserin sonunda ise “Sonuç” ve “Bibliyografya” bölümleri verilmiştir.

İçindekiler

Ön Söz s. V, **Metinler** s. 361, I. Türkiye s. 361, II. Azerbaycan s. 383, III. Türkmen s. 487, IV. Özbek s. 521, V. Kırgız s. 569, VI. Kazak s. 611, VII. Kazan (İdil-Ural) s. 649, VIII. Başkurt (İdil-Ural), IX. Yakut s. 705, X. Altay s. 711, XI. Hakas s. 733, XII. Tuva s. 751, XIII. Karakalpak s. 761, XIV. Çuvaş s. 769, XV. Karaçay s. 773,

²⁶ http://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/milletvekillerimiz_sd.bilgi?p_donem=23&p_sicil=5840. (22.04.2013).

XVI. Gagauz s. 781, XVII. Uygur s. 795, XVIII. Kırım s. 813, XIX. Dolgan s. 835, XX. Kumuk s. 843, XXI. Tofa s. 857, XXII. Şor s. 861, XXIII. Teleüt s. 867, XXIV. Telengit s. 871, XXV. Baraba s. 875, **Sonuç** s. 881, **Bibliyografya** s. 883

Ön Söz / Giriş/ Sonuç

Eserde “Ön Söz” ve “Giriş” bölümleri bulunmamaktadır. Bu bölümler birinci ciltte verilmiştir.

“Sonuç” bölümünde ise genel olarak efsanelerin önemi üzerinde durulmuş, sosyal hayatta da önemli rollerinin olduğu vurgulanmıştır. Hatta dini inanç ve kültürel davranışların hemen hepsinde efsanelerin rolünün olduğunu da sözlerine eklemiştir.

Yazar, karşılaştırma ve tespitlerin kendilerine Türk Dünyası efsanelerinde ciddi benzerliklerin olduğunu açık bir şekilde gösterdiğini belirtmiştir. Bu bağlamda sonuç cümlesini şu sözleri ile bitirmiştir: “Sonuç olarak diyebiliriz ki, şekil değiştirme motifi ile ilgili efsaneler, Türk boyları arasında büyük bir benzerlik göstermektedir. Bu, Türk kültür birliği açısından oldukça önemli bir sonuçtur.”

Değerlendirme

İki ciltlik çalışmanın ikinci cildi olan bu eser, efsane metinlerinden müteşekkil bir eserdir. Yazar, taş kesilme motiflerini metinler üzerinden incelemiş ve tespit etmiştir. Ancak kendisi ayrı bir katalog oluşturmamış, Saim Sakaoglu’nun “taş kesilme” motifi ile ilgili kataloğu esas almıştır.

Türk boyları arasından derlediği efsanelerin yanında matbu metinlerden de istifade eden yazar, bu efsane metinlerinin Türkiye Türkçesi’ne aktarılmış şekillerini eserine almıştır. Efsane metinlerini aktarırken yazarın bilimsel bir metot izleme yerine serbest bir yol izlediğini yazar kendisi beyan etmektedir.

Yazar, şekil değiştirme motifini salt bir aktarım yapmaktan ziyade Türk dünyasının çeşitli coğrafyalarından getirdiği örneklerle şekil değiştirme hakkında verdiği bilgileri pekiştirmiştir.

Anahtar Kelimeler: Halk Bilimi, Halk Edebiyatı, Sözlü Kültür, Efsane, Türk Dünyası, Şekil Değiştirme, Motif.

ERŞAHİN, İbrahim,

Gizemli Efsaneler Kitabı, Birinci bs., İstanbul, Carpe Diem Yayınları, 2010, 193 s. res., 11,5 x 21 cm.

Eserde “Kaynakça” bulunmaktadır.

ISBN: 978 – 975 – 6107 – 74 – 4

Yazar Hakkında Bilgi

1963 yılında Sivas'ta doğdu. İlk ve orta öğrenimimi memleketinde, lisans öğrenimimi Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi'nde (1986), Yüksek lisansını Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde (1996) tamamladı. 1993 yılından beri Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi'nde Halk Kültürü ve Edebiyatı alanında öğretim görevlisidir. Yazarlar Birliği üyesi olan İbrahim Erşahin, evli ve üç çocuk babasıdır.²⁷

Çalışmanın Amacı

Efsanelerin, derin kültürümüzün bir ürünü olduğunu söyleyen yazar, çalışmasında bu kültürün tadını bilen, kıymetini bilen okurlara efsaneleri biraz daha yakınlaştırmayı amaçladığı ve bu durumu çalışmanın sosyal amacı olarak belirlediğini söyleyebiliriz.

Çalışmanın Kapsamı

Çalışmada Anadolu'da anlatılan efsanelere yer verilmiştir. Bu bağlamda eser, yurdun çeşitli yörelerinde anlatılan efsaneleri kapsamaktadır.

²⁷ İbrahim Erşahin, **Gizemli Efsaneler Kitabı**, İstanbul, Carpe Diem Yayınları, 2010, Kapak Sayfası.

Çalışmanın Yöntemi

Yazar gerek kendi derlediği gerekse değişik kaynaklardan elde ettiği efsaneleri kendi üslubuna göre tekrar yazarak eserini oluşturmuştur.

İçindekiler

Ön Söz s. 7, Peri Kızı Efsanesi s. 9, Amanos Efsanesi s. 12, Yılan Efsanesi s. 16, Hacettepe Efsanesi s. 19, Aynalı Mağara Efsanesi s. 22, Karakurt Efsanesi s. 25, Darüşşifa Efsanesi s. 28, Ağlayan Kaya Efsanesi s. 31, Ardıçlar Efsanesi s. 34, İbrahim Çavuş Efsanesi s. 37, Besmele Efsanesi s. 41, Beşik Dağı Efsanesi s. 43, Güvercin Efsanesi s. 47, Cavur Kırığı Efsanesi s. 50, Ayı Adam Efsanesi s. 52, Çirkin Kız Efsanesi s. 54, Çoban Çeşmesi Efsanesi s. 57, Akdağ Efsanesi s. 59, Pilav Efsanesi s. 62, Taş Sandık Efsanesi s. 65, Demirci Efsanesi s. 68, Fare Efsanesi s. 70, Müjde Efsanesi s. 72, Üç Adam Efsanesi s. 76, Karakoyun Efsanesi s. 79, Testi Efsanesi s. 83, Kavuk Efsanesi s. 86, Çam Fıstığı Efsanesi s. 88, Kız Kalesi Efsanesi s. 90, Dikmetaş Efsanesi s. 93, Çöplü Efsanesi s. 96, Yaralı Kuş Efsanesi s. 98, Külhancı Baba Efsanesi s. 100, Lokman Hekim Efsanesi s. 103, İki Gencin Efsanesi s. 107, Maymun Efsanesi s. 111, Munzur Efsanesi s. 113, Serçoban Efsanesi s. 117, Kurbağalar Efsanesi s. 120, İki Kuş Efsanesi s. 123, Söylemez Baba Efsanesi s. 126, Süt Çeşmesi Efsanesi s. 130, Bakraç Efsanesi s. 132, Şahmeran Efsanesi s. 135, Kaplumbağa Efsanesi s. 139, Taş Bebek Efsanesi s. 142, Testi Efsanesi s. 145, Yusufçuk Efsanesi s. 148, Ulu Burnu Efsanesi s. 150, Üzüm Efsanesi s. 153, Yağmurcu Efsanesi s. 155, Köstebek Efsanesi s. 158, Yarasa Efsanesi s. 160, Cin Gelin Efsanesi s. 164, Ölüm Meleği Efsanesi s. 166, Anzer Efsanesi s. 168, Fetahmet Baba Efsanesi s. 171, Düzgün Baba Efsanesi s. 174, Burdur Efsanesi s. 177, Cemal Abdal Efsanesi s. 179, Zembilci Efsanesi s. 181, Ölen Adam Efsanesi s. 183, Şubat Cini Efsanesi s. 186, Şeytan Efsanesi s. 189, Misafir Efsanesi s. 190, Kaynaklar s. 192.

Sunuş / Ön Söz / Giriş / Sonuç

Eserde “Sunuş”, “Giriş” ve “Sonuç” bölümleri bulunmamaktadır. “Ön Söz” de ise yazar, efsanelerin anonim ürünler olduğunu ve milletin ortak malı olduğunu

vurgulamaktadır. Bazı efsane tanımlarına değinen yazar, “o ayağını bir gerçeğe bastığı ve hayatın içinden çıktığı için bir o kadar yakındır insana” sözleriyle bu tanımlardan birini izah etmektedir.

Değerlendirme

Yazar eserinde herhangi bir yöreye ait olmadan genel olarak Anadolu sahasından elde ettiği, derlediği efsaneleri herhangi bir bölüm ya da kısım ayrımı yapmaksızın belli bir tasnife tabi tutmadan eserinde işlemiştir. Eserde toplam altmışaltı (66) adet efsane bulunmaktadır. Yazar efsaneleri bilimsel bir tahlile bağlı olarak incelemek yerine doğrudan okuyucuya aktarmayı tercih etmiştir. Bu nedenle herhangi bir bilimsel inceleme metodu kullanılmamıştır.

Anahtar Kelimeler: Halk Bilimi, Halk Edebiyatı, Sözlü Kültür, Efsane, Gizem, Gizemli Efsane.

GEDİKOĞLU, Haydar,

Trabzon Efsaneleri ve Halk Hikâyeleri, Birinci bs. , Trabzon, Trabzon Valiliği İl Kültür Müdürlüğü Yayınları, 1998, 132 s., res., 17 x 23 cm.

Eserde “Kaynakça” bulunmamaktadır.

ISBN: 975 – 585 – 022 – 8

Yazar Hakkında Bilgi

Yazar hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Çalışmanın Amacı

Anadolu’nun başka yörelerinin sahip olduğu kadar Trabzon’un da çok zengin kültür değerlerine sahip olduğunu vurgulayan yazar, bu konuda derinlemesine yapılan çalışmaların oldukça az ve yetersiz olduğunu söylemektedir.

Kültürel anlamda önemli olan bu zenginliğin unutulmaması ve gün yüzüne çıkarılması eserin sosyal amacıdır.

Çalışmanın Kapsamı

Çalışma Trabzon ve yöresinden derlenen efsaneleri ve halk hikâyelerini kapsamaktadır.

Çalışmanın Yöntemi

Çalışmada yer alan efsaneler ve halk hikâyeleri derleme yöntemiyle bir araya getirilmiştir. Herhangi bir bilimsel yaklaşım söz konusu değildir. Eserde yer alan efsaneler de belli bir tasnif metodu uygulanmadan esere alınmıştır.

İçindekiler

Sunuş s. 7, **Giriş** s. 9, Hızır s. 13, Köse Dayı s. 16, Kurebi s. 20, Sarı Kız s. 23, Aliler s. 27, Gurbet Arkadaşları s. 30, Akıllı Çocuk s. 34, Ayşecik s. 38, Çokbilir Vezir s. 41, Sultan Gelin s. 45, Paça s. 48, Talih Kuşu s. 51, Keloğlan s. 55, Dilberşah s. 59, Samur Kız s. 61, Hoşoğlan s. 64, Çukurdaki Adam s. 68, Uğurlu s. 71, Kömürcü s. 76, Kiralık Katil s. 79, Eşkîya s. 83, Kara İmam s. 86, Sargana Destanı s. 90, Muhacirlik Destanı s. 94, Şişmanoğlu Destanı s. 100, İhtimena – Kalanima s. 104, Mağaradaki Altınlar s. 106, Sumela Manastırı s. 106, Ejder s. 110, Cimcime Sultan s. 112, Cazı s. 114, Ejderha Gölü s. 117, Navur Gelin s. 119, Ancomah s. 121, Ancomah Hazinesi s. 122, Sanal Yaratıklar s. 127, *Yaban Adam* s. 127, *Kara koncoloz* s. 127, *Davara* s. 127, Taş Kesilenler s. 130, *Ebeler Kayası* s. 130, *Gelin Kayası* s. 130, *Hayırsız Gelin* s. 130, *Gelin Taşı* s. 130, *Mart Ayı Dert Ayı* s. 132, *Anaso* s. 132

Sunuş / Giriş

Çalışmanın “Sunuş” yazısını Trabzon Valisi İsmet Gürbüz Civelek yazmıştır. Yazısında Cumhuriyet’in kuruluşunun 75. Yılı dolayısıyla bu günleri bize miras bırakanların bıraktıklarına sahip çıkmanın önemine değinmiştir. Bu doğrultuda kültürel projelere verdikleri desteğin kesintisiz devam edeceğini söylemiştir. Bu

çalışmanın Atatürk'ün Cumhuriyetimizi emanet ettiği gelecek kuşaklara birer aydınlık kaynağı olarak sunulabileceğini vurgulamıştır.

“Giriş” yazısında yazar, kendi yöresi olan Trabzon’a ait halk kültürü ürünlerinin özelliklerine değinmiş, bu ürünlerin her türlü değişime, dönüşüme ve etkileşime açık olduğunu vurgulamıştır.

Masallar ve masallarda bulunan tekerlemeler üzerine düşüncelerini ifade eden yazar, masalların en önemli özelliği olan bu tekerlemelere çalışmasında biraz kısarak yer verdiğini söylemektedir. Bu şekilde daha fazla esere yer açabileceğini vurgulamıştır.

Gençlik yıllarından beri sürdürdüğü yerel kültür araştırmalarından derlenen bu küçük eserin bundan sonraki çalışmalara ışık tutan ilk çalışma olması temennisiyle sözlerine son vermektedir.

Değerlendirme

Eserin başlığına baktığımızda efsanelerin ve halk hikâyelerinin ayrı bir tasnife tabi tutularak esere eklendiği izlenimine kapılsak da bunun böyle olmadığını görüyoruz. Efsaneler, halk hikâyeleri iç içe girmiş bir şekilde hiçbir tasnife tabi tutulmadan esere alınmıştır. Hatta efsane olmayan bazı metinlerin efsane gibi esere alındığını görmekteyiz. Bu da bize yazarın efsane konusunu çok iyi bilmediğini göstermektedir. Hatta destan parçaları da (Sargana Destanı s. 90, Muhacirlik Destanı s. 94, Şişmanoğlu Destanı s. 100) esere alınarak eserin bütünlüğüne ve içeriğine gölge düşürülmüştür.

Eserin “Giriş” bölümünde masallardan bahseden yazar, efsane ve halk hikâyelerine değinmemiştir. Burada “...kalıplaşmış sözlerden oluşan ve herkesçe bilinen bu tekerlemeler, okuyucularımıza daha çok örnek sunmak amacıyla bu çalışmada en aza indirilmiştir” sözü bizi derleme konusunda yazarın bilimsel bir yaklaşım sergilemediğini göstermektedir. Çünkü derlemeci derlemeye müdahale edemez, kısaltamaz, ya da değiştiremez. Ayrıca eserin başlığında masallarla ilgili bir bilgi bulunmazken içerikte masallara değinilmesi ve örnek metinler verilmesi çalışmayı bilimsellikten uzaklaştırmıştır.

Sonuç olarak yazarın “masal”, “efsane”, “halk hikâyesi”, “destan” ayrımını yapamadığını / yapmadığını görmekteyiz. Dolayısıyla eseri bilimsellikten uzak, amatör bir eser olarak değerlendirmekteyiz.

Anahtar Kelimeler: Halk Bilimi, Halk Edebiyatı, Sözlü Kültür, Efsane, Trabzon.

GÖRKEM, İsmail,

Elâzığ Efsaneleri (İnceleme – Metinler), Birinci bs., Elazığ, Manas Yayınları, 2006, [5 y] + 289 s., hrt., 13 x 18 cm.

Eserde “Kaynakça” ve “Bibliyografya” bulunmaktadır. Aynı zamanda efsane derleme fişinin olduğu bir bölüm de kitabın sonuna eklenmiştir. Bu bölümün sonunda da “Bildiriler ve Makaleler” mevcuttur.

ISBN: 975 – 6089 – 04 – 0

Yazar Hakkında Bilgi

1953 yılında Mustafabeyli (Ceyhan – Adana) Kasabası’nda doğdu. İlkokulu doğduğu beldede, ortaokul ve lise öğrenimini ise Ceyhan Lisesi’nde tamamladı. Karadeniz Teknik Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Bölümü’nden mezun oldu (1972). Türk halk bilimi/halk edebiyatı alanında Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü’nde Yüksek Lisans (1987) ve Doktora yaptı (1990). Daha sonra, aynı ana bilim dalında Doçent (1997) ve Profesör (2002) oldu. 1999 yılından beri Erciyes Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü’nde öğretim üyesi olarak çalışmaktadır.²⁸

²⁸ İsmail Görkem, **Elâzığ Efsaneleri (İnceleme – Metinler)**, Elazığ, Manas Yayınları, 2006, Kapak Sayfası.

Çalışmanın Amacı

Yazar “kitapta Elazığ il sınırları dâhilinde halen anlatılmakta olan efsaneleri, derleme metotlarına uygun bir şekilde sözlü kaynaklardan derlemeyi ve derlediğimiz metinler üzerinde de, ilmi bir tarzda araştırmalar yapmayı gaye edindik” diyerek hem sosyal hem de bilimsel amacını belirtmiştir.

Çalışmanın Kapsamı

Eser, Elazığ il sınırları dâhilinde günümüzde de anlatılmakta olan efsaneleri kapsamaktadır.

Çalışmanın Yöntemi

Çalışma derleme yöntemiyle oluşturulmuş olup aynı zamanda bilimsel olarak derleme metotlarına uygun elde edilmiş metinler üzerinde ilmi bir tarzda incelenmek suretiyle kitap haline getirilmiştir. Efsaneler gelişigüzel değil, belli kategorilere göre tasnif edilerek esere konulmuştur.

İçindekiler

Ön Söz –I s.1, **Ön Söz – II** s. 5, **Giriş** s. 15, **I. Elâzığ İline Ait Genel Bilgiler A. Coğrafi Konumu** s. 15, **B. Türk Tarihi ve Kültür Tarihi Bakımından Önemi** 1. Türk Tarihi Açısından Önemi s. 16, 2. Kültür Tarihi Açısından Önemi s. 17, **C. Folklor, Halk Edebiyatı ve Etnografyaya Ait Yayınlar** s. 17, **II. Elâzığ Efsanelerinin Derlenmesi ve Yazıya Geçirilmesi A. Efsane Derleme Şekli** s. 19, 1. Derleme Öncesi Mektupla Müracaat s. 19, 2. Bizzat Gidilerek Teyple Tespit s. 21, a. Gidilen Yerler s. 22, b. Malzeme Veren Kaynak Şahıslar s. 22, **B. Metinlerin Yazıya Geçirilmesi** s. 23, **Birinci Bölüm I. Genel Olarak Efsane A. Kavram Özellikleri** s. 25, 1. Sözlüklerdeki Tarifler s. 26, 2. Ansiklopedilerdeki Tarifler s. 26, 3. Türk Araştırmacıların Tarifleri s. 27, **B. Efsanenin Anlatmaya Dayanan Diğer Türlerle Münasebeti** s. 30, 1. Efsane – Mit Münasebeti s. 30, 2. Efsane – Masal Münasebeti s. 30, 3. Efsane – Destan Münasebeti s. 31, **II. Türkiye’de Efsane Üzerinde Yapılan Çalışmalar A. Kitaplar** s. 32, 1. İlmî Çalışmalar s. 32, 2. Metin Neşirleri s. 38, a. Belli Bir Bölgeye Yer Veren Çalışmalar s. 38, b. Geniş Bir Coğrafi

Sahaya Yer Veren Çalışmalar s. 39, **B. Makaleler** s. 41, 1. İlmî Makaleler s. 41, 2. Metin Yayınlayan Araştırmacılar s. 49, 3. Efsane Metnine Yer Veren Dergiler s. 49, **III. Elâzığ Efsaneleri Üzerinde Çalışmalar A. Kitaplar** s. 50, **B. Mezuniyet Tezleri** s. 52, **İkinci Bölüm I. Efsane Tasnifleri ve İncelemede Takip Edilen Yol A. Efsane Tasnifleri** s. 57, **B. İncelemede Takip Edilen Yol** s. 61, **II. Metinlerin İncelenmesi** s. 61, **I. Dinî Efsaneler** s. 61, **A. Evliya Menkabeleri** s. 62, **B. Kutsal Kabirlerle İlgili Efsaneler** s. 84, **C. Mecnunlarla İlgili Efsaneler** s. 88, **D. Hızır – İlyas vd. İle İlgili Efsaneler** s. 92, **II. Al Karısı, Kapos (Kepoz) ve Cinlerle İlgili Efsaneler** s. 96, **III. Taş Kesilme Efsaneleri** s. 99, **IV. Hayvan Efsaneleri** s. 103, **A. Şekil Değişikliği İle İlgili Efsaneler** s. 103, **B. Açıklayıcı Efsaneler** s. 108, **V. Yer Adlarıyla İlgili Efsaneler** s. 112, **A. Meskûn Yerlerle İlgili Efsaneler** s. 113, **B. Yeryüzü Şekilleriyle İlgili Efsaneler** s. 116, **C. Diğerleri** s. 124, **Üçüncü Bölüm Elâzığ Efsanelerinin Motif Yapısı** s. 127, **Netice** s. 138, **Elâzığ Efsaneleri (Metinler) I. Dinî Efsaneler** s. 143, **A. Evliya Menkabeleri** s. 143, 1. Abdülvahab Gazi s. 143, 2. Cemâl Abdal s. 143, 3. Evliya Baba – I s. 145, 4. Hasan Baba s. 146, 5. Şeyh Ahmet Pekevî s. 147, 6. Şarik – Şivan s. 149, 7. Septi Hz. – I s. 149, 8. Septi Hz. – II s. 150, 9. Molla Kasım – I s. 150, 10. Molla Kasım – II s. 152, 11. Miyadınlı Mehmet Baba s. 152, 12. Şeyh Hasan Efendi s. 153, 13. Şeyh Ali Efendi – I s. 154, 14. Şeyh Ali Efendi – II s. 155, 15. Şeyh Ali Efendi – III s. 155, 16. İmam Efendi s. 156, 17. Asker Ahmet Baba s. 156, 18. Beyzade Hoca s. 157, 19. Hamza Baba – I s. 158, 20. Hamza Baba – II s. 158, 21. Mehmet Baba s. 159, 22. Hacı Abdullah Efendi s. 159, **B. Kutsal Kabirlerle İlgili Efsaneler** s. 160, 23. Sefkâr Baba s. 160, 24. Topçu Baba s. 161, 25. Evliya Baba – II s. 161, 26. Şeyh Alâeddin Efendi – I s. 162, 27. Şeyh Alâeddin Efendi – II s. 163, 28. Şeyh Ali Efendi s. 163, **C. Mecnunlarla İlgili Efsaneler** s. 164, 29. Deli Mehmet s. 164, 30. Deli Mustafa –I s. 165, 31. Deli Mustafa – II s. 165, 32. Deli Mustafa – III s. 166, 33. Deli Mustafa –IV s. 166, 34. Deli Hakkı – I s. 166, 35. Deli Hakkı – II s. 167, 36. Deli Cevdet – I s. 167, 37. Deli Cevdet – II s. 168, 38. Deli Cevdet – III s. 168, 39. Deli Mehmet – I s. 168, 40. Deli Mehmet – II s. 169, **D. Hızır – İlyas vd. İle İlgili Efsaneler** s. 169, 41. Hızır – İlyas ve İskender s. 169, 42. Hızır (A.S.) – I s. 171, 43. Hızır (A.S.) –II s. 172, **II. Al Karısı, Kapos (Kepoz) ve Cinlerle İlgili Efsaneler** s. 173, 44. Al Karısı – I s. 173, 45. Al Karısı – II s. 174, 46. Kapos – I s. 174, 47. Kepoz – II s. 174, 48. Cinler s.

175, **III- Taş Kesilme Efsaneleri** s. 176, 49. Ejderha Taşı – I s. 176, 50. Ejderha Taşı – II s. 176, 51. Kırmızı Gelin Dağı s. 177, 52. Kara Mağara Köprüsü s. 177, 53. Hazine s. 178, **IV. Hayvan Efsaneleri A. Şekil Değişikliğiyle İlgili Efsaneler** s. 178, 54. Pepuk Kuşu s. 178, 55. Keko Kuşu s. 179, 56. Ayı s. 179, 57. Köstebek s. 180, 58. Dağ Keçisi ve Avcı s. 180, **B. Açıklayıcı Efsaneler** s. 181, 59. Baykuş Karga ve Serçe s. 181, 60. Keklik s. 182, 61. Moz s. 182, **V. Yeradlarıyla İlgili Efsaneler A. Meskûn Yerlerle İlgili Efsaneler** s. 183, 62. Taşça Yokuşu s. 183, 63. Şefkat s. 183, 64. Kurtdere s. 184, 65. Obuz s. 184, 66. Arındık s. 185, 67. Baskil s. 185, 68. Ağın s. 185, 69. Süt Kalesi s. 186, **B. Yeryüzü Şekilleriyle İlgili Efsaneler** 70. Dua Dağı s. 186, 71. Hazar Dağı s. 186, 72. Çile Dağı s. 187, 73. Kara Göbek Dağı s. 187, 74. Karınca Kayası s. 187, 75. Buzluk – I s. 188, 76. Buzluk – II s. 188, 77. Deve Gölü s. 189, 78. Gölcük – I s. 189, 79. Gölcük – II s. 190, **C. Diğerleri** 80. Lânet Taşı s. 190, **Ekler I. Kaynak Şahıslar** s. 192, **II. Sözlük** s. 199, **III. A. Efsane Derleme Fişi** s. 202, **III. B. Elâzığ İl Haritası** s. 205, **IV. Bildiriler ve Makaleler** s. 206, 1. Hazar Gölü (Elazığ-Sivrice) Üzerine Anlatılan Efsaneler (İsmail GÖRKEM) s. 207, 2. Abdülvehhab Gazi'ye Ait İnanış ve Gelenekler (İsmail GÖRKEM) s. 223, 3. Hasan Dağı ve Ali Dağı Efsanesinin Kaynakları ve Varyantlarının Değerlendirilmesi (İsmail Görkem) s. 231, 4. Efsanenin Yapısı ve Fonksiyonu (Juha Pentikainen / Çev. İsmail Görkem) s. 239, 5. Ali Rıza Önder-Yaşayan Anadolu Efsaneleri (Pertev Naili Boratav / Çev. Bekir Üstündağ-Yay. Haz. İsmail Görkem) s. 259, **Bibliyografya** s. 271

Ön Söz - I / Ön Söz – II / GİRİŞ

“Ön Söz-1” de yazar, efsanelerin Anonim Halk Edebiyatı’nın bir türü olduğunu ve bunda da en önemli unsurun inandırıcılık olduğunu vurgulamaktadır. Ülkemizde efsanelerle ilgili çalışmaların yakın zamana dayandığını ve çok az olduğunu da belirten yazar, bu çalışmaların Avrupa’da daha eskilere dayandığını söylemektedir. Daha sonra bu bölümde eserin içeriğine ve bölümlerine ilişkin açıklamalarda bulunmaktadır.

“Ön Söz-II” de ise bu kitabın yazarın Prof. Dr. Ali Berat Alptekin Bey’in danışmanlığında hazırlanmış bir yüksek lisans tezi olduğunu belirtmektedir. Tezi

kitap haline getirmek için efsaneleri tekrar gözden geçirmek ve düzenlemek lüzumunu duyduğunu da sözlerine ekleyen yazar, tezinde uyguladığı tasnif ve şekil özelliklerinde fazla değişiklik yapmadığını ve bunun nedenlerini, yaşamış olduğu bazı problemleri de bu kısımda anlatmaktadır. Enstitü 'ye tezi ile ilgili yazmış olduğu bazı dilekçeleri ve yazışmaları da bu bölüme eklemiştir.

“Giriş” kısmında ise yazar, Elazığ ilinin genel özellikleri hakkında bilgiler verdikten sonra efsane metnlerinin derlenmesi ve yazıya geçirilmesi hususlarında açıklama yapmıştır. Derleme şeklini de belirten yazar, bu aşamaları;

1. Derleme Öncesi Mektupla Müracaat
2. Bizzat Gidilerek Teyple Tespit

Şeklinde ayrıntılı olarak izah etmektedir.

Değerlendirme

Yazar eserdeki efsaneleri derleme yöntemiyle toplayıp bilimsel yollarla incelemek suretiyle eserine almıştır. Derlediği efsaneleri fişleyerek şekillendiren ve gruplayan yazar bu formatı da bizimle paylaşmaktadır. Bu fişleri dolduracak şahıslardan özellikle istenen, yöresel konuşma tarzları, kelimeleri ve şivelerini aynen muhafaza ederek fişi doldurmalarıdır. Birçok kitapta görmediğimiz bu hassasiyet oldukça önemlidir. Çoğu kitapta derlemeler yazar tarafından yeniden yazılmak suretiyle orijinalliği bozularak başka bir eser suretine dönüştürülmüştür. Hâlbuki derlemenin aslına sadık kalmak çok önemlidir. Aksi halde derlenen efsane yeni bir ürün olarak değişik bir tarzda ve kıvamda karşımıza çıkmaktadır.

Çalışmaya dâhil edilen metinler de gelişigüzel değil, ayıklanarak, kendi aralarında bir tasnife tabi tutularak esere alınmıştır. Metin incelemesinde de S.Thompson'un **Motif-Index** adlı eserindeki sıraya bağlı kalınarak yaklaşık 80 metinde yer alan motifler tespit edilmiştir.

Ayrıca eserin sonunda kaynak şahıslar hakkında bilgi verilmiş ve yöresel kelimelerin sözlük anlamlarının da bulunduğu bir bölüm oluşturulmuştur. Efsanelerin geçtiği yöreleri göstermek amacıyla eklenen Elazığ il haritası da efsaneleri anlamak

Anahtar Kelimeler: Halk Bilimi, Halk Edebiyatı, Sözlü Kültür, Efsane, Elazığ, Elazığ Efsaneleri, Thompson, Motif-İndex.

Çalışmanın Amacı

Çalışmanın genel amacı, “Ortaçağ efsanelerini tanıtmak” ve kalıcı bir eser ortaya koymak, aynı zamanda “efsaneleri bir araya toplayıp özetleyerek kolaylıkla anlaşılmasını sağlamak”[tır]. Yazar kitabın arka kapak kısmında amacını bu şekilde özetlemektedir.

Çalışmanın Kapsamı

Çalışma, Orta Çağ’da farklı coğrafyalarda teşekkül etmiş “Şarlman, Merlin, Büyük İskender, Kutsal Kâse, Yuvarlak Masa Şövalyeleri” gibi on yedi adet efsaneden oluşmaktadır.

Çalışmanın Yöntemi

Çalışma on yedi bölümden oluşmaktadır. Bu on yedi bölümde on yedi adet efsane incelenmiştir. Efsanenin geçtiği yer, efsane ile ilgili manzum anlatılar gibi efsanelerle ilgili farklı bilgiler de yine bu bölümlerde okuyucu ile paylaşılmıştır.

On sekizinci bölüm ise efsanelerden bağımsız, “Romans Edebiyatı Üzerine Genel İnceleme” başlığı altında edebi tanımlamaların yapıldığı ve görüşlerin dile getirildiği bir bölümdür.

Yazar eserin sonunda “Kaynakça” hakkında bilgi vermemektedir. Ancak efsanelerin bulunduğu sayfa altlarına dipnotlar düşerek gerekli bilgileri ve kaynakları belirtmektedir.

İçindekiler

Ön Söz s. 11, I. Beowulf s. 13, II. Gudrun s. 29, III. Tilki Reynard s. 45, IV. Nibelunglar Destanı s. 65, V. Langobard Mitler Divanı s. 103, VI. Yürüyüşler s. 119, VII. Dietrich von Bern s. 131, VIII. Şarlman ve Şövalyeleri s. 153, IX. Aymon’un Oğulları s. 179, X. Bordeauxlu Huon s. 191, XI. Titurel ve Kutsal Kâse s. 213, XII. Merlin s. 239, XIII. Yuvarlak Masa s. 251, XIV. Tristan ve İsolde s. 275, XV. Frithiof’un Hikâyesi s. 289, XVI. Regnar Lodbrok s. 315, XVII. El Cid s. 329, XVIII. Romans Edebiyatı Üzerine Genel İnceleme s. 351

Sunuş / Ön Söz / Giriş / Sonuç

Eserde “Sunuş” bölümü bulunmamaktadır. “Ön Söz” yazısında çalışmanın amacından bahseden yazar, (bizim yukarıda zikrettiğimiz eserini oluşturmaktaki amacını söylemiştir) bu efsanelerin anlatıldıkları dönemin geleneklerini, zamanın değer yargılarını ve karakterini yansıttığını vurgulamaktadır.

Efsanelerin “edebi bir maden” olduğunu vurgulayan yazar, bu madeni taşları üst üste koyarak bilinçli veya bilinçsiz bir mabet oluşturulduğunu söylemektedir.

Matbaa ve yazının icadından önce sözlü kültürde dilden dile anlatılarak yaşayan bu efsaneleri yazıya geçirmek suretiyle kalıcı hale getirmenin önemine değinen yazar, bu çalışmanın bir özet ve dağınık parçaları bir araya getirmekten ibaret olduğu üzerinde durmuş, çalışmasının referans alınacak bir eser olması ümidiyle yazısına son vermiştir.

Eserde “Giriş” ve “Sonuç” bölümleri bulunmamaktadır.

Değerlendirme

Öncelikle eserin çeviri bir eser olmasının bazı hataları da beraberinde getirdiğine değinerek söze başlamak istiyoruz. Eserin çoğu yerinde efsane yerine “masal”, “destan” gibi terimlerin kullanıldığına çok sık rastlamaktayız. Bu durumun çeviriden kaynaklandığı kanaati hâkimdir.

Eserde efsanelerin dışında hikâye parçaları (Frithiof’un Hikâyesi s. 289) ve destan parçaları (IV. Nibelunglar Destanı s. 65) da bulunmaktadır. Bu nedenle kapsam olarak bir bütünlük sağlanamazken, herhangi bir tasnif de söz konusu değildir. Bölümler oluşturulmuş olsa da bu bölümler diğer bölümlerden tamamen bağımsız değildir. Bu nedenle yazarın kendince tasnifi sağlıklı bir tasnif olmamıştır.

Anahtar Kelimeler: Halk Bilimi, Halk Edebiyatı, Sözlü Kültür, Efsane, Ortaçağ.

GÜLENSOY, Hatice,

Tunceli’de Elti Hatun Efsanesi, İkinci bs., İstanbul, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1997, 28 s., res., 23 x 16 cm.

Eserde “Kaynakça” bulunmamaktadır.

ISBN: 975 – 11 – 0655 – 9

Yazar Hakkında Bilgi

1944 yılında dünyaya geldi. Erciyes Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesini 2006 yılında 62 yaşında bitirdi. Prof. Dr. Tuncer Gülensoy ile evliliğinden dolayı ara verdiği için okulunu geç yaşta bitirdi. İki çocuk ve iki torun sahibi yazar, halk bilimi ve şiir meraklısıdır. Yazar, aynı zamanda “İhsan Hınçer Türk Folkloruna Hizmet” ödülü kazanmış ressam, şair ve yazardır. Çeşitli kişisel sergiler açmış birçok Anadolu efsanesini derleyip resimlemiştir.³⁰

Çalışmanın Amacı

Kendisi aynı zamanda ressam olan yazar, Tunceli’de ilgi duyduğu efsaneyi derlemek ve bizzat kendi çizgileriyle resimlemek amacıyla eserini oluşturmuştur.

Çalışmanın Kapsamı

Çalışma Tunceli’de dilden dile anlatılan “Elti Hatun Efsanesi”nden müteşekkildir.

Çalışmanın Yöntemi

Çalışma, derleme yöntemi ile oluşturulmuş olsa da bu konuda herhangi bir bilgi ya da kaynak kişiler ile alakalı malumat verilmemiştir. Çalışmada yer alan resimler bizzat yazarın kendi çizimidir. Yazar efsaneye göre çizimler oluşturarak bir bakıma anlatılanları resmetmeye çalışmıştır.

³⁰ Hatice Gülensoy, **Tunceli’de Elti Hatun Efsanesi**, İstanbul, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1997, Kapak Sayfası.

Eserde sadece bir tane efsane bulunmaktadır.

İçindekiler

Eserde “İçindekiler” bölümü bulunmamaktadır

Ön Söz / Giriş / Sonuç

Eserde “Ön Söz, Giriş ve Sonuç” bölümleri bulunmamaktadır.

Değerlendirme

Yazarın efsanelere ilgili olduğu eserinden ve hayatından anlaşılmaktadır. Ancak efsanelere karşı duyduğu ilgi resme karşı ilgisinin biraz gölgesinde kalıyor diyebiliriz. Bu nedenle efsaneyi derledikten sonra efsaneleri bilimsel olarak incelemeye değil, olayları resmetmeye odaklanmış ve efsanede geçen olayları kendi tarzıyla resmetmiştir.

Eserde bir (1) adet efsaneden başka bir açıklama ya da bilgi bulunmadığından “İçindekiler” kısmına da ihtiyaç duyulmamış olsa gerektir ki esere konulmamıştır. Kaynak kişi ya da künye mevcut değildir.

Efsaneyi ne şekilde elde ettiğini bilmemekle beraber, kendi duyduğu, dinlediği ya da derlediği bir efsane olduğunu düşünüyoruz.

Eser yazarın ilgi duyduğu sahalara olan halk bilimi ve resim alanında çalışmalarını birleştirdiği amatör bir eserdir.

Anahtar Kelimeler: Halk Bilimi, Halk Edebiyatı, Sözlü Kültür, Efsane, Elti Hatun, Tunceli.

GÜLENSOY, Hatice,

Tunceli’de Buyur Baba Efsanesi, Birinci bs., İstanbul, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1996, 40 s., res., 23 x 16 cm.

Eserde “Kaynakça” bulunmamaktadır.

ISBN: 975 – 11 – 0654 – 0

Yazar Hakkında Bilgi

1944 yılında dünyaya geldi. Erciyes Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi’ni 2006 yılında 62 yaşında bitirdi. Prof. Dr. Tuncer Gülensoy ile evliliğinden dolayı ara verdiği için okulunu geç yaşta bitirdi. İki çocuk ve iki torun sahibi yazar, halk bilimi ve şiir meraklısıdır. Yazar, aynı zamanda “İhsan Hınçer Türk Folkloruna Hizmet” ödülü kazanmış ressam, şair ve yazardır. Çeşitli kişisel sergiler açmış birçok Anadolu efsanesini derleyip resimlemiştir.³¹

Çalışmanın Amacı

Kendisi aynı zamanda ressam olan yazar, Tunceli’de ilgi duyduğu efsaneyi derlemek ve bizzat kendi çizgileriyle resimlemek amacıyla eserini oluşturmuştur.

Çalışmanın Kapsamı

Çalışma Tunceli’de dilden dile anlatılan “Buyur Baba Efsanesi”nden oluşmaktadır.

Çalışmanın Yöntemi

Çalışma, derleme yöntemi ile oluşturulmuş olsa da bu konuda herhangi bir bilgi ya da kaynak kişiler ile alakalı malumat verilmemiştir. Çalışmada yer alan resimler bizzat yazarın kendi çizimidir. Yazar efsaneye göre çizimler oluşturarak bir bakıma anlatılanları resmetmeye çalışmıştır.

³¹ Hatice Gülensoy, **Tunceli’de Elti Hatun Efsanesi**, İstanbul, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1997, Kapak Sayfası.

İçindekiler

Eserde “İçindekiler” bölümü bulunmamaktadır.

Ön Söz / Giriş / Sonuç

Eserde “Ön Söz, Giriş ve Sonuç” bölümleri bulunmamaktadır.

Değerlendirme

Yazarın efsanelere ilgili olduğu eserinden ve hayatından anlaşılmaktadır. Ancak bu ilgi resme karşı ilgisinin biraz gölgesinde kalıyor diyebiliriz. Bu nedenle efsaneyi derledikten sonra efsaneleri bilimsel olarak incelemeye değil, olayları resmetmeye odaklanmış ve her olayı kendi tarzıyla resmetmiştir.

Eserde bir (1) adet efsaneden başka bir açıklama ya da bilgi bulunmadığından “İçindekiler” kısmına da ihtiyaç duyulmamış olsa gerektir ki esere konulmamıştır. Kaynak kişi ya da künye mevcut değildir. Çalışmalarını birleştirmemesindeki hikmeti resim çizmeye duyduğu alakaya veriyoruz. Yazar her derlediği efsaneyi ayrı ayrı resmedip müstakil bir çalışma ortaya koymak istemektedir.

Eser yazarın ilgi duyduğu sahalara olan halk bilimi ve resim alanında çalışmalarını birleştirdiği amatör bir eserdir.

Anahtar Kelimeler: Halk Bilimi, Halk Edebiyatı, Sözlü Kültür, Efsane, Buyur Baba, Tunceli

GÜLER, Mustafa,

Amasya Efsaneleri, Birinci bs., Amasya, Eser Ofset, 1996, 60 s., res., hrt., 14 x 20 cm.

Eserde “Kaynakça” bulunmamaktadır.

ISBN: y.

Yazar Hakkında Bilgi

Yazar hakkında ayrıntılı bilgi bulunmamaktadır.

Çalışmanın Amacı

Çalışma, Amasya ve yöresinde teşekkül etmiş efsanelerin derlenerek gelecek kuşaklara aktarılması amacıyla kaleme alınmıştır. Amasya efsanelerinin kültür bütünlüğü için çok önemli olduğu görüşünü savunan yazarın, bu düşüncesinden hareketle kültür bütünlüğü için adım atmak, bir şeyler yapabilmek kaygısıyla eserini kaleme aldığını söylemek mümkündür.

Çalışmanın Kapsamı

Çalışma Amasya ili ve yöresinde anlatılagelen efsaneleri kapsamaktadır.

Çalışmanın Yöntemi

Çalışmada yer alan efsaneler derleme yöntemi ile oluşturulmuştur. Ancak yazar efsanelerin kaynakları hakkında bilgi vermemektedir. Bazı efsanelerdeki alıntılar dipnot şeklinde okuyucu ile paylaşıldığından yazılı kaynaklardan derleme yaptığı çıkarımında bulunabiliriz.

Eserde yer alan her efsane, harita veya resimlerle desteklenmiş ve akıcı bir üslupla okuyucu ile paylaşılmıştır.

İçindekiler

Efsane Üzerine Bazı Sözler s. 4, Asya-İpek Yolu ve Bir Resim s. 7, Ferhat İle Şirin (Kısaca) s. 8, Aynalı Mağara Efsanesi s. 13, a- Kurtboğan Hz. ve Efsanesi s. 17, b- Kurtboğan Hz. ve Şark Yıldızı Efsanesi s. 20, Serçoban Efsanesi s. 21, İğnecizade Seyfettin Hz. ve Kardeşi Kocacıkzade Efsaneleri s. 27, Hicabi Abdülbaki Efendi ve Efsanesi s. 31, Kırklar Dağı ve Efsanesi s. 34, Balıklı Göl (Kaynar Göl) Efsanesi s. 36, Köy Koruları ve Buradaki Yatırlar s. 38, Yağcıabdal ve Ese Dede Efsaneleri s. 40, Şeyhsadi Köyü (Şeyh Sadi) Hazretleri ve Efsanesi s. 42, Suluova İlçesi – Yolpınar Köy Seyyit Necmettin Yahya Hazretleri ve Efsanesi s. 45, Amasya – Sultan Bayezid

Camii ve Efsanesi s. 49, Merzifon İlçesi Efsaneleri a- Güzel Kız Efsanesi s. 51, b-Bamyacılar ve Lahanacılar Efsanesi s. 53, Taşova – Geydoğan Türbesi ve Efsanesi s. 55, Çevre İçin Notlar s. 59.

Ön Söz / Giriş / Sonuç

Eserde yukarıda adı geçen bölümler bulunmamaktadır. Ancak “Efsane Üzerine Bazı Sözler” başlıklı bölümde yazar eserin giriş mahiyetinde yazısını kaleme almıştır. Bu bölümde kısaca efsanenin tanımını yapan yazar, efsanelerin kültür dünyamız açısından ne kadar önemli olduğunu dile getirmiştir.

Efsanelerin masal, destan gibi anlatılarla karıştırıldığına değinen ve bu konuda birtakım örnekler veren yazar, destanı ve aşkı aşan konular ve dini bir niteliğe sahip konuların özellikle efsanelerde işlendiğini söyleyerek efsanelerin farklı yönlerine dair açıklamalarda bulunmuştur.

Değerlendirme

Eserde yer alan efsanelerin kaynakları hakkında yazar herhangi bir bilgi vermemektedir. Anlatılar, resimlerle ve bazı haritalarla desteklenmiş, görsellik artırılmıştır. Efsane metinlerinin aralarına efsanelerle ilgili manzum kısımlar da iliştilmiştir. Efsanelerde kahramanların konuşmalarına da yer verilmiştir.

Eserde 17 ana başlık altında toplam 21 efsane incelenmiştir. Bu efsaneler herhangi bir bilimsel yöntemle incelenmemiş, doğrudan aktarım yoluyla okuyucu ile paylaşılmıştır. Dolayısıyla eser, bilimsellikten uzak, popüler bir çalışmadır.

Anahtar Kelimeler: Halk Bilimi, Halk Edebiyatı, Sözlü Kültür, Efsane, Amasya.

GÜROL, Şerif,

Ulusal Efsaneler Tepegöz II, Birinci bs., Ankara, İdeal Matbaası, 1935, 16 s., 13 x 19 cm.

Eserde “Kaynakça” ve “Dizin” bulunmamaktadır.

ISBN: y.

Yazar Hakkında Bilgi

Yazar hakkında ayrıntılı bilgi bulunmamaktadır.

Çalışmanın Amacı

“Ulusal Efsaneler” başlığı altında yayımlanan serinin bu bölümü “Tepegöz” tipi etrafında teşekkül etmiş efsanelere ayrılmıştır. Çalışmanın genel amacı Türk efsanelerinin gün yüzüne çıkarılmasıdır.

Çalışmanın Kapsamı

Çalışma; eserin oluşturulduğu dönem itibariyle Gazi Terbiye Enstitüsü Türk Tarihi hocası olan Hüseyin Namık’tan alınan “Tepegöz” efsanesinden müteşekkil bir eserdir.

Çalışmanın Yöntemi

Çalışmada yer alan “Tepegöz Efsanesi” çocukların anlayabileceği bir dille yeniden yazılmıştır. Hikâyeleştirilerek anlatılan efsanede karşılıklı konuşmalar dikkat çekmektedir. Eserde tek bir efsane olmasına rağmen olayların akışına göre küçük bölümler oluşturulmuş ve bu bölümler olayın ana fikrini verecek şekilde alt başlıklarla bölümlere ayrılmıştır.

İçindekiler

Eserde “İçindekiler” bölümü bulunmamaktadır.

Ön Söz / Giriş / Sonuç

Eserde yukarıda belirtilen bölümler bulunmamaktadır.

Değerlendirme

Eser, genel olarak “Ulusal Efsaneler” başlığı altında yayınlanan efsane dizisinin beşincisi olarak hazırlanmıştır. İçerisinde bir adet efsane olmasına karşın,

olay akışına göre dört alt başlıkla bölümlere ayrılmıştır. Bu bölümlerin her birinde kahraman “Tepegöz” ün farklı maceraları anlatılmıştır.

Efsanenin kaynağı kitabın kapak kısmında belirtilmiş ve Gazi Terbiye Enstitüsü Türk Tarihi hocası Hüseyin Namık’tan alındığı okuyucu ile paylaşılmıştır. Bunun dışında herhangi bir bilgi verilmemiştir.

Efsanenin anlatılışında kullanılan üslup, çocukların anlayabileceği bir şekilde seçilmiştir. Bunun yanında karşılıklı konuşmaların da oldukça fazla olduğunu söylemek mümkündür.

Efsanenin ve eserin genelinde herhangi bir bilimsel inceleme, tespit ya da çıkarım bulunmamaktadır. Eser, seri olarak yayınlanan dizinin popüler bir çalışması olarak değerlendirilebilir.

Anahtar Kelimeler: Halk Bilimi, Halk Edebiyatı, Sözlü Kültür, Efsane, Tepegöz, Ulusal.

İNAYET, Alimcan,

Türk Dünyası Efsane ve Masallarında Bir Dev Tipi: Yalmavuz / Celmoğuz, Birinci bs., İzmir, Bilge Kültür Sanat Yayınları, 2007,[8 y.] + 280 s., 16,5 x 24,5 cm.

Eserde “Kaynakça” ve “Dizin” bulunmaktadır.

ISBN: 978 – 9944 – 5740 – 4 – 4

Yazar Hakkında Bilgi

1962 yılında Turfan’da doğdu. Pekin’deki Merkezi Milletler Üniversitesi’nin Uygur Dili ve Edebiyatı bölümünü bitirdi. Pekin’deki Millet Neşriyatı adlı kuruluşta 5 yıl süreyle tercüman ve editör olarak çalıştı. 1989 yılında Türkiye’ye gelerek

yüksek lisans ve doktorasını tamamladı. 1994'te Türk vatandaşı oldu. O tarihten bu yana Ege Üniversitesi'nde öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır.³²

Çalışmanın Amacı

Türk efsane ve masallarında değişik biçimlerde karşılaşılan çok sayıda dev tipi vardır. Bu devlerin büyük bir kısmı sadece Anadolu'da değil, Türk dünyasında da görülmektedir. Ancak Türk dünyasında çok yaygın olup da Anadolu'da görülmeyen Yalmavuz adında bir dev vardır. Çalışmanın amacı Yalmavuz adı verilen dev tipinin bizdeki “albastı”, “tepegöz”, “ejderha” gibi dev tipleriyle ilişkisini ortaya koymaktır.

Çalışmanın Kapsamı

Çalışma Anadolu ve Türk sahasında karşılaşılan dev tiplerini, özellikle “Yalmavuz” adı verilen dev tipinin bizdeki dev tipleriyle ilişkisini kapsamaktadır.

Çalışmanın Yöntemi

Yazar, çalışmasında “Yalmavuz” tipinin kökenini, karakter özelliklerini ve bunun mitolojik temelini, değişim sürecini ve koşullarını, diğer benzer tiplerle (albastı, tepegöz, ejderha gibi dev tipleriyle) ilişkilerini incelerken karşılaştırmalı inceleme yöntemini kullanmıştır.

İçindekiler

Ön Söz s. IV, **Kısaltmalar** s. V, **İçindekiler** s. VII, **Giriş** s. 1, 1. Konuyla İlgili Çalışmalar s. 8, 2. “Yalmavuz” Kelimesinin Etimolojisi s. 14, 3. Yalmavuz ve Ateş İhalesi s. 33, 4. Yalmavuz ve Albastı s. 41, 5. Yalmavuz ve Tepegöz s. 50, 6. Yalmavuz ve Ejderha s. 55, 7. Yalmavuz ve Dev s. 60, 8. Yalmavuz ve Cadı s. 66, 9. Yalmavuz ve Şaman s. 67, **Sonuç** s. 77, **Metinler** s. 83, Ana Kuvuk Hekkide (Ana Kapı Hakkında) a. Uygur Türkçesiyle s. 85, b. Türkiye Türkçesiyle s. 92, Tömür Kindik (Tömür Kimdik) a. Uygur Türkçesiyle s. 99, b. Türkiye Türkçesiyle s. 111,

³² Alimcan İneyet, **Türk Dünyası Efsane ve Masallarında Bir Dev Tipi: Yalmavuz / Celmoğuz**, İzmir, Bilge Kültür Sanat Yayınları, 2007, Kapak Sayfası.

Yalmavuz Bilen Sodigernin Kızı (Yalmavuz İle Tüccarın Kızı) a. Uygur Türkçesiyle s. 122, b. Türkiye Türkçesiyle s. 160, Eyik İslam Batur (Ayı İslam Batur) a. Uygur Türkçesiyle s. 168, b. Türkiye Türkçesiyle s. 179, Çivin Kandak Peyda Bolgan (Sinek Nasıl Ortaya Çıktı) a. Uygur Türkçesiyle s. 190, b. Türkiye Türkçesiyle s. 194, Konrak Toşkan (Zilli Tavşan) a. Uygur Türkçesiyle s. Türkiye Türkçesiyle s. 213, Bugra Teginin Peyda Bolişi (Buğra Dağı'nın Ortaya Çıkışı) a. Uygur Türkçesiyle s. 229, b. Türkiye Türkçesiyle s. 234, Ağaç – Taş – At Oğlu Kardeşler s. 239, **Kaynaklar** s. 247, **Dizin** s. 257

Ön Söz / Giriş / Sonuç

Yazar, “Ön Söz” yazısında Türk efsane ve masallarında değişik biçimlerde karşılaştığı dev tiplerinin aslında tüm Türk dünyası metinlerinde de görüldüğünü söylemektedir. Bu tiplerin değişik açıdan (bizdeki albastı, tepegöz, ejderha, cadı gibi tiplerle karşılaştırarak) ele alındığını vurgulayan yazar, çalışmalarında kendisine yardım edenlere teşekkürle yazısını bitirmektedir.

“Giriş” yazısında ise “Mitoloji nedir?” sorusuna cevap arayan yazar, mit kavramının sınırlarının belirsiz olmasından dolayı bu sorunun da net bir cevabının olmadığını vurgulamaktadır. Bu türden görüş beyan eden bazı araştırmacıların mitoloji tanımlarına da yer veren yazar, mit – masal, mit – efsane ilişkisinden bahsetmektedir.

“Sonuç” kısmında ise “Yalmavuz” adlı dev tipinin sadece Türk dünyası masallarında değil, Altay dil ailesine mensup diğer milletlerin masallarında da bulunduğunu belirtmektedir. “Yalmavuz” kelimesinin “Yal” ve “Mangus” sözcüklerinin bir araya getirilmesinden oluştuğunu söylemektedir. Daha sonra bu kelimelerin bazı dillerde ifade ettiği anlamları da yazmaktadır. Özetle yazısına; “yalmavuz; ateş ihalesi, ağaç ruhu, albastı, tepegöz, ejderha, dev, cadı ve şaman ile ilişkisi olan, çok boyutlu, değişik inanç ve derin tarihi tabakaları olan bir tip”[tir]diyerek son vermiştir.

Değerlendirme

“Yalmavuz, dağ ve mağaralarda yaşayan, çok başlı, şekil değiştirebilen, insan kanı emen, insan veya sürüleri yiyen, ruhunu başka yerlerde saklayabilen, çift cinsiyetli, hileci bir yaratıktır”. Bu yaratık bizdeki “tepegöz, dev, ejderha, cadı” gibi tiplerle benzerlik göstermektedir. Yazar, bu eserinde öncelikle “Yalmavuz” kelimesinin etimolojisini inceleyerek çeşitli dillerdeki ve milletlerdeki kullanımlarını ve anlamlarını karşılaştırmıştır.

Yazar, çalışmasında efsanelerden uzaklaşmıştır. Yalmavuz tipini incelerken masallardan ve rivayetlerden de yararlanmıştır. Rivayetlerden ve masallardan yararlanması eserin güvenilirliğine ve efsane ile ilişkisine gölge düşürmüştür.

Değişik kültürlere ait efsanelerin karşılaştırılması ne derece doğrudur ve bizi ne derece güvenilir bir sonuca götürür? Bu sorunun yanıtını vermemiş, değişik kültürlere ait mitolojik unsurların ve masalların birbiri ile karşılaştırılarak daha anlaşılır hale geldiğini savunmuş ve eserini bu çerçevede hazırlamıştır. Ancak söz konusu durumun efsaneler açısından nasıl netice vereceğini incelememiş ya da herhangi bir görüş belirtmemiştir.

Bu durum eserin genelinde göze çarpmaktadır. Yazar, “Yalmavuz” tipine odaklandığı için yer yer efsaneden uzaklaşmış, masal, mitoloji ve rivayetleri referans kabul etmiştir.

Bize göre yazar, karşılaştırma yaparak doğru ve faydalı bir çalışma yapmıştır. Fakat bu karşılaştırmayı sadece bir tip üzerinden gerçekleştirmiştir.

Efsaneler açısından ele alacak olursak, farklı kültürlere ait benzer efsaneler karşılaştırıldığı zaman, hem daha iyi anlaşılabilir hem de aralarındaki etkileşim daha net ortaya çıkarılabilir.

Sonuç olarak yazar, eserinde karşılaştırmalı inceleme yöntemini kullanmış ve kelimelerin etimolojik kökenini ve yapısını başarılı bir şekilde incelemiştir. Yer yer efsaneden uzaklaşsa da incelemiş olduğu tipi eserin merkezine koyması bunun nedeni olarak söylenebilir. Yazar, “Tarihi-Coğrafi Fin Metodu”nu kullanarak

incelemiş olduğu tipin coğrafi dağılımını ve başka kültürlerin metinlerinde yer alan tiplerle benzerlik ve etkileşimini bilimsel olarak incelemiştir.

Anahtar Kelimeler: Halk Bilimi, Halk Edebiyatı, Sözlü Kültür, Efsane, Albastı, Dev, Mitoloji.

İNDİRKAŞ, Zühre,

Türk Mitosları ve Anadolu Efsanelerinin İz Sürümü, Birinci bs., Ankara, İmge Yayınları, 2007, 142 s., res., hrt., 13,5 x 19,5 cm.

Eserde “Kaynakça” bulunmaktadır.

ISBN: 978 – 975 – 533 – 551 – 3

Yazar Hakkında Bilgi

1947 yılında Ankara’da doğdu.1968 yılında Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Klasik Arkeoloji Bölümü’nden mezun oldu. Yüksek Lisans, Doktora eğitimini tamamlayan yazar, 2006 yılında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü’nde (Profesör) öğretim görevlisi olarak çalışmaya başlamıştır. Halen bu görevini sürdürmektedir.³³

Çalışmanın Amacı

Türk boylarının çeşitliliğinin ve göçebe hayat tarzının Türk mitoslarının az bilinmesine neden olduğunu savunan yazar, amacının Türkler’in Orta Asya’dan Anadolu’ya ve günümüze dek kurguladıkları mitosları ve efsaneleri bir araya getirmek olduğunu belirtmiştir.

Çalışmanın Kapsamı

Çalışma; Türklerin Orta Asya’dan günümüze kadar kurguladıkları bazı efsaneleri ve Anadolu sahasını kapsamaktadır.

³³ <https://oubs.istanbul.edu.tr/akademik.php?324=> (19.08.2013)

Çalışmanın Yöntemi

Yazar Antropolog gözüyle efsaneleri ve mitosları incelemiştir. Eserde efsane derlemelerinden ziyade mitoloji ve efsanelerle ilgili teorik bilgiler ve tanımlar mevcuttur. Bu yolla yazar, Anadolu efsanelerinin yayılma sahası hakkında çıkarımlarda bulunup, bu efsanelerin izini sürmüştür.

İçindekiler

Sunuş s. 9, **Giriş** s. 11, **I. Türklerin Anadolu'dan Önce İçinde Bulundukları Tarih ve Kültür Ortamı** s. 15, a. Orta Asya Göçer ve Yerleşik Kültürünün Evreleri s. 15, b. Şamanizm s. 19, **II. Türk Mitosları** s. 27, a. Şamanist Dünya Görüşü s. 27, b. Evrenin Oluşumu Üzerine Kurgulanan Mitoslar s. 28, c. İnsanın Yaradılışı Üzerine Kurgulanan Mitoslar s. 32, ç. Türeyiş Mitosları s. 35, d. Türklerde Evren / Dünya Tasarımları s. 41, e. Tanrılar, Tanrıçalar s. 43, f. Tufan, İkinci Yaradılış ya da İnsanlığın İlk Macerası s. 50, **III. Türklerin İslam Kültür Ortamına Girişleri ve Anadolu'ya Gelişleri** s. 53, **IV. Anadolu Tarihinin Oluşumu** s. 59, **V. Türklerin Anadolu Mitoslarıyla Buluşması** s. 65, a. Ana Tanrıça s. 65, b. Anadolu'da Çok Tanrılı İnançlar ve Mitoslar s. 73, Bitirirken s. 103, Resimler s. 107, Ekler 1 – Türklere İlişkin Genel Kronoloji s. 125, 2 – Türkler Öncesi Anadolu'ya İlişkin Genel Kronoloji s. 129, **Kaynakça** s. 133

Sunuş / Giriş

“Sunuş” yazısında yazar, Türk boylarının çeşitliliği ve sürekli göç halinde olmalarından ötürü bazı mitolojik unsurların ve efsanelerin az bilinmesine neden olduğunu vurgulamaktadır. Bu bölümde yazar, az bilinen bu efsanelerin ve mitolojik unsurların izini sürerek okuyucuyla paylaşmak şeklindeki açıklamasıyla amacını da belirtmektedir.

“Giriş” yazısında ise mitolojinin genel anlamda tanımını ve açıklamasını yapan yazar, ilk toplumlarda üretilen mitolojilerin hepsinde bazı ortak yönlerin

bulunduğunu vurgulamaktadır. Bunların yanında mitoloji ile ilgili farklı kişilerin yaklaşımları ve tanımlamalarına değinmektedir.

Değerlendirme

Yazar, her ne kadar Anadolu efsanelerinin izini sürdüğünü iddia etse de eserde efsanelerle ilgili çok fazla bilgi ya da derlemeler göremiyoruz. Yazarın antropolog olması ve sadece birtakım mitoloji tanımlarından ve açıklamalarından ibaret olan eserine baktığımızda efsane konusunun biraz arka planda kaldığı kanaatine kapılıyoruz.

Mitoloji ve efsane ilişkisinden yola çıkarak Türklerin Anadolu coğrafyasında efsane ve mitolojiden nasıl istifade ettiği araştırılmaya çalışılmış ancak herhangi bir efsane derlemesi ya da efsanelerle ilgili bilimsel bir inceleme metodu kullanılmamıştır. Eserde genel olarak mitolojik unsurlar ve araştırmalar mevcuttur. Efsane sadece bünyesinde mitolojik unsurları barındırdığı için zikredilmiş izlenimi verilmektedir.

Yazarın amacı efsanelerin izini sürmek ve tarihi gelişimini, yayılma alanlarını incelemek şeklinde yorumlanabilir. Bu nedenle eser, bir derleme çalışmasından ziyade efsaneleri oluşturan mitosların tespit ve inceleme çalışmasından ibaret bilimsel bir eserdir.

Anahtar Kelimeler: Halk Bilimi, Halk Edebiyatı, Sözlü Kültür, Efsane, Mitoloji, Mitos.

KABAAĞAÇLI, Cevat Şakir (Halikarnas Balıkcısı),

Anadolu Efsaneleri, Onuncu bs., Ankara, Bilgi Yayınevi, 2001, 160 s., res., 11 x 19 cm.

Eserde “ Kaynakça” bulunmamaktadır.

ISBN: 975 – 494 – 103 – 3

Yazar Hakkında Bilgi

Asıl adı Cevat Şakir Kabaağaçlı olan “Halikarnas Balıkcısı” 1890 yılında doğmuştur. İlköğrenimini Büyükada Mahalle Mektebi’nde, ortaöğrenimini Robert Koleji’nde bitirdi (1904). Oxford Üniversitesi’nde dört yıl Yakın Çağlar Tarihi okudu, üniversiteyi orada bitirdi. İstanbul’a dönünce çeşitli dergilerde yazılar yazdı. Cumhuriyetten sonra asker kaçakları ile ilgili bir yazısı yüzünden Bodrum’a sürüldü. “Servet-i Fünun”, “Cumhuriyet” ve daha sonra “Demokrat İzmir” gibi dergi ve gazetelerde “Halikarnas Balıkcısı” takma adıyla yazdığı yazı, hikâye ve romanlarla uluslararası bir üne ulaştı.

1947’de İzmir’e yerleşen Halikarnas Balıkcısı, 13 Ekim 1973’de bu kentte öldü ve çok sevdiği Bodrum’a defnedildi.³⁴

Çalışmanın Amacı

Yazar, Anadolu’yu diyar diyar dolaşıp Anadolu’nun en eski efsanelerini derlemek ve yayınlamak isteğini yıllardır içinde canlı tuttuğunu vurgulamaktadır. Bu çalışma; yazarın bu isteğini gerçekleştirme amacına yönelik hazırlanmıştır. Yazara göre; bu sayede Anadolu’nun efsaneleri ölümsüz olacak ve gelecek kuşaklara rahat ulaşacaktır.

Çalışmanın Kapsamı

Çalışma, Anadolu’nun değişik coğrafyalarında teşekkül etmiş efsaneleri kapsamaktadır. Kuzeydoğudan başlayarak batıya doğru, oradan güneye ve sonra da güneydoğuya gidilerek her yörenin kendine ait efsanesi ele alınmıştır.

Çalışmanın Yöntemi

Çalışmada yer alan efsaneler sözlü mülakat yöntemi ve sahada derleme yöntemi kullanılarak derlenmiştir. Derlenen efsaneler herhangi bir tasnife tabi tutulmadan yazarın önceliklerine göre esere eklenmiştir. Efsane metinleri tahlil

³⁴ Cevat Şakir Kabaağaçlı, **Anadolu Efsaneleri**, Ankara, Bilgi Yayınevi, 2001, Kapak Sayfası.

edilmeksizin herhangi bir kurala bağılı kalınmadan öyküleyici bir üslupla okuyucuya aktarılmıştır.

İçindekiler

Ön Söz s. 9, Amazonlar s. 19, Boğaziçi'ne Değgin Efsaneler: Bosphorus s. 33, Symplegad Kayaları s. 38, Priapos s. 42, Hero İle Leandros s. 48, Troya Savaşı s. 51, İda Dağı s. 66, Ganymedes s. 68, Paris s. 70, Homerik Çağ ve Dünyanın İlk Güzellik Yarışması s. 72, Telephos s. 78, Philemon İle Baukis s. 80, Aigeus s. 85, İzmir s. 86, Tantalos, Pelops, Niobe s. 88, Gordion s. 94, Kybele s. 95, Hermes s. 103, Pan s. 104, Midas ve Dionysos s. 107, Kyklop'lar s. 112, Sardis s. 114, Herakles s. 115, Arakhne s. 121, Marsyas – Apollon Müzik Yarışması s. 123, Eros İle Psykhe s. 130, Endymion s. 135, Orman Perileri s. 142, Hermaphroditos Sözü Salmakis Perisi s. 148, Bellerophontes İle Khimaira s. 154

Sunuş / Ön Söz / Giriş / Sonuç

Eserde “Sunuş” , “Giriş” ve “Sonuç” bölümleri bulunmamaktadır.

“Ön Söz” yazısında, Anadolu ve özellikleri hakkında görüşlerini ve deneyimlerini paylaşan yazar, Anadolu'nun “sıradan ve durağan bir anlatıma gelmeyen” farklı bir coğrafya olduğunu vurgulamıştır. Yazar yıllardır Anadolu'da gezip bu coğrafyada teşekkül etmiş eski efsaneleri ve günümüze kadar gerçekleşmiş olan tarihi olayları yazma isteğini burada dillendirmiş, ancak Anadolu'nun karmaşık ve kültürel akışkanlığının kendisini zorladığını söylemiştir. Farklı coğrafyalarda birbirinden bağımsız birçok önemli olayın gerçekleştiğini ve bu olayların kendi içerisinde başlı başına değerlendirilmesi gereken çalışma olduğunu söyleyen yazar, bu nedenle eseri parçalara ayırmayı ve ilk ciltte sadece eski efsanelere değinmeyi uygun bulduğunu söylemiştir.

Diğer ciltlerin ise yazarın zamanla değerlendirdiği anlatıları eklemek suretiyle oluşacağı vurgulanmıştır. Bu durumun bazı problemleri de beraberinde getireceğine değinen yazar, insanların önceki eserde yazılanları unutacağını ve hatırlama ihtiyacı hissedeceğini söyleyerek yazısına son vermiştir.

Değerlendirme

Eserde yazarın derleme yöntemi ile elde ettiği otuz (30) adet efsane bulunmaktadır. Bu efsaneler herhangi bir tasnife bağlı kalınmadan gelişigüzel esere alınmıştır. Bunun yanında kapsama dikkat edilmemiş, Anadolu sahasının dışına çıkılarak farklı yörelere ait efsaneler de esere eklenmiştir.

Daha çok eski efsaneler üzerinde durmaya çalışan ve bunu dillendiren yazar, eski efsaneleri derleme çabasıyla kapsamı muhafaza edememiştir. Bu bağlamda Anadolu sahası dışında farklı konulara ve yörelere haiz efsaneleri de esere eklemiştir.

Yazar efsaneleri bizzat kendisinin derlediğini söylemesine ve bazı kaynakları da eserinde zikretmesine rağmen bütün kaynakları vermemiş, yazılı kaynaklardan istifade edip etmediğine değinmemiştir.

Efsane metinleri ile ilgili bilimsel bir tahlil yapmayan yazar, kendi üslubuyla efsaneleri yeniden kurgulayarak tahkiye yöntemi ile anlatmıştır. Bu da bizde, yazarın efsanelere müdahale ettiği ve efsane derlemelerini değiştirmek suretiyle yeniden ürettiği kanaati uyandırmıştır.

Anahtar Kelimeler: Halk Bilimi, Halk Edebiyatı, Sözlü Kültür, Efsane, Anadolu.

KARA, Ruhi,

Erzincan Efsaneleri Üzerine Bir Araştırma, Birinci bs., Ankara, Erzincan Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı Yayınları, 1993, [5 y] + 147 s., 14 x 20 cm.

Eserde “Kaynakça” ve “Bibliyografya” bulunmaktadır.

ISBN: 975 – 7892 – 02 – 5 – X

Yazar Hakkında Bilgi

1954 tarihinde Erzincan’da doğdu. Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü’nden 1976 yılında mezun oldu. Aynı Üniversitenin Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı- Halk Edebiyatı, Halk Bilimi (Folklor) bölümünde Yüksek Lisans eğitimini 1991 yılında tamamladı. 1996 yılında da Doktora Eğitimini aynı üniversitede tamamladı. Atatürk Üniversitesi Erzincan Eğitim Fakültesi’nde 1996 – 2008 yılları arasında öğretim görevlisi olarak çalıştı.³⁵

Çalışmanın Amacı

Güzel ülkemizin her karışında birbirinden güzel efsaneler keşfedilmeyi beklemektedir. Yazar da Erzincan ve yöresinde yapılan çalışmaların eksikliğinden yakınmaktadır. Çalışmasının amacının, yazarın yöresinde derleyip gün yüzüne çıkardığı efsanelerin unutulmasını önlemek ve bu alanda çalışma yapacak insanları cesaretlendirerek bu araştırmalara ilgiyi artırmak olduğunu söyleyebiliriz.

Çalışmanın Kapsamı

Çalışma Erzincan ve yöresinde derlenen efsaneleri kapsamaktadır.

Çalışmanın Yöntemi

Çalışmada yer alan efsaneler Erzincan yöresinden derlenmiş ama bu konu üzerine yapılan çalışmalardan, yazılı kaynaklardan da efsaneler alınmıştır. Yazar tarafından derlenen 102 adet efsane bulunurken, başka kaynaklardan da 61 tane efsaneye yer verilmiştir.

Eserde bulunan efsaneler Prof. Dr. Bilge Seyidoğlu’nun “Erzurum Efsaneleri” adlı eserindeki inceleme tekniğine göre yani,

a) Dini Binalarla İlgili Efsaneler

b) Evler ve İnsanların Yaşadığı Yerler İle İlgili Efsaneler

³⁵ Ruhi Kara, **Erzincan Efsaneleri Üzerine Bir Araştırma**, Ankara, Erzincan Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı Yayınları, 1993, Kapak Sayfası.

c) Tabiat ve Kırlarla İlgili Efsaneler

olmak üzere üç kısma ayırmıştır.

İçindekiler

Sunuş s. I, **Ön Söz** s. III, **Giriş** s. V, **Birinci Bölüm – Dini ve Dini Binalarla İlgili Efsaneler ve Tahlilleri** s. 1, A. Kaleler Üzerine Anlatılan Efsaneler s. 2, B. Kutsal Kabirlerle İlgili Efsaneler s. 15, C. Türbeler, Mabetler Üzerine Söylenen Efsaneler s. 42, **İkinci Bölüm – Evler ve İnsanların Yaşadığı Yerlerle İlgili Efsaneler ve Tahlilleri** s. 58, A. Al Karıları İle İlgili Efsaneler s. 59, B. Köprülerin Efsaneleri s. 67, C. Keramet Sahiplerinin Efsaneleri s. 69, D. Şehirler ve Köylerle İlgili Efsaneler s. 76, E. Tekin Olmayan Yerlerde Yaşayan Tekin Olmayan Yaratıklar s. 83, **Üçüncü Bölüm – Tabiat ve Kırlarla İlgili Efsaneler ve Tahlilleri** s. 90, A. Ağaçlar ve Otlarla İlgili Efsaneler s. 91, B. Dağlar ve Tepelerle İlgili Efsaneler s. 93, C. Düzlükler ve Ovalarla İlgili Efsaneler s. 99, D. Göllerle İlgili Efsaneler s. 102, E. Hayvanlarla İlgili Efsaneler s. 106, F. Nehirler, Arklar, Sular, Gözeler, Derelerle İlgili Efsaneler s. 111, G. Taşlar ve Kayalarla İlgili Efsaneler s. 120, **Kaynaklar** s. 135, **Bibliyografya** s. 143, **Notlar** s. 146, **Resume** s. 147

Sunuş / Ön Söz / Giriş

“Sunuş” yazısını Erzincan Valisi Sayın Recep Yazıcıoğlu yazmıştır. Sayın Yazıcıoğlu yazısında ülkelerin sosyal ve ekonomik kalkınmayı gerçekleştirebilmesi için kendi öz değerlerini bilmeleri ve onlara sahip çıkmaları gerektiğini vurgulamıştır. Bu vesileyle bu çalışma gibi derlenen folklor ürünlerinin gelecek kuşaklara aktarılması konusunda üstleneceği önemli bir görevinin olduğunu dile getirmiştir. Sayın Yazıcıoğlu bu çalışmayı araştırıp, derleyip gelecek kuşaklara aktarılmasında vesilelik eden herkese teşekkürlerini sunarak yazısına son vermektedir.

“Ön Söz” yazısında efsanelerin önemine değinen yazar, çalışmasında Erzincan ve yöresinde derlediği efsaneleri ve kısa tahlillerini nasıl bir üslupla yazdığını, eserini oluştururken hangi yolu izlediğini anlatmaktadır.

Efsaneleri Bilge Seyidoğlu'nun kullandığı yönteme göre tasnif etmiş, üç ana bölümde incelemiştir. Bu bölümler;

- I. Dini ve dini bayramlarla ilgili efsaneler
- II. Evler ve insanların yaşadığı yerlerle ilgili efsaneler
- III. Tabiat ve kırlarla ilgili efsaneler

Şeklinde tasnif edilmiştir.

“Giriş” yazısında ise efsaneler ve efsane tanımıyla ilgili birtakım bilgiler veren yazar, efsanelerin başlıca niteliğinin inanış konusu olduğunu vurgulamıştır. Efsanelerin malzemesini geleneklerden aldığını ve daima doğruyu ve gerçeği söylediğini vurgulamıştır.

Son olarak yazar efsaneler ile ilgili şu tespitlerine yer vererek giriş yazısını tamamlamıştır:

- a) “Şahıs, yer ve hadiseler hakkında anlatılırlar.
- b) Anlatılanların inandırıcılık vasfı vardır.
- c) Umumiyetle şahıs ve hadiselerde tabiatüstü olma vasfı görülür.
- d) Efsanelerin belirli bir şekli yoktur. Kısa ve konuşma diline yer veren bir anlatmadır”.

Değerlendirme

Yazarın derlediği efsaneleri konularına göre gruplaması esere bütüncül bir açıdan bakmayı sağlayarak anlama ve anlamlandırmaya yardımcı olmuştur. Aynı zamanda kitabın sonunda kaynak kişiler hakkında, bu kişilerin sosyal durumları hakkında ve hangi efsaneyi anlattığı hakkında ayrıntılı bilgiler verilmesi de o efsanenin kültürel olarak anlaşılmasını kolaylaştırmıştır.

Efsane metinleri halk bilimi kuramları ve yöntemleri doğrultusunda derlenerek bilimsel bir tahlile tabi tutulmuş ve “metin inceleme” yoluna gidilmiştir. Birçok eserde gördüğümüz gelişigüzel sıralamaların aksine bilimsel bir tasnife gidilmesi akademik ve bilimsel olarak eserin güvenilirliğini artırmıştır.

Anahtar Kelimeler: Halk Bilimi, Halk Edebiyatı, Sözlü Kültür, Efsane, Erzincan.

KARAÇAM, Nazif,

Efsaneden Gerçeğe Kırklareli, Birinci bs., Kırklareli, Kırklareli Belediyesi Yayınları, 1995, 720 s., res., 13,5 x 19,5 cm.

Eserde “Kaynakça” bulunmaktadır.

ISBN: 975 – 95221 – D – 1

Yazar Hakkında Bilgi

Nazif Karaçam, Kırklareli’nin Poyralı Köyü’nde doğdu. Kepirtepe Köy Enstitüsü’nü bitirdi. Yazı ve araştırma çalışmalarına okul sıralarında başlarken, 1947 yılında gazetelerde yazmaya başladı. Tarih, halk kültürü, Atatürk üzerine çalışmalarıyla dikkat çeken yazar, çeşitli gazete ve dergilerde bu çalışmalarını yayımladı. Atatürk Enstitüsü bildirici üyeliğine seçildi. Yazarın şimdiye kadar **Atatürk Kırklareli’nde, Bütün Yörelere ile Kırklareli ve İlçeleri, Ulusal Kurtuluş Savaşı’nda Trakya** isimli kitapları yayımlandı.³⁶

Çalışmanın Amacı

Yazarın daha önceki çalışmaları da dikkate alınacak olursa, Kırklareli kültürü ve tarihi adına gelecek nesillere kıymetli bir eser bırakma kaygısı çalışmanın temel amacını teşkil etmektedir. Bunun yanında, Kırklareli folkloru ve bu folklorun en temel öğelerinden olan efsanelerin de derlenerek ortaya çıkarılması kaygısı yazarın bu çalışmasında kendini göstermektedir.

³⁶ <http://parafiksyayinevi.com/nazif-karacam/> (2.2.2014).

Çalışmanın Kapsamı

Çalışma, Kırklareli ili ve yöresine ait tarihi ve coğrafi bilgilerin yanında Kırklareli folklorundan ve efsanelerinden örnekleri kapsamaktadır.

Çalışmanın Yöntemi

Çalışma genel olarak Kırklareli tarihinden ve coğrafi bilgilerinden müteşekkil bir eser izlenimi verecek şekilde hazırlanmıştır. Bunun yanında Kırklareli'nin coğrafi güzellikleri ve bazı tarihi yerleri ilgili anlatılagelen efsane ve hikâyeleri de bünyesine alacak şekilde tasnif edilerek oluşturulmuştur.

Eserde anlatılagelen yerlerle ilgili fotoğraflar da oldukça sık kullanılmıştır.

İçindekiler

Coğrafi Konum, Ekonomik Durum ve Doğal Kaynaklar İklim s. 24, , Tarım ve Sanayi s. 47, Tarih İçerisinde Kentsel ve Yönetimsel Oluşum s. 101, Kırklareli ve Kırkkilise Olayının Tarihsel Kaynakları s. 110, Sosyal ve Kültürel Yaşam s. 180, Halk Kültürü ve Yansımaları s. 237, Karagöz Kültür, Sanat ve Kakava Şenlikleri s. 261, İnançlar s. 277, Halk Edebiyatı s. 297, Kırklareli'nin Tarih ve Kültür Dokusu s. 328, Eğitim, Turizm, Kültürel Çevre, Önemli Günler s. 335, Kırklareli'nde Önemli Günler s. 344, Atatürk'ün Kırklareli'ne Gelişi s. 345, Kırklareli'nde Siyasi Yaşam s. 354, Kırklareli'nde Sosyal Güvenlik Kuruluşları s. 383, Tarih Bölümü s. 393, Fetret Devrinde Kırklareli'ndeki Olaylar s. 430, Milli Mücadele Dönemi'nde Kırklareli s. 456, Mitolojide Kırklareli, Pınarhisar, Kaynarca Kıyıköy s. 480, İlçeler ve Kasabalar s. 508, Kırkların Atası Adına Pınarhisar Kuruluyor s. 596, Kaynarca Kasabası s. 604, Vize (Antik Kent) s. 608, Kıyıköy (Midye) Kasabası s. 631, Babaeski (Baba-i Atik) s. 645, Lüleburgaz s. 675, Ahmetbey s. 704, Büyükkarıştıran s. 711.

Ön Söz / Giriş / Sonuç

Yazar “Ön Söz” bölümünde bu kitabı yazmayı daha önceden düşündüğünü ancak yeni bitirebildiğini vurgulamaktadır. Bu zaman içerisinde insanların derli toplu bir kaynak bulmakta güçlük çektiğini söyleyen yazar, bu eser sayesinde insanların

eline Kırklareli ile ilgili önemli bir kaynağı vermiş olmaktan duyduğu memnuniyeti dile getirmektedir.

Kitapları hakkında abartılı bir iddiaları olmadığı üzerinde duran yazar, amaçlarının geçmişten geleceğe bir kültür köprüsü kurmak olduğunu söylemektedir.

Bütün bu sözlerden sonra kitabın bu hale gelişinde emeği olanlara teşekkür ederek sözlerine son veren yazar, bu güne ve geleceğe not düşebilmek temennilerini de sözlerine eklemiştir.

Çalışmada “Giriş” ve “Sonuç” bölümleri bulunmamaktadır.

Değerlendirme

Eser, fotoğraflarla desteklenmiş hacimli bir şehir rehberi izlenimi vermektedir. İsminden hareketle bol miktarda efsaneyle karşılaşma ümidiyle karıştırmaya başladığımız eserde bir bakıma hayal kırıklığına uğradığımızı itiraf etmeliyiz.

Eserde birçok alt başlığın olması ve bazı bölümlerde verilen bilgilerin tekrar niteliğinde olması dikkati çekmektedir. Başlıkların içerikle uyumsuz olduğu bölümlerin atlanmaması gereken bir ayrıntı olduğu kanaatindeyiz.

“Halk Edebiyatı” başlığı ile verilen bölümde sadece halk müziği üzerinde durulmuş, halk edebiyatının sadece halk müziğinden ibaret olduğu ya da yazarın böyle algıladığı hissi verilmiştir. Bu bölümün dışında coğrafi yerlerle ilgili bilgiler verilirken efsane kırıntılarının buralarda zikredilmesi yazarın halk bilimi ya da efsanelerle ilgili yeterince bilgi sahibi olmadığı izlenimi ağır basmaktadır. “Halk Edebiyatı” ve “Halk Kültürü” başlıklarının yanında “Mitolojide Kırklareli” gibi bir başlık altında Kırklareli ile ilgili mitolojik anlatılar üzerinde durulmuş ve bu bölüm halk biliminin dışında tutulmuştur. Efsanelerle birlikte yer yer hikâyelerin de verilmesi bu görüşümüzü destekler niteliktedir.

Kent rehberi ya da kent bilgisi konusunda olmasa bile, efsaneler ve Halk Edebiyatı ürünleri açısından değerlendirecek olursak esere; amatör olarak ve içeriği tasnif edilmeden hazırlanmış popüler bir çalışma demek daha doğru olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Halk Bilimi, Halk Edebiyatı, Sözlü Kültür, Efsane, Mitoloji, Anadolu, Kırklareli.

KARATAŞ, Cuma,

Anadolu Efsaneleri, Birinci bs., İstanbul, Yuva Yayıncılık, 2004, 216 s., 14 x 20 cm.

Eserde “Kaynakça” bulunmaktadır.

ISBN: 975 – 517 – 114 – 2

Yazar Hakkında Bilgi

Yazar hakkında ayrıntılı bilgi bulunmamaktadır.

Çalışmanın Amacı

Çalışma, Yuva Yayınları’nın **Türk ve Dünya Masalları, Destanları ve Efsaneler** adlı dizisinin efsanelerle ilgili parçasıdır. Amaç, unutulmaya yüz tutmuş efsaneleri okuyucuyla buluşturmadır.

Çalışmanın Kapsamı

Çalışma, Anadolu’nun çeşitli yörelerinde teşekkül etmiş, dilden dile dolaşan efsaneleri kapsamaktadır.

Çalışmanın Yöntemi

Efsaneler çeşitli kaynaklardan toparlanmış ve bir araya getirilmiştir. Herhangi bir tasnif ya da bilimsel bir yöntem kullanılmamıştır. Efsanelerin elde edildiği kaynaklar kitabın sonunda belirtilmiştir.

İçindekiler

1. Efsane s. 5, 2. Anadolu s. 7, 3. Gordion s. 9, 4. Sarıkız s. 12, 5. Şahitler Kayası s. 26, 6. Kızkulesi s. 32, 7. Ferhat ile Şirin s. 39, 8. Belkıs s. 45, 9. Lokman Hekim s. 51, 10. Nemrut Dağı s. 54, 11. Yedi Uyurlar s. 58, 12. Cennet Bursa s. 60, 13. Urfa'nın Balıklı Gölü s. 75, 14. Kübele s. 80, 15. Noel Baba s. 83, 16. Çayda Çıra s. 87, 17. Ağlayan Kaya s. 92, 18. Şahveli s. 96, 19. Davut Baba s. 100, 20. Karakoyun s. 105, 21. Gelin Kayası s. 117, 22. Peribacaları s. 121, 23. Emir Dağları s. 124, 24. Karacadağ s. 130, 25. Ardanuç Kalesi s. 135, 26. Kırkpınar s. 139, 27. Zembileci s. 142, 28. Ah Tamara s. 148, 29. Ağrı Dağı s. 155, 30. Al Gül Mavi Gül s. 164, 31. Demeter s. 172, 32. Abdallar s. 176, 33. Kanlı Nemrut s. 191, 34. Menkıbeler s. 197, 35. Menkıbe s. 198, 36. Yunus Emre s. 199, 37. Pir Sultan Abdal s. 207, 38. Kaynakça s. 213

Ön Söz / Giriş / Sonuç

Eserde “Ön söz, Giriş ve Sonuç” bölümleri bulunmamaktadır. Bu bölümlerin dışında “Efsane” başlığı altında kısa açıklamalar mevcuttur.

“Efsane” başlıklı yazıda Anadolu'nun her taşında, her toprağında bir efsanenin olduğu vurgulanmıştır. Anadolu gibi bir coğrafyanın dünyada çok olmadığı kanaati belirtilmiştir.

Efsanelerdeki zenginliğimizin bu topraklarda yaşamış birçok uygarlıktan kaynaklandığı belirtilmektedir.

Değerlendirme

Çalışmada yer alan efsaneler “sahada derleme” veya “mülakat yoluyla derleme” usulüyle değil, değişik yazılı kaynaklardan elde edilmiş ve gelişigüzel bir araya getirilmiştir. Efsanelerin başında efsanenin anlatıldığı yer belirtilmiştir. Bazı yerler ayrıntılı anlatılırken bazıları sadece belirtilip geçilmiştir.

Çalışmada herhangi bir tasnif uygulanmamıştır. Efsanelerin konusuna ya da coğrafi mensubiyetine bakılmaksızın karışık ve düzensiz bir şekilde esere

eklenmiştir. Efsane metinleri üzerinde herhangi bir bilimsel yöntemin de kullanılmadığı çalışma tarafımızdan amatör bir eser olarak değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Halk Bilimi, Halk Edebiyatı, Sözlü Kültür, Efsane, Mitoloji, Anadolu.

KAVCAR, Cahit, YARDIMCI, Mehmet,

Efsanelerimiz, İkinci bs., Malatya, İnönü Üniversitesi Basımevi, 1999, 264 s., res., 20, 5 x 14, 5 cm.

Eserde “ Kaynakça” bulunmamaktadır.

ISBN: y.

Yazar Hakkında Bilgi

Yazar hakkında ayrıntılı bilgi bulunmamaktadır.

Çalışmanın Amacı

Eser, İnönü Üniversitesi tarafından Türk Kültürü’ne hizmet gayesiyle düzenlenen efsane derleme yarışması neticesinde derlenen efsanelerin kitaplaştırılmış halidir. Amaç, derlenen bu efsanelerin Türk halk kültürüne kazandırılmasıdır.

Çalışmanın Kapsamı

Çalışma, kapsam olarak oldukça geniş bir coğrafyayı ele almaktadır. Diyarbakır’dan Toroslar’a, oradan Zile’ya Anadolu’nun değişik coğrafyalarında teşekkül etmiş efsaneleri kapsamaktadır.

Çalışmanın Yöntemi

Eserde yer alan efsaneler sahada derleme yöntemi ile bir araya getirilmiştir. Efsanelerin kitapta yer alış sırası ise ödül ve mansiyon alanlardan sonra yarışmaya katılanların soyadının alfabetik sırasına göre düzenlenmiştir.

Eserde yer alan efsaneler, esere bir bütünlük kazandırılmak gayesiyle çizgi resim tekniği ile resimlendirilmiştir. Efsanenin ana konusu ya da efsanenin etrafında şekillendiği ana nesne/unsur efsaneye isim olarak verilmiş ve bu isimle başlıklandırılmıştır. Efsanelerin bitiminde efsaneyi derleyen, nereden derlediği ve aldığı ödül belirtilmiştir.

İçindekiler

Ön Söz s. 3, Efsane Derleme Yarışması Jüri Üyeleri s. 4, **Sunuş** s. 6, Efsane Derleme Yarışması Sonuçları s. 7, Hayri Yıldız “Kanlı Mağara” s. 9, Muhsine (Helimoğlu) Yavuz “Baho Gölü” s. 13, Rasim Kubat “Gudret Köprüsü” s. 15, Selvi Ülkü “Taş Mercimek Tarlası” s. 17, Servet Ertaş “Fatmacık Kayası” s. 19, Hamdi Dede “Sis Dağı – Gelin Kaya” s. 21, İlhan Tarhan “Piri Baba ve Eski Hamam” s. 24, Türkan Miskioğlu “Dede Balıkları” s. 27, Memnune Akar “Eren Gülü” s. 30, Erdoğan Akın “Bilal Dede” s. 32, Salih Aksoy “Gelin Kaya” s. 33, Salih Aksoy “Yaşmaklıağaçbaşı” s. 34, Suna Akkoyun “Tödürge Gölü” s. 35, Ekrem Andıç “Kennir Baba Efsanesi” s. 36, Ekrem Andıç “Üç Şehitler Efsanesi” s. 38, Metin Alkan “Çeç Tepesi” s. 40, Metin Alkan “Katır Yavrulatan” s. 41, Narin Arıgöz “Nigar Kayası” s. 42, Halit Arpas “Ali Baz” s. 47, Halit Arpas “Hacı İbrahim Dede” s. 49, Selma Aslan “Gelinkaya” s. 51, Kadir Aslan “Cabbar Dede” s. 52, Kadir Aslan “Kara Taş” s. 56, Kadir Aslan “Murtaza Dede” s. 58, Mehmet Atak “Murat Dede” s. 62, Mehmet Avcı “Kervan Sarayı” s. 63, Mehmet Avcı “Taş Kesilen Çoban” s. 65, Muttalip Aybars “Beddua” s. 66, Emriye Aydın “Paşa Pınarı” s. 68, Mehmet Aydın “Fırın Köşegisinin Yeşermesi” s. 70, Şükrü Aydın “Deles Tepesi (Deli İlyas Tepesi)” s. 72, Nurettin Aygün “Çıldır Gölü” s. 74, Raziye Aykut “Düldül İzi” s. 75, Sıtkı Ayyıldız “Somuncu Baba” s. 77, Ayhan Bacak “Mahmut İle Mehmet” s. 79, İsmet Baş “Guguk Baba” s. 80, İsmet Baş “Beyazıbesten” s. 81, İsmet Baş “Balıklı” s. 82,

Ahmet Başaran “Kızılırmak” s. 83, Özdemir Başat “Sepetteki Kar” s. 85, Bilal Bengü “Bir Başka Sevdâ” s. 90, Metin Çankaya “Taş Olan Kervan” s. 94, Recep Çavuşoğlu “Gözyaşı Köprüsü” s. 97, Emine Çelik “Asar Kaya Efsanesi” s. 100, İsa Çelik “Gazemir” s. 101, Keziban Çınar “Sarıköz” s. 103, İbrahim Çıtır “Direkli” s. 104, İbrahim Çıtır “Serçoban” s. 105, İbrahim Çıtır “Yenice” s. 107, Nesrin Çorak “Yaban Gülü” s. 110, Altan Borahan Demir “Hamza Baba” s. 111, Kadir Demir “Amanos Dağı” s. 115, Zübeyde Demir “Zeynel Abidin Elik” s. 117, Ziyaddin Demirci “Kambur Kambur Üstüne” s.119, Ziyaddin Demirci “Zehirli Sütun Marifeti” s. 120, Yaşar Demirkol “Dedeoğlu” s. 121, Ayşe Dökmetaş “Şeyh Merzuban – i Türbesi” s. 122, Halime Dökmetaş “Dikilitaş” s. 124, Harika Duman “Bir Demet Sevgi” s. 125, Şükrü Dursunoğlu “Gelin Kayaları” s. 126, Muzaffer Duyum “Onan Onmasın On Haneden Fazla Olmasın” s. 127, Ali Turan Düz “Ezber Baba” s. 129, Derya Ekmekçi “Taş Kesilen Genç Kız” s. 131, Servet Ertaş “Gıdı – Gıd – ı Kuşu” s. 132, Turgay Ertem “Gelin Yudan” s. 134, Cem Göral “Muallim Dede” s. 135, D. Ataman Görgülü “Tiryaki Goca” s. 137, İsmail Görkem “Yılan Dağı” s. 139, İsmail Görkem “Şarık – Şivan” s. 140, Abdülkadir Güler “Melmetun” s. 142, Metin Günaydın “Şak Şak Mağarası” s. 146, Yusuf Ziya Günay “Avcı Ahmet” s. 149, Reşat Güler “Toğgalı Dede” s. 151, Galip Hodul “Kesikbaş” s. 153, Sevim İlçin “Gürlan” s. 155, Sevim İlçin “Var Olan” s. 157, Sevim İlçin “Gelincik Dağı ve Mastluğ” s. 159, M. Kemal İman “Ejderha” s. 161, Nazım İnce “Yusufçuk” s. 163, Nazım İnce “Gelintaş” s. 166, H. Sadullah Kağnıcı “Çarpık Ocağı” s. 168, Kenan Kahraman “Hamam” s. 169, Alim Kahraman “İmam” s. 170, Rüstem Kalkan “Bir Taş ve Bir Kuş” s. 172, Ruhi Kara “Gelin Kayası” s. 175, Ruhi Kara “Kızlar Sinisi” s. 176, Ruhi Kara “Molla Köyü” s. 177, Yıldız Kaşut “Memik Dede” s. 178, Turhan Kaya “Gelin Ardıcı” s. 179, Gülseren Kılıç “Çoban Taşı” s. 182, Kadriye Kılıçkaya “Niyet” s. 186, Kamil Kısakol “Dönem” s. 190, Kamil Kısakol “Heybetli” s. 192, İbrahim Koç “Beldede” s. 194, Dr. Hasan Köksal “Gazi Balıklar” s. 195, Dr. Hasan Köksal “Kurbaga” s. 196, Dr. Hasan Köksal “İspiro” s. 198, Yrd. Doç. Dr. Zeynelabidin Makas “Nizam – ı Âlem Hakkında Zincirleme Efsaneler” s. 200, Yrd. Doç. Dr. Zeynelabidin Makas “Hendille Peygamber” s. 202, Yusuf Meral “Tüm Tüm Oğlu Çenesi” s. 204, Yusuf Meral “Ahmet’in Öküzü Gibi Bakma” s. 205, Bünyamin Oğuz “Tomara Şelalesi” s. 206, Bünyamin Oğuz “Alı Balı” s. 207, Öztürk Öden

“Büyük Hiram” 209, Öztürk Öden “Taş Kesilen Çoban” s. 210, Öztürk Öden “Kız Kalesi” s. 211, Erkan Örgüç “Balıklı Çeşme” s. 212, Gülhan Özdemir “Guguk Kuşu” s. 214, Metin Özgür “Üç Kardeşler Hamamı” s. 216, Mualla Özmen “Yeşil Türbe” s. 218, Ahmet Özpay “Şıh Mansur” s. 220, Ahmet Özpay “Kızlar Kuyusu” s. 221, İlhami Öztürk “Pazar Günü Akan Su” s. 223, Fatma Sarı “İnci Kemer” s. 228, Nursel Saygınar “Horasan Baba – Çoban Dede” s. 230, Kezban Şarvan “Kız Oğlan Kayası” s. 234, İlhan Tarhan “Eski Hamam (Atik Kâfir Hamamı)” s. 235, İlhan Tarhan “Çifte Hamam” s. 238, Kadir Tekin “Sırakayalar Efsanesi” s. 242, Selvi Ülkü “Nazlı Kaya” s. 245, Abdurrahman Varçin “Büksor” s. 246, Muhsine (Helimoğlu) Yavuz “İşkân Ağaları Efsanesi” s. 247, Berna Yazar “Taştan Adam Efsanesi” s. 249, Pervin Yerlitaş “Ejderha” s. 250, Fatma Yılmaz “Dikili Taş” s. 251, Fatma Yılmaz “Süleyman Hacı” s. 252, Mehmet Yılmaz “Kral Kız Türbesi” s. 253, Mehmet Yılmaz “Aşık Taşı” s. 254, Mevlüt Yılmaz “Türkcevher” s. 255, Nihal Yiğit “Kadı Gölü” s. 258, Nihat Yüce “Bit Kurbanı” s. 259, Yunus Zeyrek “Nenekaya” 261, Yunus Zeyrek “Arsiyan’ın Taşları” s. 262, Arif Zor “Şerah Gölü” s. 263

Sunuş / Ön Söz / Giriş / Sonuç

“Sunuş” yazısında genel olarak çalışmanın amacından bahsedilmiş ve Türk Kültürü’ne hizmet maksadıyla düzenlenen efsane derleme yarışmasına yurdun değişik köşelerinden gönderilen 251 efsanenin katıldığı vurgulanmıştır. Bu efsanelerin bir jüri tarafından değerlendirildiği ve dereceye girenlerin ödüllendirilerek bu kitapta toplandığı belirtilmiştir.

“Ön söz” yazısını İnönü Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Engin M. Gözükara kaleme almıştır. Yazar burada çalışmanın gayesinden bahsederek efsanelerimizin büyük bir bölümünün hala yazıya geçirilemediğinden yakınmaktadır. Jüri üyelerini tanıtan ve arkasından dereceye giren çalışmalara verilen destek miktarları hakkında bilgi veren yazar, emeği geçenleri ve çalışmaları bu kitapta yer alanları tebrik ederek sözlerine son vermiştir.

Eserde “Giriş” ve “Sonuç” bölümleri bulunmamaktadır.

Değerlendirme

Çalışma, daha önce de belirtildiği gibi İnönü Üniversitesi tarafından Türk Kültürü'ne hizmet maksadıyla düzenlenen efsane derleme yarışmasına yurdun değişik yerlerinden gönderilen 251 adet efsane arasından dereceye girenlerin ve yayımlanmaya değer olarak görülenlerin bir kitapta toplanmış halidir.

Eserde yer alan efsaneler bir jüri tarafından değerlendirmeye tabi tutulup, efsane niteliği taşımayanlar elenmiştir. Esere alınanlar ise derleme yapıldığı şekliyle yöresel konuşma tarzı ve yöresel kelimeler aynen muhafaza edilmiştir. Efsaneye müdahale edilmemesi ve aynıyla muhafaza edilmesi esere özgünlük kazandırmıştır.

Eserde yer alan efsaneler çizgi resim tekniği ile olaylara ve kahramanlara uygun olacak şekilde resimlendirilerek esere bir bütünlük kazandırılmıştır. Fakat bu efsanelerin tasnifi ile ilgili izlenen yol oldukça yanıltıcıdır. Zira burada dereceye girenlerin sırasına göre dizilen efsaneler, bilimsel bir tasnife bağlı esere alınmış olsaydı eser için bilimsel katkısı oldukça fazla olacaktı. Efsanelerin nihayetinde derleme yapanın, derleme yapılan yerin bilgilerinin verilmesi efsanelerin ve eserin güvenilirliği ve bilimselliği açısından oldukça faydalı olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Halk Bilimi, Halk Edebiyatı, Sözlü Kültür, Efsane, Mitoloji.

KAYA, Muharrem,

Mitolojiden Efsaneye, Türk Mitolojisinin Türkiye'deki Efsanelerde İzleri,
Birinci bs., İstanbul, Bağlam Yayıncılık, 2007, 215 s., 13,5 x 21 cm.

Eserde “Dizin”, “Kaynak Kişiler” ve “Bibliyografya” bulunmaktadır.

ISBN: 978 – 975 – 8803 – 78 – 1

Yazar Hakkında Bilgi

1969 yılında Sivas'ta doğdu. 1991 yılında Mimar Sinan Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nden mezun oldu. Aynı

üniversitede araştırma görevlisi, öğretim görevlisi olarak çalıştı. Halen “Doçent” ünvanıyla aynı üniversitede öğretim üyesi olarak çalışmalarını yürütmektedir.³⁷

Çalışmanın Amacı

Yazar, çalışmasının amacını şu cümlelerle dile getirmiştir: “Bu çalışma, Türklerin eski çağlardan beri kültür dünyasını şekillendirmiş olan mitolojik unsurların tespit edilmesi ve bunların izlerinin Türkiye’deki efsanelerde devam ettiğinin gösterilmesi temel düşüncesine dayanmaktadır.”

Çalışmanın Kapsamı

Çalışma, Türkiye’de derlenen efsanelerde mitolojik temeli olan unsurları kapsamaktadır.

Çalışmanın Yöntemi

Çalışmada incelenen efsaneler derleme yöntemiyle bir araya getirilmiştir. Türk mitolojisi ile ilgili bilgiler kitaplardan, tezlerden, makalelerden derlenerek sınıflandırılmıştır.

İçindekiler

Kısaltmalar s. 6, **Ön Söz** s. 9, **Giriş** s. 11, Mitolojinin Tanımı Üzerine Tarihçe s. 11, Mitoloji Kavramı s. 19, Mitolojide Zaman Kavramı s. 23, Mitolojide Mekân Kavramı s. 25, Mitolojide Halk Hekimliği s. 26, Mitlerin Sınıflandırılması s. 28, Türk Mitolojisi, Şamanlık, Kamlık, Tengricilik Adlandırmaları s. 29, **Teogoni** s. 32, Türk Mitolojisinde Teogoni s. 32, Gökyüzünde Bulunan Tanrılar ve Kutsal Ruhlar s. 34, Yeryüzünde Bulunan Tanrılar ve Kutsal Ruhlar s. 41, Yer Altında Bulunan Tanrılar ve Kutsal Ruhlar s. 72, Türkiye’deki Efsanelerde Teogonik Unsurlar s. 75, Hızır, Ak Sakallı İhtiyar, Boz Atlı İhtiyar s. 75, Evliya, Ata Ruhu s. 81, Al Karısı s. 90, Şubat Karısı s. 92, Kepos, Kepoz s. 93, Mayıs s. 93, Hıbilik (Gibilik) s. 94, Enkebir s. 94, Cinler s. 94, Ev İyeleri s. 96, Taş, Kaya Ruhu s. 97, Dağ Ruhu s. 98,

³⁷ Muharrem Kaya, **Mitolojiden Efsaneye, Türk Mitolojisinin Türkiye’deki Efsanelerde İzleri**, İstanbul, Bağlam Yayıncılık, 2007, Kapak Sayfası.

Su Ruhu s. 99, Ateş Ruhu s. 102, Ağaç Ruhu s. 102, Güneş Tanrısı s. 103, **Kozmogoni** s. 104, Türk Mitolojisinde Kozmogoni s. 104, Gök s. 110, Yer s. 115, Yeraltı s. 120, Türkiye’deki Efsanelerde Kozmogonik Unsurlar s. 124, Samanyolu s. 124, Güneş, Ay s. 124, Dünyanın Şekli s. 126, Deprem s. 126, Yerleşim Yerinin Kökeni s. 126, Mevsim Dönüşümü, Tekrarlanan Zaman s. 127, Ateşin Kökeni s. 128, Bitkiler s. 128, Hayvanlar s. 130, **Antropogoni** s. 142, Türk Mitolojisinde Antropogoni s. 142, Hayvan Ata / Ana s. 150, Ağaç Ata / Ana s. 154, Dağ Ata / Ana s. 156, Babasız Türeme s. 157, Türkiye’deki Efsanelerde Antropogonik Unsurlar s. 158, İnsanın Türeyişi s. 158, Hayvan Ata / Ana s. 163, Ağaç Ata / Ana s. 164, **Eskatoloji** s. 166, Türk Mitolojisinde Eskatoloji s. 166, Türkiye’deki Efsanelerde Eskatolojik Unsurlar s. 168, **Sonuç** s. 177, **Bibliyografya** s. 181, **Kaynak Kişiler** s. 203, **Dizin** s. 205

Ön Söz / Giriş / Sonuç

“Ön Söz” yazısına çalışmasının amacıyla başlayan yazar, eserinin yöntemini açıklamıştır. Türklerin tarihi ve coğrafi açıdan, kültürel değerlerini muhafaza ettiklerinden bahseden yazar, bu çalışmanın dayandığı temel tezin de bu olduğunu vurgulamıştır. Bu çalışmada asıl amacının efsanelerde görülen motiflerin ve olağanüstü olayların, insanların kökenlerine işaret etmek olduğunu belirtmiştir.

Eserini oluştururken, efsane metinlerini içeren yayınlanmış kitaplar, makaleler, yüksek lisans ve doktora tezlerini öncelikle incelediğini söyleyen yazar, efsaneleri hikâyeleştiren veya manzum bir şekle sokarak yeniden ele alan eserleri çalışmasına dâhil etmediğini vurgulamıştır.

“Giriş” yazısında mitolojinin tanımı ve tarihçesi üzerine açıklamalar yer almaktadır. İlk Çağ’da ve Orta Çağ’da mitler hakkındaki görüşlere değinilmiştir. Mitlerin ortaya çıkışı ile ilgili teoriler özetlenip sınıflandırılmıştır. “Dünyanın Şekli, Dağ, Ağaç, Yeraltı” gibi sınıflandırılmaya gidilmiştir.

“Sonuç” kısmında yazar, mitlerle ilgili toparlayıcı bilgiler verdikten sonra, mitlerdeki inanç ve din unsurunun efsaneleri inandırıcı kılmak gibi görevinin

olduğunu vurgulamaktadır. Bu sebeptendir ki mitolojik unsurlar, efsanelerde dini terminolojiyle birlikte verildiğini söylemektedir.

Değerlendirme

Yazar, eserini oluştururken, efsaneleri hikâyeleştiren veya manzum bir şekle sokarak yeniden ele alan eserleri çalışmasına dâhil etmediğini vurgulamıştır. Bu çok önemlidir. Çünkü derleyicinin derlemeye müdahale ettiği ve kendine göre yeniden oluşturduğu eserler referans eserler değildir. Bir araştırmacının ilk etapta buna dikkat etmesi gerekir. Bu türden eserlere müracaat ederse daha baştan düğmeyi yanlış iliklemiş ve bilimsellikten uzak bir esere başlamış demektir.

Yazar yerinde inceleme şansının bulunmadığını vurgulamaktadır. Bu nedenle metin incelemesi yoluna gitmiştir. “Tarihi-Coğrafi Fin Metodu”nu kullanmış ve konularla ilgili örnekleri oldukça sınırlandırmıştır. Bunun nedeninin ise kitabın hacminin fazla olacağı kaygısıdır.

Yazar, eserinin bir bölümünde efsaneler, mitler ve din kavramı ile ilgili olarak şunları söylemektedir: “...mitolojik unsurlar, efsanelerde dini terminoloji ile birlikte verilir, dini örtünün altında kendini gösterir. Bunun sebebi nedir? Efsanede anlatılanlara, dinleyenleri inandırma kaygısı...”. Yazar bu sözlerinden sonra özet olarak belli bir eğitimden geçmiş toplumun belli kesimini efsanelere inandırmak için dinin bir araç olarak kullanıldığını söylemektedir. Bu bize göre oldukça yanlıştır. Din efsaneye inandırmak için kullanılan bir araç değildir. Kimi zaman doğrudan efsanenin merkezidir.

Yazar efsanelerle ilgili çok önemli bir yanılgıya düşmüştür. Efsaneyi anlatan ya da dinleyen efsanenin gerçekliğine zaten inanmıştır. Anlatıcı kimseyi anlattığı efsaneye inandırmak zorunda değildir. Bu nedenle ne din ne de başka bir araç kullanma ihtiyacı hissetmez. Efsaneler dini ve fantastik unsurlar barındırırlar. Bu efsanenin esasını teşkil etmektedir.

Efsanelerle ilgili olarak; toplumun nazarında bazı değerleri ayakta tutma, saygınlığını artırma kaygısı güdüldüğü vurgulanmaktadır. Hâlbuki efsanelerde dile getirilen ve ön planda tutulan davranış ve değer atfedilen unsurlar toplumun

geleneklerini, inançlarını ve özünü barındırmaktadır. Zaten bu değerlerle yoğrulmuş toplumun efsanelerinde ideal insan tipi ve ahlak kuralları ile dini unsurların olması gayet normaldir. Bu bir kaygı değildir.

Eser, bilimsel olarak incelenmiş ve bilimsel metotlarla oluşturulmuş bir eserdir. Son kısımda verilen bibliyografya ve kaynak kişilerin bilgileri esere büyük katkı sağlamıştır.

Anahtar Kelimeler: Halk Bilimi, Halk Edebiyatı, Sözlü Kültür, Efsane, Mitoloji.

KEMAL, Yaşar,

Üç Anadolu Efsanesi, On Üçüncü bs., İstanbul, Toros Yayınları, 1991, 223 s., 13,5 x 21 cm.

Eserde “Kaynakça” bulunmamaktadır.

ISBN: 975 – 433 – 025 – 5

Yazar Hakkında Bilgi

1922’de Osmaniye’nin Hemite köyünde doğdu. Asıl ismi "Kemal Sadık Göğceli" dir. 5 yaşında kan davası yüzünden babasını yitirdi. Bir kaza sonucu sağ gözünü kaybetti. İlköğrenimini Adana Kadirli’de yaptı. Yazmaya ortaokul sıralarında şiirle başladı. Şiirleri Adana Halkevi’nin yayını olan “Görüşler Dergisi”nde yayımlandı. Ortaokul son sınıfta okulu bırakmak zorunda kaldı. İrgatlık, amelebaşılık, pirinç tarlalarında su bekçiliği, arzuhalcilik, öğretmenlik, kütüphane memurluğu yaptı. Şiirleri, Ülke, Kovan, Millet, Beşpınar gibi dergilerde yayımlandı. 1952’de ilk kitabı **Sarı Sıcak** yayımlandı. Bu bir öykü kitabıydı. İlk romanı **İnce Memed** 1955’te yayımlandı. 1955-1984 arasında öykü, roman, röportaj ve makalelerden oluşan 33 kitabı çıktı. Bunlardan sırasıyla, Ortadirek, Yer Demir Gök Bakır ve Ölmez Otu **Dağın Öte Yüzü** üçlemesidir. Demirciler Çarşısı Cinayeti, Yusufçuk Yusuf ve

Hüyükteki Nar Ağacı ise **Akçasaz’ın Ağaları** ismiyle bir dizidir. Yumurcuk Kuşu ve Kale Kapısı da **Kimsecik** isimli bir dizidir.³⁸

Çalışmanın Amacı

Çalışma, Anadolu coğrafyasında teşekkül etmiş efsanelerin gün yüzüne çıkarılıp gelecek kuşaklara aktarılma amacını taşımaktadır.

Çalışmanın Kapsamı

Çalışma; “ Karacaoğlan, Köroğlu ve Alageyik” adlı anlatıları kapsamaktadır.

Çalışmanın Yöntemi

Çalışmada yer alan anlatılar birçok farklı kaynaktan yararlanılarak esere alınmıştır. Üç ana bölümden oluşan eserde her bölümde bir anlatı yer almıştır.

İçindekiler

Çalışmada “İçindekiler” bölümü bulunmamaktadır.

Ön Söz / Giriş / Sonuç

Eserde “Ön söz, Giriş ve Sonuç” bölümleri bulunmamaktadır.

Değerlendirme

Eserde yer alan anlatılar isminde de anlaşılabacağı gibi efsane değildir. Yazar, farklı kaynaklardan elde ettiği destan parçalarını efsane adı altında yeniden yazmıştır.

Eserde üç adet destan parçası bulunmaktadır. 7. Sayfadan 90. sayfaya kadar olan bölümde “Köroğlu’nun Meydana Çıkışı” adı altında Köroğlu Destanı’ndan parçalar bulunmaktadır. 90. Sayfa ile 160. sayfa arasında ise “Karacaoğlan” başlığı altında Karacaoğlan ile ilgili şiirlere ve anlatılara yer verilmiştir. 160. Sayfadan itibaren “Ala Geyik” adlı bölüm bulunmaktadır. Bu bölümde bir geyik avcısından bahsedilir. Bunun yanında ağıt ve türküler de bu bölümde yer almıştır.

³⁸ http://www.xn--edebiyatgretmeni-twb.net/yasar_kemal.htm (27.06.2013).

Eserde efsane adı geçmesine rağmen, çalışmanın büyük bir bölümünde destanlar ve ağıtlar vardır. Bu durum bize yazarın efsanelerle ilgili bilgi sahibi olmadığını göstermektedir. Eserde yer alan anlatıların kaynağı da belli değildir. Yazarın kendi eklemelerinin olup olmadığı da belirtilmemiştir. Eser kendi içinde sürekli çelişki halindedir. Efsane denildiği halde destan parçaları verilmiş, bu şekliyle de kalmamış ağıtlar ve şiirler de esere eklenmiştir. Dolayısıyla eser amatör bir çalışma olmakla beraber, efsanelerden ziyade destan parçalarından müteşekkil bir eserdir.

Anahtar Kelimeler: Halk Bilimi, Halk Edebiyatı, Sözlü Kültür, Efsane, Üç Anadolu Efsanesi.

KOMİSYON (Anonim),

Anadolu'muzun Ünlü Efsaneleri, Birinci bs., Ankara, Ata Yayıncılık, 2005, 96 s., 13 x 19 cm.

Eserde “Kaynakça” bulunmamaktadır.

ISBN: 978 – 975 – 6005 – 23 – 1

Yazar Hakkında Bilgi

Eser, yayınevi yazarları tarafından ortak hazırlanmış anonim bir eserdir.

Çalışmanın Amacı

Eser, çocuklara okuma alışkanlığı kazandırmak ve bu yolla efsaneleri öğretmek ve sevdirmek amacıyla hazırlanmıştır.

Çalışmanın Kapsamı

Çalışma, kapsam itibarıyla oldukça geniş olup, Anadolu coğrafyasında teşekkül etmiş on dokuz (19) adet efsaneyi kapsamaktadır.

Çalışmanın Yöntemi

Çalışmada yer alan efsaneler çocukların anlayabileceği üslupla yazılmış ve sadeleştirilmiştir. Bunun yanında eserde yer alan on dokuz (19) adet efsane herhangi bir tasnife göre değil, gelişigüzel sıralanmıştır. Efsanelerin hangi yöntemle elde edildiği hakkında bilgi verilmemiştir.

İçindekiler

Eserde “İçindekiler” bölümü bulunmamaktadır.

Sunuş / Ön Söz / Giriş / Sonuç

Eserde “Sunuş”, “Ön Söz”, “Giriş” ve “Sonuç” kısımları bulunmamaktadır.

Değerlendirme

Eserde on dokuz (19) adet efsane bulunmaktadır. Bu efsaneler gayet sade ve anlaşılır bir şekilde kaleme alınmıştır. Çocukları yormadan onlara efsaneleri sevdirmek gayesiyle olacak ki efsane metinleri kısaltılmış ve bu efsanelere doğrudan müdahale edilmiştir.

Efsanelerin hangi yöntemle elde edildiğine yönelik bir açıklama bulunmamakla birlikte, “Kaynakça” kısmının olmaması da bu konu hakkında tahminde bulunmamıza olanak sağlamamaktadır.

Kapsam olarak geniş tutulan eserde “Acımasız Nemrut Dağı”ndan (s.5), “Peri Bacaları”na (s. 88) Anadolu’nun değişik coğrafyalarında teşekkül etmiş efsaneler yer almaktadır. Bu efsaneler tasnif edilirken alfabetik sıralama ölçüt olarak kullanılmıştır. Ancak aynı isimde olmayan fakat aynı konuyu işleyen efsaneler bir arada verilmemiş, farklı bir efsane gibi ayrı bir başlık altında incelenmiştir. Bu inceleme bilimsel bir inceleme olmayıp sadece doğrudan aktarma hedefine matuf bir incelemedir.

Sonuç olarak eser; bilimsel bir eser olmaktan ziyade, amatör bir çalışma olarak, çocuklara yönelik hazırlanmış eser olarak değerlendirilebilir.

Anahtar Kelimeler: Halk Bilimi, Halk Edebiyatı, Sözlü Kültür, Efsane, Anadolu.

KOÇ, Yusuf,

Kızıldağ'ın Efsanesi, Birinci bs., İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1998, 180 s., res., 11 x 20 cm.

Eserde “Kaynakça” bulunmamaktadır.

ISBN: 975 – 458 – 112 – 6

Yazar Hakkında Bilgi

1 Ocak 1955 yılında Sivas'ta dünyaya geldi. Bir süre Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlı Sivas Kültür Merkezi'nde fahri tiyatro birim başkanlığı yaptı. Kendi yazdığı “Genel Tiyatro Bilgisi” adlı ders kitabından beş yıl kadar ders verdi. Senaryo dalında; Esra Filmcilik A.Ş.'nin açmış olduğu senaryo yarışmasında; “Yedi Cüceler Devler Ülkesinde” ve “Bolivya Okulu” adlı senaryoları ödül aldı.

Çocuk hikâyeleri dalında otuz kitapçık ve altı ayrı kitabı yayınlandı. Özgün hafif müzik dalında 36 adet güfte yazdı.

Yusuf Koç, evli ve beş çocuk babasıdır.³⁹

Çalışmanın Amacı

Kitabın temel gayesi çocuklara hikâye, masal ve efsaneleri sevdirebilme gayretidir.

Çalışmanın Kapsamı

Çalışmada yer alan efsane Sivas ilinin İmranlı ilçesinde anlatılan “Kızıldağ” ile ilgili bir efsanedir.

³⁹ Yusuf Koç, **Kızıldağ'ın Efsanesi**, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1998, Kapak Sayfası.

Çalışmanın Yöntemi

Çalışmada sadece bir adet efsane vardır. Çalışmanın genel çerçevesi çocuk hikâyesi tarzındadır. Hikâyenin içine bir tane efsane sıkıştıran yazar, kendi yöresinde anlatılan bu efsaneyi bir öğretmenin ağzından, yolculuk esnasında bir çocuğa anlatmaktadır. Eserde manzum ve mensur kısımlar vardır.

İçindekiler

Eserde “İçindekiler” bölümü bulunmamaktadır.

Ön Söz / Giriş / Sonuç

Eserde “Ön Söz, Giriş ve Sonuç” bölümleri bulunmamaktadır.

Değerlendirme

Esere adını veren bir efsane olsa da eserin genel çerçevesi hikâye izlenimini vermektedir. Yazar, kendi yaşadığı yöreye ait bir efsaneyi hikâye kahramanlarından bir öğretmenin ağzından anlatmaktadır. Bir yolculuk esnasında küçük bir çocukla arkadaş olan öğretmen, O’na yaşadığı yörede anlatılan bir efsane olan “Kızıldağ’ın Efsanesi” adlı efsaneyi anlatmaktadır.

Bütüncül olarak esere baktığımızda, çocuklara yönelik hazırlanmış bir eser olduğunu söylemek mümkündür. Anlatılan efsane de herhangi bir bilimsel yaklaşımdan uzak, hikâyenin temel konusunu teşkil edecek şekilde ele alınmıştır. Efsanenin kaynağı hakkında bilgi vermeyen yazar, efsaneye müdahale edip etmediğini de söylememektedir.

Eserin geneli ve özelinde anlatılan efsane, çocukların anlayacağı dil ve üslup özelliklerine sahiptir. Eser, bilimsel bir çalışma değildir. Geneli bir hikâye olsa da eserin temelini ve esasını bir efsane oluşturmaktadır. Eser bu efsane üzerine kurulmuştur. Dolayısıyla eser, herhangi bir bilimsel yaklaşımla ele alınmamıştır.

Anahtar Kelimeler: Halk Bilimi, Halk Edebiyatı, Sözlü Kültür, Efsane, Sivas, Kızıldağ.

KORKMAZ, Mehmet,

Mitolojik Kadın Efsaneleri, Birinci bs., Ankara, Alter Yayınları, 2011, 279 s., 14 x 21 cm.

Eserde “Kaynakça” bulunmaktadır.

ISBN: 978 – 605 – 4745 – 22 – 7

Yazar Hakkında Bilgi

Mehmet Korkmaz; Tunceli merkez ilçeye bağlı Aşağı Taptikler Köyü’nde dünyaya geldi. İlkokulu kendi köyünde bitirdi. Bir yıl ara verdikten sonra Tunceli Ortaokulu’na kayıt yaptırdı. Birinci sınıfı burada, ikinci ve üçüncü sınıfları Elazığ Atatürk Ortaokulu’nda okudu. 1969 yılında Tunceli Öğretmen Okulu’ndan mezun oldu. 1987 yılında Anadolu Üniversitesi’ni bitirdi. Çeşitli illerde öğretmenlik ve yöneticilik görevlerinde bulundu. Yazar, halen Adana’daki yerel gazetelerin birinde şiir ve öykü yazmaktadır.⁴⁰

Çalışmanın Amacı

Yazar, kadınların efsane ve mitolojide nasıl işlendiğini tespit ve tayin etmek amacıyla eserini kaleme almıştır.

Çalışmanın Kapsamı

Çalışma Yunan Mitolojisi’nden Babil Mitolojisi’ne oradan da Türk Mitolojisi’ne geniş bir coğrafyada teşekkül etmiş kadınlarla ilgili efsaneleri kapsamaktadır.

Çalışmanın Yöntemi

Çalışmada yer alan efsaneler yazılı kaynaklardan derleme yöntemi ile elde edilmiştir. Eserin sonunda “Kaynakça” bölümünde bu kaynaklar listelenmiştir.

⁴⁰ Mehmet Korkmaz, **Mitolojik Kadın Efsaneleri**, Ankara, Alter Yayınları, 2011, Kapak Sayfası.

Eserde halk bilimi kuramlarından herhangi biri kullanılmamış olup salt bir aktarma söz konusudur.

İçindekiler

Ön Söz s. 13, Mitoloji ve Kadın s. 17, Aedon s. 23, Agave (Agaue) ve Bakkhalar Efsanesi s. 25, Agdistis s. 30, Aegina s. 31, Aine s. 32, Albıs s. 33, Alkestis s. 35, Alkmene s. 36, Alkyone s. 38, Alpheıboıa s. 39, Althaia s. 40, Amaterasu s. 42, Amazonlar s. 46, Amphitrite s. 49, Amymone s. 51, Anahita s. 52, Andromakhe s. 58, Andromede s. 62, Anna Perenna s. 64, Anteia s. 65, Antikleia s. 67, Arakhne s. 68, Arçuri s. 70, Arethusa s. 71, Arinna s. 72, Aruru s. 75, Atalente s. 76, Ate s. 82, Aura s. 84, Aurora s. 85, Bast s. 89, Bendis s. 92, Beyazlı Kadın Efsanesi s. 93, Britomartis s. 94, Byblis s. 95, Çarşamba Karısı s. 99, Danae s. 100, Deianeira s. 103, Diana s. 105, Dido (Elissa) s. 107, Elektra s. 110, Elfler s. 114, Ereşkigal s. 115, Erigone s. 117, Eris s. 119, Europe s. 121, Eurydike s. 123, Faustina s. 125, Fides s.127, Flora s. 128, Fortuna s. 129, Galateia s. 131, Garuda s. 134, Halia s. 135, Hathor s. 136, Hatşepsut s. 138, Hero s. 140, Hesione s. 143, Hypsipyle s. 144, İnanna s. 146, İno s. 149, İo s. 150, İokaste s. 152, İphimedeia s. 157, İphis s. 158, İsis s. 159, İzanami s. 163, Juno s. 167, Kaeria s. 169, Kleopatra s. 170, Kreusa s. 175, Kydippe s. 180, Klytaimnestra s. 182, Klytia s. 185, Kybele s. 186, Ladda s. 191, Laodameia s. 192, Laodike s. 193, Lara s. 194, Lilith Efsanesi s. 196, Luna s. 205, Maat s. 209, Marpessa s. 212, Medusa s. 218, Melissa s. 221, Menippe s. 223, Merope s. 224, Morrigan s. 226, Mu-Lan s. 228, Nana s. 229, Nefertiti s. 231, Nikaia s. 236, Nü-Gua s. 237, Oinone s. 239, Prokne s. 241, Psamathe s. 244, Puduhepa s. 246, Rhea Silvia s. 248, Sati s. 249, Semiramis s. 251, Sinope s. 255, Syrinks s. 256, Thisbe s. 257, Tiamat s. 259, Venüs s. 264, Vesta s. 266, Zenobia s. 268, Kaynakça s. 273.

Ön Söz / Giriş / Sonuç

“Ön Söz” bölümünde yazar, kadınlardan ve kadınlara yapılan haksızlıklardan söz etmektedir. Kadınlara bazı söylemlerle değer veriliyormuş gibi görünse de aslında kadınların hak ettiği yerde olmadığı görüşünü savunmaktadır.

Eserde “Giriş” ve “Sonuç” bölümleri bulunmamaktadır.

Değerlendirme

Eserde toplam yüz yedi (107) adet efsane bulunmaktadır. Bu efsaneler isimlerine göre alfabetik olarak sıralanmıştır. Esere alınan efsaneler yazar tarafından muhtelif yazılı kaynaklardan derlenmiş ve kadınlarla ilgili olanlar bir araya getirilerek eser oluşturulmuştur. Ancak bu eserde amaç bilimsel olarak efsaneleri incelemek ya da tahlil etmek değil, okuyucuya salt bir anlatımla efsaneleri aktarmaktır. Eserin genelinde bu hava hâkimdir. Yazar, efsaneleri derlediği kaynakları eserin sonunda listelemiştir. Onun dışında sözlü kaynaklardan derleme söz konusu değildir.

Eserde yer alan efsaneler herhangi bir bilimsel yöntemle incelenmemiştir.

Anahtar Kelimeler: Halk Bilimi, Halk Edebiyatı, Sözlü Kültür, Efsane, Mitoloji, Kadın Efsaneleri.

KURTOĞLU, Mehmet,

Urfa Efsaneleri, İkinci bs., İstanbul, Kent Yayınları, 2005, 292 s., res., 13,5 x 21 cm.

Eserde “Kaynakça” ve kitabın birinci basımı için yazılanların bulunduğu bir bölüm mevcuttur.

ISBN: 975 – 00053 – 3 – 3

Yazar Hakkında Bilgi

1969 yılında Urfa’da doğdu. 1986 yılında Urfa İmam Hatip Lisesi’nden mezun oldu. Harran Üniversitesi Şanlıurfa Meslek Yüksekokulu İnşaat Bölümü’nü bitirdi. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Bölümü’nden mezun oldu. Birçok

memuriyetlerde bulundu. Şanlıurfa İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Müdür Yardımcılığı kadrosuna naklen atandı. İl Kültür ve Turizm Müdürlüğünü vekâleten yürütmektedir.⁴¹

Çalışmanın Amacı

Yazara göre “Dünya’nın hiçbir yerinde Urfa kadar efsanelerle iç içe geçmiş bir şehir yoktur.” Bu efsaneleri bilmeden o şehri çözmek, anlamlandırmak mümkün değildir. Bu efsanelerin ortaya çıkarılması ve şehrin daha iyi bilinmesi ve anlam kazanması çalışmanın sosyal amacı olarak belirlenebilir.

Çalışmanın Kapsamı

Eserde sadece Urfa ve yöresinde anlatılan efsanelere yer verilmiştir.

Çalışmanın Yöntemi

Yazar sahada derleme yöntemiyle topladığı efsaneleri bir bütünlük halinde çok akıcı ve kendine has bir üslupla ele almış ve yeniden yazmıştır.

İçindekiler

Ön söz s. 5, Efsane ve Urfa Efsanelerinin Genel Özelliği s. 13, Efsaneler Şehri s. 17, Kutsal Mekâna Kurulan Şehir s. 23, Su İle Tılsımlanan Şehir s. 26, Âdem İle Havva Efsanesi s. 28, İbrahim Peygamber Efsanesi ve Urfa s. 30, Halilürrahman Gölü Efsanesi s. 35, Balıklıgöl Efsanesi s. 39, Nemrut ve Urfa Adı Efsanesi s. 42, İbrahim Peygamber ve Dostluk Efsanesi s. 45, Hz. İbrahim’in Misafirperverlik Efsanesi s. 46, Kutsal Mağara Efsanesi s. 49, Ayn Zeliha Gölü Efsanesi s. 51, Çiğköfte Efsanesi s. 54, Fırat ve Herkül Efsanesi s. 56, Fırat’ta Deprem Efsanesi s. 59, İstot Efsanesi s. 61, Tütün Efsanesi s. 64, Hz. İsa ve Mendil Efsanesi s. 67, Hz. İsa ve Sofra Köyü Efsanesi s. 69, Circis Peygamber Efsanesi s. 71, Şuayb Şehri ve Han el-Bar’ur Efsanesi s. 89, Hz. Şuayb ve Hz. Musa Efsanesi s. 93, Hz. Eyyüb ve Sabır Mağarası Efsanesi s. 95, Eyyub Kuyusu Efsanesi s. 99, Eyyub Nebi Köyü ve Elyesa Efsanesi s. 101, Urfa Kalesi Efsanesi s. 105, Karaköprü Efsanesi s. 107, Fışkıran Su Efsanesi s.

⁴¹ Mehmet Kurtoğlu, **Urfa Efsaneleri**, İstanbul, Kent Yayınları, 2005, Kapak Sayfası.

109, Edessa Tasviri Efsanesi s. 111, Dev Teşti Efsanesi s. 112, Meryem Ana Kabartması Efsanesi s. 114, Kanlı Mağara Efsanesi s. 115, Yakub Kuyusu Efsanesi s. 117, Fırat ve Kıyamet Efsanesi s. 122, Cümcüm Sultan Efsanesi s. 124, Kara Cümcüm Efsanesi s. 126, Karakoyun ve Hızmalı Köprü Efsanesi s. 129, Kral Kızı Efsanesi s. 141, Kaşmer Dağı Efsanesi s. 144, Harran Ulu Camii Minaresi Efsanesi s. 147, Harranlı Baba Efsanesi s. 151, Hermes ya da İdris Efsanesi s. 154, Karacadağ Efsanesi s. 158, Aligör Efsanesi s. 160, Yaratılış Efsanesi (Rabbi Yezdan'ın Çocukları) s. 164, Taka Baba Efsanesi s. 169, Kızılkuyu Efsanesi s. 171, Altın Küpeli Balıklar Efsanesi s. 175, Hz. Davud'un Mabedi Efsanesi s. 176, Cin Kuyusu Efsanesi s. 177, Yusuftutan Efsanesi s. 180, Keklik Efsanesi s. 182, Kelaynak Efsanesi s. 185, Suyu Kesme Efsanesi s. 187, Edene Köyü Efsanesi s. 191, Ayn-ul Zuhur Efsanesi s. 192, Emsal-ı Kubuz Efsanesi s. 193, Cin Efsanesi s. 198, Kara Curun Efsanesi s. 200, Aynel Arus Efsanesi s. 201, Yükselen Haç Efsanesi s. 203, Aziz Aleksios Efsanesi s. 204, Soğmatar Efsanesi s. 206, Ceylanpınar Efsanesi s. 208, Aziz Toma Efsanesi s. 209, Aziz Adday ve Urfa'nın Korunması Efsanesi s. 213, Tekin Olmayan Göl Efsanesi s. 215, Kaplan Dede Efsanesi s. 216, İlyas Efsanesi s. 219, Curcup Deresi Ayntas Kuyusu Efsanesi s. 225, İsa'nın Mektubu ve Abgar'ın İmanı Efsanesi s. 227, Şair Aswana ve Stadyum Tepesi Efsanesi s. 230, Aziz Efraim ve Urfalı Kadın Efsanesi s. 231, Lanetli Jülyen Efsanesi s. 233, Aziz Efraim Efsanesi s. 243, Sapkın Rahipler Efsanesi s. 248, Psikopos Habbib ve Kayıp Servet Efsanesi s. 250, Rospaye Hazinesi Efsanesi s. 256, Kafur Baba Efsanesi s. 258, Kantara Köyü Efsanesi s. 261, Cerrah Baba Efsanesi s. 262, Koç Ali Baba Efsanesi s. 263, Köle Hasan Efsanesi s. 265, Şeyh Hacı Ali Efsanesi s. 266, Dayı Yeğen Efsanesi s. 268, Hacı Osman Baba Efsanesi s. 269, Şubat Karısı Efsanesi s. 275, Şah Muhammet Efsanesi s. 277, Nemrud'un Allah'la Savaşma Efsanesi s. 279, **Kaynakça s. 282, Kitabın Birinci Basımı İçin Yazılanlar Abdurrahman Karakaş / Yedi İklim Dergisi s. 284, Urfa Efsaneleri / A. Rezak Elçi / GAP Gündemi Gazetesi s. 288, Efsanelerin Şehri Urfa / A. Zeki Gayberi / Milli Gazete s. 291,**

Ön Söz / Efsane ve Urfa Efsanelerinin Genel Özelliği / Kitabın Birinci Basımı İçin Yazılanlar

Yazar, eserin “Ön Söz” bölümünde çalışmasının gayesi üzerinde dururken, düşüncelerini; “13 Bin yıllık geçmişi ile değişik kültür ve medeniyetlerin beşiği olmuş olan bu şehrin, efsanelerini yazmak demek, düşünsel ve duygusal kodlarını çözmek demektir”. Şeklinde dile getirmektedir. Efsanelerin Urfa’yı Urfa eden asıl değerler olduğunu vurgulayan yazar, “efsanelerin bulundukları yerin özelliklerine göre şekillenen ve beslenen bir özellik gösterdiğini” söylemektedir.

“Ön Söz” kısmından sonra “Efsane ve Urfa Efsanelerinin Genel Özelliği” başlığı altında efsane ve Urfa hakkında bilgiler verilmiş ve Urfa efsanelerinin genel özellikleri hakkında açıklamalar ve tespitlerde bulunulmuştur.

Daha önce basılan yani kitabın birinci basımı için çeşitli dergi ve gazetelerde yazılan yazılara yer verilen bir bölüm de eserin son kısmına eklenmiştir. Burada, “Abdurrahman Karakaş: Yedi İklim Dergisi, A. Rezak Elçi: GAP Gündemi Gazetesi, A. Zeki Gayberi: Milli Gazete” olmak üzere birinci baskı için değerlendirmeler mevcuttur.

Değerlendirme

Bu çalışmada Urfa halkının söylencelerine dayanan ve yine bu halkın örf, adet ve gelenekleri ile iç içe girmiş efsanelere yer verilmiştir. Çünkü bir beldeyi, yöreyi ve orada *yaşayan insanları çözmek ve anlamak o yörenin efsanelerini bilmek*[le]doğru orantılıdır. Yazar derlediği efsaneleri akıcı ve kendine özgü üslubuyla tekrar kaleme almıştır. Efsaneler daha bütüncül bir yaklaşımla ele alınmıştır.

Eserde halk bilimi kuramlarından ya da bilimsel tekniklerden herhangi biri kullanılmamıştır. Bilimsel ya da akademik özelliği bulunmasa da tasnif açısından uygun bir çalışma olduğu görüşündeyiz. Ancak derleme yoluyla elde edilen ürünleri yeniden kaleme almak kastıyla müdahalede bulunmak yanlış ve bilimsellikten uzak

bir tutumdur. Birçok yazar gibi maalesef yazarımız da bu hataya düşmekten kendini koruyamamıştır.

Anahtar Kelimeler: Halk Bilimi, Halk Edebiyatı, Sözlü Kültür, Efsane, Urfa, Nemrut, Sabır Mağarası, Hz. Eyyüb.

NUR, Mavi Ada,

Efsaneler, Birinci bs., İstanbul, Mercek Yayıncılık, 2006, 160 s., 9,5 x 13,5 cm.

Eserde “ Kaynakça” bulunmaktadır.

ISBN: y.

Yazar Hakkında Bilgi

Yazar hakkında ayrıntılı bilgi bulunmamaktadır.

Çalışmanın Amacı

Eserde yazarın amacını belirten herhangi bir ifade olmamakla beraber, çalışmanın bütününe baktığımızda yazarın ilgi duyduğu ve derlediği efsaneleri gelecek kuşaklara aktarma çabasını çalışmanın amacı olarak söyleyebiliriz.

Çalışmanın Kapsamı

Çalışma, Türkiye’nin çeşitli bölgelerinde teşekkül etmiş efsaneleri kapsamaktadır. Ege Bölgesi, İç Anadolu Bölgesi, Akdeniz Bölgesi de dâhil farklı yörelere ait 52 adet efsane esere alınmıştır.

Çalışmanın Yöntemi

Çalışmaya alınan efsaneler farklı yazılı kaynaklardan derlenmiştir. Bu kaynaklar eserin sonunda “Kaynaklar” kısmında verilmiştir. Yazılı kaynakların

yanında elektronik kaynaklardan da faydalanan yazar bu kaynakları da ayrı bir şekilde belirtmiştir.

Halk bilimi yöntemlerinden “Mülakat” ya da “Sahada Derleme” gibi yöntemlerin kullanılmadığını düşünüyoruz. Eserde geçen kaynakların yazılı ve elektronik kaynaklar olması bizim bu görüşümüzü desteklemektedir. Yazar eserinde yöntemle ilgili bir açıklama da yapmamıştır.

İçindekiler

Eserde “İçindekiler” bölümü bulunmamaktadır.

Sunuş / Ön Söz / Giriş / Sonuç

Eserde “Sunuş, Ön Söz, Giriş ve Sonuç” bölümleri bulunmamaktadır.

Değerlendirme

Eser, cep kitabı boyutunda hazırlanmış, efsanelerden müteşekkil akıcı bir üslupla yazılmıştır. Yazar, efsaneleri yazılı kaynaklardan ve elektronik kaynaklardan tarayarak eserine almıştır. Bu kaynaklar eserin sonunda paylaşılmıştır. Ancak derleme yöntemi olarak sahada ya da mülakat yöntemi gibi bilimsel kuramların kullanılmadığını söyleyebiliriz.

Bazı efsanelerin web sitelerinden alındığı görülmektedir. Kaynakların bir kaçı referans kabul edilebilecek kaynaklar olsa da çoğu itibariyle birinci dereceden kaynak olarak değerlendiremeyeceğimiz kaynaklardan yararlanılmıştır.

Eserde toplam elli iki (52) adet efsane bulunmaktadır. Yazar, genel olarak eserini iki bölümden oluşturmuştur. Birinci bölüme “Bizim Efsaneler” adını vermiş ve bu bölümde otuz altı adet (36) efsaneyi paylaşmıştır. Bu efsaneler kapsam itibariyle oldukça geniştir. Fakat efsanelerin hangi yöreye ait olduğunu yazarın efsanelere verdiği başlıklardan çıkarabiliyoruz. Bazı efsaneleri ise içeriğine göre bir yöreye yerleştirebiliyoruz. Bu bağlamda efsanelerin ait olduğu yöre ya da derlenen

kişi ile ilgili herhangi bir bilgi verilmeyişi eser için oldukça büyük bir eksiklik olduğu kanaatini taşımaktayız.

Bu bölümde yer alan efsaneler herhangi bir tasnife tabi tutulmadan gelişigüzel esere alınmıştır.

İkinci bölümde ise yazar, “Mitolojide Efsaneler” adı altında on altı (16) adet efsaneyi eserine almıştır. Bu bölümde mitolojik unsurlar içeren efsaneleri gruplamıştır. Ancak bu başlığı neden kullandığını anlayamadık desek yanlış olmaz. Çünkü “mitolojik unsurlar olmayan efsaneler bizim değil mi?” diye bir soruyu sormaktan kendimizi alamıyoruz. Efsaneler fantastik ve mitolojik unsurlar barındırabilir. Yazar, birinci bölümde “Bizim Efsaneler” dediğı efsanelerde de mitolojik ve fantastik unsurların olduğunu gözünden kaçırmış olmalı ki ikinci bölümde bu şekilde bir tasnif hatası yapmıştır.

Eser, genel olarak amatör bir tarzda hazırlanmış, akıcı ve sade bir üslupla efsaneleri vermeye çalışan cep kitabı formatında hazırlanmış bir eserdir.

Anahtar Kelimeler: Halk Bilimi, Halk Edebiyatı, Sözlü Kültür, Efsane, Türkiye, Mit, Mitoloji.

OĞUZ, M. Öcal – YAVUZ Ayşe,

2004 Yılında Çorum’dan Derlenen Efsaneler, Birinci bs., Ankara, Gazi Üniversitesi Çorum Fen Edebiyat Fakültesi Türk Halk Bilimi Topluluğı Yayını, 2005, 104 s., 13,5 x 21 cm.

Eserde “Kaynakça” bulunmamaktadır. Derleme eser olduğu için kaynak kişiler efsanelerin başında zikredilmiştir.

ISBN: 975 – 507 – 124 – 5

Yazar Hakkında Bilgi

M. Öcal OĞUZ

1960 yılında Yozgat'ın Sarıkaya ilçesine bağlı Pınarkaya köyünde doğdu. İlk, orta ve lise öğrenimini Sarıkaya, Boğazlıyan ve Ankara'da tamamladı. 1984'te Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nden mezun oldu. 1987 yılında Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde “Yozgatlı Hüznî Divanı” adlı çalışmasıyla yüksek lisansını; 1991'de yine aynı enstitüde "Yozgat'ta Halk Şairliği'nin Dünü Bugünü" adlı çalışmasıyla da doktorasını tamamladı. 1992 yılında Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Halk Bilimi Anabilim Dalı'na “Yardımcı Doçent” olarak atandı. 1995 yılında “Âşık Efgan Hikâyesi” adlı çalışmayla doçentlik sınavını kazanıp “Halk Bilimi Doçenti” oldu. 1998-2001 yılları arasında Tunus Bir Üniversitesi'ne bağlı çeşitli fakülte ve enstitülerde Türk Dili, Osmanlıca ve Türk Kültürü dersleri verdi. Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Halk Bilimi Anabilim Dalı'ndaki öğretim üyeliğine dönen Oğuz profesör oldu ve Gazi Üniversitesi'ne geçti. 1985 yılında Kültür Bakanlığı'nda “Folklor Araştırmacısı” olarak çalışma hayatına atıldı. 1988 yılına kadar gerçekleştirdiği çalışmaları çeşitli dergi ve halk bilim araştırma yıllıklarında yayınladı.

2004 yılından beri Fen Edebiyat Fakültesi Türk Halk Bilimi bölümü başkanıdır. Fransızca bilmektedir.⁴²

Ayşe YAVUZ

Gazi Üniversitesi Türk Halk Bilimi Yüksek Lisans öğrencisidir.

Çalışmanın Amacı

Çalışma, öğrencilerin bilimsel, kültürel ve sosyal alanda iyi yetişmeleri için gerekli zeminin ve fırsatın oluşturulması amacıyla hazırlanmıştır.

⁴² M. Öcal Oğuz, **2004 Yılında Çorum'dan Derlenen Efsaneler**, Ankara, Gazi Üniversitesi Çorum Fen Edebiyat Fakültesi Türk Halk Bilimi Topluluğu Yayını, 2005, Kapak Sayfası.

Bunun yanında, çalışma, kısa adı UNESCO olan Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu tarafından 17 Ekim 2003 tarihinde kabul edilen “Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi”nde öngörülen “Kaybolma tehlikesi altında olan ulusal kültür varlıklarının envanterlerinin çıkarılması” çalışmasına katkı sağlama amacını taşımaktadır.

Çalışmanın Kapsamı

Çalışma, Çorum merkez, ilçe ve köylerinden derlenen efsaneleri kapsamaktadır.

Çalışmanın Yöntemi

Çalışma, birçok öğrencinin katılımıyla gerçekleşmiştir. Öğrenciler, sahada derleme yöntemiyle köy köy, ilçe ilçe dolaşarak efsaneleri derlemişlerdir. Derleme çalışmaları teyp kullanılarak, mülakat yöntemiyle, “Performans Teori” yöntemi kullanılarak gerçekleştirilmiştir.(Ayrıntılı açıklama “Değerlendirme” bölümünde yapılmıştır).

Efsaneler gelişigüzel değil, efsaneyi derleyen öğrencilerin soyadı sırasına göre esere alınmıştır.

İçindekiler

Sunuş s. 3, **Ön Söz** s. 5, Ergülü Baba – 1 s. 9, Memiş Ağa’nın Pabucu s. 10, Adsız – 1 s. 11, Toprak Taşı s. 12, İskilipli Şeyh Yavsi -1 s. 13, İskilipli Şeyh Yavsi – 2 s. 13, İskilipli Şeyh Yavsi – 3 s. 13, Koyun Baba – 1 s. 14, Koyun Baba – 2 s. 14, Sarı Dede s. 15, Yatar Kavak s. 16, Azap Ahmet s. 17, Gelin Kayası – 1 s. 18, Koyun Baba – 3 s. 19, Muhittin Arabî s. 20, Adsız – 2 s. 21, Kayaagzı Köyü s. 22, Koyun Baba – 4 s. 23, Ahi Baba s. 24, Erzurum Dede – 1 s. 25, Ergülü Baba – 2 s. 26, Güpür Hamamı s. 27, Arap Dede s. 28, Adsız – 4 s. 29, Adsız – 5 s. 30, Koyun Baba – 5 s. 31, Ermiş Çoban s. 32, Geven Efsanesi s. 33, Adsız – 7 s. 35, Adsız – 8 s. 36, Adsız – 9 s. 37, Adsız – 10 s. 39, Alkarısı s. 40, Adsız – 11 s. 41, Adsız – 12 s. 42, Teslim Abdal s. 43, Dökme Tepe s. 45, Hamza Dede Efsanesi s. 46, Adsız – 13 s. 47, Koyun Baba – 6 s. 48, Koyun Baba – 7 s. 49, Koyun Baba – 8 s. 50, Kereb – i Gazi –

1 s. 51, Evliya Çelebi s. 52, Gelin Kayası – 2 s. 53, Koyun Baba – 9 s. 54, Koyun Baba – 10 s. 55, Şeyh Eyyüp Sultan s. 56, Kamber Dede s. 57, Ahar Dede s. 58, Erzurum Dede – 2 s. 59, Taraklı Kuş s. 60, Balıklı Göl s. 61, Erzurum Dede – 3 s. 62, Yusuf Bahri Hazretleri – 1 s. 63, Binek Taşı s. 65, Koyun Baba – 11 s. 66, Abdullah Yahşi s. 67, Çörek Dede s. 68, Oğlan Uçuran Kayalıkları s. 69, Kereb – i Gazi – 2 s. 71, Hızır – 1 s. 72, Hıdırlık Çelebi Gazi s. 73, Koyun Baba – 12 s. 74, Erzurum Dede – 4 s. 75, Adsız – 16 s. 76, Koyun Baba – 13 s. 77, Kırk Taş s. 78, Koyun Baba – 14 s. 79, Hızır – 2 s. 80, Kız Uçan Kaya s. 81, Kereb – i Gazi – 3 s. 82, Lale s. 83, Kırlangıç, Yılan ve Arı s. 84, Koyun Baba – 15 s. 85, Nesimi s. 86, Sallalı Ali s. 87, Adsız – 17 s. 88, Yusuf Bahri Hazretleri – 2 s. 90, Deve Mezarı s. 92, Şadırvan s. 93, Yeşil Direk s. 94, Abdülcebbar Dede (Erzurum Dede) s. 95, Gelin Kayaları s. 96, Koyun Baba – 18 s. 97, Uçan Kız Kayası s. 98, Pınarköy s. 99, Konuşan Yumurta s. 100, Koyun Baba – 19 s. 101.

Sunuş / Ön Söz / Giriş / Sonuç

“Sunuş” yazısını Gazi Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Suat Kıyak kaleme almıştır.

Yazısına Gazi Üniversitesi Çorum Fen-Edebiyat Fakültesi’nin tarihçesi ve gelişim süreci ile başlayan Suat Kıyak, fakültelerinin henüz yeni olmasına rağmen (2005) bu eserin başarılı ikinci bir eser olduğunu ve bu durumdan duyduğu memnuniyeti dile getirmektedir.

Fakültelerinin sadece bu alanda değil, bünyesinde bulundurduğu her bölümün öğrencilerine sağlıklı çalışma ortamı hazırlama konusundaki hassasiyetlerini vurgulayan yazar, bu bağlamda birçok öğrenci topluluğunun kurulduğunu, “Türk Halk Bilimi Topluluğu”nun da bunlardan birisi olduğunu söylemektedir.

Başarılı çalışmalarından dolayı “Türk Halk Bilimi Topluluğu”na desteklerini ve takdirlerini göstermek üzere Laboratuvar Binası içinde bir salonu “Çorum Türk Halk Bilimi Müze ve Arşivi” olarak tahsis ettiklerini söyleyen Suat Kıyak, sözlerine emeği geçenlere teşekkür ederek son vermektedir.

“Ön söz” yazısını Prof. Dr. M. Öcal OĞUZ kaleme almıştır. Öcal Oğuz, sözlerine çalışmanın genel kapsamından bahsederek başlamaktadır. Bu çalışmanın Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü birinci sınıf öğrencilerinin Türk halk edebiyatı dersi dönem ödevi için Çorum’da derledikleri efsanelerden müteşekkil olduğunu söylemektedir. Derleme sırasında elde edilen fıkra, masal, hikâye gibi türlere yakın olanların alınmadığını vurgulamaktadır. Bu kitaba alınmayan metinlerin Gazi Üniversitesi Çorum Fen-Edebiyat Fakültesi bünyesinde kurulan “Türk Halk Bilimi Müzesi ve Arşivi” ne konulduğunu belirtmiştir. Bütün bu derlemelerden sadece bir kitabın elde edilmesinin söz konusu olmadığını, eserin aynı zamanda 2004 yılında Çorum’da hangi efsanelerin hangi yaygınlıkta anlatıldığı konusunda genel bir fikir verdiğini söylemektedir. Hatta bir tespitte de bulunan yazar, Çorum’da 2004 yılında Koyun Baba ile ilgili efsanelerin çokça anlatıldığını, eş ve benzer metinleriyle birlikte Koyun Baba anlatılarının Çorum’da en yaygın efsane grubunu oluşturduğunu vurgulamaktadır.

Eserin genel olarak içerik ve şekil özelliklerinden bahseden yazar, öğrencilerine teşekkür ederek yazısına son vermiştir.

Çalışmada “Giriş” ve “Sonuç” bölümleri bulunmamaktadır.

Değerlendirme

Eserde toplam 89 adet efsane bulunmaktadır. Bu efsanelerden 17 tanesinin adı bulunmamaktadır. Bu isimli efsaneler “Adsız – 1, Adsız – 2” şeklinde isimlendirilerek esere alınmıştır. Acaba bu efsanelerin halk arasında bir ismi yok muydu? Diye sormadan kendimizi alamıyoruz. Zira Anadolu halkı mutlaka her şeye isim vermiş, muğlak bir anlatı bırakmamış olsa gerek diye düşünüyoruz.

Efsaneler, bizzat öğrenciler tarafından teyp kullanılarak mülakat yöntemi ile derlenmiştir. Efsanelerin her birinin başında künyeler verilmiş, derleyen, derleme yeri, kaynak kişi, anlatı mekânı ve kaynak kişinin efsaneyi kimden öğrendiği belirtilmiştir. Yazarın ifadesine göre derlemeye müdahale edilmemiş, yöresel konuşma tarzı muhafaza edilmiştir. Ancak yer yer bazı düzeltmeler eserde gözümüze çarpmaktadır. Bu düzenlemeleri ve müdahaleleri yazarın ; “Kaynak kişilerin yöre

özelliklerini ve çeşitliliğini ortaya koyan dil ve anlatım özelliklerine mümkün olduğunca dokunulmamıştır. Bununla birlikte sözlü metinlerin yazıya aktarılmasında ortaya çıkan kimi yazılı metin oluşturma kaygılarından da uzak durulamamıştır.” Şeklindeki ifadeleri doğrultusunda değerlendirmekteyiz.

Eserde efsaneler belli bir tasnife göre sıralanmamış, derleyenin soyadına göre alfabetik dizilmiştir. Fakat aynı isimdeki efsanelerin belli aralıklarla tekrar edilmesi eserin bütünlüğüne gölge düşürmüştür. Söz konusu efsanelerin bu benzerlikler göz önüne alınarak tasnif edilmesinin daha doğru olacağı kanaatini taşımaktayız.

Derleme çalışmalarını öğrenciler “Performans Teori”nin yaklaşımlarını da dikkate alarak yürütmüşlerdir. Performans Teori; anlatım ortamı, kaynak kişi ve dinleyici etkileşimini ele alan ve bunların değişmesi sonucunda anlatının da o ölçüde değişikliğe uğrayacağı görüşünü savunur. Dolayısıyla aslında her anlatı başlı başına yeni bir eserdir anlayışına sahiptir.

Öğrencilerin bizzat yerinde teyp kullanarak derleme yapmaları çalışmanın geçerliğine ve bilimselliğine uygun olsa da kayıt cihazlarının ya da derleyicinin tutumunun kaynak kişiyi doğal ortamından uzaklaştırıp, verimli ve içten bir anlatıyı tehlikeye atabileceği gerçeğini de unutmamak gerekir. Fakat bu tehlike ya da risk hemen her derlemede mevcuttur.

Sonuç olarak bilimsel kuramların kullanıldığı ve derleme – deşifre aşamasında anlatıya müdahale etmeme gayreti gibi özellikleri doğrultusunda eseri bilimsel ve referans bir eser olarak değerlendirmekteyiz.

Anahtar Kelimeler: Halk Bilimi, Halk Edebiyatı, Sözlü Kültür, Efsane, Türkiye, Çorum, 2004.

ORKUN, Hüseyin Namık,

Türk Efsaneleri, Birinci bs., İstanbul, Çınar Yayını, 1943, 74 s., 14 x 20 cm.

Eserde “Kaynakça” bulunmamaktadır.

ISBN: y.

Yazar Hakkında Bilgi

Hüseyin Namık Orkun, 1902 yılında İstanbul'da dünyaya geldi. İlk, orta ve lise eğitimini tamamladıktan sonra İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü'nü bitirdi. Derin tarih merakı yüzünden Macaristan'a gitti. Orada Budapeşte Üniversitesi'nin Felsefe Bölümü'nde ünlü Macar Türkoloğu Gyula Nemeth'in öğrencisi olarak Türkoloji öğrenimi yaptı.

1930 yılında yurda döndü ve Ankara Gazi Eğitim Enstitüsü tarih öğretmenliğine atandı. Daha sonra buradaki görevi yanında Polis Koleji'nde, Devlet Konservatuvarı'nda ve Ankara Tıp Fakültesi'nde Türk Tarihi ve İnkılap Tarihi dersleri verdi. Bu okullarda Türk tarihini seven, milli tarih şuuruna sahip binlerce gencin yetişmesine vesile ve yardımcı oldu.⁴³

Çalışmanın Amacı

Çalışmanın temel amacı milli efsanelerimiz hakkında bir fikir vermeye çalışmaktır.

Çalışmanın Kapsamı

Çalışma, Türklerin milli efsanelerinden olan 9 adet efsaneden oluşmaktadır.

Çalışmanın Yöntemi

Eserde yer alan efsaneler **Dede Korkut** başta olmak üzere eski kaynaklardan derlenmiştir. Yazar, bu efsaneleri Çin, Uygur ve Göktürk kaynaklarından kaydettiğini söylemektedir.

Yazar hangi yöntemi kullandığı konusunda bilgi vermezken, metinlerden ve efsanelerin coğrafi dağılımından yola çıktığı için “Tarihi – Coğrafi Fin Metodu” doğrultusunda efsaneleri incelediği kanaatindeyiz.

⁴³ <http://www.biyografi.net/kisiyrinti.asp?kisiid=4255> (19.7.2013)

İçindekiler

Milli Efsanelerimize Dair s. 3 – 5, Dünyanın Yaratılışı s. 6 – 15, Çıkış Efsanesi s. 15 – 19, Oğuz Efsanesi s. 20 – 26, Kurt Efsanesi s. 27 – 28, Zoya Tölek s. 29 – 40, Uygur Efsanesi s. 41 – 45, Tepegöz s. 46 – 53, Bamsı Böyrük s. 54 – 66, Kantural s. 67 – 74

Ön Söz / Giriş / Sonuç

Eserde “Ön Söz, Giriş ve Sonuç” bölümleri bulunmamaktadır. Fakat “Ön Söz” yerine “Milli Efsanelerimize Dair” başlığı altında yazar birtakım görüşlerini okuyucuyla paylaşmıştır.

Bu bölümde Türk efsanelerinin ne yabancı ülkelerde ne de bizim ülkemizde esaslı bir şekilde tetkik edilemediğini vurgulamaktadır. Buna örnek olarak Fuat Köprülü’nün Türk Edebiyat Tarihi adlı eserini örnek vermiştir. Yazara göre Köprülü’nün kitabında efsaneler ilmi bir tarzda tasnif edilmemiş, bazı konular da yanlış anlatılmış ve birtakım varsayımlar üzerinden eser tamamlanmıştır.

Yazara göre, Türk efsaneleri ile ilgili birkaç yazı da bazı mecmualarda neşredilmiş ancak buralarda da efsaneler derli toplu bir surette tasnife tabi tutulmamıştır. Yazar bu görüşlerinden sonra tasnif konusunun öneminden bahsetmiş, Milli efsaneleri her şeyden önce bir tasnife tabi tutmak gerektiğini savunmuştur.

Yazar, Türk efsanelerinin birinci safhasını Hun efsanelerinin, ikinci safhasını Göktürlere ait efsanelerin, üçüncü safhasını Uygur efsanelerinin, dördüncü safhasını da diğer Türklere ait efsanelerin oluşturduğunu vurgulayarak yazısına son vermiştir.

Değerlendirme

Yazar, bütün yazısı boyunca efsanelerin tasnifi ve bu konunun önemi üzerinde durmasına rağmen, nedense eserinde kendisi ilmi bir tasnife başvurmamıştır. Eserde toplam 9 adet efsane bulunmaktadır. Bu efsaneleri de gelişigüzel eserine almıştır. Yazar bu efsanelerin kaynağını ve yöntemini belirtmemiştir. Eserde yer alan efsanelerle ilgili bir yerde Dede Korkut’tan istifade

ettiğini söylemektedir: “Dede Korkut eserinden tutunuz da bu gün dahi yaşayan Dünya’nın Yaratılışı efsanesini kaydettik”.

Bu sözlerden yola çıkarak yazarın metin incelemesi yaptığını, doğal olarak metin merkezli halk bilimi kuramlarından “Tarihi-Coğrafi Fin Metodu”nu kullanmış olduğunu söylemek mümkündür. Efsanelerin başında bu efsaneleri nereden aldığı ya da hangi kaynaklardan yararlandığı konusunda kısa bilgiler vermektedir. Ancak bu bütün efsaneler için söz konusu değildir.

Anahtar Kelimeler: Halk Bilimi, Halk Edebiyatı, Sözlü Kültür, Efsane, Türk Efsaneleri.

ÖNAL, Mehmet Naci,

Muğla Efsaneleri (Araştırma – İnceleme), Birinci bs., Muğla, Muğla Üniversitesi Yayınları, 2003, [23 y] + 497 s., res., hrt., 16,5 x 20 cm.

Eserde “Sözlük”, “Kaynak Kişiler Tablosu”, “Kaynakça”, “Resimler”, “Haritalar” ve “Dizin” bulunmaktadır.

ISBN: 975 – 7207 – 38 – 1

Yazar Hakkında Bilgi

1961 yılında Erzurum’da doğdu. İlk ve Orta öğrenimini Erzurum’da tamamladı. 1984 yılında Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü’nde öğrenimine başlayan yazar, 1990 – 1992 yılları arasında Karadeniz Teknik Üniversitesi Türk Dili Okutmanlığı görevini yürüttü. 1996-1997 yılları arasında Karadeniz Teknik Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü. Dr. öğretim görevlisi olarak çalışan yazar, halen Muğla Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Türk Halk

Edebiyatı dalında Yardımcı Doçent olarak görev yapmaktadır. Evli ve iki çocuk babasıdır.⁴⁴

Çalışmanın Amacı

Muğla ve yöresinde bu güne kadar anlatılagelen efsaneleri derlemek ve yeni nesillerin istifadesine sunmak çalışmanın sosyal amacıdır. Efsanelerde bulunan bazı motiflerin dünyanın başka neresinde olduğunu tespit etmek, motif numaralarını belirlemek ve araştırmacıların istifadesine sunmak eserin bilimsel amacı olarak söylenebilir.

Çalışmanın Kapsamı

Çalışma sadece Muğla ve yöresinde anlatılan efsanelere yönelik derlemeleri kapsamaktadır.

Çalışmanın Yöntemi

Çalışmada yer alan efsaneler derleme yöntemiyle toparlanmış olup dört ana bölümden oluşmaktadır. Konularına göre tasnif edilen bu efsaneleri yazar şu bölümlerde ele almıştır:

1. Yaratılış, Oluşum ve Dönüşüm Efsaneleri
2. Tarihi Efsaneler
3. Olağanüstü Varlıklar ve Olağanüstü Olaylarla İlgili Efsaneler
4. Mistik Efsaneler

Muğla ve yöresinde teşekkül etmiş efsanelerde görülen motifler, **Motif – Index of Folk – Literatüre** adlı eserde tespit edilerek motif numaraları da verilmiştir.

⁴⁴ M. Naci Önal, **Muğla Efsaneleri (Araştırma – İnceleme)**, Muğla, Muğla Üniversitesi Yayınları, 2003, Kapak Sayfası.

İçindekiler

Ön Söz s. XVI, **Kısaltmalar** s. XXII, **Giriş I – Efsane Nedir?** s. 1, A - Sözlüklerde Efsanenin Tanımı s. 2, B – Ansiklopedilerde Efsanenin Tanımı s. 3, C – Bilim Adamlarının Çalışmalarında Efsanenin Tanımı s. 5, **II – Efsanelerin Tasnifi** s. 8, **III – Efsanelerin Özellikleri** s. 11, **IV – Efsanelerin Anlatıma Dayalı Türler İçindeki Yeri** s. 14, **V – Muğla Efsaneleri Üzerine Yapılan Çalışmalar** s. 17, A – Tezler s. 17, B – Kitaplar s. 19, C – Makaleler s. 22, **VI – Araştırma** s. 23, A – Anket Yönetimi s. 23, B – Mülakat Yöntemi s. 26, C – Gözlem Yöntemi s. 30, **VII – İnceleme** s. 31, **VIII – Yaratılış, Oluşum ve Dönüşümle İlgili Genel Değerlendirmeler** s. 34, A- Değişme s. 35, B – Evren s. 38, C– İnsan s. 39, Ç – Hayvanlar s. 44, D – Bitkiler s. 48, E – Taşa Dönüşüm s. 49, **IX – Tarihi Efsanelerle İlgili Genel Değerlendirmeler** s. 51, A – Tarihi Şahsiyetler s. 52, B – Kesik Baş s. 56, C – Yerleşim s. 57, **X – Olağanüstü Varlıklar ve Olağanüstü Olaylarla İlgili Efsanelerin Genel Değerlendirmeleri** s. 63, A – Şeytan s. 65, B – Cin s. 71, C – Peri s. 80, Ç – Cibili Tavuk İnanmaları s. 83, D – Geçkinci İnanmaları s. 84, **XI – Mistik Efsanelerle İlgili Genel Değerlendirmeler** s. 85, A – Eren veya Veli s. 85, B – Keramet ve Menkabe s. 88, C – Erenlerin Geçmişi s. 90, Ç – Erenlerin Olağanüstülükleri s. 94, D – Hızır s. 106, E – Ağaç s. 109, F – Hz. Ali'nin Atının Ayak İzi s. 111, **Birinci Bölüm Yaratılış, Oluşum ve Dönüşüm Efsaneleri I – Efsaneler, Motifler ve Yerel Değerlendirmeler** s. 113, A – Evrenle İlgili Efsaneler s. 113, 1 – Ay ve Güneş s. 113, B – İnsanlarla İlgili Efsaneler s. 116, 1 – Adem'in Çocukları s. 116, 2 – Ham, Sam ve Yafes s. 119, C – Hayvanlarla İlgili Efsaneler s. 121, 1 – Anne Kuş ve Yavru Kuş s. 121, 2 – Kırlangıç s. 122, 3 – Kumru s. 124, 4 – Güvercin s. 126, 5 – İp İp Kuşu s. 127, 6 – Yusufçuk-A s. 129, 7 – Yusufçuk-B s. 131, 8 – Guguk Kuşu s. 135, 9 – Zeytin Kuşu s. 136, 10 – Baykuş ve Yarasa s. 137, 11 – Güvercin İle Keklik s. 141, 12 – Kirpi ve Fare s. 144, 13 – Kedi s. 145, 14 – Kaplumbağa – A s. 146, 15 – Kaplumbağa –B s. 146, 16 – Domuz s. 148, 17 – Yılan s. 149, 18 – Katır s. 150, Ç – Bitkilerle İlgili Efsaneler s. 151, 1 – Çalı s. 151, 2 – Çam Ağacı s. 152, D – Taşa Dönüşümle İlgili Efsaneler s. 154, 1 – Al At Taşı s. 154, 2 – Dağ Ereninin Taş Olması s. 156, 3 – Deve Taşı s. 157, 4 – Gelin Taşı s. 159, 5 – Taş ve Kuş Olan Sevgililer s. 161, 6 – Taş Olan Kız s. 162, 7 –

Yedi Delik Taş s. 164, 8 – Yılanlı Dağı s. 165, **İkinci Bölüm Tarihi Efsaneler I – Efsaneler, Motifler ve Yerel Değerlendirmeler** s. 169, A – Tarihi Şahsiyetlerle İlgili Efsaneler s. 169, 1 – Ahmet Gazi s. 169, 2 – Kanuni Sultan Süleyman ve Kanduri Kalesi s. 173, 3 – Saldır Şeyh Horasani s. 174, B – Yapıların Bir Gecede Oluşumu İle İlgili Efsaneler s. 178, 1- Allahverdi Camii s. 179, 2- Dalaman Köprüsü s. 180, 3 – Kızlar Türbesi s. 180, C – Köprülerle İlgili Efsaneler s. 182, 1 – Gelin Geçmez Köprüsü s. 182, Ç – Denizlerle İlgili Efsaneler s. 185, 1 – Ölüdeniz s. 186, D – Göller ve Sularla İlgili Efsaneler s. 187, 1 – Gelin Yutan Gölü s. 187, 2 – Göçük Suyu s. 188, E – Dağlarla İlgili Efsaneler s. 189, 1 – Çomak Dağı s. 190, 2 – Sandraz Dağı s. 191, 3 – Sığın Dağı s. 193, 4 – Ölemez Dağı s. 195, F – Şehirlerle İlgili Efsaneler s. 196, 1 – Muğla s. 196, G – İlçelerle İlgili Efsaneler s. 198, 1 – Bodrum s. 199, 2 – Dalaman s. 200, 3 – Köyceğiz s. 201, 4 – Marmaris s. 202, 5 – Ula s. 203, Ğ – Beldelerle İlgili Efsaneler s. 204, 1 – Bozüyük s. 205, 2 – Göcek s. 206, 3 – İçmeler s. 207, 4 – Gibya (Yeşilbağcılar) s. 208, 5 – Yerkesik s. 209, H- Köylerle İlgili Efsaneler s. 211, 1 – Akçaalan s. 212, 2 – Avşar s. 214, 3 – Bezkes (Ataköy) s. 215, 4 – Çocukmezarlığı s. 215, 5 – Gülağzı s. 218, 6 – Hızırşah s. 219, 7 – Karadonlar s. 220, 8 – Turgutlar s. 221, 9 – Türkbükü s. 222, İ – Mevkilerle İlgili Efsaneler s. 223, 1 – Darcık Daşı s. 224, 2 – Ganibağ s. 224, 3 – Gelinoluk s. 225, 4 – Gavurdöndü Yaylası s. 226, 5 – Kızkumu s. 227, 6 – Teke Suyu s. 228, 7 – Osmanyitiği s. 229, 8 – Öşürsüz s. 230, **Üçüncü Bölüm Olağanüstü Varlıklar ve Olağanüstü Olaylarla İlgili Efsaneler I – Efsaneler, Motifler ve Yerel Değerlendirmeler** s. 233, A – Şeytanla İlgili Efsaneler s. 233, 1 – Şeytanların Düğünü s. 233, 2 – Şeytanların Düğünü ve Besmelesiz İş Yapma s. 236, 3 – Şeytanın İnsan Şeklinde Görülmesi s. 238, 4 – Şeytanın Sesini İşitme s. 245, 5 – Şeytanın Cibili Tavuk Şeklinde Görülmesi s. 249, 6 – Şeytanın Çeşitli Hayvan Şeklinde Görülmesi s. 252, 7 – Şeytanın Diğer Şekillerde Görülmesi s. 254, B – Cinlerle İlgili Efsaneler s. 258, 1 – Cinlerin Düğün Dernek Kurmaları s. 258, 2 – Cinlerin, İnsan Şeklinde Görülmeleri s. 263, 3 – Cinlerin Çeşitli Hayvan Şeklinde Görülmeleri s. 252, 4 – Cinlere İş Yaptırma s. 268, 5 – Cinlerin Sadece Seslerinin Duyulması s. 271, C – Perilerle İlgili Efsaneler s. 272, 1 – Peri Kızı s. 272, 2 - Peri Kızı s. 273, 3 - Peri Kızı s. 274, 4 – Peri s. 276, 5 – Peri s. 277, 6 – Peri s. 278, 7 - Peri Kızları s. 279, 8 – Periler s. 279, 9 – Peri Kızları s. 281, 10 – Peri s. 283, Ç – Geçkincilerle İlgili

Efsaneler s. 285, 1 – Geçkinciler s. 285, D – Diğer Yaratıklarla İlgili Efsaneler s. 287, 1 – Zırtlan s. 287, 2 – Yılan s. 288, E – Olağanüstü Olaylarla İlgili Efsaneler s. 291, 1 – Ölü Toprağı s. 291, 2 – Taşların Fırlatılması s. 292, 3 – Konuşan Taş s. 293, **Dördüncü Bölüm Mistik Efsaneler I – Erenlerle İlgili Efsaneler, Motifler ve Yerel Değerlendirmeler** s. 295, A – Şehirdeki Erenler s. 295, 1 – Ahi Sinan s. 295, 2 – Emir Bayezid s. 298, 3 – Hamursuz Dede s. 299, 4 – Kurbanzade Hacı Süleyman Efendi s. 301, 5 – Kurbanzade Hacı Süleyman Efendi s. 304, 6 – Mehmet Dede s. 306, 7 – Şahidî s. 312, 8 – Şahidî s. 314, 9 – Şahidî s. 317, 10 – Şahidî s. 319, 11 – Seydi Kemaleddin s. 323, 12 – Şemsi Ana s. 325, B – İlçelerdeki Erenler s. 327, 1 – Ahmet Gazi s. 327, 2 – Hasan Dede s. 330, 3 – Hasan Dede s. 333, 4 – Sarı Ana s. 336, 5 – Sarı Ana s. 342, 6 – Hüsamettin Efendi s. 343, 7 – Hüsamettin Efendi s. 346, 8 – Ahi Ebubekir s. 348, C – Belde ve Köylerdeki Erenler s. 352, 1 – Pisili Hoca s. 353, 2 – Pisili Hoca s. 354, 3 – Hacı Efendi s. 355, 4 – Çengerli Osman Efendi s. 357, 5 – Çengerli Osman Efendi s. 359, 6 – Çengerli Osman Efendi s. 360, 7 – Çengerli Osman Efendi s. 361, 8 – Akçay Ereni s. 362, 9 – Çoban Evliya s. 364, 10 – Ermiş Adam s. 367, 11 – Pir Ahmet Çelebi s. 369, 12 – Pir Ahmet Çelebi s. 373, 13 – Ece Sultan Dedesi s. 375, Ç – Dağlardaki Erenler s. 376, 1 – Sığın Dede s. 376, 2 – Sığın Dede s. 379, 3 – Nohutlu Baba s. 386, 4 – Ağla Ereni s. 387, 5 – Çiçek Baba s. 388, 6 – Erenlerin Toplantısı s. 393, 7 – Diriltile Geyik s. 395, **II – Hızır ile İlgili Efsaneler, Motifler ve Yerel Değerlendirmeler** s. 398, A – Paylaşma, Bereket ve Ödüllendirme s. 398, 1 – İki Kardeş ve Hızır s. 399, 2 – Pisili Koca Pehlivan s. 400, 3 – Hızır ile Çiftçi s. 402, 4 – Hızır'ın Tavsiyesi s. 404, 5 – Sabır Diken s. 405, 6 – Hızır'ın Dersi s. 406, 7 – Hızır'ın Namaz Öğretmesi s. 407, 8 – Hızır'ın Yardımı s. 408, 9 – Hızır'ın Parası s. 410, 10 – Hızır'dan Dilekte Bulunma s. 412, 11 – Paslı Gömlek s. 414, B – Cezalandırma s. 416, 1 – Hızır ve İhtiyar Kadın s. 416, 2 – Hızır'ın Harman Yerini Batırması s. 419, 3 – Hızır'ın Anılmasının Cezalandırılması s. 420, C – Don Değiştirme s. 422, 1 – Hızır ile Hasta s. 422, **III – Ağaçlarla İlgili Efsaneler, Motifler ve Yerel Değerlendirmeler** s. 423, A – Gerçekçi Efsaneler s. 423, 1 – Allan Kavağı s. 423, B – Gizemli Efsaneler s. 425, 1 – İki Kardeş s. 425, 2 – Kesilen Ağaçlar s. 426, **IV – Hz. Ali'nin Atı Düldül'ün Ayak İzi ile İlgili Efsaneler, Motifler ve Yerel Değerlendirmeler** s. 429, 1 – Düldül'ün Ayak İzi s.

429, **SONUÇ** s. 432, **Sözlük** s. 437, **Kaynak Kişiler Tablosu** s. 439, **Kaynakça** s. 447, **Resimler** s. 479, **Haritalar** s. 485, **Dizin** s. 489

Ön Söz / Giriş / Sonuç

Yazar “Ön Söz” bölümünde “efsaneler[in] tarihin bilinen ya da bilinmeyen dönemlerinden günümüze kadar gelebilmiş, bir yönüyle kutsal anlatılar” olduğunu vurgulamaktadır. Her çalışmada olduğu gibi burada da efsanelerin inandırıcılık özelliği üzerinde durulmuştur. Daha sonra eserinden ve eserin bölümlerinden bahseden yazar, eserinin dört bölümden meydana geldiğini vurgulamaktadır. Bu bölümleri şu şekilde sıralamıştır:

1. Yaratılış, Oluşum ve Dönüşüm Efsaneleri
2. Tarihi Efsaneler
3. Olağanüstü Varlıklar ve Olağanüstü Olaylarla İlgili Efsaneler
4. Mistik Efsaneler

Giriş kısmında “Efsane”nin tanımına dair bilgiler verilmiştir. Sözlüklerde, ansiklopedilerde ve Bilim Adamlarının çalışmalarında efsane tanımlarına yer verilmiştir. Efsanelerin özelliklerine yer verildikten sonra “Muğla Efsaneleri” üzerine daha önce yapılan çalışmalar hakkında bilgiler verilmiştir.

“Sonuç” kısmında ise, efsanelerin konuları bakımından değişiklik gösterdiğini vurgulayan yazar, çalışmasının temel amacını “hayatın her alanında gerçek veya gerçeküstü olaylar etrafında anlatılan, belli bir zamana ve mekâna bağlanan efsanelerin, Muğla’da anlatılan örneklerini sergilemeye çalıştık.” cümleleriyle ifade etmiştir.

Yazar Türkiye’de Efsaneler üzerine yeterli çalışmanın olmadığından yakınmaktadır. Bütün şehirlerin efsaneleri derlenip değerlendirildiği zaman Türkiye’nin bir efsane külliyyatının ortaya çıkacağını ümit etmektedir. Yazara göre Türk halkının düşünce yapısını ve bunun tarihini incelemek isteyen bilim adamları için efsaneler zengin birer kaynak durumundadırlar.

Değerlendirme

Efsanelerin inanılır olması onların en önemli özelliğidir. Dolayısıyla efsanelerdeki motifler kutsal olduğu için çok değişikliğe uğramazlar. Anlatıcının ve dinleyicinin durumuna göre cümlelerde değişiklikler olsa da genel manada motifler değişmez. Performans teorisinin savunduğu bu gerçeğe göre aslında her anlatı başlı başına yeni bir oluşumdur.

Derlenen anlatılar metne aktarılırken ister istemez kısırlaştırılır. Olduğu gibi aktarılması mümkün olamamaktadır. Ancak bu çalışmada da olduğu gibi metinler anlatıcının ağzından çıktığı gibi yazılırken anlatıcının mimikleri ve heyecanı, gülmesi ve sesini yükseltip alçaltması gibi özellikleri de parantez içinde belirtilerek okuyucunun o anı hissetmesi bir nebze olsun sağlanabilir.

Derleme çalışmalarında derlenen ürünlerin yazar tarafından yeniden kendi cümleleriyle yazılması doğru değildir. Yazar, derlemelere müdahale etmemelidir. Bu kurala oldukça sadık kalan yazar, kaynak kişilerin konuşmalarını ağız özelliklerini anlaşılabilir şekilde yazıya geçirmeye çalışmıştır. Tabi bu şekilde olsa da anlatanın hissiyatı ve psikolojik durumu tam olarak verilememiştir. Derlemenin doğal ortamında olmaması ve dinleyicilerin sosyal ve ekonomik durumu bazen anlatıcıyı farklı bir konuşma tarzına itmektedir. Burada da bazı efsaneleri anlatanların İstanbul Türkçesi ile konuşmaya kendilerini zorlamaları derlemenin ruhunu ve özelliğini bozmuştur.

Çalışmanın sonuna Kanuni Sultan Süleyman'ın Rodos seferi sırasında oluşan efsanelerin güzergâhını gösteren bir harita ve Muğla haritası eklenmiştir. Ancak unutulmamalıdır ki efsanelerin sadece bir yörede anlatılması ya da bıçak gibi kesilmiş bir coğrafi haritaya kapatılması doğru değildir. Bir yörede anlatılan bir efsane küçük nüanslara rağmen başka bir yörede de anlatılabilir (varyant). Zaten motiflerdeki benzerlik de bunu göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Halk Bilimi, Halk Edebiyatı, Sözlü Kültür, Efsane, Türkiye, Muğla.

ÖNDER, Ali Rıza,

Yaşayan Anadolu Efsaneleri, Birinci bs., Kayseri, Yeni Erciyes Yayınları, 1955, 76 s., 13,5 x 20 cm.

ISBN: y.

Esrede “Kaynakça” bulunmamaktadır.

Yazar Hakkında Bilgi

Hukukçu ve folklorcudur. Yükseköğrenimini Ankara Hukuk Fakültesi’nde tamamladı (1942). 1945’te Pertek Cumhuriyet Savcılığı’na atandı. Hınıs, Göle, Ürgüp ve Erzincan savcılıklarında bulundu. 1959’da Osmaniye Ağır Ceza mahkemesi hâkimi oldu. 1960’ta birinci sınıf hâkimliğe seçildi.

1963’te Yüksek Hâkimler Kurulu Raportörlüğü’ne getirildi. 1970’te Yargıtay Üyeliği’ne seçildi. İlk yazısı Kayseri gazetesinde yayınlandı. Erciyes dergisinde Rıza Yonuz takma adıyla yazılar yazdı. Daha sonra çeşitli yerel dergi ve gazetelerde Türk Dili, Türk Düşüncesi, Türk Folklor Araştırmaları gibi yayın organlarında folklor üzerine araştırmalarını yayınladı. Türk Dil Kurumu üyesi ve 1966’dan sonra Onur Kurulu üyeliği yaptı. Türk Folklor, Etnografya ve Turizm Derneği üyeliklerinde bulundu.⁴⁵

Çalışmanın Amacı

Çalışmanın sosyal amacı; unutulmaya yüz tutmuş efsaneleri veya bilinmeyen efsaneleri gün yüzüne çıkarmak ve gelecek kuşaklara aktarmak kaygısıdır.

Çalışmanın Kapsamı

Çalışma, Anadolu coğrafyasının çeşitli yörelerinde teşekkül etmiş efsaneleri kapsamaktadır.

⁴⁵ <http://www.hukukihaber.net/ali-riza-onder-biyografi,14.html> (8.8.2013).

Çalışmanın Yöntemi

Eserde yer alan efsanelerin bir kısmı derleme yöntemiyle bizzat yazar tarafından bir araya getirilmiştir. Bir kısım efsaneler de başkası tarafından derlenmiş ve yazarın kendi ifadeleriyle “halk ağzına pek uzak düşmeyen bir deyişle hikâye biçiminde” tekrar yazılmıştır.

İçindekiler

Eserde “İçindekiler” bölümü bulunmamaktadır.

Sunuş / Ön Söz / Sonuç

“Sunuş” yazısını Kazım Yedekçioğlu kaleme almıştır. Yeni Erciyes Yayınları’nın ikinci eserini okuyucuyla buluşturmaktan duyduğu memnuniyeti dile getiren yazar, Ali Rıza Önder’in daha önce muhtelif yerlerde yayınlanan bu eserini bir kitap halinde bastırılmasından dolayı gerek yazara gerekse yayınevine teşekkür etmektedir.

“Ön Söz” yazısını ise bizzat yazar Ali Rıza Önder kaleme almıştır. Yazar, “Ön Söz” yazısında efsanelerin insanlar tarafından oldukça benimsendiğini, bu nedenle gerçeklerden ayırt edilemediğini vurgulamaktadır.

İnsanların ömrünün kısa olmasına mukabil yapılacak işlerin oldukça fazla olduğu üzerinde duan yazar, insanların her olayın gerçeklerini bulmaya vaktinin yetmeyeceğini bu sebeple hikmetini bilemediği olayları efsanelerle izah ettiğini söylemektedir.

Yazar bu bölümde eseri meydana getirmekteki amacını şu şekilde dile getirmektedir: “Efsanelerle uğraşmakta, onları bilmeyenlere duyurup yeni nesillere ulaştırmakta hiçbir zarar yoktur.” Yazar daha sonra, eserde yer alan efsanelerin bir kısmının “Erciyes” dergisinde bir kısmının da “İstiklal” gazetesinde yayınlandığını belirtmektedir. Şimdi bu kitap vasıtasıyla bir bütün halinde topladığı eserine, doğrudan halk ağzından derlendiği ya da daha önce derlenen metinlerden

yararlanıldığı için “Yaşayan Anadolu Efsaneleri” adını vermeyi uygun bulduklarını söylemektedir.

Yazarın memurluğu dolayısıyla dolaştığı Anadolu coğrafyasında derlediği efsanelerin de bu kitapta toplandığı ayrıca vurgulanmaktadır.

Değerlendirme

Eserde “İçindekiler” kısmı bulunmamaktadır. Ancak eserin bütününe baktığımızda 22 adet efsane bulunmaktadır. Bu efsanelerin 4 tanesi dışında tamamı Anadolu’nun doğu illerinden derlenen efsanelerdir. Bunun nedenini yazarın memuriyeti dolayısıyla daha çok o yörelerde görev yapmış olmasına bağlayabiliriz.

Burada dikkat edilmesi gereken husus, eserin adının kuşatıcı olması fakat içeriğinin sadece doğu bölgelere ait olmasından kaynaklanan tezettir.

Yazar, “Ön Söz” yazısının giriş bölümünde efsanelerin gerçekliğinden ve halk tarafından gerçeğe ayırt edilemeyecek kadar benimsenmesinden bahsetmektedir. Ancak yazının devamında efsanelerle ilgili büyük bir yanlışla düşerek; “efsaneler gerçeğin ifadesi olamazlar. Ancak eskilerin bize bıraktığı hoş hatıralardan ibarettir” demiştir. Kendi içinde sürekli tezatlar yaşayan yazarın efsanelerle ilgili bilgi sahibi olmadığı kanaatini taşımaktayız. Yazar amatör olarak ilgi duyduğu efsaneleri derlemiş ve kendi halinde hoş bir eser ortaya koyduğunu düşünmüş olabilir. Ancak bilimsel açıdan ve bir halkbilimci gözüyle bu eserin bir tutarlılığı yoktur.

Yazar, bazı efsanelerin bizzat derlendiğini, bazılarının da daha önce yayınlanan dergilerden toplandığını ve hikâyeleştirilerek yeniden yazıldığını söylemiştir. Ancak yazar bu durumla hem derlemeye müdahale etmiş hem de efsanelerle hikâyeleri karıştırmış ve efsaneden farklı bir tür oluşturmuştur. Oysaki derlemeci derlemeye müdahale etmemelidir.

Efsanelerin başında efsanenin nerden derlendiği ya da hangi kaynaktan alındığı verilmiştir. Efsanenin hangi tarihte nerede ve kimden dinlendiği verilmiştir.

Bunun dışında herhangi bir bilimsel tasnif ya da yöntem kullanılmamış ya da bununla ilgili herhangi bir bilgi verilmemiştir.

Anahtar Kelimeler: Halk Bilimi, Halk Edebiyatı, Sözlü Kültür, Efsane, Türkiye, Anadolu, Yaşayan Anadolu.

ÖNDER, Mehmed,

Efsane ve Hikâyeleriyle Anadolu Şehir Adları, Birinci bs., Ankara, Defne Yayınları, 1969, 144 s., 20 x 14 cm.

ISBN: y.

Eserde “Kaynakça” bulunmamaktadır.

Yazar Hakkında Bilgi

1926 Yılında Konya'nın Çumra İlçesinde doğan Mehmet Önder, Konya Lisesinin ardından, Ankara Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Sanat Tarihi bölümünü bitirerek Konya Müzesine atandı. 1963 yılı sonuna kadar bu müzenin müdürlüğünü yaptı. 1964 yılında Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürü, 1967-74 yılları arasında Kültür Müsteşarı görevlerinde bulundu. 1977 yılında Almanya Bonn Büyükelçiliği Kültür Müşavirliği'ne atanarak 1983 yılına kadar bu görevde kaldı. Dönüşte Kültür ve Turizm Bakanlığı Baş Müşaviri oldu.

1987 yılında emekli olan Mehmet Önder, Türkiye İş Bankası Kültür ve Sanat Müşavirliğine getirildi. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu üyesi de olan Dr. Mehmet Önder, yurt içinde ve yurt dışında yüze yakın uluslararası ve ulusal bilim, kültür ve sanat kongrelerine katılarak bildiriler verdi.

Mehmet Önderin Türk kültürü ve sanat tarihi ile ilgili yayınlanmış 74 kitabı ve bine yakın makalesi vardır. Mehmet Önder bin bir emekle topladığı toplam 4 bin

500 adet değerli kitabı Koyunoğlu Müze ve Kütüphanesine hibe etmiştir. Mehmet Önder, 2004 yılı Ağustos ayında hayatını kaybetti.⁴⁶

Çalışmanın Amacı

Yazar, **Anadolu Efsaneleri** adlı eserini yayınladıktan sonra okuyucularından gelen istek üzerine bu eserin bir tamamlayıcısı niteliğinde çalışmasını kaleme aldığını vurgulamaktadır.

Çalışmanın Kapsamı

Çalışma Anadolu coğrafyasında yer alan şehirlerin adları üzerine teşekkül etmiş efsane ve hikâyeleri kapsamaktadır.

Çalışmanın Yöntemi

Çalışmada yer alan efsaneler ve hikâyeler derleme yöntemi ile bir araya getirilmiş, ilk önce Tercüman gazetesinde tefrika edildikten sonra kitap haline getirilmiştir.

İçindekiler

Eserde “İçindekiler” bölümü bulunmamaktadır.

Giriş / Ön Söz / Sonuç

“Ön Söz” bölümünde yazar, eserinin amacını ve ortaya çıkışını vurgulamaktadır. Derlemelerin daha önce gazetede tefrika edildiğini ve sonra kitap haline getirildiğini söylemektedir. Bu eserde yer almayan şehir adlarının yazardan ya da yayınevinden kaynaklanmadığını, bir sonraki eserle tamamlanacağını belirterek yazısına son vermiştir.

Eserde “Giriş” ve “Sonuç” bölümleri bulunmamaktadır.

⁴⁶<http://www.dersturkce.com/anasayfa/yazigoster/MEHMET-ONDER-HAYATI-VE-ESERLERI> (13.1.2014)

Değerlendirme

Eserde yer alan şehirler ve adları herhangi bir sıralama gözetmeksizin gelişigüzel esere alınmıştır. Şehir adlarının yanında o şehirlere ait bazı yer ve ilçelerle ilgili efsane ve hikâyeler de eserde yer almaktadır. Eserde efsaneler ve hikâyeler iç içe girmiş, yazar bu ayrımı çok iyi yapamamıştır.

“İçindekiler” bölümü bulunmayan eserde, Anadolu’dan Ankara’ya, İstanbul’dan cennet Bursa’ya birçok il ve yerlerle ilgili efsane ve hikâyelere yer verilmiştir. Eserde herhangi bir bilimsel yöntem ve tasnif kullanılmamış, kişisel ilgi ve yönlendirmenin bir ürünü olarak oluşturulmuştur. Dolayısıyla eseri amatör tarzda hazırlanmış derleme çalışması olarak değerlendirmek mümkündür.

Anahtar Kelimeler: Halk Bilimi, Halk Edebiyatı, Sözlü Kültür, Efsane, Türkiye, Anadolu, Şehir Adları.

ÖNDER, Mehmed,

Efsane, Destan ve Öyküleriyle Anadolu Kentleri, Birinci bs., İstanbul, Milliyet Yayınları, 1989, 515 s., res., 13, 5 x 19,5 cm.

ISBN: 975 – 506 – 011 – 1

Eserde “Kaynakça” bulunmamaktadır

Yazar Hakkında Bilgi

1926 Yılında Konya’nın Çumra İlçesinde doğan Mehmet Önder, Konya Lisesi’nin ardından, Ankara Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Sanat Tarihi bölümünü bitirerek Konya Müzesi’ne atandı. 1963 yılı sonuna kadar bu müzenin müdürlüğünü yaptı. 1964 yılında Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürü, 1967-74 yılları arasında Kültür Müsteşarı görevlerinde bulundu. 1977 yılında Almanya Bonn Büyükelçiliği Kültür Müşavirliği’ne atanarak 1983 yılına kadar bu görevde kaldı.

Dönüşte Kültür ve Turizm Bakanlığı Baş Müşaviri oldu. 1987 yılında emekli olan Mehmet Önder, Türkiye İş Bankası Kültür ve Sanat Müşavirliği'ne getirildi. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu üyesi de olan Dr. Mehmet Önder, yurt içinde ve yurt dışında yüze yakın uluslararası ve ulusal bilim, kültür ve sanat kongrelerine katılarak bildiriler verdi. Mehmet Önder'in Türk kültürü ve sanat tarihi ile ilgili yayınlanmış 74 kitabı ve bine yakın makalesi vardır. Mehmet Önder bin bir emekle topladığı toplam 4 bin 500 adet değerli kitabı Koyunoğlu Müze ve Kütüphanesine hibe etmiştir. Mehmet Önder, 2004 yılı Ağustos ayında hayatını kaybetti.⁴⁷

Çalışmanın Amacı

Yüzyıllardır çeşitli uygarlıklara ev sahipliği yapmış Anadolu efsane, destan ve öyküleriyle *bir kültür deryası* gibidir. Yazar buradan yola çıkarak elde ettiği efsane, destan ve öyküleri gelecek kuşaklara aktarmak ve kalıcı kılmak amacıyla çalışmasını kaleme almıştır.

Çalışmanın Kapsamı

Çalışma, Adana'dan Zonguldak'a, Anadolu'nun altmış sekiz ilinde teşekkül etmiş ve bu illere adını veren efsaneleri, destanları ve öyküleri kapsamaktadır.

Çalışmanın Yöntemi

Çalışmada altmış sekiz ilimiz ile ilgili destanlar, efsaneler ve öyküler yer almaktadır. Bu şehirler, alfabetik sıraya göre dizilmiş, bazı büyük ilçeler de özel olarak illerin yanında ayrı ayrı ele alınmıştır.

Çalışmada yer alan anlatıların yöntemi ve kaynağı ile ilgili bilgi verilmemiştir.

⁴⁷ <http://www.dersturkce.com/anasayfa/yazigoster/MEHMET-ONDER-HAYATI-VE-ESERLERI> (13.1.2014)

İçindekiler

Eserde “İçindekiler” bölümü bulunmamaktadır.

Giriş / Ön Söz / Sonuç

Eserde “Giriş” bölümü bulunmamaktadır. “Ön Söz” yazısını ise Milliyet Yayınları kaleme almıştır. Bu bölümde Anadolu’nun coğrafi konumundan dolayı önemine değinilmiş ve sahip olduğu sözlü kültür zenginliği üzerinde durulmuştur.

Kentlerin isimleri ile ilgili efsanelerin aslında Anadolu’yu sahiplenmenin kanıtı olduğu söylenmiş ve eseri okudukça hem efsanelerin öğrenileceği hem de bu sahiplik hissinin okuyucuda da etkisini göstereceği belirtilerek sözlere son verilmiştir.

Eserde “Sonuç” bölümü bulunmamaktadır.

Değerlendirme

Konusu itibariyle eser, Anadolu şehir adları ile alakalı anlatıları ihtiva etmektedir. Çalışmamızda da ele aldığımız kitaplara dikkat edilecek olursa yazar, şehir isimleri ve bu konuda teşekkül etmiş efsane, destan ve öyküler konusunda çalışmayı seven bir yazar izlenimi vermektedir. Nitekim bundan önce incelediğimiz çalışmaları da bu yöndedir.

Eserde altmış sekiz ilimiz ve bu illerin büyük ilçeleri ile ilgili destan, efsane ve öyküler bulunmaktadır. Bu iller, alfabetik sıraya göre esere alınmış, fakat anlatıların türü ile ilgili bir tasnif yapılmamıştır. Yani bir bakıma yazar bu illerle ilgili bütün anlatıları; efsane, destan ya da başka bir tür olmasına dikkat etmeksizin eserine almıştır.

Yazarın ölçütü, eserden anladığımız kadarıyla anlatının o şehir ile ilgili olmasıdır. Öyle ki, eserde masallar bile bulunmaktadır. Eserde yer alan efsaneler (kalıplaşmış ve meşhur olanları hariç) derlendiği haldeki saflığını koruyamamış, içlerine destan parçaları, hikâye parçaları girmiştir. Bu bağlamda saf, duru efsaneleri

ayırmak oldukça güç olmaktadır. Fakat dikkatle incelediğimizde genel olarak illerle alakalı esere alınan anlatılar (öykü, destan, efsane) sayı itibariye şu şekildedir:

Adana – 4, Adapazarı – 3, Adıyaman – 4, Afyon – 3, Ağrı – 3, Amasya – 7, Ankara – 9, Antalya – 6, Antakya (Hatay) – 4, Artvin – 3, Aydın – 5, Balıkesir – 4, Bilecik – 3, Bingöl – 4, Bitlis – 4, Bolu – 2, Burdur – 2, Bursa – 5, Çanakkale – 4, Çankırı – 2, Çorum – 4, Denizli – 5, Diyarbakır – 4, Edirne – 6, Elazığ – 3, Erzincan – 5, Erzurum – 7, Eskişehir – 5, Gaziantep – 4, Giresun – 4, Gümüşhane – 2, Hakkâri – 1, Isparta – 3, İstanbul – 11, İzmir – 6, İzmit – 4, Kars – 4, Kastamonu – 2, Kayseri – 3, Kırklareli – 2, Kırşehir – 4, Konya – 11, Karaman – 5, Kütahya – 2, Malatya – 2, Manisa – 7, Mardin – 1, Mersin – 9, Muğla – 4, Muş – 5, Nevşehir- 2, Niğde – 4, Ordu – 3, Rize – 4, Samsun – 2, Siirt – 7, Sinop – 3, Sivas – 6, Tekirdağ – 4, Tokat – 6, Trabzon – 4, Tunceli – 3, Şanlıurfa – 3, Uşak – 5, Van – 3, Yozgat – 4, Zonguldak – 4

Bu illerin büyük ilçeleri de alt başlık olarak incelenmiştir. Bütün bu veriler ışığında, eserde yer alan efsaneler herhangi bir bilimsel yöntemle ele alınmamış, efsane başlığı altında da incelenmemiştir denilebilir. Anlatılar türlerine göre değil, sadece teşekkül ettiği ile adını vermesi dolayısıyla esere alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Halk Bilimi, Halk Edebiyatı, Sözlü Kültür, Efsane, Türkiye, Anadolu.

ÖNDER, Mehmed,

Anadolu Efsaneleri, Birinci bs., Ankara, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 1966, 143 s., 16,5 x 12 cm.

ISBN: y.

Eserde “Kaynakça” bulunmamaktadır.

Yazar Hakkında Bilgi

1926 Yılında Konya'nın Çumra İlçesinde doğan Mehmet Önder, Konya Lisesinin ardından, Ankara Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Sanat Tarihi bölümünü bitirerek Konya Müzesi'ne atandı. 1963 yılı sonuna kadar bu müzenin müdürlüğünü yaptı. 1964 yılında Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürü, 1967-74 yılları arasında Kültür Müsteşarı görevlerinde bulundu. 1977 yılında Almanya Bonn Büyükelçiliği Kültür Müşavirliği'ne atanarak 1983 yılına kadar bu görevde kaldı.

Dönüşte Kültür ve Turizm Bakanlığı Baş Müşaviri oldu. 1987 yılında emekli olan Mehmet Önder, Türkiye İş Bankası Kültür ve Sanat Müşavirliği'ne getirildi. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu üyesi de olan Dr. Mehmet Önder, yurt içinde ve yurt dışında yüze yakın uluslararası ve ulusal bilim, kültür ve sanat kongrelerine katılarak bildiriler verdi. Mehmet Önder'in Türk kültürü ve sanat tarihi ile ilgili yayınlanmış 74 kitabı ve bine yakın makalesi vardır. Mehmet Önder bin bir emekle topladığı toplam 4 bin 500 adet değerli kitabı Koyunoğlu Müze ve Kütüphanesi'ne hibe etmiştir. Mehmet Önder, 2004 yılı Ağustos ayında hayatını kaybetti.⁴⁸

Çalışmanın Amacı

Yazar yurdun değişik yerlerinde anlatılan efsaneleri derleyip gelecek kuşaklara aktarılması amacıyla eserini oluşturmuştur.

Çalışmanın Kapsamı

Çalışma, Anadolu'daki bazı il ve ilçelerde anlatılan efsaneleri kapsamaktadır.

Çalışmanın Yöntemi

Çalışma derleme yöntemiyle oluşturulmuştur. Yazar çalışmasının yöntemini “efsane üstüne efsane dinledik, herkes içini döktü, döktükçe boşaldı, boşaldıkça

⁴⁸ <http://www.dersturkce.com/anasayfa/yazigoster/MEHMET-ONDER-HAYATI-VE-ESERLERI> (13.1.2014)

söyledi. Biz, kırık dökük kalemimizle bunları derlemeğe çalıştık.” cümleleriyle ifade etmektedir.

İçindekiler

Başlarken s. 7, Anadolu Adının Efsanesi s. 9, Bingöl’de Âb-ı Hayat s. 11, Bir Erzurum Efsanesi s. 13, Taşkent’in Her Dem Tazeleri s. 17, Ayasofya Üzerine s. 21, Gülcü Baba s. 25, Zengibar Kalesi s. 29, Gölbaşı Türküsü s. 33, Dede Karkın Şavk İçre s. 37, Kaşıkçı Güzeli s. 41, Gelinkayalar s. 45, Cennet Bursa s. 47, Bursa’da Sarı Kızın Sarı Suyu s. 49, Ereğli ve Kal’ası s. 51, Sivas’ın İlbeyi s. 55, Yavuz ve Dede Molla s. 57, Bir Yunus Efsanesi s. 61, Kastamonu’nun Adı Üzerine s. 63, Kon Ya! Demişler s. 65, Seydişehir’in Kuruluşu s. 69, Rumelihisarı’nda Bir Sığır Derisi Toprak s. 71, Ayrılık Çeşmesi s. 75, Ayaktaki Tabut s. 79, Hasandağı’nda Söylentiler s. 83, Polatlı Civarında “Gordiyum” s. 87, Pîr – Âbî Sultan s. 91, Ağrı Dağları s. 95, Tahir İle Zühre’ye Dair s. 97, Kırşehir’de Karakurd Kaplıcası s. 101, Çanakkale’den s. 103, Ankara’da Hacettepe s. 105, Anadolu’da Kız Kuleleri s. 109, Afyon’da Beyböğrek s. 113, Bitlis’te Altın Kalbur s. 115, Aşk Ferman Dinlemez s. 117, Beyazid Camii s. 119, Şebinkarahisar’ın Fethi s. 123, Sivas’ta Yüğrük Şahin s. 125, Kesikbaş s. 127, Turhal Üzerine s. 129, Amasya ve Ötesi s. 131, Denizli’de Pamukkale s. 133, Hoca Ahmed Fakih s. 135, Anadolu’nun Konuşan Halıları s. 137, Kapıcıbaşı Yavuz Sinan s. 139

Giriş / Ön Söz / Sonuç

Eserde “Ön Söz” , “Giriş” ve “Sonuç” bölümleri bulunmamaktadır. Yazar, eserin ilk bölümünde “Başlarken” adlı bir giriş yazısında düşüncelerini aktarmıştır. Bu bölümde derlediği efsaneleri ve yaşadığı güzellikleri duygulu ve şiirsel bir anlatım tarzıyla okuyucusuna sunan yazar, derleme çalışmalarını macera olarak nitelendirdiğini ve işin zor kısmını folklor araştırmacılarına bıraktığını söylemektedir.

Bu bölümde duygularını şu şekilde dile getirmektedir: “aldık kalemi ele, düştük yola... Anadolu dedik sorduk, soruşturduk... Bir hazineye girdik ki, sormayın. Ne ben çıkabildim içinden, ne o bitti, tükendi...”

Değerlendirme

Eserde halk bilimi kuramlarından herhangi bir kuram kullanılmamıştır. Efsaneler bir sınıflamaya tabi tutulmadan rastgele esere alınmıştır. Yazar bazı efsanelerinin gerçekte ilişkisini araştırdığını vurgulamaktadır. Ancak efsanelerin en önemli özelliğinin inandırıcılık unsuru olduğunu atlamış ve gerçekçi olup olmadığı yönündeki bir araştırmaya girişmesi yazarı hataya sevk etmiştir. Efsaneleri anlatan ve dinleyen onun gerçek olduğu inancına sahiptir. Dolayısıyla derlemeci sadece efsaneyi derlemeli ve incelemelidir. Gerçek olup olmadığı konusunda bir araştırmaya girişmemelidir.

Kaynak kişiler ve derleme çalışmaları hakkında bilgi vermeyen yazar, efsanelere müdahale edip etmediği hakkında da bilgi vermemiştir. Kendi sözlerinden yazarın efsaneleri derleme yöntemi ile elde ettiği çıkarımında bulunsak da bu derlenen efsanelerin bilimsel yöntemlerle incelenmediğini görüyoruz.

Anahtar Kelimeler: Halk Bilimi, Halk Edebiyatı, Sözlü Kültür, Efsane, Türkiye, Anadolu.

ÖNDER, Mehmet,

Konya Efsaneleri, Birinci bs., Konya, Şahap Kitabevi, 1963, 99 s., res., 13,5 x19.5 cm.

Eserde “Kaynakça” bulunmamaktadır.

ISBN: y.

Yazar Hakkında Bilgi

1926 Yılında Konya'nın Çumra İlçesinde doğan Mehmet Önder, Konya Lisesi'nin ardından, Ankara Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Sanat Tarihi bölümünü

bitirerek Konya Müzesi'ne atandı. 1963 yılı sonuna kadar bu müzenin müdürlüğünü yaptı. 1964 yılında Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürü, 1967-74 yılları arasında Kültür Müsteşarı görevlerinde bulundu. 1977 yılında Almanya Bonn Büyükelçiliği Kültür Müşavirliği'ne atanarak 1983 yılına kadar bu görevde kaldı. Dönüşte Kültür ve Turizm Bakanlığı Baş Müşaviri oldu.

1987 yılında emekli olan Mehmet Önder, Türkiye İş Bankası Kültür ve Sanat Müşavirliği'ne getirildi. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu üyesi de olan Dr. Mehmet Önder, yurt içinde ve yurt dışında yüze yakın uluslararası ve ulusal bilim, kültür ve sanat kongrelerine katılarak bildiriler verdi. Mehmet Önderin Türk kültürü ve sanat tarihi ile ilgili yayınlanmış 74 kitabı ve bine yakın makalesi vardır. Mehmet Önder bin bir emekle topladığı toplam 4 bin 500 adet değerli kitabı Koyunoğlu Müze ve Kütüphanesi'ne hibe etmiştir. Mehmet Önder, 2004 yılı Ağustos ayında hayatını kaybetti.⁴⁹

Çalışmanın Amacı

Yazar, “her efsanenin içinde barındırdığı bir çekirdeğin”[olduğunu] ve bu çekirdeğin insanların kültürel belleğinde gelecek kuşaklara taşındığını vurgulamaktadır. Eserini de Konya efsanelerinin içinde “gizli çekirdeği” bulma amacıyla oluşturduğunu söylemektedir.

Çalışmanın Kapsamı

Çalışma, Konya ve yöresinde teşekkül etmiş efsaneleri kapsamaktadır.

Çalışmanın Yöntemi

Çalışmada yer alan efsaneler, Konya'nın adını aldığı efsaneden başlamak suretiyle yazarın belirlediği tasnife göre sıralanmıştır. Efsaneler çizgi resimlerle desteklenmiş ve görsellik artırılmıştır.

⁴⁹ <http://www.dersturkce.com/anasayfa/yazigoster/MEHMET-ONDER-HAYATI-VE-ESERLERI> (13.1.2014)

İçindekiler

Eserde “İçindekiler” bölümü bulunmamaktadır.

Sunuş / Ön Söz / Giriş / Sonuç

Eserde yukarıdaki bölümler bulunmamaktadır. Yazar eserin başında “Başlarken” başlığı altında eserle ilgili görüşlerini ve bilgilerini paylaşmıştır.

Bu bölümde yazar; Konya’nın kültürel olarak çok zengin olduğunu, bu kültür zenginliği içinde araştırma yaparken efsanelerin kesinlikle atlanılmaması gerektiği üzerinde durmuştur. Efsanelerin kesinlikle inanılmayan bir anlatı olmadığını savunan yazar, her efsanenin içinde olayın gerçekliğini ve özünü ihtiva eden çekirdeğin olduğunu ve bu çekirdek olayların ortaya çıkarılması gerektiğini vurgulamıştır. Bu vazifenin de tarihçilere ve folklor araştırmacılarına düştüğünü söyleyen yazar, Konya ile ilgili yapılacak araştırmalarda bu eserin kullanılabilir olması temennisiyle sözlerine son vermektedir.

Değerlendirme

Eserde Konya ve yöresine ait otuz iki adet efsane bulunmaktadır. Bu efsanelerin hangi yöntemle esere alındığı belirtilmemiştir. Yazar eserinde yazılı kaynaklara dair bir bilgi de vermemektedir.

Efsaneler esere alınırken herhangi bir tasnife tabi tutulmadan gelişigüzel sıralanmıştır. Eserde verilen efsaneler sadece tarihi yerlerden ibaret değildir. Nasrettin Hoca, Mevlana, Şems-i Tebrizî gibi önemli şahsiyetlerle ilgili efsaneler de okuyucu ile paylaşılmıştır.

Efsaneler incelenirken herhangi bir bilimsel yöntem kullanılmamıştır. Metin tahlili yapılmamış, halk bilimi kuramlarından herhangi biri efsane metinleri ya da derlemeleri üzerinde uygulanmamıştır.

Tespit ve aktarım odaklı amatör bir eser olarak değerlendirebileceğimiz çalışmada efsane dışında anlatılar bulunmamaktadır. Bu yönüyle eser bütüncül bir eserdir. Konu ve tür itibarıyla efsanelerden müteşekkil derleme çalışmasıdır.

Anahtar Kelimeler: Halk Bilimi, Halk Edebiyatı, Sözlü Kültür, Efsane, Din, Mevlana, Konya, Nasreddin Hoca.

ÖRNEK, Sedat Veyis,

100 Soruda İlkelerde Din, Büyü, Sanat, Efsane, Birinci bs., İstanbul, Gerçek Yayınevi, 1971, 232 s., 13,5 x19.5 cm.

Eserde küçük bir sözlük ve “Kaynakça” bulunmaktadır.

ISBN: y.

Yazar Hakkında Bilgi

Yazar, 1928 Zira'da doğdu. Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'ni bitirdi (1953). Dinler tarihi ve etnoloji dalında doktorasını Almanya'da Tübingen Üniversitesinde tamamladı. Ankara Üniversitesi Dil – Tarih ve Coğrafya Fakültesi Etnoloji Kürsüsü'ne asistan olarak girdi (1961). 1971'de profesörlüğe yükseldi.¹⁵ Kasım 1980'de Ankara'da vefat etti.⁵⁰

Çalışmanın Amacı

Yazar çalışmasında “ilkel” diye nitelenen halkların inanç dünyalarını, büyülerini, sanatlarını ve efsanelerini inceleyip bir bütün halinde, sistemli bir biçimde açıklamayı amaç olarak belirlemiştir.

Çalışmanın Kapsamı

Çalışma; 100 adet soru üzerinden yola çıkarak, “ilkel” olarak kabul edilen halkların inanç sisteminde yer edinmiş din, büyü, sanat ve efsanelerle ilgili sorulara cevap niteliğindeki bilgileri kapsamaktadır.

⁵⁰ Sedat Veyis Örnek, **100 Soruda İlkelerde Din, Büyü, Sanat, Efsane**, Birinci bs., İstanbul, Gerçek Yayınevi, 1971, Kapak Sayfası.

Çalışmanın Yöntemi

Çalışma; din, ibadet, inanç ve efsaneler gibi kavramlara sorulan sorular mukabilinde bilimsel yöntemlerle cevaplar verilerek oluşturulmuştur.

Çalışmanın sonunda küçük bir sözlük bulunmaktadır.

Çalışma dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde “Din” ve dinle ilgili kavramlara yönelik sorulan sorulara cevaplar verilmiştir.

İkinci bölümde “Büyü”, başlığı altında büyü çeşitleri ve araçları gibi sorulara verilen cevaplar bulunmaktadır.

Üçüncü bölümde de “Sanat” ve “İlkel Sanat”a ilişkin genel açıklamalar ve sorulara cevaplar bulunmaktadır.

Dördüncü ve son bölümü yazar “Efsaneler”e ayırmıştır. Bu bölümde efsanelerin konularından, dünyanın yaratılışı, bitkiler, sular ve insanların yaratılışına ilişkin sorulara cevap verilmiştir.

İçindekiler

Ön Söz s. 5, **Giriş A. Genel Açıklamalar Soru 1:** İlkel diye kimler nitelenir? İlkelerin başlıca özellikleri nelerdir? s. 7, **Soru 2:** İlkelerde din, büyü, sanat ve mitolojiyi konu edinen Etnoloji nasıl bir birimdir? s. 9, **Soru 3:** Etnolojik çalışmalar ne zaman başlamıştır? Gelişmesine başlıca kimler katkıda bulunmuştur? s. 10, **Soru 4:** Etnoloji’nin başlıca konuları nelerdir? s. 13, **Soru 5:** Din etnolojisi nedir, neleri konu edinir, nelerden yararlanır? s. 14, **Soru 6:** Din Etnolojisi’nin yararlandığı yöntemler nelerdir? s. 15, **B. İlkel Düşünce Tarzı ve İlkel Zihniyet Soru 7:** L. Lévy – Bruhl’e ve E. Durkheim’a göre ilkel düşünce tarzı ne gibi özellikler taşır? s. 17, **Soru 8:** Etnologların Lévy – Bruhl’e yönelttikleri eleştiriler hangi noktalarda toplanmaktadır? s. 20, **Soru 9:** Etnologlara, folklorculara ve psikologlara göre ilkel ya da gelişmemiş düşüncenin özellikleri nelerdir? s. 21, **Birinci Bölüm Din A. Dinsel Temel Kavramlar I. Animizm Soru 10:** Animizm kuramını kim ortaya atmıştır? Bu kuram dinin başlangıcını nasıl açıklamaktadır? s. 24, **Soru 11:** İlkelerde

ruh tasarımı nasıldır ve kaç çeşit ruh vardır? s. 26, **II. Dinamizm Soru 12:** Dinamizm kavramından ne anlıyoruz? Dinamist dünya görüşü nasıl bir görüştür? s. 28, **Soru 13:** Dinamizmin yerli dilindeki karşılığı olan mana inancı nasıl bir inançtır? Çeşitli ilkel toplumlardaki adları nelerdir? Mananın elde edilişi ve kaybedilişi nasıldır? s. 30, **Soru 14:** Mana inancına bağlı olarak ortaya çıkan tabu ne demektir? Niçin bazı yasaklara ve kaçınmalara uyulmaktadır? s. 33, **Soru 15:** Cinsiyet ayrımına dayanan tabular nelerdir? Yiyeceklerle ilgili tabular var mıdır? Bir şeyin pis kabul edilmesi o şeyi tabulaştırır mı? Yüksek dinlerde de görülen tabuların temelinde hangi duygular yatmaktadır? Adın da tabulaştığı olur mu? s. 35, **III. Totemizm Soru 16:** Totemizm nasıl bir tasarımıdır? Kelimenin aslı hangi dilden gelmektedir? Özellikleri nelerdir? Totemizm konusunda çalışan bilginler kimlerdir? s. 38, **Soru 17:** Grup Totemizmi ne demektir? Grubun totemi ile ilişkileri nasıldır? Grup totemizminin dinsel yanı mı, toplumsal yanı mı ağır basar? s. 39, **Soru 18:** Birey totemciliğinin özellikleri nelerdir? s. 42, **Soru 19:** Alter ego, Nagualizm ve Tonalizm kavramlarından ne anlıyoruz? s. 43, **Soru 20:** Cinse bağlı totemciliğin temelinde hangi düşünce yatmaktadır? Cinsler arasında ilişkiler nasıldır? s. 45, **IV. Fetişizm Soru 21:** Fetişizm nedir? Fetişlerin etkileri değişik midir? Fetişlere niçin çivi çakılır? s. 46, **V. Şamanizm Soru 22:** Şaman kelimesinin etimolojisi nedir? Şamanizm ne demektir? En çok yeryüzünün hangi bölgelerinde görülür? s. 47, **Soru 23:** Şaman olabilmek için gerekli ön belirtiler nelerdir? s. 49, **Soru 24:** Mistik parçalanma ne demektir? s. 51, **Soru 25:** Şaman adayı bir eğitim ve öğrenimden geçer mi? s. 53, **Soru 26:** Şaman hastaları nasıl sağaltır? s. 54, **Soru 27:** Şamanların hastaları sağaltırken okudukları türküler, ilahi ve dualar nasıl bir öz taşırlar? Birkaç örnek verebilir miyiz? s. 58, **Soru 28:** Şaman ölü ruhunun öte dünyaya gidişine nasıl eşlik eder? s. 62, **Soru 29:** Şaman giysisinin ne gibi dinsel ve büyüsel özellikleri vardır? s. 64, **Soru 30:** Şaman davulunun ne gibi bir fonksiyonu vardır? s. 66, **Soru 31:** Şamanlara basit birer hasta gözüyle bakabilir miyiz? s. 67, **B. Yüce Varlık Kavramı Soru 32:** Yüce Varlık tasarımı ne anlaşılmaktadır? Yüce Varlıkla Tek Tanrı arasındaki ayırım nedir? s. 70, **Soru 33:** Yüce Varlık nasıl tasarımılanır? Ona insancıl çizgiler ve nitelikler verilir mi? Göksel olaylarla bağlantısı var mıdır? s. 71, **Soru 34:** Yüce Varlık hangi adlarla nitelenir? Yüce Varlık'a nasıl seslenilir? s. 73, **Soru 35:** Dinsel hayatta Yüce Varlık inancı ve tasarımı ön planda mıdır? Onun yerini zamanla başka kudretler almış

mıdır? s. 75, **C. İbadet Soru 36:** İbadet deyince ne anlaşılır? İbadeti oluşturan önemli öğeler nelerdir? İbadet neleri gerektirir? s. 78, **Soru 37:** Nerelerde ibadet edilir? Buralar neden ibadet yeri olarak seçilmiştir? s. 79, **Soru 38:** İbadet ve ayinleri kimler yönetir? Büyücüyle din adamı kesinlikle birbirinden ayrılır mı? Şefler aynı zamanda dinsel lider olabilirler mi? Dinsel liderin kendisi kült objesi olabilir mi? s. 80, **Soru 39:** İbadetin koşulları nelerdir? s. 82, **Soru 40:** Dua nedir? Ne zaman dua edilir? Kaç çeşit dua vardır? Bunlara örnek verir misiniz? s. 83, **Soru 41:** İbadetin önemli öğelerinden olan kurban hangi amaçlara yönelmiştir? Kurbanlar kaç kısma ayrılmıştır? İlk ürün, ilk av kimlere sunulur? s. 87, **Soru 42:** İbadette kullanılan araçların başlıcaları hangileridir? Bunların kutsallığı nereden gelmektedir? s. 89, **Soru 43:** Tipik bir kutsal araç olan çurunga en çok nerede kullanılır? Biçimsel özellikleri nelerdir? Kimlere tabudur? s.91, **Soru 44:** Ölüler ibadeti nereden doğmuştur? Dinin başlangıcını ölüler ibadetinde arayabilir miyiz? s. 93, **Soru 45:** Atalar ibadeti hangi düşünceden doğmuştur? s. 94, **Soru 46:** Hayvan kültü en çok hangi haklarda görülür? En çok hangi hayvanlar kutsanır? Hayvan kültü totemizm alanına girer mi? s. 96, **Soru 47:** Ayı kültürünün temelinde hangi düşünce yatmaktadır? Ayı kültü en çok kimlerde görülür? Bu konuda ilginç bir örnek verilebilir mi? s. 98, **Soru 48:** Taş, ağaç ve su kültü ne gibi özellikleri içermektedir? s. 101, **D. İbadetin Sosyal Yanı Soru 49:** Geçiş ritüelleri niçin yapılır? Hayatın en çok hangi dönemlerini kapsar? Erkek lohusalığı nedir? s. 105, **Soru 50:** Erginleme törenleri ve ritleri hangi amaçla yapılır? Bir erginleme dönemi genel çizgileriyle hangi bölümlerden oluşur? Kızların erginlenmesi daha basit midir? s. 108, **Soru 51:** Erkekler derneği ile kadınlar derneğinin özellikleri nelerdir? s. 110, **Soru 52:** Erkekler birliği ile gizli dernekler arasında ne gibi farklar vardır? Ünlü gizli dernekler hangileridir? Bunların ne gibi görevleri vardır? s. 112, **E. Öte Dünya İle İlgili Tasarımlar Soru 53:** Ölünün öte dünyaya gidişiyle ilgili işlemler hangi duyguların etkisi altında yapılır? Cesedin öte dünyaya uğurlanış biçimi nasıldır? s. 115, **Soru 54:** Öte dünya nerelerde düşünülür? Kaç çeşit öte dünya vardır? Bunların özellikleri nelerdir? s. 117, **Soru 55:** Öte dünyaya giriş nasıl olur? Öte dünyaya giden yollar tehlikelerle dolu mudur? s. 119, **Soru 56:** Öte dünyadaki hayat nasıl tasarımlanır? s. 121, **Soru 57:** Ölüm biçimi, ölünün öte dünyadaki yerini etkiler mi? s.123 **Soru 58:** Toplumsal yer ve sınıf öte dünyadaki durumu etkiler mi? İlkellerin

öte dünya ile ilgili tasarımlarını hangi noktalarda toplayabiliriz? s. 125, **F. Dinin Başlangıç Kuramları ve Dinlerin Dağılımı Soru 59:** Dinin herkes için geçerli bir tanımı yapılabilir mi? Dinin başlangıcını ve gelişim evrelerini açıklamaya çalışan etnolojik kuramların başlıcaları nelerdir? s. 127, **Soru 60:** İlkel dinlere bağlı olanların diğer dinlere bağlı olanlara göre sayıları ne kadardır? Dinler niteliklerine göre birtakım gruplara ayrılabilir mi? s. 130, **İkinci Bölüm Büyü A. Büyü İle İlgili Açıklamalar Soru 61:** Büyü neleri konu edinir? Tanrısal olanla ve öte dünya ile ilgilenir mi? Büyü terimleri arasında ne gibi ince ayrımlar vardır? Büyüyü nasıl tanımlarız? s. 133, **Soru 62:** Büyünün temelinde yatan dinsel dünya görüşü ve psikolojik nedenler nelerdir? s. 135, **Soru 63:** Büyü ile din arasındaki benzer ve ayrı noktalar nelerdir? s. 137, **Soru 64:** Büyü ile bilim arasındaki ayrılıklar nelerdir? s. 138, **B. Büyü Çeşitleri ve Araçları Soru 65:** Kaç çeşit büyü vardır? Sempatik büyüden ne anlaşılır? Taklit büyüü hangi ilkeye dayanır? s. 141, **Soru 66:** Temas büyüü hangi ilkeye dayanır? Uygulanışında nelerden yararlanır? Taklit büyüünden kesin olarak ayrılır mı? s. 143, **Soru 67:** Ak ve kara büyüünün özellikleri nelerdir? s. 145, **Soru 68:** Aktif ve pasif büyüünün özellikleri nelerdir? Allopatik büyü ne demektir? s. 146, **Soru 69:** Ad, sayı ve renkle ilgili büyülerin özellikleri nelerdir? s. 147, **Soru 70:** Amulet ve uğurlukların ortaya çıkışları nasıl açıklanır? Bunlar hangi amaçlarla kullanılmaktadır? s. 148, **Üçüncü Bölüm Sanat A. İlkel Sanata İlişkin Genel Açıklamalar Soru 71:** İlkelerin sanatını konu edinen sanat etnolojisinin alanı ve görevleri nelerdir? Sanat etnolojisi hangi disiplinlerle işbirliği yapmak zorundadır? s. 151, **Soru 72:** İlkel sanatın araştırılmasına ne zaman başlanmıştır? Bu konuya katkıları olan etnologlar kimlerdir? s. 153, **Soru 73:** İlkel sanata ilgi duyan modern sanatçılar kimlerdir? İlkel sanatın batıda tanınması nasıl olmuştur? s. 155, **Soru 74:** İlkelerde sanatçının durumu nasıldır? Kimler sanatçı olabilir? Sanatçı olabilmek için nasıl bir eğitimden geçmek gereklidir? s. 157, **Soru 75:** İlkel sanatçıyı etkileyen başlıca faktörler nelerdir? s. 160, **Soru 76:** İlkel sanatın başlıca niteliği nedir? s. 161, **Soru 77:** İlkel sanat hakkında etnologların ve sanatçıların görüşleri nelerdir? İlkel sanata hangi açıdan bakmak gerekir? s. 162, **Soru 78:** İlkel sanat eserlerinin bulunduğu belli başlı müzeler hangileridir? s. 164, **B. Yerli Sanatının Bölgesel Özellikleri Soru 79:** Okyanusya yerlilerinin sanat eserleri hangi amaca yöneliktir? Polinezya sanatının başlıca özellikleri nelerdir? s. 168, **Soru**

80:Melanezya yerli sanatının özellikleri nelerdir? s. 170, **Soru 81:** Mikronezya yerli sanatının özellikleri nelerdir? **Soru 82:**Avustralya yerli sanatının özellikleri nelerdir? s. 172, **Soru 83:** Buşman kaya resimleri hangi amaçla yapılmıştır? Bu resimlerin benzerleri başka yerlerde de görülür mü? s. 173, **Soru 84:**Kuzey Amerika yerli sanatının özellikleri nelerdir? s. 174, **Soru 85:**Güney Amerika yerli sanatının özellikleri nelerdir? s. 176, **Soru 86:** Afrika zenci sanatı hangi malzemeleri kullanır? Özellikleri nelerdir? s. 177, **Soru 87:** Zenci heykel ve maskelerindeki “yürek biçimi yüz” üslubu hangi bölgelerde görülür? Bu üslubun taş devri sanatıyla ilişkisi olabileceği düşünülür mü? s. 179, **C. Dans, Müzik, Dram, Şiir Soru 88:**İlkelerin dansı dinsel ve büyüsel karakterde midir? En çok hangi olaylara bağlı olarak dans edilir? Müzik de dans gibi dinsel bir karakter taşır mı? s. 181, **Soru 89:** İlkelerin dram ve şiirinin niteliği nedir? Birkaç şiir örneği verebilir miyiz? s. 183, **D. Süslenme ve Teknikleri Soru 90:** Süslenmenin temelinde hangi nedenler yatmaktadır? Dövme, beden yaralama nasıl yapılır? s. 187, **Soru 91:** Beden sakatlama, boyama, dişleri kırma ve kafatasının biçimini değiştirme pratikleri niçin yapılır? s. 188, **Dördüncü Bölüm Efsane Soru 92:** Efsanelerin başlıca konuları nelerdir? Efsanelerin anlatımında ve canlandırılmasında nelere uymak gerekir? s. 190, **Soru 93:**Dünyanın yaratılışı sadece tanrıların işi midir? Yaratılış efsanelerinde su motifinin rolü büyük müdür? “Dünya yumurtası” ne demektir? Dünyanın hep var olabildiğine inanan ilkeller de var mıdır? s. 192, **Soru 94:** İnsanları sadece tanrılar mı yaratmıştır? İnsanın yaratılışında en çok hangi malzeme kullanılmıştır? s. 195, **Soru 95:** İnsanlar bitkileri nasıl elde etmişlerdir? Bu elde edişte “çalma” ve “acıma” motiflerinin rolü büyük müdür? Hayvanların yaratılması nasıl olmuştur? s. 197, **Soru 96:** İnsanlar başlangıçta ölümsüz müydü? “yılan” ve “yanlış anlama” motifleri ne demektir? Tanrıların buyrukları dinlenseydi insanlar hep ölümsüz mü kalacaktı? Ölümün ortaya çıkışının başka açıklamaları da var mıdır? s. 200, **Soru 97:** Ateş nasıl elde edilmiştir? Ateşin elde edilmesinde hayvanlar da aracılık yapmışlar mıdır? s. 203, **Soru 98:** Yeryüzünü yok eden tufanın nedeni nasıl açıklanmaktadır? Bu tufan bildiğimiz tufan efsanesinden etkilenmiş midir? **Soru 99:** Suyun yanı sıra dünyayı yok eden yangın motifi nasıl işlenmektedir? s. 208, **Soru 100:** Adetlerin, kurumların, törenlerin, teknik bilgilerin kökenleri de efsanelerle mi açıklanır? s. 210, **Küçük Sözlük** s. 213, **Kaynaklar** s. 219

Ön Söz / Giriş

Yazar, çalışmasının “Ön Söz” bölümünde ilkelerin ve bizim bazı anlayış farklılıklarımızdan bahsetmektedir. İlkel insan doğa karşısındaki savaşında çaresiz kalışını din ve büyü ile gidermek istemiş, bunu da efsanelerle açıklamıştır. Bu nedenle yazar kitabında büyü, sanat ve efsaneyi bir bütün olarak ele almıştır. Yazara göre bu kavramlar dinsel alanı tamamlayıcı bölümlerdir.

“Giriş” kısmında ise yazar; ilkel kelimesinden yola çıkarak “ilkel kimdir?”, “ilkel diye kimler nitelenir?”, “ilkelerin başlıca özellikleri nelerdir?” sorularına cevap vermiştir.

Eserde “Sunuş” ve “Sonuç” bölümleri bulunmamaktadır.

Değerlendirme

Yazar, bu çalışmasıyla sadece halk bilimi ve etnoloji alanına da çok kıymetli bir eseri kazandırmış olmaktadır. Yazar; din, büyü ve efsanenin birbirini tamamlayan unsurlar olduğunu vurgulamaktadır. Nitekim bu kavramların bilinen yollarla sağlanamayan ya da açıklanamayan şeyleri ifade etme arayışından ortaya çıktığını görmekteyiz.

Çalışmada büyü, din ve sanat gibi unsurlardan sorular üzerine cevaplar arama yöntemiyle görüşlerinden bahseden yazar, son kısımda da efsanelere değinmiştir. Sorulardan yola çıkarak açıklamalarda bulunması esere ayrı bir hava katmıştır. Eseri okuyanların kendilerine “Ben de aslında bunu merak ediyordum” dedirtmek suretiyle ilgi çekmeyi başaramıştır. Ayrıca bu kavramların ayrı ayrı ele alındığı eserlere nazaran birbiriyle bağlantılı ve birbirinden beslenen bu kavramları bir bütün olarak incelemesi de eseri oldukça anlaşılır ve bütünlüyci kılmıştır.

Efsanelerle alakalı derleme çalışmasından ziyade bilimsel bir yaklaşımla efsanelerin başlıca konuları üzerinde duran yazar, insanların yaratılışı, insanların bitki ve hayvanlarla münasebeti ve onlara karşı hâkimiyetini 9 soruya verilen cevaplarla işlemiştir.

Eserin sonunda verilen sözlük kısmı da oldukça faydalı olmuştur. Özet olarak eser, efsane konusuna genel anlamda bilimsel bir açıklamaya ve tanımlamaya yönelik referans bir eser niteliğindedir.

Anahtar Kelimeler: Halk Bilimi, Halk Edebiyatı, Sözlü Kültür, Efsane, Din, Büyü, Sanat.

ÖZBURUN, Serkan,

Doğu ve Batı Mitolojisi'nden Yılın Her Günü İçin Aşk Efsaneleri I, Birinci bs., İstanbul, Birey Yayıncılık, 2004, 488 s., res., 13,5 x 21 cm.

Eserde “Kaynakça” bulunmamaktadır.

ISBN: 975 – 8618 – 89 – X

Yazar Hakkında Bilgi

1970 yılında doğan yazar, Ankara Üniversitesi’ni bitirdi. 90’lı yıllarda yayın hayatına başladı. Musahhihlik, redaktörlük, mütercimlik ve editörlük yaptı. Bazı çeviri kitaplarının yanında özellikle “aşk” konulu anlatılarla ilgili amatör araştırmaları mevcuttur.⁵¹

Çalışmanın Amacı

Çoğu mitolojik unsurlarda temel konunun aşk olduğu kanısına varan yazar, bu kitabı aşk mitolojisine tanıklık etmesi amacıyla yazdığını vurgulamaktadır.

Çalışmanın Kapsamı

Çalışma Dünya’nın değişik coğrafyalarından alınmış aşk efsanelerini kapsamaktadır.

⁵¹ <http://www.kaknus.com.tr/new/index.php?q=tr/node/212> (27.5.2013)

Çalışmanın Yöntemi

Çalışma değişik coğrafyalarda yayınlanmış efsanelerin bir araya getirilerek sınıflandırılmasıyla oluşmuştur.

İçindekiler

Yan Söz, Serkan Özburun s. 9, ***Ocak Ayı Efsaneleri*** Nala İle Damayanti Hint Diyarından s. 13, Orpheus İle Eurydike Thrakia Diyarı'ndan s. 32, Keyks İle Halkyone Thessalie Diyarı'ndan s. 35, Cosi – Sancta Afrika Diyarı'ndan s. 38, Anubis İle Bata Nil Diyarı'ndan s. 45, Yanık Kanatlı Peri Romen Diyarı'ndan s. 49, Yıldızlı İzdivaç Pawwnee Diyarı'ndan s. 55, Balıkçının Kızı Sibirya Diyarı'ndan s. 59, Beyaz Kestane Çiçekli Kız Tsangpo Diyarı'ndan s. 62, Sabah Yıldızı İle Bülbül Tibet Diyarı'ndan s. 74, Kağnıcı Kız Afrodite Sard Diyarı'ndan s. 79, Mar Kar Ree Aborjin Diyarı'ndan s. 85, Kanturalı ve Salcan Dede Korkut Diyarı'ndan s. 88, İhtiyarlamayan Baharlar: Yoshida ve Fumi Samuraylar Diyarı'ndan s. 96, Alpheios İle Arethusa Ortygia Diyarı'ndan s. 102, İki Gönüllü Alhast İnguş Diyarı'ndan s. 104, Hamur Adam ve Aşığı Grek Diyarı'ndan s. 111, Balina ve Karısı Eskimo Diyarı'ndan s. 115, Kerem İle Aslı Anadolu Diyarı'ndan s. 117, Kabak Kız Bulgar Türkleri Diyarı'ndan s. 125, Gelincik Günü Germiyanogulları Diyarı'ndan s. 128, Siyah Erkek Köpek ve Siyah Balaban Kuşu Moğol Diyarı'ndan s. 132, Piştovlu Sevi Akarnanina Diyarı'ndan s. 138, Bir Unutmabeni Çiçeği Aşk Çek Diyarı'ndan s. 141, Peltek Kızlar Mora Diyarı'ndan s. 148, Veled Balina Nunaklılar Diyarı'ndan s. 151, Yedi Kız Kardeş Hereren Diyarı'ndan s. 157, Hercai Boşnak Diyarı'ndan s. 163, Rama İle Lakaşmana Hind Diyarı'ndan s. 167, Çobansevi İspanya Diyarı'ndan s. 174, ***Şubat Ayı Efsaneleri*** İyyo Bosforos Diyarı'ndan s. 182, Marie – Karbeyazı Norman Diyarı'ndan s. 189, Ruhçirkini Güzellik Alman Diyarı'ndan s. 193, Efsunlu Sevdâ Ya da Saskya – Nour Semerkant Diyarı'ndan s. 198, Yakışıklı Musa İle Bey Kızı Ayzan Çeçen Diyarı'ndan s. 205, Satılık Rüya Abaza Diyarı'ndan s. 211, Kızımtrak Adige Diyarı'ndan s. 218, Günah Meyvesi Sosriko Wubih Diyarı'ndan s. 222, Kısmet Katipleri Çerkes Diyarı'ndan s. 226, Deli Kızın Talihçesi Yunan Diyarı'ndan s. 232, Ördek Kadın Tapgak Diyarı'ndan s. 235, İç Buzullar Seyyahesi Pikulle Diyarı'ndan s. Er – Kadın Eskimo Diyarı'ndan s. 248, Şafak Kadın Aymara

Diyarı'ndan s. 251, Prenses İle Çoban *Japon Diyarı'ndan* s. 254, Nefrit İmparatoru ve Dört Kızı *Wietnam Diyarı'ndan* s. 257, Ebedi Savaş *Honzak Diyarı'ndan* s. 262, Tenbul Palmiyesi *Hung Diyarı'ndan* s. 265, Yılan Etek *Aztek Diyarı'ndan* s. 269, Kesik Burunlu Avrat *Beydaba Diyarı'ndan* s. 272, Sandıktan Çıkan Kadın *Bağdat Diyarı'ndan* s. 275, Cengaver Sevgili *Iğdır Diyarı'ndan* s. 281, Ardaşir Sultanı İle Bilge Mihranbih *Acem Diyarı'ndan* s. 288, Kadın ve Erkek *Twashtri Diyarı'ndan* s. 291, Boğa Tanrı İle Çiçekçi *Europa Olympos Diyarı'ndan* s. 293, Romülüs İle Tarpeya *Romalılar Diyarı'ndan* s. 296, Sybell *Friky Diyarı'ndan* s. 302, Budist Sevda *Tibet Diyarı'ndan* s. 307, **Mart Ayı Efsaneleri** Kocasını Arayan Beyaz Bulut *Ju Diyarı'ndan* s. 313, Biçekıs İle Kodur *Tusug Diyarı'ndan* s. 321, Bahriyeli Yar *Samish Diyarı'ndan* s. 326, Çifte Kadın *Lokota Diyarı'ndan* s. 330, Sedna *Inuit Diyarı'ndan* s. 333, Hoppiti Hop *Romen Diyarı'ndan* s. 338, Üçüncü Cins *Eflatun Diyarı'ndan* s. 346, Yürekteki Zehir *Çin Diyarı'ndan* s. 349, Büyülü Ayna *Siyahi Afrika Diyarı'ndan* s. 352, İncili Maria *Girit Diyarı'ndan* s. 356, Prensesin Kara Yazgıları *Yunan Diyarı'ndan* s. 365, Perinin Laneti *Fransız Diyarı'ndan* s. 369, Üç Dilekli Ayşe *İslambol Diyarı'ndan* s. 379, Zeytuni Ya da Gece Saçlı Kız *Farisi Diyarı'ndan* s. 382, Arzu İle Kamber *Horasan Diyarı'ndan* s. 388, Tutsak Aşk *Ege Diyarı'ndan* s. 397, Seven Kadın *Tibet Diyarı'ndan* s. 405, Sihirli Yüzük *Lidya Diyarı'ndan* s. 411, Ankebut Kadın *Keresan Diyarı'ndan* s. 419, Tek Gözlü Hamal *Bağdat Diyarı'ndan* s. 426, İki Köpek *Kızılderili Diyarı'ndan* s. 432, Yumurta Kız *Pigmeler Diyarı'ndan* s. 434, Kartal – Genç *Eskimo Diyarı'ndan* s. 437, Anangaratiye Âşık Dört Genç *Avanti Diyarı'ndan* s. 443, Madanasena: Yüzü Ay Taşı *Anangopura Diyarı'ndan* s. 446, Sevdanın Cinsel Transı *Şivapura Diyarı'ndan* s. 451, Mandaravati'nin Selasesi *Yamuna Diyarı'ndan* s. 458, Badem Gözlü Sivrisinek: Vızzzzzz! *KseDanglar Diyarı'ndan* s. 461, Portreli Dilber *Kinhler Diyarı'ndan* s. 465, Sadakatli Genoveva *Fransız Diyarı'ndan* s. 468, Avcı ve Güzel Eşi *Moğol Diyarı'ndan* s. 483

Sunuş / Ön Söz / Giriş / Sonuç

Eserde “Sunuş”, “Ön Söz”, “Giriş” ve “Sonuç” bölümleri bulunmamaktadır. Bunun yerine “Yan Söz” başlığı altında yazar bazı düşüncelerini kaleme almıştır.

Bu bölümde, yazar “duyulan ya da söylenen söz” anlamında “mythos” kelimesinin tanımını yapmıştır. Bu sözün “masal, efsane, öykü, esatir” kelimelerine karşılık geldiğini vurgulamaktadır.

Bu mythosların bünyelerinde barındırdıkları yüksek hayal gücü sebebiyle eğlendirici ve avutucu bir özelliğe sahip olduklarını vurgulamaktadır. Bu nedenle akademisyenler tarafından pek sevimli bulunmadıklarını savunmaktadır. Yazar bunun sebebini “Çünkü O’nların büyücü süpürgeleriyle uğraşacak vakitleri yoktur” diyerek belirtmektedir. Yazar burada bu âlemin de sanal bir âlem olduğu üzerinde durmaktadır. O’na göre masal dünyası, efsane dünyası vs. bu dünyaların hepsi sanal bir âlemdir. Bunların temelinde ise aşkın olduğunu ve her efsanenin, masalın aslında aşkı temel konu olarak benimsediğini vurgulayarak yazısına son vermektedir.

Değerlendirme

Eser toplam 4 ciltten oluşmaktadır. Yazar her mevsime kendine göre bir aşk isnad ederek 4 ciltte bütün mevsimleri ve o mevsimlere karşılık gelen aşk anlatılarını okuyucuyla paylaşmıştır. Fakat bu anlatıların hepsi efsane değildir. İçlerinde halk hikâyesi ve masallardan kırıntılar da mevcuttur.

Yazarın anlatıların efsane olması gibi bir kaygı gözetmediği kanaatindeyiz. Sanki yazar için önemli olan anlatının konusunun “aşk” olmasıdır. Bu nedenle herhangi bir coğrafi sınırlandırma yapmadan bütün dünyadan aşk ile alakalı efsaneleri ve halk hikâyelerini eserine almıştır.

Bizim dikkatimizi çeken, yazarın bu anlatıları tasnif ederken mevsimleri kullanmasıdır. Hangi aşkın hangi mevsime izafe edildiğini ne tür bir kurala bağlamış anlayamadık. Görünen o ki kendi anlayışının bir tezahürü olarak efsaneleri mevsimlere paylaştırmış ve bu şekilde bir tasnif yoluna gitmiştir.

Yazar, görüşlerini dile getirdiği bölümde oldukça fazla yanlışa düşmüş ve aslında halk anlatıları hakkında yeterli bilgi sahibi olmadığını bizlere hissettirmiştir. Yazar genel olarak alaycı bir üslup kullanmış, çoğu zaman düşük cümleler ve tamamlanmamış, eksik, argo diyebileceğimiz bir tarzda düşüncelerini dile getirmiştir.

Öyle ki; kendini tanıttığı bölümde bile kendisiyle alaycı bir üslupta konuşmuştur. Yazarın farklı olma gibi bir arzuya sahip olduğunu düşünüyoruz.

Genel olarak eserlerde emeği geçenlere yazarlar teşekkür eder. Ancak yazar bu bölümü “Teşekkür” değil de “Sağollama” gibi ilginç bir başlıkla belirtmiştir. Aynı zamanda çoğu itibariyle “sevgilerle, sevgilerimle vs.” gibi sözlerle ifade edilen sevgi gösterisini yazar, “sevgicekle” sözünü kullanarak yine farklı olma gayretini ortaya koymuştur. Yazarın genel olarak eserlerinin tamamında ciddiyet ya da akademik bir ciddiyet göremiyoruz.

Yazar farklı olma özelliğini ya da gayretini “Ön Söz” yerine yine alaylı bir ifadeyle “Yan Söz” başlığını kullanarak göstermiş, burada bazı düşüncelerini dile getirmiştir. Yazar “Mythos” kelimesinin kısır bir tarifini yapmış; “duyulan ya da söylenen söz” demiş ve masal, efsane, öykü vs. ne varsa hepsinin karşılığı olarak bu kelimenin kullanılabileceğini vurgulamıştır. Bunun yanında dikkati çeken önemli açıklamalardan bir tanesi de şudur:

“...mythoslar bünyelerinde barındırdıkları yüksek hayal gücü sebebiyle eğlendirici ve avutucu bir özelliğe sahiptir. Bu itibarla kürsü ehli, çantalı, gözlüklü akademisyenler tarafından pek sevimli bulunmazlar. Çünkü O’ların büyücü süpürgeleriyle uğraşacak vakitleri yoktur” Paragrafı maddeler halinde ele alacak olursak;

1. Burada yazarın akademisyenler için kullandığı üslup yukarıda bahsettiğimiz alaycı ve gayri ciddi üslubu destekler niteliktedir.
2. Bütün anlatıların bir hayal ürünü olduğunu iddia etmiştir. Bu iddia masallar açısından doğru olsa da efsanelerin hem dinleyenin hem de anlatanın gerçekliğinden şüphe duymaması gerçeğini atlamıştır.
3. İlk zamanlarda halk bilimi çalışmalarına karşı ilgisizliğin olduğu bir gerçektir. En azından Türkiye’de halk bilimi çalışmaları Finlandiya ve Almanya gibi ülkelere göre daha geç başlamıştır. Ancak bugün halk bilimi çalışmaları ve bu alana duyulan ilginin bu kadar ağır bir eleştiriyi hak etmediği kanaatindeyiz. Bu eleştiri, bilimsel çalışmaların ve emeğin bütününe bir saygısızlıktır.

4. Masalların, efsanelerin, hikâyelerin avutucu özelliğinin yanında başka bir fonksiyonunun olmadığı gibi bir anlayışa sahip olan yazar, özellikle efsanelerin işlevleri hakkında hiçbir bilgiye sahip olmadığını göstermektedir. Hâlbuki Bascom, “Journal of American Folklore” dergisinde yayınladığı makalesinde halk anlatılarının özelliklerini 4 ana başlıkta incelemiştir:

- a) Hoş vakit geçirme, eğlendirme, eğlenme işlevi
- b) Değerlere, toplum kurallarına ve törelere destek verme
- c) Eğitimin gelecek kuşaklara aktarılacak eğitilmesi işlevi
- d) Toplumsal ve kişisel baskılardan kurtulmak için bir kaçıp kurtulma mekanizması

Yazar bütün bu işlevleri yok saymıştır. Genel itibariyle eser, amatör bir eserdir. Bilimsel bir yöntem ya da tasnif kullanılmamış, konusu “aşk” olan her anlatı efsane adı altında esere alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Halk Bilimi, Halk Edebiyatı, Sözlü Kültür, Efsane, Aşk.

ÖZBURUN, Serkan,

Doğu ve Batı Mitolojisi’nden Yılın Her Günü İçin Aşk Efsaneleri II, Birinci bs., İstanbul, Birey Yayıncılık, 2004, 504 s., res., 13,5 x 21 cm.

Eserde “Kaynakça” bulunmamaktadır.

ISBN: 975 – 8618 – 90 – 3

Yazar Hakkında Bilgi

1970 yılında doğan yazar, Ankara Üniversitesi’ni bitirdi. 90’lı yıllarda yayın hayatına başladı. Musahhihlik, redaktörlük, mütercimlik ve editörlük yaptı. Bazı çeviri kitaplarının yanında özellikle “aşk” konulu anlatılarla ilgili amatör araştırmaları mevcuttur.⁵²

⁵² <http://www.kaknus.com.tr/new/index.php?q=tr/node/212> (27.5.2013).

Çalışmanın Amacı

Çoğu mitolojik unsurlarda temel konunun aşk olduğu kanısına varan yazar, bu kitabı aşk mitolojisine tanıklık etmesi amacıyla yazdığını vurgulamaktadır.

Çalışmanın Kapsamı

Çalışma Dünya'nın değişik coğrafyalarından alınmış aşk efsanelerini kapsamaktadır.

Çalışmanın Yöntemi

Çalışma değişik coğrafyalarda yayınlanmış efsanelerin bir araya getirilerek sınıflandırılmasıyla oluşmuştur.

İçindekiler

Yan Söz s. 9, *Nisan Ayı Efsaneleri* Pyramus İle Thisbe *Babylon Diyarı'ndan* s. 15, Tavuskuşu Küçükhanım *Kral Bahkeladir Diyarı'ndan* s. 18, Kuğulu Leda *Taygetos Diyarı'ndan* s. 35, Nöbetçi Kız *Eskimo Diyarı'ndan* s. 37, Duygu Adası *Meçhuller Diyarı'ndan* s. 41, Bufalo Zevce *Piegan Diyarı'ndan* s. 44, Kıvırcık Perçemli Riket İle Saçı Uzun Prenses *Fransız Diyarı'ndan* s. 48, Gölün Çıtkırıldım Perisi *Galler Diyarı'ndan* s. 56, Servi *Antik Yunan Diyarı'ndan* s. 61, Derisi Yüzülmüş Evlenmeler *Kızılderililer Diyarı'ndan* s. 64, Sahte Kadın *Eskimo Diyarı'ndan* s. 69, Deniz Prensesi Otohime İle Nisyancı Urashima Taro *Japon Diyarı'ndan* s. 72, Seviş Çubuğu *Sioux Diyarı'ndan* s. 77, Soyane *Siyahi Afrika Diyarı'ndan* s. 79, Bekâretin Bedeli *Tewa Diyarı'ndan* s. 85, Kunduracıyla İpekçinin Karısı *Acem Diyarı'ndan* s. 88, Aşüfte *Hopi Diyarı'ndan* s. 90, Dullama *Vakrolaka Diyarı'ndan* s. 95, Kleopatra'nın Sıklamları *Mısır Diyarı'ndan* s. 99, Yakışıklı İmparator A – hiu *Tibet Diyarı'ndan* s. 106, Antiope *Olympos Diyarı'ndan* s. 118, Yiğit Dişbudak İle Su Kamışı *Demir Şato Diyarı'ndan* s. 120, Kurumlu Ayoga *Kuzey Rus Diyarı'ndan* s. 126, Yaralıyüz *Karaayak Diyarı'ndan* s. 129, Karaca'nın Aşkı *Anadolu Diyarı'ndan* s. 138, İncili Yatak ve Çoban Kız *Fransız Diyarı'ndan* s. 148, Sevginin Haincesi: Tepsarka *İnguş Diyarı'ndan* s. 152, Hortlağın Aşkı *Mısır Diyarı'ndan* s. 158, Kuru Göllü Dilma *Tibet Diyarı'ndan* s. 165, Kızıoğlankız Samir, Prens, Bir de Dilenci, Bir

de Kral Pramitler *Diyarı'ndan* s. 170, **Mayıs Ayı Efsaneleri** Balık Kafası Atina *Diyarı'ndan* s. 177, Ay Altın Yunan *Diyarı'ndan* s. 182, Keçikarı Akarnanina *Diyarı'ndan* s. 186, Yılanlar Padişahının Kızı Moğol *Diyarı'ndan* s. 188, Kız ve Köpek Eskimo *Diyarı'ndan* s. 196, İrangiri Zenciler *Diyarı'ndan* s. 199, Prenses Uma Hind *Diyarı'ndan* s. 202, Zatü's – Süver Çin *Diyarı'ndan* s. 208, Marangoz İle Karısı İran *Diyarı'ndan* s. 211, Kırmanşah İle Mahperi Tiflis *Diyarı'ndan* s. 213, Tatlı Mısır ve Kabuk Çiçeği Tewa *Diyarı'ndan* s. 216, Zoraki Firare Piegan *Diyarı'ndan* s. 222, Güzel Sandukça ve Çoban Alpamşa Sibiryia *Diyarı'ndan* s. 230, Öksüz Oğlan İle Ejderhalar Kralı'nın Kızı Tibet *Diyarı'ndan* s. 236, Bulutlu Yavuklu ve Küçük Tahta At Pembe Şeftaliler *Diyarı'ndan* s. 245, Tanrının Büyük Ayısı Kallisto'cuk Arkadia *Diyarı'ndan* s. 257, Tahir İle Zühre Anadolu *Diyarı'ndan* s. 259, Sindrella Fransız *Diyarı'ndan* s. 267, Çingiz Çeçen *Diyarı'ndan* s. 274, Dağ'dan Rüzgar'dan Öte Faregelin Pramitler *Diyarı'ndan* s. 292, Yelli Gelin Japon *Diyarı'ndan* s. 296, Kavuşmasız Yıldızlar: Altair İle Vega Zipangu *Diyarı'ndan* s. 300, Deniz Kızı Yunan *Diyarı'ndan* s. 305, Sabanlı Damat Akarnanina *Diyarı'ndan* s. 309, Peri – Geyik Kormusta *Diyarı'ndan* s. 311, Kazların Kargası Buzullar *Diyarı'ndan* s. 320, Yahşi Makükküi Siyahi Afrika *Diyarı'ndan* s. 322, İraceste İle Hanım Acem *Diyarı'ndan* s. 327, Savitri İle Satyavan Hind *Diyarı'ndan* s. 329, Dişi Ses ve Ürkek Erkek Kurbağalar Aborjin *Diyarı'ndan* s. 337, Orman Güzeli Romen *Diyarı'ndan* s. 339, **Haziran Ayı Efsaneleri** Polo İle Masilo Siyahi Afrika *Diyarı'ndan* s. 349, Şimşek ve Gökğürültüsü Koca Kızilderililer *Diyarı'ndan* s. 353, Rengeyiğine Dönüşen Kadın Eskimo *Diyarı'ndan* s. 356, Paçacı Güzeli Akarnanina *Diyarı'ndan* s. 362, Ayakkabı Kız Grek *Diyarı'ndan* s. 366, Kulübeli Gelin Yunan *Diyarı'ndan* s. 369, Barsisa Mevlana *Diyarı'ndan* s. 372, Avanak Kadın Çeçen *Diyarı'ndan* s. 380, Nişanbaz Kız İnguş *Diyarı'ndan* s. 384, Sencer'leyin Aşk Kılıçaslan *Diyarı'ndan* s. 389, Aşık Garip İle Mahmihri Tiflis *Diyarı'ndan* s. 398, Leyla İle Mecnun Bağdat *Diyarı'ndan* s. 407, Brahmanın Gaybube Hanımcağızı Varanasi *Diyarı'ndan* s. 416, Kalp Hırsız İdamlık Genç Ayodhya *Diyarı'ndan* s. 420, Yorgan Gözlü Seneca *Diyarı'ndan* s. 424, Yusuf İle Züleyha Mısır *Diyarı'ndan* s. 428, Efsunlu Büyücü Büyük Britanya *Diyarı'ndan* s. 436, Daphne İle Apollon Ovidius *Diyarı'ndan* s. 440, Sabır Taşı Griseldis İle Taş Kalpli Walter Germen *Diyarı'ndan* s. 442, Altın Yürekli Arslan Koca Danimarka *Diyarı'ndan* s. 452,

Kekik Filizi Olga İle Marazlı Petersen *Germen Diyarı'ndan* s. 457, Canavarın Karısı *Pigmeler Diyarı'ndan* s. 465, Kitabî Sevgili Ya da Solgun Bir Çiçeğin Taç Yaprakları *Fransız Diyarı'ndan* s. 470, Mısır Püsküllü Kadın *Abenaki Diyarı'ndan* s. 474, Şah İsmail ve Gülperi *Kandihar Diyarı'ndan* s. 477, Üç Akıl *Bulgar Diyarı'ndan* s. 486, Kadeşli Kız *Hitit Diyarı'ndan* s. 490, Prenses Ayçiçeği *Romen Diyarı'ndan* s. 495, Yıllanmış Mecnun *Attar Diyarı'ndan* s. 500, Kalbi Buz *Micmac Diyarı'ndan* s. 502

Sunuş / Ön Söz / Giriş / Sonuç

Eserde “Sunuş”, “Ön Söz”, “Giriş” ve “Sonuç” bölümleri bulunmamaktadır. Bunun yerine “Yan Söz” başlığı altında yazar bazı düşüncelerini kaleme almıştır.

Yazar bu bölümde kendine ait aşk temalı ili dörtlüğü okuyucuyla paylaşmıştır. Daha sonra “Alice Harikalar Diyarı'nda” adlı anlatıyı kaleme almış bu anlatıyı kendine göre yorumlayarak farklı bir bakış açısıyla değerlendirdiğini söylemiştir. Bu anlatıdaki “aşk” unsurlarını değerlendiren yazar, farklı bakışının bu olduğunu söylemiştir.

Değerlendirme

Eser toplam 4 ciltten oluşmaktadır. Yazar her mevsime kendine göre bir aşk isnad ederek 4 ciltte bütün mevsimleri ve o mevsimlere karşılık gelen aşk anlatılarını okuyucuyla paylaşmıştır. Fakat bu anlatıların hepsi efsane değildir. İçlerinde halk hikâyesi ve masallardan kırıntılar da mevcuttur.

Yazarın anlatıların efsane olması gibi bir kaygı gözetmediği kanaatindeyiz. Sanki yazar için önemli olan anlatının konusunun “aşk” olmasıdır. Bu nedenle herhangi bir coğrafi sınırlandırma yapmadan bütün dünyadan aşk ile alakalı efsaneleri ve halk hikâyelerini eserine almıştır.

Bizim dikkatimizi çeken, yazarın bu anlatıları tasnif ederken mevsimleri kullanmasıdır. Hangi aşkın hangi mevsime izafe edildiğini ne tür bir kurala bağlamış anlayamadık. Görünen o ki kendi anlayışının bir tezahürü olarak efsaneleri mevsimlere paylaştırmış ve bu şekilde bir tasnif yoluna gitmiştir.

Yazar, görüşlerini dile getirdiği bölümde oldukça fazla yanlışa düşmüş ve aslında halk anlatıları hakkında yeterli bilgi sahibi olmadığını bizlere hissettirmiştir. Yazar genel olarak alaycı bir üslup kullanmış, çoğu zaman düşük cümleler ve tamamlanmamış, eksik, argo diyebileceğimiz bir tarzda düşüncelerini dile getirmiştir. Öyle ki; kendini tanıttığı bölümde bile kendiyle alaycı bir üslupta konuşmuştur. Yazarın farklı olma gibi bir arzuya sahip olduğunu düşünüyoruz.

Genel olarak eserlerde emeği geçenlere yazarlar teşekkür eder. Ancak yazar bu bölümü “Teşekkür” değil de “Sağollama” gibi ilginç bir başlıkla belirtmiştir. Aynı zamanda çoğu itibariyle “sevgilerle, sevgilerimle vs.” gibi sözlerle ifade edilen sevgi gösterisini yazar, “sevgicekle” sözcüğünü kullanarak yine farklı olma gayretini ortaya koymuştur. (Bu ciltte de “yürecikle” gibi bir ifadeyle yazısına son vermiştir).Yazarın genel olarak eserlerinin tamamında ciddiyet ya da akademik bir ciddiyet göremiyoruz.

Yazar farklı olma özelliğini ya da gayretini “Ön Söz” yerine yine alaylı bir ifadeyle “Yan Söz” başlığını kullanarak göstermiş, burada bazı düşüncelerini dile getirmiştir. Yazar “Mythos” kelimesinin kısır bir tarifini yapmış; “duyulan ya da söylenen söz” demiş ve masal, efsane, öykü vs. ne varsa hepsinin karşılığı olarak bu kelimenin kullanılabileceğini vurgulamıştır. Bunun yanında dikkati çeken önemli açıklamalardan bir tanesi de şudur:

“...mythoslar bünyelerinde barındırdıkları yüksek hayal gücü sebebiyle eğlendirici ve avutucu bir özelliğe sahiptir. Bu itibarla kürsü ehli, çantalı, gözlüklü akademisyenler tarafından pek sevimli bulunmazlar. Çünkü O’ların büyücü süpürgeleriyle uğraşacak vakitleri yoktur”.

Paragrafı maddeler halinde ele alacak olursak;

1. Burada yazarın akademisyenler için kullandığı üslup yukarıda bahsettiğimiz alaycı ve gayri ciddi üslubu destekler niteliktedir.
2. Bütün anlatıların bir hayal ürünü olduğunu iddia etmiştir. Bu iddia masallar açısından doğru olsa da efsanelerin hem dinleyenin hem de anlatanın gerçekliğinden şüphe duymaması gerçeğini atlamıştır.

3. İlk zamanlarda halk bilimi çalışmalarına karşı ilgisizliğin olduğu bir gerçektir. En azından Türkiye’de halk bilimi çalışmaları Finlandiya ve Almanya gibi ülkelere göre daha geç başlamıştır. Ancak bugün halk bilimi çalışmaları ve bu alana duyulan ilginin bu kadar ağır bir eleştiriyi hak etmediği kanaatindeyiz. Bu eleştiri, bilimsel çalışmaların ve emeğin bütününe bir saygısızlıktır.

4. Masalların, efsanelerin, hikâyelerin avutucu özelliğinin yanında başka bir fonksiyonunun olmadığı gibi bir anlayışa sahip olan yazar, özellikle efsanelerin işlevleri hakkında hiçbir bilgiye sahip olmadığını göstermektedir. Hâlbuki Bascom, “Journal of American Folklore” dergisinde yayınladığı makalesinde halk anlatılarının özelliklerini 4 ana başlıkta incelemiştir:

- a) Hoş vakit geçirme, eğlendirme, eğlenme işlevi
- b) Değerlere, toplum kurallarına ve törelere destek verme
- c) Eğitimin gelecek kuşaklara aktarılacak eğitilmesi işlevi
- d) Toplumsal ve kişisel baskılardan kurtulmak için bir kaçıp kurtulma mekanizması

Yazar bütün bu işlevleri yok saymıştır. Genel itibariyle eser, amatör bir eserdir. Bilimsel bir yöntem ya da tasnif kullanılmamış, konusu “aşk” olan her anlatı efsane adı altında esere alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Halk Bilimi, Halk Edebiyatı, Sözlü Kültür, Efsane, Aşk.

ÖZBURUN, Serkan,

Doğu ve Batı Mitolojisi’nden Yılın Her Günü İçin Aşk Efsaneleri III, Birinci bs., İstanbul, Birey Yayıncılık, 2004, 464 s., res., 13,5 x 21 cm.

Eserde “Kaynakça” bulunmamaktadır.

ISBN: 975 – 8618 – 91 – 2

Yazar Hakkında Bilgi

1970 yılında doğan yazar, Ankara Üniversitesi'ni bitirdi. 90'lı yıllarda yayın hayatına başladı. Musahhihlik, redaktörlük, mütercimlik ve editörlük yaptı. Bazı çeviri kitaplarının yanında özellikle “aşk” konulu anlatılarla ilgili amatör araştırmaları mevcuttur.⁵³

Çalışmanın Amacı

Çoğu mitolojik unsurlarda temel konunun aşk olduğu kanısına varan yazar, bu kitabı aşk mitolojisine tanıklık etmesi amacıyla yazdığını vurgulamaktadır.

Çalışmanın Kapsamı

Çalışma Dünya'nın değişik coğrafyalarından alınmış aşk efsanelerini kapsamaktadır.

Çalışmanın Yöntemi

Çalışma değişik coğrafyalarda yayınlanmış efsanelerin bir araya getirilerek sınıflandırılmasıyla oluşmuştur.

İçindekiler

Yan Söz Serkan Özburun s. 9, **Temmuz Ayı Efsaneleri** Genç Rustan *Pers Diyarı'ndan* s. 13, Şehvet Tragedyası: Bülbül Lal, Kırlangıç Müntakim, Taraklıkuş Katil *Trakia Diyarı'ndan* s. 27, Paris İle Helena *Troia Diyarı'ndan* s. 36, Dido ve Aeneas *Roma Diyarı'ndan* s. 42, Geyik Sultan *Symira Diyarı'ndan* s. 48, Asura Kız ve Aşığı Sattvaşila *Tamralipti Diyarı'ndan* s. 52, İyiliksever Orman Perisi *Tibet Diyarı'ndan* s. 59, Kaçak Kız *Eskimo Diyarı'ndan* s. 67, Örmeci Turna Kadın ve Karaku *Samuraylar Diyarı'ndan* s. 72, Oğlunun Karısının Kırığı *Karin Diyarı'ndan* s. 77, Sevdalı Balık ve Durgun Su *St. Croix Diyarı'ndan* s. 80, Güzel Düşmanı Çirkin Kaplumbağa *Chippewa Diyarı'ndan* s. 85, Mavi Sakal'ın Kırmızı Aşk Odacığı *Fransız Diyarı'ndan* s. 88, Kephalos İle Prokris *Teselya Diyarı'ndan* s. 95,

⁵³ <http://www.kaknus.com.tr/new/index.php?q=tr/node/212> (27.5.2013)

Çiğ Süt Emmemiş Mağara Yosması *Amida Diyarı'ndan* s. 100, Yılan'ssss! *Meolar Diyarı'ndan* s. 105, Üştür İle Ceyda *Baharistan Diyarı'ndan* s. 111, Hermafroditos İle Salmakis *Halikarnassos Diyarı'ndan* s. 115, Ya Emmioğlu Ya Da Boncuk Padişah *Kizzuvatna Diyarı'ndan* s. 118, Selene İle Endimiyon *Latmos Diyarı'ndan* s. 121, Pervane İle Mum *Farisi Diyarı'ndan* s. 123, Kreusa İle Ion *Athenai Diyarı'ndan* s. 126, Devlice Aşkın Kelalaka Kurbanı *Çitrakuta Diyarı'ndan* s. 129, Gömbe'li Kadın *Japon Diyarı'ndan* s. İpekli İzdivaç *Yutian Diyarı'ndan* s. 142, Kadın Padişah *Perre Diyarı'ndan* s. 146, Trong Tüy İle Mi Şo Kırmızı Nehir *Diyarı'ndan* s. 149, Tham İle Hien, Evlilikleri ve Karambol Ağaçları *Nunglar Diyarı'ndan* s. 153, Dervişin Oğlancağızı *Attar Diyarı'ndan* s. 161, O Ko İle Lak Long Kan Viet *Diyarı'ndan* s. 164, Ferhat İle Şirin *Horasan Diyarı'ndan* s. 167, **Ağustos Ayı Efsaneleri** Pygmalion İle Galateia *Kypros Diyarı'ndan* s. 177, Kışüzümü *Malula Diyarı'ndan* s. 179, Kore İle Hades *Olympos Diyarı'ndan* s. 186, Naz-ü Niyaz Morfozları *Ravenna Diyarı'ndan* s. 192, Halayık, Eşek Bir de Kabak *Mevlana Diyarı'ndan* s. 196, Hemcinsel Sultan *Gazneliler Diyarı'ndan* s. 200, Zinakar Kadın ve Diğerleri *Eskimo Diyarı'ndan* s. 202, Bataklık Sevdalıları *Tibet Diyarı'ndan* s. 205, Maii ve Kofi *Siyahi Afrika Diyarı'ndan* s. 207, Altın Çoluklu Fekaret *Yunan Diyarı'ndan* s. 212, Sati İle Şiva *Hind Diyarı'ndan* s. 216, Sırlı Düş Yeşil İmparator *Diyarı'ndan* s. 222, Sanatsever Örümcek Kız *Lydia Diyarı'ndan* s. 228, Karganın Karısı *Sibirya Diyarı'ndan* s. 232, Bauks İle Philemon *Phyrgia Diyarı'ndan* s. 238, Güzel Tüylü Alın'ın Bufalo ve Geyik Karısı *Sioux Diyarı'ndan* s. 241, Küçük Bir Oğlan Çocuğu *Baharistan Diyarı'ndan* s. 247, Kalgın Kızın Güzellik Sırrı *Amida Diyarı'ndan* s. 250, Saz Paltolu Kız *İngiliz Diyarı'ndan* s. 254, Artemis İle Aktaion *Antik Yunan Diyarı'ndan* s. 260, Yaralı Alonza İle Karalı Julia *Brezilya Diyarı'ndan* s. 263, Çengili Adamın Dilber-i Deryası *Girit Diyarı'ndan* s. 268, Aaaaii Eşmanip İle Ademkızı *Afiun Diyarı'ndan* s. 271, Uçkurlu Kral Yaşahketu *Anga Diyarı'ndan* s. 280, Helvacı Güzeli Kue *Diyarı'ndan* s. 290, Tanrılar, Yılanlar Ve Ermişler, Bir de Aşk *Hind Diyarı'ndan* s. 293, On Yedilik Bir Köy, Ötüşen Börtü Böcek ve Tavuk Göğsü *Zipangu Diyarı'ndan* s. 305, Haspa ve Oynaşı *Mevlana Diyarı'ndan* s. 310, Yer Altında Bir Böcek *Arap Diyarı'ndan* s. 312, Adis İle Makamura *Prenses Antuf Diyarı'ndan* s. 314, Movsur İle Covhır *Çeçen Diyarı'ndan* s. 318, **Eylül Ayı Efsaneleri** Narkisos İle Ekho *Antik Yunan Diyarı'ndan* s. 327, Bir

Çift Eski Ayakkabıydı Aşk *Sioux Diyarı'ndan* s. 331, Cinnetin Geniş Sahraları *Medine Diyarı'ndan* s. 333, Erojenik Şehadet *Mevlana Diyarı'ndan* s. 336, Yengeç Kocalı *Eskimo Diyarı'ndan* s. 338, Yumurta Damat *Siyahiler Diyarı'ndan* s. 341, Tao ve Tatlıses *Lo Diyarı'ndan* s. 347, Dilenci Kral İle Kurumlu Çömlekçi *Asitane Diyarı'ndan* s. 360, Zülfüsiyah *Farisi Diyarı'ndan* 365, Zır Cahiliyye Herif *Muonglar Diyarı'ndan* s. 368, Taş Âşık *Asitane Diyarı'ndan* s. 374, Sigurd İle Brunhild İle Gudrun *İskandinav Diyarı'ndan* s. 380, Kükremeli Ya Da Çıtırıtılı Muhabbetler *Mevlana Diyarı'ndan* s. 392, Horoz Alekrion'un Kaçamak Düttürüsü *Olympos Diyarı'ndan* s. 394, Zülfüyarın Tokaları *Nova Scotia Diyarı'ndan* s. 396, Zorba Ama Ölü Kadınlar Beldesi *Ona Diyarı'ndan* s. 403, İşgalci Taliplerin Penelope'sinin Dilenci Odysseus'unun Dönüşü *Antik Yunan Diyarı'ndan* s. 406, Yalandan Hasta Üç Kraliçe *Uccayini Diyarı'ndan* s. 410, Yedi Bacılar *Amida Diyarı'ndan* s. 413, Kocaman Bir Solucanla Evlenen Kadın *Eskimo Diyarı'ndan* s. 415, Evlat Aşkıyla Ağlayan Kaya *Thebai Diyarı'ndan* s. 418, Antiyokos İle Stratoneki *Syria Diyarı'ndan* s. 423, Prenses Alice'nin Kalbi *Alman Diyarı'ndan* s. 426, Gül Ağacı ve Ay Çiçeği Gelin İle Çov Kaynana *Çin Diyarı'ndan* s. 431, Gebeleme *Mevlana Diyarı'ndan* s. 435, Jafilah ve Jafil *Mısır Diyarı'ndan* s. 437, Ne Bilgeler Ne Büyücüler Ne Savaşçıların İsteddiği Somaprabha *Uccayini Diyarı'ndan* s. 445, Şevketli Şirin İle Mirzalı Muhammm *Silvan Diyarı'ndan* s. 449, Emrah İle Selvi *Erciş Diyarı'ndan* s. 453, Kadın, Köpekbalığı ve Çocukları *Eskimo Diyarı'ndan* s. 462

Sunuş / Ön Söz / Giriş / Sonuç

Eserde “Sunuş”, “Ön Söz”, “Giriş” ve “Sonuç” bölümleri bulunmamaktadır. Bunun yerine “Yan Söz” başlığı altında yazar bazı düşüncelerini kaleme almıştır.

“Aşk, Balık, Deve, Bir de Babaannem” başlıklı yazısında aşk motifinin başka diyarlarda farklılaştığını söylemiştir. İlginç ve anlaşılmaz ifadeleri seven yazar, burada kişinin aşkının şiddetinin genelde sahip olduğu develer sayısınca olduğunu dile getirmektedir. Yazara göre her âşık sevgilinin etinden, sütünden, yününden istifade etmek istemektedir.

Başlıktaki “babaanne” kavramının nereden geldiğini soracak oluyoruz. Sonra anlıyoruz ki yazarı etkileyen, dedesinin babaannesine beslediği aşkı yazar bizimle paylaşıyor. Bunu da alaycı bir üslupla ele alan yazar dedesinin babaannesine söylediği aşağıdaki sözle yazısına son veriyor: “Seni öz eşeğimden daha ziyade seviyorum”.

Değerlendirme

Eser toplam 4 ciltten oluşmaktadır. Yazar her mevsime kendine göre bir aşk isnad ederek 4 ciltte bütün mevsimleri ve o mevsimlere karşılık gelen aşk anlatılarını okuyucuyla paylaşmıştır. Fakat bu anlatıların hepsi efsane değildir. İçlerinde halk hikâyesi ve masallardan kırıntılar da mevcuttur.

Yazarın anlatıların efsane olması gibi bir kaygı gözetmediği kanaatindeyiz. Sanki yazar için önemli olan anlatının konusunun “aşk” olmasıdır. Bu nedenle herhangi bir coğrafi sınırlandırma yapmadan bütün dünyadan aşk ile alakalı efsaneleri ve halk hikâyelerini eserine almıştır.

Bizim dikkatimizi çeken, yazarın bu anlatıları tasnif ederken mevsimleri kullanmasıdır. Hangi aşkın hangi mevsime izafe edildiğini ne tür bir kurala bağlamış anlayamadık. Görünen o ki kendi anlayışının bir tezahürü olarak efsaneleri mevsimlere paylaştırmış ve bu şekilde bir tasnif yoluna gitmiştir.

Yazar, görüşlerini dile getirdiği bölümde oldukça fazla yanılsa düşmüş ve aslında halk anlatıları hakkında yeterli bilgi sahibi olmadığını bizlere hissettirmiştir. Yazar genel olarak alaycı bir üslup kullanmış, çoğu zaman düşük cümleler ve tamamlanmamış, eksik, argo diyebileceğimiz bir tarzda düşüncelerini dile getirmiştir. Öyle ki; kendini tanıttığı bölümde bile kendiyle alaycı bir üslupta konuşmuştur. Yazarın farklı olma gibi bir arzuya sahip olduğunu düşünüyoruz.

Genel olarak eserlerde emeği geçenlere yazarlar teşekkür eder. Ancak yazar bu bölümü “Teşekkür” değil de “Sağollama” gibi ilginç bir başlıkla belirtmiştir. Aynı zamanda çoğu itibarıyla “sevgilerle, sevgilerimle vs.” gibi sözlerle ifade edilen sevgi gösterisini yazar, “sevgicekle” sözcüğünü kullanarak yine farklı olma gayretini ortaya koymuştur. (Bu ciltte de “ yürecikle” gibi bir ifadeyle yazısına son vermiştir).

Yazarın genel olarak eserlerinin tamamında ciddiyet ya da akademik bir ciddiyet göremiyoruz.

Yazar farklı olma özelliğini ya da gayretini “Ön Söz” yerine yine alaylı bir ifadeyle “Yan Söz” başlığını kullanarak göstermiş, burada bazı düşüncelerini dile getirmiştir. Yazar “Mythos” kelimesinin kısır bir tarifini yapmış; “duyulan ya da söylenen söz” demiş ve masal, efsane, öykü vs. ne varsa hepsinin karşılığı olarak bu kelimenin kullanılabileceğini vurgulamıştır. Bunun yanında dikkati çeken önemli açıklamalardan bir tanesi de şudur:

“...mythoslar bünyelerinde barındırdıkları yüksek hayal gücü sebebiyle eğlendirici ve avutucu bir özelliğe sahiptir. Bu itibarla kürsü ehli, çantalı, gözlüklü akademisyenler tarafından pek sevimli bulunmazlar. Çünkü O’nların büyücü süpürgeleriyle uğraşacak vakitleri yoktur”

Paragrafı maddeler halinde ele alacak olursak;

1. Burada yazarın akademisyenler için kullandığı üslup yukarıda bahsettiğimiz alaycı ve gayri ciddi üslubu destekler niteliktedir.
2. Bütün anlatıların bir hayal ürünü olduğunu iddia etmiştir. Bu iddia masallar açısından doğru olsa da efsanelerin hem dinleyenin hem de anlatanın gerçekliğinden şüphe duymaması gerçeğini atlamıştır.
3. İlk zamanlarda halkın ilimi çalışmalarına karşı ilgisizliğin olduğu bir gerçektir. En azından Türkiye’de halk bilimi çalışmaları Finlandiya ve Almanya gibi ülkelere göre daha geç başlamıştır. Ancak bugün halk bilimi çalışmaları ve bu alana duyulan ilginin bu kadar ağır bir eleştiriyi hak etmediği kanaatindeyiz. Bu eleştiri, bilimsel çalışmaların ve emeğin bütününe bir saygısızlıktır.
4. Masalların, efsanelerin, hikâyelerin avutucu özelliğinin yanında başka bir fonksiyonunun olmadığı gibi bir anlayışa sahip olan yazar, özellikle efsanelerin işlevleri hakkında hiçbir bilgiye sahip olmadığını göstermektedir. Hâlbuki Bascom, “Journal of American Folklore” dergisinde yayınladığı makalesinde halk anlatılarının özelliklerini 4 ana başlıkta incelemiştir:
 - a) Hoş vakit geçirme, eğlendirme, eğlenme işlevi
 - b) Değerlere, toplum kurallarına ve törelere destek verme

- c) Eğitimin gelecek kuşaklara aktararak eğitilmesi işlevi
- d) Toplumsal ve kişisel baskılardan kurtulmak için bir kaçıp kurtulma mekanizması

Yazar bütün bu işlevleri yok saymıştır. Genel itibariyle eser, amatör bir eserdir. Bilimsel bir yöntem ya da tasnif kullanılmamış, konusu “aşk” olan her anlatı efsane adı altında esere alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Halk Bilimi, Halk Edebiyatı, Sözlü Kültür, Efsane, Aşk.

ÖZBURUN, Serkan,

Doğu ve Batı Mitolojisi’nden Yılım Her Günü İçin Aşk Efsaneleri IV, Birinci bs. , İstanbul, Birey Yayıncılık, 2005, 470 s., res., 13,5 x 21 cm.

Eserde Kaynakça bulunmamaktadır.

ISBN: 975 – 8618 – 91 – 2

Yazar Hakkında Bilgi

1970 yılında doğan yazar, Ankara Üniversitesi’ni bitirdi. 90’lı yıllarda yayın hayatına başladı. Musahhihlik, redaktörlük, mütercimlik ve editörlük yaptı. Bazı çeviri kitaplarının yanında özellikle “aşk” konulu anlatılarla ilgili amatör araştırmaları mevcuttur.⁵⁴

Çalışmanın Amacı

Çoğu mitolojik unsurlarda temel konunun aşk olduğu kanısına varan yazar, bu kitabı aşk mitolojisine tanıklık etmesi amacıyla yazdığını vurgulamaktadır.

⁵⁴ <http://www.kaknus.com.tr/new/index.php?q=tr/node/212> (27.5.2013)

Çalışmanın Kapsamı

Çalışma Dünya'nın değişik coğrafyalarından alınmış aşk efsanelerini kapsamaktadır.

Çalışmanın Yöntemi

Çalışma değişik coğrafyalarda yayınlanmış efsanelerin bir araya getirilerek sınıflandırılmasıyla oluşmuştur.

İçindekiler

Yan Söz Serkan Özburun s.9, **Ekim Ayı Efsaneleri** Sekiz Kişinin Pupa Yelkenlisi: Alasiyel *Babil Diyarı'ndan* s. 13, Eros İle Psykhe *Olympos Diyarı'ndan* s. 24, Pomona İle Vertumnus *Roma Diyarı'ndan* s. 30, Sümbül *Antik Yunan Diyarı'ndan* s. 32, Yapıldak Kral İle Prenses *İnguş Diyarı'ndan* s. 35, Hera İle Zeus *Olympos Diyarı'ndan* s. 41, Arap ve Kraliçe *Grek Diyarı'ndan* s. 45, Sikulume ve Büyücü Mangangezula *Siyahi Afrika Diyarı'ndan* s. 47, Akıllı Terzi İle Altın ve Gümüş Saçlı Prenses *Asitane Diyarı'ndan* s. 51, Altın, Gümüş ve Sedefanım *Tibet Diyarı'ndan* s. 55, Samanlık Oğlan Saraylık Damat *Macar Diyarı'ndan* s. 61, Akis ve Galatea *Sicilya Diyarı'ndan* s. 64, Kertenkele Kız *Yunan Diyarı'ndan* s. 68, Karasevdaıyla Işıklı Bir Kral *Kanakapura Diyarı'ndan* s. 70, Glaukos İle Skylla *Athenai Diyarı'ndan* s. 74, Ben Aptalım, Sen Aptalsın Ama O Damat *Zipangu Diyarı'ndan* s. 76, Üç Limon Kızı *Asitane Diyarı'ndan* s. 80, Dionysos İle Ariadne *Antik Yunan Diyarı'ndan* s. 87, Hemcinsel Çavuş *Attar Diyarı'ndan* s. 91, Ceviz Johnny Altın Kaz Kızartması Gülümsüz Prenses *Belçika Diyarı'ndan* s. 96, Beyaz Benekli Kaplumbağanın Servet ve Aşk Sunusu *Çin Diyarı'ndan* s. 102, Yörük Aşklar Durağı Ya Da Dikili Taş *Kızilderililer Diyarı'ndan* s. 107, Perseus İle Andromeda *Antik Yunan Diyarı'ndan* s. 109, İyi Kalpli Engerek Gelin *Akarnanina Diyarı'ndan* s. 114, Sembolika *Varanasi Diyarı'ndan* s. 116, Uykuşah *Amida Diyarı'ndan* s. 123, Çökertici Dilber *Çeçen Diyarı'ndan* s. 126, Kaunos İle Byblis *Maiandros Diyarı'ndan* s. 131, Eos İle Tithonos *Troia Diyarı'ndan* s. 134, Pöstekili Prenses

Fransız Diyarı'ndan s. 137, Bin Oğullu Nilüfer Kız *Dunhuang Diyarı'ndan* s. 142, **Kasım Ayı Efsaneleri** Altın Domuz *Grek Diyarı'ndan* s. 149, Kar Beyazlı, Kan Kırmızılı, Abanoz Siyahlı Pamuk Prenses *Alman Diyarı'ndan* s. 152, Nephele ve Kuması *Hellespontos Diyarı'ndan* s. 161, ...Kendi....Kendi Annesinin Kaynanası Kızın Gelini...Gelini..*Dekkan Diyarı'ndan* s. 164, Paşaoğlu İle Dünya Güzeli *Mezre Diyarı'ndan* s. 168, Light Kocalar Matinesi *Vietler Diyarı'ndan* s. 173, Aboov!.. Keşişgüzeli *Kırklar Dağı Diyarı'ndan* s. 175, Dansçı Prenseslerin Pabuçları *Belçika Diyarı'ndan* s. 179, “En Güzele!...” *Olympos Diyarı'ndan* s. 188, Küçük Kartal'ın Dulu *White River Sioux Diyarı'ndan* s. 190, Sergüzeşt-i Tenku Zeynep *Pulu Sireh Diyarı'ndan* s. 193, Dolunay ve Intera *Meçhuller Diyarı'ndan* s. 198, Küçük Bataklık Perisi *İrlanda Diyarı'ndan* s. 201, Cam Kutunun Çifte Mücevherleri *Pramitler Diyarı'ndan* s. 210, Persephone İle Hades *Antik Yunan Diyarı'ndan* s. 216, Sık Dokumalı Bekaret *Kalulu Diyarı'ndan* s. 221, Bellerophon ve Aşk Sürgünlüğü *Korinthos Diyarı'ndan* s. 224, Pataklı Cesedin Nikahlı İsmail'i *Mezre Diyarı'ndan* s. 228, Gandharva İle Tilottama *Pataliputra Diyarı'ndan* s. 232, Vasl'olan Çoban *Ksedanglar Diyarı'ndan* s. 238, Hayat Kadar Güzel Ölüm Kadar Kederli Bir Kız: Camdaki Prenses *Çek Diyarı'ndan* s. 243, Peri Gelin *Eski Cathey Diyarı'ndan* s. 251, Kuş Kanatlı Seveda *Antik Yunan Diyarı'ndan* s. 256, Davulcu, Zurnacı Değil, Oduncu Hans *Danimarka Diyarı'ndan* s. 259, Hera İle İksion *Olympos Diyarı'ndan* s. 265, Kırk Haziran Dayaklı Kız *Amida Diyarı'ndan* s. 267, Uslanmaz Aşık *Farisi Diyarı'ndan* s. 274, Kral Solomon'un Yüzüğü *Estonya Diyarı'ndan* s. 276, Haspa'l-Keder Ya da Bir Yosmanın Acılı Serüveni *Vişala Diyarı'ndan* s. 283, Daphne *Antik Yunan Diyarı'ndan* s. 289, **Aralık Ayı Efsaneleri** Güzel Magelone *Fransız Diyarı'ndan* s. 295, Hayatın En Büyük Kavgası Güzel Tüy Kızılderililer *Diyarı'ndan* 315, Habrokoms İle Antiya *Ephesos Diyarı'ndan* 325, Parıl Prenses ve İmparator Mikado *Gülüçükler Diyarı'ndan* s. 332, Düşmana Düşman Kartalın Yavuklusu *Crow Diyarı'ndan* s. 339, Hayali Bacanak Timsi *Mcolar Diyarı'ndan* s. 343, Atalante İle Hippomenes *Antik Yunan Diyarı'ndan* s. 345, Sular'ı Dağlar'a Yürüten Kız *Hung Diyarı'ndan* s. 349, Kurbağa Prens Yahut Demirden Heinrich *Alman Diyarı'ndan* s. 352, Ariadne'nin Gönül İpliği *Aigeus Diyarı'ndan* s. 357, Kardeş Kafalı Koca Kafalı Kardeş *Şobhavati Diyarı'ndan* s. 360, Başkasının Karısı *Thailer Diyarı'ndan* s. 364, Asmakabağı İblis, Yengin Koca ve Muhakemeli Tavşan *Vietnam Diyarı'ndan* s. 369,

Öğğğ'le Gelen Mutluluk *Greks Diyarı'ndan* s. 372, Üçüz Yumurtanın Bi'taneciği *Perre Diyarı'ndan* s. 376, Perse ve Andromeda *Serigos Diyarı'ndan* s. 378, Kartalın Kanatlarında Bir Kadın ve Işığın Oğlu *Hopi Diyarı'ndan* s. 384, İlk Kadın ve İlk Erkeğin Evveliyatı *Brule Sioux Diyarı'ndan* s. 390, Mis Kokulu Saçlar *Kinhler Diyarı'ndan* s. 399, Kızıl Saçlı Anne ve Boz Ayılar *Modoc Diyarı'ndan* s. 410, Kız Kardeşlerin Yaratıcılık Sepeti *Acoma Diyarı'ndan* s. 417, Amphitrite İzdivaçlı ve Bol Çolluklu Poseidon *Antik Yunan Diyarı'ndan* s.427, Kaz Çobanı Üstelik Haylice Sarışın Prenses *Alman Diyarı'ndan* s. 430, Keçibebekli Zülfiye *Özbek Diyarı'ndan* s. 436, Üç Yıldız *Aborijin Diyarı'ndan* s. 441, Hero İle Leandros *Sestos Diyarı'ndan* s. 444, Dorothea'nın Çiçek Sepetçiği *Alman Diyarı'ndan* s. 451, Tüylü Kız *Amida Diyarı'ndan* s. 458, Deryalar Mürekkep Olsa *Yuanguan Diyarı'ndan* 463, Tek Kamış *Tollan Diyarı'ndan* s. 467

Sunuş / Ön Söz / Giriş / Sonuç

Eserde “Sunuş, Ön Söz, Giriş ve Sonuç” kısımları bulunmamaktadır. Bunun yerine “Yan Söz” başlığı altında yazar bazı düşüncelerini kaleme almıştır. Bu kısımda yazar; “Aşkın Üç Noktası” başlıklı bir yazı yazmış ve okuyucu ile küçük bir hikâyeyi paylaşmıştır. Bir beldede yaşanmış küçük bir aşk hikâyesi olan bu yazıyla yazar sözlerine son vermiştir.

Değerlendirme

Eser toplam 4 ciltten oluşmaktadır. Yazar her mevsime kendine göre bir aşk isnad ederek 4 ciltte bütün mevsimleri ve o mevsimlere karşılık gelen aşk anlatılarını okuyucuyla paylaşmıştır. Fakat bu anlatıların hepsi efsane değildir. İçlerinde halk hikâyesi ve masallardan kırıntılar da mevcuttur.

Yazarın anlatıların efsane olması gibi bir kaygı gözetmediği kanaatindeyiz. Sanki yazar için önemli olan anlatının konusunun “aşk” olmasıdır. Bu nedenle herhangi bir coğrafi sınırlandırma yapmadan bütün dünyadan aşk ile alakalı efsaneleri ve halk hikâyelerini eserine almıştır.

Bizim dikkatimizi çeken, yazarın bu anlatıları tasnif ederken mevsimleri kullanmasıdır. Hangi aşkın hangi mevsime izafe edildiğini ne tür bir kurala bağlamış anlayamadık. Görünen o ki kendi anlayışının bir tezahürü olarak efsaneleri mevsimlere paylaştırmış ve bu şekilde bir tasnif yoluna gitmiştir.

Yazar, görüşlerini dile getirdiği bölümde oldukça fazla yanlışa düşmüş ve aslında halk anlatıları hakkında yeterli bilgi sahibi olmadığını bizlere hissettirmiştir. Yazar genel olarak alaycı bir üslup kullanmış, çoğu zaman düşük cümleler ve tamamlanmamış, eksik, argo diyebileceğimiz bir tarzda düşüncelerini dile getirmiştir. Öyle ki; kendini tanıttığı bölümde bile kendiyile alaycı bir üslupta konuşmuştur. Yazarın farklı olma gibi bir arzuya sahip olduğunu düşünüyoruz.

Genel olarak eserlerde emeği geçenlere yazarlar teşekkür eder. Ancak yazar bu bölümü “Teşekkür” sözcüğü yerine “Sağollama” gibi ilginç bir başlıkla belirtmiştir. Aynı zamanda çoğu itibarıyla “sevgilerle, sevgilerimle vs.” gibi sözlerle ifade edilen sevgi gösterisini yazar, “sevgicekle” sözcüğünü kullanarak yine farklı olma gayretini ortaya koymuştur. (Bu ciltte de “yürecikle” gibi bir ifadeyle yazısına son vermiştir).Yazarın genel olarak eserlerinin tamamında ciddiyet ya da akademik bir ciddiyet göremiyoruz.

Yazar farklı olma özelliğini ya da gayretini “Ön Söz” yerine yine alaylı bir ifadeyle “Yan Söz” başlığını kullanarak göstermiş, burada bazı düşüncelerini dile getirmiştir. Yazar “Mythos” kelimesinin kısır bir tarifini yapmış; “duyulan ya da söylenen söz” demiş ve masal, efsane, öykü vs. ne varsa hepsinin karşılığı olarak bu kelimenin kullanılabileceğini vurgulamıştır. Bunun yanında dikkati çeken önemli açıklamalardan bir tanesi de şudur:

“...mythoslar bünyelerinde barındırdıkları yüksek hayal gücü sebebiyle eğlendirici ve avutucu bir özelliğe sahiptir. Bu itibarla kürsü ehli, çantalı, gözlüklü akademisyenler tarafından pek sevimli bulunmazlar. Çünkü O’nların büyücü süpürgeleriyle uğraşacak vakitleri yoktur”

Paragrafı maddeler halinde ele alacak olursak;

1. Burada yazarın akademisyenler için kullandığı üslup yukarıda bahsettiğimiz alaycı ve gayri ciddi üslubu destekler niteliktedir.
2. Bütün anlatıların bir hayal ürünü olduğunu iddia etmiştir. Bu iddia masallar açısından doğru olsa da efsanelerin hem dinleyenin hem de anlatanın gerçekliğinden şüphe duymaması gerçeğini atlamıştır.
3. İlk zamanlarda halk bilimi çalışmalarına karşı ilgisizliğin olduğu bir gerçektir. En azından Türkiye’de halk bilimi çalışmaları Finlandiya ve Almanya gibi ülkelere göre daha geç başlamıştır. Ancak bugün halk bilimi çalışmaları ve bu alana duyulan ilginin bu kadar ağır bir eleştiriyi hak etmediği kanaatindeyiz. Bu eleştiri, bilimsel çalışmaların ve emeğin bütününe bir saygısızlıktır.
4. Masalların, efsanelerin, hikâyelerin avutucu özelliğinin yanında başka bir fonksiyonunun olmadığı gibi bir anlayışa sahip olan yazar, özellikle efsanelerin işlevleri hakkında hiçbir bilgiye sahip olmadığını göstermektedir. Hâlbuki Bascom, “Journal of American Folklore” dergisinde yayınladığı makalesinde halk anlatılarının özelliklerini 4 ana başlıkta incelemiştir:

- a) Hoş vakit geçirme, eğlendirme, eğlenme işlevi
- b) Değerlere, toplum kurallarına ve törelere destek verme
- c) Eğitimin gelecek kuşaklara aktararak eğitilmesi işlevi
- d) Toplumsal ve kişisel baskılardan kurtulmak için bir kaçıp kurtulma mekanizması

Yazar bütün bu işlevleri yok saymıştır. Genel itibariyle eser, amatör bir eserdir. Bilimsel bir yöntem ya da tasnif kullanılmamış, konusu “aşk” olan her anlatı efsane adı altında esere alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Halk Bilimi, Halk Edebiyatı, Sözlü Kültür, Efsane, Aşk.

ÖZDEM, Filiz,

Yeryüzünden Binbir Efsane *Bakır Dağlar, Kör Kuyular, Büyülü Kuşlar*, İkinci bs., İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2011, 143 s., res., 16,5 x 22 cm.

Eserde “Kaynakça” yerine “Okumalar” adı altında bir bölüm bulunmaktadır.

ISBN: 978 – 975 – 08 – 1868 – 4

Yazar Hakkında Bilgi

Filiz Özdem (İstanbul, 19 Temmuz 1965) İtalyan Lisesi ’nden mezun olduktan sonra İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü’nü bitirdi, aynı bölümde yüksek lisans programına devam etti. Çeşitli dergi ve gazetelerde şiirleri, yazıları, yorumlayıcı sanat metinleri ve çevirileri yayımlandı.

Urfa, Balıkesir, Mersin, Mardin, Kars, İstanbul, Maraş, Denizli üzerine şehir monografileri hazırladı. Pier Paolo Pasolini, Luigi Malerba, Italo Calvino, Edmondo de Amicis ve Carlo Collodi’nin çeşitli kitaplarını çevirdi. Maltepe Sanat Galerisi Yayınları’ndan Saydam ve Seyirci (1999) adlı şiir kitabı yayımlandı. Korku Benim Sahibim (2007), Düş Hırkası (2009), Yalan Sureleri (2010) adlı romanları ve çocuk edebiyatı alanında da pek çok kitabı YKY’den yayımlandı.⁵⁵

Çalışmanın Amacı

Yeryüzünde anlatılagelen efsaneleri bir araya getirerek insanların istifadesine sunmak çalışmanın sosyal amacı olarak söylenebilir.

Çalışmanın Kapsamı

Çalışma, başta İstanbul olmak üzere yeryüzünün çeşitli bölgelerinde teşekkül etmiş efsaneleri kapsamaktadır.

Çalışmanın Yöntemi

Çalışma, efsaneler üzerine yazılmış çeşitli kaynaklardan elde edilen efsanelerin bir araya getirilmesiyle oluşturulmuştur.

⁵⁵ Filiz Özdem, *Yeryüzünden Binbir Efsane Bakır Dağlar, Kör Kuyular, Büyülü Kuşlar*, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2011, Kapak Sayfası.

İçindekiler

Sunuş: Efsaneler ve İnsan s. 9, İo ve İnek Geçidi s. 13, Kızkulesi s. 15, Okyanusu İçen Adam s. 18, Şövalye Sukhman s. 21, Gılgamış'ın Uzun Yolculuğu s. 23, Kişi'nin Hikâyesi s. 27, Kardeşlerin Ayrılması s. 31, Gökyüzünün Kaldırılması s. 33, Ani Harabeleri s. 34, Ak Gelin s. 37, Kutsal Okçu s. 40, Balıklı Göl s. 43, Babil Kulesi s. 45, Şamiram s. 47, Göklere Uçan Sevgililer s. 51, Mürekkep Hokkası s. 54, Kral Midas'ın Kulakları s. 57, Patrizio'nun Kuyusu s. 60, Yusuf'un Kuyuya Atılması s. 62, Eshab-ı Kehf (Mağara Arkadaşları) s. 68, Dünyanın, İnsanların ve Köpeklerin Yaratılışı s. 71, Büyük Tufan s. 73, Yeni Yıl Pastası s. 75, İstanbul'un Tılsımları s. 78, Ferhad İle Şirin s. 81, Sarı Kız s. 84, İda Dağı ve Troya Savaşı s. 87, Troya Atı ve Odysseus s. 90, Altın Postun Peşinde s. 93, Ateşi Çalan Prometheus s. 97, Sisyphos'un Taşı s. 99, Akhilleus'un Zayıf Noktası s. 102, Kahraman Bışma s. 104, Hano Kritho s. 107, Yanardağ s. 109, Demirci Kawa s. 111, Mulungu İle Hayvanları s. 115, Güneşin Terbiye Edilmesi s. 117, Ejder Paralayan Vahakn s. 120, Gaoliang Köprüsü s. 124, Siegfried'in Ejderhayı Alt Etmesi s. 127, Kokeshi Bebeği s. 130, Melek Tavus s. 134, Pandora'nın Kutusu s. 136, Yenikapı s. 139, Okumalar s. 141

Sunuş / Ön Söz / Giriş / Sonuç

Eserde “Ön Söz”, “Giriş” ve “Sonuç” bölümleri bulunmamaktadır. “Sunuş” bölümünde yazar, “Efsaneler ve İnsan” başlıklı bir yazı kaleme almıştır. Bu bölümde yazar efsanelerin genel bir tanımını yaptıktan sonra efsanelerin konu olarak çok çeşitli olduğunu vurgulamıştır. Efsanelerin içlerinde *dağlar, nehirler, yerler, gökler, prensesler, krallar, köprüler, uçurumlar* vs. birçok konunun bulunduğunu söylemektedir.

Efsanelerde geçen bazı konuların dizilere, filmlere hatta tiyatrolara bile konu olduğuna değinmiştir. Daha sonra efsanelerin bu günlere kadar dilden dile anlatılarak ulaştığı üzerinde duran yazar, insanların dinlemeyi sevdiğini söyleyerek sözlerine son vermiştir.

Değerlendirme

Yazar, eserine İstanbul başta olmak üzere Anadolu coğrafyasından ve Dünya'nın bazı yerlerinden 45 adet efsane almıştır. Fakat bu efsaneleri herhangi bir tasnife tabi tutmadan gelişigüzel sıralamıştır. Aynı zamanda eserine aldığı efsaneler bizzat kendi derlediği efsaneler değildir. Okumuş olduğu muhtelif kaynaklardan aldığı efsaneleri bizimle paylaşmıştır.

Başka kaynaklardan aldığı efsaneleri bizimle paylaşırken efsane metinlerine herhangi bir müdahale yapıp yapmadığı konusunda bir bilgimiz bulunmamaktadır. Dolayısıyla efsanelerin sağlıklı bir derleme sürecinden kopup gelmediği izlenimini vermektedir.

Yazarın “Sunuş” kısmında efsaneleri hayal gücünün ürünü olarak belirtmesi efsaneler hakkında bilgi eksikliği olduğunu göstermektedir. Efsaneler anlatanın ve dinleyenin gerçek olduğu konusunda hemfikir olduğu bir türdür. İçinde fantastik unsurlar olabilir ancak bütün bütün hayal ürünü de değildir.

Anahtar Kelimeler: Halk Bilimi, Halk Edebiyatı, Sözlü Kültür, Efsane, Büyülü Kuşlar, Kör Kuyular.

ÖZDEMİR, Ahmet,

Şahmaran'ın Kaderi, Birinci bs., İstanbul, Bordo Siyah Yayınları, 2011, 15 s., res., 11 x 21 cm.

Eserde “Kaynakça” bulunmamaktadır.

ISBN: 978 – 605 – 3540 – 02 – 1

Yazar Hakkında Bilgi

1948 yılında Şarkışla'da doğan yazar, ilk ve orta öğrenimi burada, lise öğrenimini Askeri Hava Lisesi'nde yaptı. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türkoloji Bölümü'nü bitirdi. Öğrencilik yıllarında gazeteciliğe başladı.

Muhabirlikten Genel Yayın Müdürlüğü'ne kadar gazeteciliğin çeşitli birimlerinde çalıştı. 1989 yılında Basın İlân Kurumu'na geçti.

TRT Radyo ve TV kanallarında bazı programların metnini yazdı. Çoğunluğu halk bilimi ve biyografi olmak üzere yirminin üzerinde kitabı yayınlandı. Şiirleri “Bir Dal Erguvan”, öyküleri **Sevgi Çıkmazı** adıyla kitap haline getirildi. “Cumhuriyet Dönemi Türk Şiir Güldestesi” ve “Cumhuriyet Dönemi Türk Hikâyesi” önemli antolojilerindendir. Birçok Osmanlıca kitabı günümüz Türkçesi'ne çeviren Özdemir'in oyunları TRT'de temsil edildi.

Türkiye Gazeteciler Cemiyeti'nin ve Gazeteciler Sosyal Hizmet Vakfı'nın denetçiliğini (iki dönemdir) yapmaktadır.⁵⁶

Çalışmanın Amacı

Yazar, yıllar boyu değişik biçimleriyle Anadolu'da anlatılagelen yarı yılan, yarı insan olan Şahmaran'ı kendi üslubuyla yeniden kalıcı kılmak ve gelecek kuşaklara aktarmak gayesiyle eserini oluşturmuştur.

Çalışmanın Kapsamı

Eser sadece bir efsaneden müteşekkil küçük hacimli bir eserdir. Yarı yılan, yarı insan olan Şahmaran'ı konu alan bir çalışmadır.

Çalışmanın Yöntemi

Eser, tek bir efsaneden müteşekkil hazırlanmış bir eserdir. Şahmaran efsanesini okuyucunun gözünde canlandırabilmek için özel çizimlerle renklendirilmiştir. Bu resimler olayın akışına uyumlu olarak ilgili yere eklenmiştir.

İçindekiler

Eserde “İçindekiler” bölümü bulunmamaktadır.

⁵⁶ <http://www.antoloji.com/ahmet-ozdemir/hayati/> (21.2.2014)

Sunuş / Ön Söz / Giriş / Sonuç

Eserde yukarıda zikredilen bölümler bulunmamaktadır.

Değerlendirme

Şahmaran efsanesi Anadolu'nun hemen her yöresinde dilden dile küçük değişikliklerle anlatılan eski bir efsanedir. Yazar, farklı bir üslupla bu efsaneyi yeniden değerlendirmek ve gelecek kuşaklara aktarmak istemiştir.

Bu bağlamda efsaneyi okuyanın aynı zamanda gözlerine de hitap ederek olayın içine sürüklemeye çalışmıştır. Özel çizimlerle efsane renkli hale getirilmiş ve bu çizimler olayların akışına göre ilgili yerlere entegre edilmiştir. Efsanelerle ilgili çizimleri yazar kendisi çizmemiş Mustafa Delioğlu'na çizdirmek suretiyle yardım almıştır.

Efsanenin kaynağını belirtmeyen yazar, sözlü ya da yazılı hiçbir kaynağı da eserinde zikretmemiştir. Dolayısıyla efsaneyi derleme metodunu bilemiyoruz. Kendi akıcı ve öyküleyici üslubuyla efsaneyi anlatan yazarın efsaneye herhangi bir müdahalesi olduğu konusunda fikir yürütmek eldeki bilgilere göre oldukça zordur.

Sonuç olarak eseri, farklı yörelerde ve birçok eserde anlatılan “Şahmaran Efsanesi”ni başlı başına incelemek ve özel çizimlerle süslemek suretiyle renklendirilmiş güzel bir çalışma olarak değerlendirmekteyiz.

Anahtar Kelimeler: Halk Bilimi, Halk Edebiyatı, Sözlü Kültür, Efsane, Şahmaran.

ÖZEN, Kutlu,

Sivas Efsaneleri, Birinci bs., Sivas, Dilek Ofset Matbaacılık, 2001, 389 s., 16 x 24 cm.

Eserde “İndex” ve “Bibliyografya” bulunmaktadır.

ISBN: 975 – 94968 – 5 – 2

Yazar Hakkında Bilgi

1940 yılında Divriği’de doğdu. Babası emekli öğretmendir. İlk ve ortaokulu Divriği’de okudu. 1959 yılında Sivas İlk Öğretmen Okulu’ndan, 1965 yılında Ankara Gazi Eğitim Enstitüsü Edebiyat Bölümü’nden mezun oldu. 1983 yılında Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Türk Dili Bölümü’nde okutman olarak göreve başladı. Halen bu görevini sürdürmektedir. Evli ve üç çocuk babasıdır.⁵⁷

Çalışmanın Amacı

Yazara göre Sivas efsaneleri üzerine yeterli bir çalışma yapılmamıştır. Çalışmanın sosyal amacı bu boşluğu doldurma kaygısıdır.

Çalışmanın Kapsamı

Çalışma, Sivas ve yöresinde teşekkül etmiş efsanelerden oluşmaktadır.

Çalışmanın Yöntemi

Çalışma, derleme yöntemi ile oluşturulmuştur. Yazar, derlediği efsaneleri ilçelere göre düzenlemiştir. Bunlar; Akıncılar (1 adet), Altınyayla (8 adet), Divriği (101 adet), Doğanşar (12 adet), Gemerek (7 adet), Gölova (1 adet), Gürün (22 adet), Hafık (20 adet), İmranlı (3 adet), Kangal (27 adet), Koyulhisar (5 adet), Sivas Merkez (22 adet), Sivas Merkez Köyleri (58 adet), Suşehri (3 adet), Şarkışla (47 adet), Ulaş (9adet), Yıldızeli (45 adet) ve Zara (35adet) olmak üzere tasnif edilmiştir.

Bunların dışında belli bir yöreye bağlı olmayan, herkesçe bilinen ve söylenen efsaneleri yazar, “Genel efsaneler” başlığı altında toplamıştır.

⁵⁷ Kutlu Özen, **Sivas Efsaneleri**, Birinci bs., Sivas, Dilek Ofset Matbaacılık, 2001, Kapak Sayfası.

İçindekiler

Önsöz s. 5, **Giriş** s. 7, **Efsaneler** 1. Akıncılar s. 13, 2. Altınyayla s. 17, 3. Divriği s. 29, 4. Doğanşar s. 97, 5. Gemerek s. 105, 6. Gölova s. 111, 7. Gürün s. 117, 8. Hafik s. 129, 9. İmranlı s. 145, 10. Kangal s. 149, 11. Koyulhisar s. 171, 12. Sivas s. 177, 13. Sivas Merkez İlçe s. 193, 14. Suşehri s. 229, 15. Şarkışla s. 235, 16. Ulaş s. 273, 17. Yıldızeli s. 285, 18. Zara s. 313, 19. Genel Efsaneler s. 335, Bibliyografya s. 377, Index s. 385

Ön Söz / Giriş

“Ön söz” yazısına eserin konusundan bahsederek başlayan yazar, bu güne kadar Sivas efsaneleri üzerine yeterli bir çalışma yapılmadığından yakınmaktadır. Yapılan çalışmaların da daha çok bireysel çalışmalar olduğunu vurgulamış hatta bu çalışmaların henüz bir kitapta toplanamadığını söylemektedir.

Burada “Sivas Folkloru” ve “Türk Folkloru” dergilerini örnek gösteren yazar, yapılan çalışmaların bu dergilerin sayfaları arasında kaldığından yakınmaktadır.

“Müjgan Üçer (Sivas), Necdet Sakaoğlu (Divriği), Emin Kuzucular (Şarkışla), Doğan Kaya (Ulaş), M. Güner Demiray (Gemerek), Musa Demirci (Yıldızeli), İlyas Ege (Suşehri), İ. Hakkı Acar (Zara), Fikri Karaman (Doğanşar), Kadir Pürlü (Elbeyli Yöresi)... gibi halk bilimcilerin daha çok kendi yörelerinden derlemeler yaptığını vurgulayan yazar, kendisinin daha geniş kapsamlı bir derleme yaptığını ve bu derlemeleri ilçelere göre düzenlediğini vurgulamaktadır.

Yazar “Ön Söz” yazısına kendisine yardım eden arkadaşlarına ve öğrencilerine teşekkür ederek son vermektedir.

“Giriş” yazısında yazar bu güne kadar Anadolu-Türk efsaneleri üzerinde hemen hemen hiç durulmadığından yakınmaktadır. Yazıyı 2001 yılında kaleme aldığı düşünülürse, nispeten haklılık payı da vardır. Efsaneler üzerinde yeterince durulmamasına mukabil diğer anlatı türlerinde yayın bolluğu yaşandığını söylemektedir.

Eserin bu bölümünde efsane tanımı ve özellikleri üzerinde duran yazar, efsaneler; “dilden dile anlatılagelmiş çok eski hikâyeler olup, anonim halk edebiyatı ürünleridir.”, “efsanelerin konuları bir kişiye, bir olaya veya bir yere dayandırılır.”, efsanelerde anlatılanların bir ölçüde de olsa, inandırıcılık özelliği vardır.”, efsanelerde çoğunlukla olağanüstülük ağır asar. Bu nedenle bizi bilinmeyen, giz dolu bir âleme götürerek, saygı ve ilgi uyandırır” gibi tanımlarını vermiştir. Daha sonra efsane tipleri üzerinde duran yazar, Muhsine Helimoğlu’nun **Diyarbakır Efsaneleri** adlı eserindeki sıralamayı örnek vermiştir. Bu sıralama şu şekildedir:

- a. Dini efsaneler
- b. Olağanüstü kuvvetler ve varlıklara bağlı efsaneler
- c. Hayvanlar üzerine efsaneler
- d. Tarihi efsaneler
- e. Tabiatla ilgili efsaneler
- f. Aşk üzerine efsaneler

Doç. Dr. Ali Berat Alptekin, **Fırat Havzası Efsaneleri** adlı eserinde daha ayrıntılı bir tasnife gitmiştir. Yazar burada ona da yer vermiş ve şu şekilde sıralamıştır:

- a. Taş kesilme ile ilgili efsaneler
- b. Velilerle ilgili efsaneler
- c. Mecnunlarla ilgili efsaneler
- d. Hz. Hızır ile ilgili efsaneler
- e. Meşhur kahramanlar ile ilgili efsaneler
- f. Yer adları ile ilgili efsaneler
- g. Çeşitli işaretlerle ilgili efsaneler
- h. Çeşitli yapılarla ilgili efsaneler
- i. Dağ, göl, pınar ve mağaralarla ilgili efsaneler
- j. Çeşitli hastalıklarla ilgili efsaneler
- k. Tabiat hadiseleri ile ilgili efsaneler
- l. Gök cisimleri ile ilgili efsaneler
- m. Halk oyunları ile ilgili efsaneler

- n. Olağanüstü varlıklarla ilgili efsaneler
- o. Hayvanlarla ilgili efsaneler
- p. Diğerleri

Yazar bu bilgilerden sonra yazısına son vermektedir.

Değerlendirme

Yazar, efsanelerle ilgili birçok tanımı ortaya koymuş ancak bu tanımların kime ait olduğunu belirtmemiştir. Kendisi de bu tanımlardan mülhem hepsini içine alan bir tanım yapmıştır. Ancak kendi düşüncesini ve bu konudaki bilgi birikimini ortaya koymamıştır. Bu tanımlardan birkaçında efsaneleri hikâye olarak değerlendirme söz konusudur. Fakat yazar bu değerlendirme ve tanımları eserine almakla kalmamış, bu duruma itiraz bile etmemiştir.

Yukarıda da görüleceği üzere yazar, değişik halkbilimcilerin efsane tasnifine dair bilimsel tanımlamalarına yer vermiş, ancak kendisi bu tasnifi uygulamamıştır. Sadece ilçelere göre tasnif yapmış farklı ilçelerde aynı efsanelerin olabileceği gerçeğini göz ardı etmiştir. Nitekim aynı efsaneler farklı ilçelerin başlığı altında karşımıza çıkmaktadır.

Efsane derlemelerinin tamamı yazara ait değildir. Kendisinin teşekkür faslında dile getirdiği bazı yüksek lisans tezlerinden ve değişik kişilerin derlemelerinden de istifade etmiştir. Yazar bunu inkâr etmemektedir.

Yazar, eserinde ilçelerin isimlerini vermiş ancak bu ilçelerin alt başlığı olarak efsanelerden bahsetmemiştir. Eserin tamamını okuduktan sonra ancak efsanelerin isimleri ve konusuna hâkim olabiliyoruz.

Efsanelerin giriş kısmında sözü geçen yerin neresi olduğu coğrafi olarak verilmiştir. Ancak derlemeyi yapan kişi ya da kaynak kişi hakkında malumat bulunmamaktadır.

Eserde toplam 485 efsane mevcuttur. Ancak bazı derlemeler efsane niteliği taşımamaktadır. Ağıt niteliğindeki bu anlatılar da efsane başlığı altında esere eklenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Halk Bilimi, Halk Edebiyatı, Sözlü Kültür, Efsane, Sivas.

ÖZER, Ersan,

Şehir Efsaneleri, Birinci bs., İstanbul, Parantez Yayıncılık, 1999, 144 s.,13,5 x 19,5 cm.

Eserde “Kaynakça” bulunmaktadır.

ISBN: 975 – 7939 – 84 – 6

Yazar Hakkında Bilgi

1969 yılında İstanbul’da doğdu. Anadolu Üniversitesi’nin İletişim Bilimleri Fakültesi’ni bitirdi. Bazı programlarda yazarlık, bazı gazetelerde de muhabirlik yaptı. Çeşitli televizyon programlarında yönetmenlik yaptı. Halen bir medya kuruluşunda çalışmaktadır.⁵⁸

Çalışmanın Amacı

İnsanlar tarafından yanlış bilinen ya da yanlış anlatılan olayları gün yüzüne çıkarma çabasını eserin sosyal amacı olarak söyleyebiliriz.

Çalışmanın Kapsamı

Çalışmada yer alan efsaneler, Anadolu coğrafyasında belli illerde anlatılan magazinsel olaylardan ibarettir. Bunun yanında yurtdışından bazı ülkelere mensup topluma mal olmuş kişiler hakkında anlatılan olaylar da esere alınmıştır.

Çalışmanın Yöntemi

Çalışmada yer alan efsaneler, çeşitli kitaplar, dergiler ve gazetelerden toplanmak suretiyle esere alınmıştır.

⁵⁸ Ersan Özer, **Şehir Efsaneleri**, İstanbul, Parantez Yayıncılık, 1999, Kapak Sayfası.

İçindekiler

1. **Isınma Turu** - Modern zamanların masalları s. 5, 2. **İstanbul Efsaneleri** - Allah Bedrettin Dalan'dan razı olsun! s. 9, 3. **Dini Efsaneler** - Edison son nefesinde itiraf etti! s. 13, 4. **Çocuklu Efsaneler** - Oğlunuzu kesin Çingeneler kaçırmıştır hanfendi! s. 18, 5. **Savaş Efsaneleri** - Deniz Müzesi'nin topları s. 25, 6. **Çekik Gözlü Efsaneler** - Bu Caponlardan korkulur valla s. 30, 7. **Suçlu Efsaneler** - Bütün Hacıhüsrevlileri doldurmuşlar bi odaya s. 35, 8. **Ünlü Efsaneler** - Vaaay, süperstara bak s. 46, 9. **Markalı Efsaneler** - Onbin kapakçık getirene tekerlekli sandalye s. 54, 10. **Okul Efsaneleri** - Bu mektubu yedi kişiye dağıtmazsan annen ölecek s. 60, 11. **Tarihi Efsaneler** - Osmanlı deyince durup beş dakika düşüncen tabi s. 69, 12. **Seksen Öncesi Efsaneleri** - Arkadaş, dolmalık biber mi, sivri biber mi ? s. 77, 13. **Korkunç Efsaneler** - Sabah kalkmış bakmış, gömlek yine kan içinde s. 82, 14. **Ayıp Efsaneler** - Gel de hazır temizken gör işini s. 95, 15. **Arabalı Efsaneler** - İki tırı ayırınca aradan bir de vosvos çıkmış, 16. **Medya Efsaneleri** s. 107, 17. **Evlilik Efsaneleri** s. 114, 18. **Hayvanlı Efsaneler** - Pardon bayan biz sizin kedinizi ezdik s. 122, 19. **Bilirkişi Efsaneleri**- Einstein bile beyninin yüzde 30'unu kullanıyormuş s. 130, 20. **Kaynakça** - Onlar olmasa bu kitap olmazdı s. 137

Sunuş / Ön Söz / Giriş / Sonuç

Eserde “Sunuş”, “Ön Söz”, “Giriş” ve “Sonuç” bölümleri bulunmamaktadır.

Değerlendirme

Eserin ismine bakıp aldanan, içinde birçok şehirle alakalı efsanelerin olduğunu düşünen birçok okur olabilir. Ancak eseri incelediğimizde tam bir hayal kırıklığı yaşıyoruz. Efsane adı altında şehir magazinleri kitaba alınmıştır. En acı olan tarafı da bütün bunlara “şehir efsanesi” denmesidir.

Aslında yazar gibi birçok kişi de inanılmayan hurafe adı verilen anlatılara “şehir efsanesi” demektedir. Hâlbuki bu tanım efsanenin bilinmediğinin acı göstergesidir. Zira efsaneler, anlatıcının ve dinleyenin anlatılan olaya inandığı, belli durumlarda kutsallık ve ciddiyetin de bulunduğu anlatılardır. Ancak bazı yazarların

inanılmayan anlatılara efsane demelerini büyük bir cehaletin göstergesi olarak değerlendiriyoruz.

Eserin ciddiyetini artırmak için yazar; efsaneleri kendince tasnif etmiş, 19 ana başlıkta efsaneleri ya da efsane sandığı magazinsel anlatıları incelemiştir. Ancak alt başlıkta verilen anlatıların ana başlıklarla uzaktan yakından alakası yoktur.

Eserin hiçbir bilimsel geçerliliği olmadığı gibi ciddiyetten de uzak tamamen magazin dergisi niteliğinde bir çalışmadır. Eserini beğendirme kaygısından dolayı ya da okuyucuda olumlu bir algı oluşturmak için bu başlığın kullanıldığı kanaatindeyiz.

Anahtar Kelimeler: Halk Bilimi, Halk Edebiyatı, Sözlü Kültür, Efsane.

ÖZSOY, Muammer,

Yedi Gül Efsanesi, Birinci bs., Sivas, Dilek Matbaacılık, 2003, 95 s., 13 x 20 cm.

Eserde “Kaynakça” bulunmamaktadır.

ISBN: y.

Yazar Hakkında Bilgi

Yazar hakkında ayrıntılı bilgi bulunmamaktadır.

Çalışmanın Amacı

Çalışma, yazarın başından geçen sevgi ve aşk olayını efsanelerden, öykü ve şiirlerden yararlanarak okuyucuyla paylaşmak amacıyla yazılmıştır.

Çalışmanın Kapsamı

Çalışmada, küçük efsane kırıntılarının yanında, öykü ve şiirler de mevcuttur.

Çalışmanın Yöntemi

Çalışma şiirden müteşekkil bir kitaptır. Son kısımda yazarın kendi yaşadıklarını öyküleştirdiği bir kısım vardır. Efsane kırıntıları şiirlerin arasına serpiştirilmiştir.

İçindekiler

Eserde “İçindekiler” bölümü bulunmamaktadır.

Sunuş / Ön Söz / Giriş / Sonuç

Eserde “Sunuş”, “Ön Söz”, “Giriş” ve “Sonuç” bölümleri bulunmamaktadır.

Değerlendirme

Eserin adının “Yedi Gül Efsanesi” olarak zikredilmesi okuyucuyu efsane ile alakalı beklentiye sokmasına rağmen, kitabın içeriği manzum şiirlerden müteşekkildir.

Kitabın son kısmında yazar, kendi yaşadıklarını öyküleştirmiş ve okuyucuya aktarmıştır. Eserde küçük efsane kırıntıları olsa da genel itibariyle karışık aşk şiirlerinden müteşekkil bir kitap olduğunu söylemek mümkündür.

Yazar, yaşadıklarını büyük gördüğü ve unutamadığı için efsanenin çekim gücünden yararlanmış ve eserine veya yaşadığı olaya “efsane” etiketi yapıştırılmıştır. Aslında buradan efsanelerin insanlar nazarında ne kadar büyük ve değerli olduğunu anlayabiliriz. Bu nedenledir ki onlar için değerli, unutulmaz ve olağanüstü olduğuna inandıkları olayları, kişileri “efsane” olarak nitelendirmişlerdir.

Yer yer olayın gizemini ve çekiciliğini artırmak adına fantastik ve olağanüstü olaylardan istifade edilse de her efsanenin gerçeklerden bir iz taşıdığı ve teşekkül ettiği yörenin kodlarını bünyesinde barındırdığı söylenebilir.

Esere bütüncül bir nazarla bakılacak olursa; genel itibariye şiir ve öykü kitabı olan çalışma, bünyesinde efsane kırıntıları bulundursa da amatör bir şiir ve öykü denemesidir. Yazarın efsanelerle alakalı bilgisinin olmadığı, sadece efsanelerin etkileyici ve insanların nazarındaki önemini kullanmak için bu ismi kullandığı kanaatindeyiz.

Anahtar Kelimeler: Halk Bilimi, Halk Edebiyatı, Sözlü Kültür, Efsane, Yedi Gül.

PÜSKÜLLÜOĞLU, Ali,

Efsaneler, Yedinci bs., (Arkadaş Yayınevinde ikinci baskı), Ankara, Arkadaş Yayınevi, 1996, 120 s., res., 13,5 x 19,5 cm.

Eserde “Kaynakça” ve “Bibliyografya” bulunmamaktadır.

ISBN: 975 – 509 – 034 – 7

Yazar Hakkında Bilgi

Adana’nın (şimdi Osmaniye ilinin) Kadirli ilçesinde, 1 Ocak 1935’te doğdu. Kadirli Cumhuriyet İlkokulu ve Kadirli Ortaokulu’ndan sonra Mersin Lisesi’ndeki öğrenimini hastalığı nedeniyle sürdüremedi (1952). Kadirli’de, Adana’da ve İstanbul’da çeşitli işlerde çalıştı. Bunlardan çiftçilik, gazete satıcılığı, sinema biletçiliği, avukat yazmanlığı, redaktörlük, gazetecilik ve yayımcılık anılabilir.⁵⁹

Çalışmanın Amacı

Yazarın özel bir ilgi duyarak yıllardır üzerinde çalıştığı ve çeşitli yerlerde derleyerek topladığı efsaneleri topluma kazandırma çabasını çalışmanın sosyal amacı olarak söyleyebiliriz.

⁵⁹ Ali Püsküllüoğlu, **Efsaneler**, Ankara, Arkadaş Yayınevi, 1996, Kapak Sayfası.

Çalışmanın Kapsamı

Çalışma kapsam olarak bir yöreye ait değil. Genel olarak yazarın çeşitli yerlerde derlediği efsanelerden oluşmaktadır.

Çalışmanın Yöntemi

Çalışma derleme yöntemiyle oluşturulmuştur. Derlenen efsaneler yazarın ozanca anlatımıyla yeniden kaleme alınmıştır. Bunların yanında kendi bildiği duyduğu ve okuduğu efsaneleri kaleme alarak oluşturulmuş bir eserdir.

İçindekiler

Yedi Kartal Ömrü Yaşayan Adam s. 9, Aşkını Kaşıklarda Dile Getiren Delikanlı s. 18, Anavarza Kalesi'nin Üç Efsanesi s. 25, Bir Adaya Adını Veren Kız s. 35, Aspendoslu Belkıs s. 43, Yeşil Başlı Ördekler s. 51, Yunusbalığı Sırtındaki Çocuk s. 56, Bir Turhal Efsanesi s. 63, Sütle Beslenen Yılanlar s. 69, Ağrı Dağı Efsaneleri s. 76, En Güzel, En İri, En Kokulu Gül s. 88, Obrukdağ'daki Mağara s. 93, Midas'ın Kızı s. 97, Su İçindeki Yol s. 103, Defne Ağacı Bir Su Perisiydi s. 107, Yusufçuk s. 114

Sunuş / Ön Söz / Giriş / Sonuç

Eserde bu bölümler bulunmamaktadır. Sadece efsanelere girmeden önce Anadolu'nun bir efsaneler ülkesi olduğu ve yazarın ozanca üslubuylay yıllardır derlediği, duyduğu ve okuduğu bu efsaneleri yeniden yazdığı konusuna değinilmiştir.

Değerlendirme

“Yurdumuzda her taşın, her dağın, her ağacın, denizin, okyanusun bir efsanesi vardır.” Bu efsaneler gerek profesyonel gerekse amatör araştırmacılar tarafından derlenerek günümüz insanına ve gelecek kuşaklara aktarmada çok önemli bir görevi yerine getirirler. Ancak Anadolu gibi zengin bir sahada derlenmeyen efsanelerin oldukça fazla olduğu da bir gerçektir.

Yazar duyduğu, okuduğu ve derlediği efsaneleri kendi üslubuyla tekrar yazarak okuyucuya ulaştırmanın ve bu alanda bir iz bırakmanın haklı gururunu yaşamaktadır. Eserde yer alan efsaneler sağlıklı bir derleme yoluyla elde edilmiş efsaneler değildir. Yazar kendi kalemiyle duyduğu ve okuduğu efsaneleri yeniden yazmıştır. Dolayısıyla yazar, derlemelere müdahale etmiştir. Oysaki derlemelere müdahale edilmemelidir.

Dolayısıyla eser amatör bir eser olup akademik ve bilimsel tanımlamalardan uzaktır.

Anahtar Kelimeler: Halk Bilimi, Halk Edebiyatı, Sözlü Kültür, Efsane.

SAKAOĞLU, Saim,

101 Anadolu Efsanesi, Üçüncü bs., Ankara, Akçağ Basım Yayım Pazarlama, 2003, 271 s., 13,5 x 19,5cm.

Eserde “Kaynakça” bulunmaktadır. Ayrıca kitabın son kısmında “Notlar” ve “Kaynaklar” hakkında bilgilerin bulunduğu bölüm mevcuttur.

ISBN: 975 – 338 – 466 – 1

Yazar Hakkında Bilgi

1939 yılında Konya’da doğdu. 1951 yılında Hâkimiyet-i Milliye İlkokulu’nu, 1955 yılında Konya Lisesi’nin orta kısmını ve 1959 yılında ise lise kısmını bitirdi. İstanbul Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü’nden mezun oldu. Ayrıca Çapa Yüksek Öğretmen Okulu’nu da bitirdi. Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi’ne öğretim üyesi olarak girdi. 1977 yılında asistan doktor, 1978 yılında doçent doktor unvanlarını aldı. 1988 yılında Konya Selçuk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü’ne profesör olarak atandı. 1988-1994 yılları

arasında iki dönem Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dekanlığı yaptı. 20 Mart 2006 tarihinde emekli oldu.⁶⁰

Çalışmanın Amacı

Anadolu’da teşekkül etmiş efsanelerin gün yüzüne çıkarılması ve gelecek kuşaklara aktarılması çalışmanın sosyal amacı olsa da yazarın asıl gayesini kendi diliyle söylediği “Efsane dünyasının kapısını bir kere açmaya görün, kolay kolay kapatamazsınız. Biz de öyle yaptık. Sizlere Anadolu’nun bağrından koparılmış 101 efsanelik bir demet sunuyoruz. Bazılarını bildiğiniz, ama pek çoğunu ilk defa burada tadacağınız bu efsaneler hazinesini zamanla daha da genişleteceğiz. Anadolu Efsaneleri hiçbir cilde sığabilir mi?” sözlerinden anlamaktayız.

Çalışmanın Kapsamı

Bu çalışma sadece Anadolu sahası ve bu sahada teşekkül etmiş efsaneleri kapsamaktadır.

Çalışmanın Yöntemi

Yazar eserini ve eserine aldığı efsanelerin bir kısmını evvelce neşredilen kitap, dergi, gazete ve basılı olmayan öğrenci mezuniyet tezlerinden alıp yeniden yazarak, çoğunluğunu ise bizzat derlediği ya da öğrencilerine derlettiği ilk defa bu eserde bulabileceğimiz derlemelerden oluşturmaktadır.

İçindekiler

Ön Söz s. 11, **Üçüncü Baskının Ön Sözü** s. 13, I s. 15, 1. Gelin Taşları s. 17, 2. Gelin Taşı s. 19, 3. Gelin Kayaları s. 21, 4. Gelincik Kayaları s. 23, 5. Kıztaşı s. 25, 6. Gelin Taşı ve Dede Tepesi s. 27, 7. Menekşe Kalesindeki Heykeller s. 30, 8. Ejderha I s. 32, 9. Ejderha II s. 34, 10. Ejderha ve Çoban s. 36, 11. Taş Olan Çoban s. 38, 12. Çoban Dede s. 40, 13. Çeç Dağı s. 42, 14. Dikme Taş s. 44, 15. Kardeşler Tepesi s. 46, 16. Üç Kardeşler Kanı s. 48, 17. Sivri Tepe s. 50, 18. Ağlayan Kaya s.

⁶⁰ Saim Sakaoğlu, **101 Anadolu Efsanesi**, Ankara, Akçağ Basım Yayım Pazarlama, 2003, Kapak Sayfası.

52, 19. Şahitler Kayası s. 54, 20. Taşlaşan Ana ile Yavrusu s. 56, 21. Büyük ve Küçük Ağrı s. 58, 22. Büyük Ağrı, Küçük Ağrı ve Murat Suyu s. 60, II s. 63, 23. Oğlan – Kız Kabiri s. 65, 24. Kaybolan Nehir s. 67, 25. Çoban Bağirtan Suyu s. 69, 26. Evrenli Dağı s. 71, 27. Hazreti Ali ve Sürüsü s. 73, III. s. 75, 28. Mersin s. 77, 29. Ulu Burnu s. 81, 30. Görmeli Köprüsü s. 81, 31. Ağa Köprüsü s. 83, 32. Çobandede Köprüsü s. 85, 33. Elevi s. 87, 34. Hıyarlık Düzü s. 89, 35. Yağbasan – Yağı Basan Mevkii s. 91, 36. Ayakbastı Mevkii s. 93, 37. Hamaz Çakılı s. 95, 38. Ardıcılık Mevkii s. 97, 39. Eğerim Sırtları s. 99, 40. Sarıkız Tepesi s. 101, 41. Gelincik Ana Tepesi s. 103, 42. Süphan Dağı s. 105, 43. Anamas Dağı s. 107, IV s. 109, 44. Çobanın İbadeti s. 111, 45. Ebu Hanife ile İmam-ı Şafi s. 113, 46. İbrahim Hakkı ve Oğulları s. 115, 47. Bakkalzade Hoca Mehmet s. 117, 48. Hasan Dağı s. 119, 49. Deve Taşı s. 122, 50. Munzur Baba s. 124, 51. Şeyh Bilecen s. 126, 52. Söylemez Baba s. 128, V s. 131, 53. Abdurrahman Gazi s. 133, 54. Karakoyun s. 135, 55. Taşbebek s. 138, 56. Kızlar Pınarı s. 140, 57. Al Karısı s. 142, 58. Al Bastı s. 144, 59. Kervankıran s. 146, 60. Kız Kalesi s. 148, 61. Lületaş s. 150, 62. Karyağdı s. 152, 63. Şems Kuyusu s. 154, VI s. 157, 64. Efteni Gölü s. 159, 65. Çavuşçu Gölü ve Ilgın İlçesi s. 161, 66. Güzellik Suyu s. 163, 67. Yılanlı Hamam s. 165, 68. Tortum Gölü s. 167, 69. Ilıca ve Sarıkız s. 169, 70. Sesi Kesilen Aras s. 171, 71. Yavru Ceylan s. 173, VII s. 175, 72. İbibik Kuşu s. 177, 73. Kumru s. 179, 74. Andur Kuşları s. 181, 75. Yusufçuk Kuşu s. 183, 76. Kaplumbağa s. 185, 77. Sinek Neden Vızıldar? s. 187, 78. Hazreti Ali ve Kedi s. 189, 79. Yılan Neden Sürünür? s. 191, VIII s. 193, 80. Gülek Boğazı s. 195, 81. Dilek Kayası s. 197, 82. Hazreti İbrahim ve İğde Ağacı s. 199, 83. Yeşeren Kuru Ağaç s. 201, 84. Pirlar s. 203, 85. Ses Çıkarmayan Kurbağalar s. 205, 86. Arap Baba s. 207, IX s. 209, 87. Ferhat ile Şirin s. 211, 88. Nazlı ile Beyin Oğlu s. 213, 89. Tortum s. 215, 90. Kes Doğan s. 217, 91. İstanbul'un Kuruluşu s. 219, X s. 221, 92. Gelin Geldi Gölü s. 223, 93. Balıklı Göl s. 225, 94. Bingöl s. 227, 95. Bingöller ve Kuş Gölü s. 229, XI s. 231, 96. Erengüruh Dağı, Yatağan ve Hasanşeyh Köyleri s. 233, 97. Keçeci Köyü s. 235, 98. Üçler s. 237, XII s. 239, 99. Kurşun Çavuş s. 241, 100. Celal Baba s. 243, 101. Çökelez Dağı s. 245, **Bu Kitaba Dair Yazılanlar** s. 247, **Notlar – Kaynaklar** s. 251

Ön Söz / Üçüncü Baskının Ön Sözü / Bu Kitaba Dair Yazılanlar

“Ön Söz” de Anadolu’nun baştanbaşa efsane olduğunu vurgulayan yazar, halkın muhayyilesinin etrafındaki her eşyaya bir anlam yüklediğini belirtmektedir. “Günlük hayatın pek çok gailesi bu efsanelerde ifadesini bulmuş, Anadolu’nun mert insanları, zaman zaman teselliyi bunlarda aramışlardır.” Diyerek efsanelerin Anadolu halkı için önemini dile getirmektedir.

Açıklamalarında “Masal” ve “Efsane” arasındaki farkı ortaya koyan yazar, masallarda dinleyenlerin inanmak, anlatanın da inandırmak gibi bir kaygısının olmadığını ama efsaneler için durumun farklı olduğunu ve inanmanın önemli bir unsur olduğunu vurgulamıştır. Anlatan da dinleyen de efsanenin inandırıcı ve kuşatıcı ikliminin etkisine girdiğini dile getirmektedir. Masalla efsane arasında görülen en büyük farkın da bu özellik olduğunu söylemektedir.

Üçüncü baskıya yazılan ayrı bir “Ön Söz” bulunmaktadır. Bu bölümde daha önceki eseri olan “101 Türk Efsanesi” adlı eserinden ve heyecanından bahseden yazar, bu heyecan ve iştiağın yakın bir gelecekte “101 Dünya Efsanesi” nin yolunu açacağı inancını ve ümidini taşıdığını vurgulamaktadır.

Son bölümde ise kitap hakkında yazılan bazı yazılara, değerlendirmelere ve iyi dilek temennileriyle ilgili notlara yer verilmiştir.

Değerlendirme

Yazar bu çalışmasında Anadolu sahasında derlediği efsaneleri bizimle paylaşmıştır. Ancak kitaptaki bütün efsaneler sahada derleme ya da mülakat yoluyla derlenmiş değildir. Kitabın bir kısmı daha önce neşredilen yayınlardan bir kısmı da öğrencilerine derlettiği efsanelerden oluşmaktadır.

Yazar eski eserlerinde yer verdiği efsanelerin bazılarını tekrar yazdığı bu eserinde *eski tarzına saygı duyarak* değişiklik yapmamıştır. Yani eski baskılarda ve çalışmalarda kullanmış olduğu dil ve üsluba riayet etmiştir. Ancak bazı ilçelerin (Örn: Düzce) il olması sebebiyle sonraki baskılarında ilçe dediği bu gibi beldeleri il olarak değiştirmek suretiyle küçük çaplı değişikliklere yer vermiştir. Eserini 11

bölüme ayırdığı efsanelerden oluşturan yazar, kısmen coğrafi bir tasnif yapmış ve o coğrafyada teşekkül etmiş efsaneleri aynı bölümde incelemiştir. Fakat biz eserde benzer bir efsaneyi başka bir bölümde başka coğrafyada da görmekteyiz.

Yazar derlemelere müdahale etmemeye özen göstermiş, sadece yukarıda değindiğimiz gibi küçük çaplı değişiklikler yapmıştır.

Bunların yanında herhangi bir metin incelemesi yapmamış, derleme yöntemi ile eserini oluştururken belli başlı halk bilimi kuramlarına da başvurmamıştır. Tasnifi de konularına göre ayırmamış, coğrafi bir tasnife gitmiştir.

Anahtar Kelimeler: Halk Bilimi, Halk Edebiyatı, Sözlü Kültür, Efsane, Anadolu.

SAKAOĞLU, Saim,

101 Türk Efsanesi, Birinci bs., Ankara, Akçağ Basım Yayım Pazarlama, 2003, 253 s., 13,5 x 19,5cm.

Eserde “Kaynakça” bulunmaktadır. Kitabın son kısmında yazarın diğer eserleri de liste şeklinde verilmiştir.

ISBN: 975 – 338 – 467 – X

Yazar Hakkında Bilgi

1939 yılında Konya’da doğdu. 1951 yılında Hâkimiyet-i Milliye İlkokulu’nu, 1955 yılında Konya Lisesi’nin orta kısmını ve 1959 yılında ise lise kısmını bitirdi. İstanbul Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü’nden mezun oldu. Ayrıca Çapa Yüksek Öğretmen Okulu’nu da bitiren yazar, daha sonra Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi’ne öğretim üyesi olarak girdi. 1977 yılında asistan doktor, 1978 yılında doçent doktor ünvanlarını aldı. 1988 yılında Konya Selçuk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü’ne profesör olarak atandı. 1988-

1994 yılları arasında iki dönem Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dekanlığı yaptı. 20 Mart 2006 tarihinde emekli oldu.⁶¹

Çalışmanın Amacı

Yazarın doçentlik tezi olarak “Efsane”leri seçmesi ve bu konuya ilgi duyması çalışmanın ana temasını oluşturmaktadır. İçindeki efsaneleri okuyanların Türk topluluklarının batıya doğru geliş yolu tutulmuş olduğunu göreceklerini vurgulamaktadır. Bu da bir bakıma çalışmanın tarihi ve coğrafi amacı olarak söylenebilir.

Çalışmanın Kapsamı

Çalışmanın içinde bulunan efsanelerin üçte ikisi Türkiye’nin dışında yaşayan Türklerin efsaneleriyle ilgilidir. Diğer kısım ise Türkiye’de bazı illerde teşekkül eden efsaneleri kapsamaktadır.

Çalışmanın Yöntemi

Çalışmada derleme yönteminin yanında yazarın değişik yerlerde bazı makalelerinde değindiği efsaneler bir araya getirilerek oluşturulmuştur. Bazı metin alıntılarını kendi danışmanlığında doktora tezi olan Doç. Dr. Metin Ergun’un çalışmasından yararlanılarak esere eklendiği görülmektedir. Efsaneleri yazar kendi kaleminden kendi üslubuyla yeniden yazmıştır.

İçindekiler

101 Türk Efsanesi Üzerine s. 17, **Türk Dünyası Efsaneleri (Türkiye Dışı)** s. 21, Türk Dünyası 1. Barak s. 23, Altay 2. Guguk Kuşu s. 25, Altay 3. Yedi Yıldızlar s. 27, Hakas 4. Şaman Dağı s. 29, Tuva 5. Ayların Başlangıcı s. 31, Şor 6. Orman Horozunun Gözü s. 33, Tofa 7. Ay Tutulması s. 35, Teleüt 8. Kendini Beğenen Avcı s. 37, Uygur 9. Ay Neden Göktedir? S. 39, Kazak 10. Kazak Takviminin Yılları s. 41, Kazak 11. Bülbül ile Kızıl Gül s. 43, Kazak 12. Aydaki Kız s. 45, Kazak 13.

⁶¹ Saim Sakaoğlu, **101 Anadolu Efsanesi**, Ankara, Akçağ Basım Yayım Pazarlama, 2003, Kapak Sayfası

Kelinşek Tağ s. 47, Kazak 14. Korkut Ata'nın Ölümü s. 49, Kırgız 15. Yaşlı Kadının İgi s. 52, Kırgız 16. Isık Göl s. 54, Kırgız 17. Kırk Kız Taşı s. 56, Özbek 18. Koyun Taşı s. 58, Özbek 19. Aykız ile Künkız s. 60, Karakalpak 20. Kaplumbağa s. 62, Türkmen 21. Kırk Kız Ata s. 64, Türkmen 22. Taş Harman s. 66, Tatar 23. Urazlı'yı Yer Tutmuş s. 68, Tatar 24. Dipsiz Göl s. 70, Kazan / İdil Ural 25. Guguk Kuşu s. 72, Başkurt / İdil Ural 26. Nevruz Çiçeği s. 74, Başkurt / İdil Ural 27. Ay ile Zühre s. 77, Başkurt 28. Yılkı Çıkan Göl s. 79, Başkurt 29. Başkurt s. 81, Azerbaycan 30. Kızboyu Çiçeği s. 83, Azerbaycan 31. Pervane ile Od s. 85, Azerbaycan 32. Turac s. 87, Azerbaycan 33. Kız Kulesi / Kız Kalesi s. 89, Azerbaycan 34. Gelin Kayası s. 91, Azerbaycan 35. Arpaçay'ın Aşıp Taşması s. 93, Azerbaycan 36. Gelin Parmağı Çiçeği s. 95, Azerbaycan 37. Geyti Dağı s. 97, Azerbaycan 38. Maralın Göz Yaşları s. 99, Azerbaycan 39. Kız Gölü s. 101, Kumuk 40. Müslüman Mezar Taşları s. 103, Kırım 41. Arı Kız s. 105, Polonya 42. Evliya Kontuş s. 107, Romanya 109 43. Çolpan Yıldızı s. 109, Gagauz Yeri 44. Ay ile Güneş s. 111, Bulgaristan 45. İlmihan Kayası s. 113, Yunanistan / Batı Trakya 46. Veli Kardeşler s. 115, Yunanistan / Batı Trakya 47. Gelin Mezarı s. 117, Yugoslavya / Kosova Nobırda 48. Kar Helvası s. 119, Yugoslavya / Kosova 49. Süt Köprüsü s. 121, Yugoslavya / Kosova 50. Gazi Mehmet Paşa Camii ve Hamamı s. 123, Yugoslavya 51. Horasanlı Hasan Baba s. 125, Makedonya / Manastır 52. Sarı Kızlar s. 127, Makedonya / Manastır 53. Namaziye Camii'nin Ağaç Minaresi s. 129, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti 54. Turaç s. 131, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti 55. Tuz Gölü s. 133, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti 56. Hacı Mehmet Buba ile Lalası s. 135, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti 57. Canbulat Bey s. 137, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti 58. Gümüş Tas s. 140, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti 59. Çocuk Taşı s. 142, Kerkük 60. Veba s. 144, **Türkiye Efsaneleri** s. 147, Anadolu 61. Anadolu Adı s. 149, Anadolu – Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti 62. Akdeniz'deki Öküzler s. 152, Anadolu – Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti 63. Kıbrıs'taki Gazi s.154, Balkanlar- Anadolu 64. Tuna'da Kaybolan Baston s. 156, Balkanlar- Anadolu 65. Tuna-Yaba s. 158, Adana-Ceyhan 66. Yusuf ile Kardeşi s. 160, Amasya-Merzifon 67. Ersandık s. 162, Antalya / Serik 68. Yedi Kardeşler ve Ülkeler s. 164, Artvin 69. Avcı Ahmet Tepesi s. 166, Balıkesir 70. Pamukçu Köyü ve Balıkları s. 168, Bingöl 71. Dubrak Taşları s. 170, Bitlis 72. Altın Kambur s. 172, Burdur 73. Burada Dur s. 174, Bursa 74. Bursa Kalesi s. 176,

Diyarbakır 75. Karacadağ'daki Ejderha s. 178, Edirne 76. Ekmek İsteyen Hızır s. 180, Elazığ 78. Taşca Yokuş s. 184, Erzincan 79. Taş Kesilen Deve Kervanı s. 186, Erzurum 80. Çifte Minareler s. 188, Gazi Antep 81. Kınalı Parmakla ve Boyacı Camii s. 190, Giresun / Tirebolu 82. Çürük Çaylak s. 192, Hatay / Hassa 83. Büyük Delice Çayı s. 194, Isparta / Şarkikaraağaç 84. Kızlar Kavağı s. 196, İstanbul 85. Köpeğin Yaratılışı s. 198, İzmir / Bayındır 86. Hep Büyük s. 200, Karabük / Safranbolu 87. Yeşil Başlı Ördek ile Kınalı Ördek s. 202, Kocaeli / Gebze 88. Dil İskelesi s. 204, Konya 89. Sarıkız'da Kaybedilen Kaval s. 206, Malatya / Darende 90. Altın Beşik s. 208, Mardin 91. Taş Kesilen Çoban ve Kuzusu s. 210, Niğde 92. Niğde Elması s. 212, Osmaniye 93. Ay ile Güneş s. 214, Samsun / Bafra 94. Eli Bağlı Taş s. 216, Sivas / Yıldızeli 95. Gelin Kayası s. 218, Tekirdağ / Muratlı 96. Kalkankavak Çeşmesi s. 220, Trabzon 97. Kadırğa Yaylası'ndaki Kayalar s. 222, Tunceli / Petek 98. Süpürgeç Dağı ile Karadağ s. 224, Van / Gevaş 99. Artos Dağı s. 226, Yalova 100. Ferhat ile Şirin s. 228, Yozgat / Boğazlıyan 101. Balıklı Pınar ve Çolaklar s. 230, **Kaynaklar** s. 233

101 TÜRK EFSANESİ ÜZERİNE

Yazar “Ön Söz” veya “Sunuş” yerine “101 Türk Efsanesi Üzerine” adı altında çalışması hakkında bilgi vermiştir. Doçentlik çalışmasında konu olarak Efsane’yi seçmesi bu alanda merakını iyice artırmış ve okuduğu, derlediği verileri etrafındakilerin de desteği ile kitaplaştırmaya karar verdiğini dile getirmektedir.

Bazı efsaneleri kendi derlediğini ve bazılarını da öğrencisi Doç. Dr. Metin Ergun’un doktora tezinden faydalandığını vurgulamaktadır.

Değerlendirme

Bu çalışmada efsaneler tamamen yazar tarafından seçilmiş olup kendi üslubuyla ve kalemiyle esere alınmıştır. Efsaneler gelişigüzel değil, yazarın sürekli kullandığı tarz olan coğrafyaya göre efsane tasnifi yoluna gitmiştir. Yazar efsaneler konusunda coğrafi dağılıma dikkat etmiş, halk bilimi kuramlarından “Tarihi Coğrafi

Fin Metodu” adı verilen kuram doğrultusunda eserini oluşturmuş ancak herhangi bir metin incelemesi yapmamıştır.

Farklı coğrafyalarda benzer motiflerin olabileceğinin farkında olmasına rağmen **Motif İndex**’e göre bir çalışmaya girişmemiştir. Ancak görünen o ki yazar seçimini yaparken benzer motifli olanlara ağırlık vermiş.

Bize göre efsane tasnifinde üst başlık olarak konularına göre bir tasnife gidilseydi daha güzel ve anlaşılır bir çalışma olabilirdi.

Sonuç olarak eser, akademik ve bilimsel bir çalışma olarak değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Halk Bilimi, Halk Edebiyatı, Sözlü Kültür, Efsane, 101 Türk Efsanesi.

SAKAOĞLU, Saim,

Efsane Araştırmaları, Genişletilmiş İkinci bs., Konya, Kömen Yayınevi, 2009, 346 s., 16 x 24 cm.

Eserde “Kaynakça” ve “Ekler” bulunmaktadır.

ISBN: 978 – 975 – 6527 – 44 – 3

Yazar Hakkında Bilgi

1939 yılında Konya’da doğdu. 1951 yılında Hâkimiyet-i Milliye İlkokulu’nu, 1955 yılında Konya Lisesi’nin orta kısmını ve 1959 yılında ise lise kısmını bitirdi. İstanbul Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü’nden mezun oldu. Ayrıca Çapa Yüksek Öğretmen Okulu’nu da bitiren yazar, daha sonra Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi’ne öğretim üyesi olarak girdi. 1977 yılında asistan doktor, 1978 yılında doçent doktor ünvanlarını aldı. 1988 yılında Konya Selçuk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü’ne profesör olarak atandı. 1988-

1994 yılları arasında iki dönem Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dekanlığı yaptı. 20 Mart 2006 tarihinde emekli oldu.⁶²

Çalışmanın Amacı

Ülkemizde halk edebiyatı ve halk bilimi çalışmaları oldukça geç başlamıştır. Özellikle efsane konusundaki çalışmalar masal ve halk hikâyesine göre daha geç başlamıştır.

Yazar bu güne kadar efsane ile ilgili birçok araştırmalar ve bilimsel çalışmalar yapmıştır. Bu çalışmada geç kalınmış efsane çalışmalarını telafiye yönelik bir amaca hizmet etmektedir denilebilir.

Çalışmanın Kapsamı

Çalışma, efsane ve efsane araştırmalarına ilişkin değişik yıllarda kaleme alınmış makalelerden ve sunulan bildirilerden oluşmaktadır.

Çalışmanın Yöntemi

Çalışma ana hatlarıyla yedi bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde genel olarak efsane tanımından hareketle efsanenin halk anlatıları arasındaki yerine değinilmiş ve efsane üzerine düşüncelere yer verilmiştir.

İkinci bölümde Anadolu efsaneleri üzerine yapılan çalışmalara değinen yazar, örnekler üzerinden bu çalışmalarla ilgili değerlendirmelerine yer vermiştir.

Üçüncü bölümde ise çerçeve biraz daha genişletilmiş ve “Türk Dünyası” efsaneleri başlığı altında Balkanlar’dan Kıbrıs’a birçok efsane ve inanışla ilgili bilgiler verilmiştir.

⁶² Saim Sakaoğlu, **101 Anadolu Efsanesi**, Ankara, Akçağ Basım Yayım Pazarlama, 2003, Kapak Sayfası.

Dördüncü bölümde diğer bölümlere nazaran biraz daha özele inen yazar, kişilerle ilgili anlatılagelen efsanelerden bahsederken Yunus Emre, Uluğ Bey gibi örnekler üzerinden tespitlerini okuyucu ile paylaşmıştır.

Beşinci bölümde bir efsanenin nasıl kaleme alınacağı örnekler üzerinden incelenmiş ve altıncı bölümle birlikte efsane üzerine yapılan konuşma metinleri ve konuşmacılar okuyucu ile paylaşılmıştır.

Yedinci ve son bölümde ise efsane metinlerinden örnekler verilmiştir. Bu bölümde Türk Dünyası'ndan örneklerle Anadolu ve Anadolu dışı Türk Dünyası efsane metinleri paylaşılmıştır. Toplam 24 efsanenin paylaşıldığı bu bölümle birlikte derleme fişi örneklerinin ve yazarın yazıları ve hayatı hakkında bilgilerin verildiği üç adet ekle birlikte eser nihayete erdirilmiştir.

İçindekiler

Ön Söz s. 9, **İkinci Baskıya Ön Söz** s. 11, **Giriş** s. 13, **Birinci Bölüm** Genel Olarak Efsane s. 15, Efsanenin Halk Anlatımları İçindeki Yeri s. 17, Efsane Üzerine Düşünceler s. 36, Efsane – Menkıbe Bağı s. 41, Bir Efsane Motifi Üzerine s. 46, Anadolu Efsaneleri İçin Eski Bir Kaynak s. 49, İnsan Asıllı Kuş Efsaneleri s. 81, Efsaneler Değişirken Güzelleşiyor mu? s. 87, **İkinci Bölüm** Anadolu Efsaneleri Üzerine Çalışmalar s. 97, Anadolu Folklorunda Göktürk Efsanelerinin İzleri s. 99, Anadolu Efsanelerinde Pınarda Kaybolan Tas Motifi ve Yayılma Sahası Üzerine s. 106, Tokat'ta Derlenen Bazı Efsaneler Üzerine s. 112, Efsanelerin Cıvıldaştığı Şehir: Tokat Bir Bağ İçinde s. 124, Erzincan Efsaneleri ve Edebiyatımızdaki Yeri s. 129, Şahsa Bağlı Menkıbelerin Anonimleşmesi ve Bir Elazığ Menkıbesi s. 138, Cami – Hamam İkilişinin Yapımıyla İlgili Yeni Bir Varyant Yozgat Çapanoğlu Camii – Çarşı Hamamı Efsanesi s. 144, Evliya Çelebi'nin Naklettiği Efsanelerin Türk Efsaneleri İçindeki Yeri s. 148, Afyonkarahisar Efsanelerindeki Bazı Motifler Üzerine s. 156, Afyonkarahisar'da Efsanelerle Yaşamak s. 168, Afyonkarahisar Efsaneleri Üzerine s. 171, İstanbul Efsaneleri s. 174, A. Efsaneler s. 175, B. Evliya Menkıbeleri s. 177, C. Fetih Efsaneleri s. 179, **Diyarbakır Üstüne Efsaneler Söylenirdi** s. 181, **Eğirdir'de Anlatılan 'Gölden Yürüyerek Geçme' Efsaneleri Üzerine** s. 185, **Meram Efsaneleri / 1: Kızlar Kayası** s. 191, **Meram Efsane**

Kokuyordu s. 194, **Akşehir’de de Anlatılan Aslana Binme Duvarı Yürütme Efsanesinin Motifleri Üzerine** s. 198, **72Yıl Sonra Anamas Dağı Efsanesi** s. 206, **Üçüncü Bölüm** Türk Dünyası Efsaneleri s. 209, İnaniştan Efsaneye: Kumuklarda İki Mezar Taşı ve Anadolu Türklerinde İki Heykel s. 211, Balkan Ülkeleri Halk Anlatmalarında Dini İnanişların Efsaneye Yansıması s. 215, 1974 Kıbrıs Barış Harekatıyla İlgili Efsaneler s. 221, Kıbrıs ve Anadolu Türklerinin Efsaneleri Arasındaki Ortaklıklar Üzerine s. 226, **Dördüncü Bölüm** Kişilerle İlgili Efsaneler s. 233, Yunus Emre Efsanesi s. 235, Yunus Emre ve Efsanesi s. 241, Bir Efsane, İki Tip, Bir Motif: Şeyh Bilecen ve Memik Dede Efsaneleri s. 246, Uluğ Bey’in Hayatı Etrafında Anlatılan Hikayeler s. 253, **Beşinci Bölüm** Efsane Üzerine Farklı Bir Yazı s. 261, Bir Efsanenin Kaleme Alınması s. 263, **Altıncı Bölüm** Efsane Üzerine Konuşmalar s. 267, Prof. Dr. Saim Sakaoğlu İle Efsane Üzerine Bir Konuşma (Konuşan: İsmet Alpaslan) s. 269, Prof. Dr. Saim Sakaoğlu İle Efsaneler Üzerine (Konuşan: Mustafa Ruhi Şirin) s. 274, Konuşma: Edebiyat Alanında 1990 Büyük Ödülü’nü Kazanan Prof. Dr. Saim Sakaoğlu (Konuşan: Sevinç Arı) s. 279, Halk Edebiyatı İncelemeleri Dalında 1990 Yılı Büyük Ödülü Prof. Dr. Saim Sakaoğlu’nun (Konuşan: Ayla Yılmaz) s. 282, **Yedinci Bölüm** Efsane Metinlerinden Örnekler s. 285, Türk Dünyasından Efsane Örnekleri s. 287, A. Anadolu’dan Efsaneler s. 287, 1. Ağrı Dağları (İğdır) s. 287, 2. Ağrı ve Alagöz Dağları (Tuzluca – Kars) s. 288, 3. İğde Yolu (Tuzluca – Kars) s. 289, 4. Yıldırım Taşı (Aşkale – Erzurum) s. 290, 5. Süpürgeç Dağı ile Karadağ (Pertek – Tunceli) s. 291, 6. Munzur (Munzur Köyü – Erzincan) s. 292, 7. Hamza Taşı (Giresun) s. 293, 8. Çürük Çaylak (Giresun) s. 294, 9. Sancı Pelidi (Erbaa – Tokat) s. 295, 10. Ersandık (Amasya) s. 296, 11. Karapınar (Konya) s. 297, 12. Yılan Kayası (Pozantı – Adana) s. 298, 13. Yusuf ile Kardeşi s. (Ceyhan – Adana) s. 299, 14. Taş Köprü (Silifke – Mersin) s. 300, 15. Yedi Kardeşler ve Ülkerler (Serik – Antalya) s. 301, 16. Hep Büyük (Aydın) s. 302, 17. Göl Baba (Edirne) s. 303, **B. Anadolu Dışı Türk Dünyasından Efsaneler** s. 304, 1. Kıbrıs Türkleri Efsaneleri s. 306, 2. Kırım Türklerinden Bir Efsane s. 313, 3. Gagauz Türklerinden Bir Efsane s. 315, 4. Kırgız Türklerinden Bir Efsane s. 316, 5. Azerbaycan Türklerinden Bir Efsane s. 317, 6. Kosova Türklerinden Bir Efsane s. 319, 7. Polonya Türklerinden Bir Efsane s. 321, **Ekler** s. 323, **Ek – 1** Efsane Derleme Fişi Örnekleri s. 323, a. Genel Olarak Efsane Derleme Fişi s. 324, b. Özel

Olarak Efsane Derleme Fişi s. 326, **Ek – 2** Efsane Konulu Yayınlarımın Listesi s. 328, I. Kitaplarım s. 328, A. İnceleme ve Araştırmalarım s. 328, B. Metin Yayınlarım s. 328, II. Toplu Eserlerdeki Maddelerim s. 330, A. Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi s. 330, B. İstanbul Ansiklopedisi s. 330, C. Türk Dünyası Ortak Edebiyatı / Türk Dünyası Ortak Edebiyat Metinleri Antolojisi s. 330, Ç. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi s. 330, III. Makale Boyutundaki Yazıları s. 331, A. Makale ve Bildirilerim s. 331, B. Bibliyografya s. 334, C. Bir Sunuş Yazım s. 334, Ç. Basılı Olmayan Armağan Yazım s. 334, IV. Türk Dünyasından Efsane Derlemeleri s. 335, A. Anadolu'dan Efsane Derlemeleri s. 335, B. Anadolu Dışı Türk Dünyasından Efsane Derlemeleri s. 335, **Ek – 3** Prof. Dr. Saim Sakaoğlu'na Dair s. 336, A. Hayatım s. 336, B. Hakkımda Yazılan Kitaplar s. 338, C. Hakkımda Hazırlanan Dergi Özel Sayıları s. 338, Ç. Hakkımda Bilgi Veren Kaynaklar s. 338, D. Hakkımda Hazırlanan Bitirme Tezleri s. 339, E. Kazandığım Birincilikler, Layık Bulduğum Ödüller s. 340, F. Kitaplarım s. 341, G. Madde Yazdığım Ansiklopediler ve Toplu Eserler s. 343, Ansiklopediler s. 343, Toplu Eserler s. 344, Ğ. Makalelerim s. 345, H. Basıma Hazır Eserlerim s. 346

Ön Söz / İkinci Baskıya Ön Söz / Giriş

Yazar “Ön Söz” bölümünde yakın zamana kadar Türk efsaneleri üzerine yapılan çalışmaların sayısının oldukça az olduğuna değinmektedir. Ancak son 20 - 30 seneden beri bu çalışmaların gözle görülür bir şekilde arttığını söylemiştir. Daha önceleri efsane kavramına gereken önemin verilmeyişini eleştiren yazar, yapılan çalışmaların da taşrada gerçekleştirildiği için gereken ilgiyi görmediğini ve yeterli sesi çıkartamadığını vurgulamaktadır.

Yazara göre aydınımızın efsaneye bakışı, masala bakışı kadar sıcak olamamıştır. Bu farklılığın da efsane ve masalın yapısından ve seslendiği tabakadan kaynaklandığını düşünmektedir.

Bu bölümde yazarın şu tespiti önemli diye düşünüyoruz: “Hepimiz çocukluk yıllarına bağlanan pek çok masalın izlerini hatırlamamıza rağmen o yıllara ait bir tek

efsaneyi hatırlayanımız çıkmayacak gibidir. Bunu da tabii karşılıyor; çünkü çocuğun dünyasında masala ne kadar ihtiyaç varsa efsaneye de o kadar ihtiyaç yoktur. Efsane ve masalın farkını bilemeyen aydının bu iki türü karıştırması gibi küçük dinleyiciler de büyük bir ihtimalle efsaneleri “masal dinler gibi” dinlemişlerdir ya da dinlemektedir.”

Yazara göre efsane derlemeleri yeni başlamıştır. Efsane konusunda farkındalığı ve ilgiyi artırmanın önemi üzerinde duran yazar, “...gelecekte başlatılacak yeni yarışmalar, mutlaka çok daha fazla metnin kütüphane raflarındaki yerini almasını sağlayacaktır” diyerek yöntemi de dile getirmektedir. Hatta yazar, bazı efsaneleri televizyon oyunu haline getirmenin efsanenin varlığından habersiz olan insanları da harekete geçireceği kanaatini taşımaktadır.

“Giriş” yazısında ise yazar; efsane araştırmalarının tarihinin oldukça yeni olduğunu söylemektedir. Ancak belli bir tarihten sonra bu çalışmalarda artış görüldüğünü vurgulayan yazar, önceleri daha çok metin yayını olarak görülen çalışmaların daha sonra hız kazandığını ve her türden tezin hazırlanmasına konu olduğunu söylemektedir.

Efsane araştırmalarında önemli olan hususun tanımlarda ve terimlerde birliğin sağlanması olduğunu ve bu gerçekleşirse efsane araştırmalarına yeni bir gözle bakılabileceğini vurgulamaktadır. Efsane araştırmalarında artık yeniliklere açılmamız gerektiğini savunan yazar; üniversitelerde bu işi gerçekleştirecek gençlerin olduğunu, onlara güvendiğini ve bayrağı artık onlara emanet ettiğini söyleyerek yazısına son vermiştir.

Değerlendirme

Eser genel olarak ülkemizde ve Türk Dünyası diye adlandırılan coğrafyada efsanelerle ilgili yapılan araştırmaları ve bu araştırmalar neticesinde yazılan eserleri (makale-kitap vs.) incelemek üzere oluşturulmuştur. Farklı zamanlarda sunulan bildiriler ve yazılan makaleler bir araya getirilerek oluşturulan eserde efsane ile ilgili o zamana kadar yapılan çalışmalar hakkında bilgi edinmek mümkündür.

Eser ana hatlarıyla yedi bölümden oluşmaktadır. Ancak bu bölümler keskin çizgilerle birbirinden ayrılmış değildir. Bazı bölümlerde ortak konular ya da benzer konular işlenmiştir.

Birinci bölümde efsanelerle ilgili bilgi veren yazar, motiflere de değinerek bazı efsanelerdeki benzer motifleri incelemiştir. Daha sonra geniş manada Anadolu sahasında teşekkül etmiş efsaneler üzerinde durmuş, alanı biraz daha genişleterek üçüncü bölümde Türk Dünyası efsanelerini incelemiştir. Ancak dördüncü bölümde bir anda çerçeveyi daraltan yazar, kişilerle ilgili efsaneler başlığı altında “Yunus Emre” ve “Uluğ Bey”, “Şeyh Bilecen” ve “Memik Dede” gibi efsaneleri incelemiştir.

Eserin son bölümünde efsane metinleri verilmiştir. Bu durum metin incelemelerini yazarın en sona sakladığını, teorik kısımların ilk başta verildiğini dolayısıyla eserin [küçük tekrarlar dışında] belli bir tasnife göre oluşturulduğunu göstermektedir. Fakat aynı tasnifi efsane metinlerinde göremiyoruz. 24 adet efsane metnini yazar “Anadolu’dan Efsaneler” ve “Anadolu Dışı Türk Dünyası’ndan Efsaneler” adıyla sadece iki ana başlıkta incelemiş, herhangi bir tasnife gitmemiştir.

Eserde dikkati çeken bir diğer ayrıntı ise yazarın örnek derleme fişlerini okuyucu ile paylaşmış olmasıdır. Bu sayede genç derlemecilere bilimsel bir derlemenin nasıl yapılacağı konusunda yol göstermiş olmaktadır.

Kitabın diğer kısımları yazarın şahsi akademik hayatı, başarıları ve yayınlarından müteşekkildir.

Anahtar Kelimeler: Halk Bilimi, Halk Edebiyatı, Sözlü Kültür, Efsane, Halk Anlatıları.

SALİH, Umida (Editör),

İstanbul Efsaneleri, Birinci bs., İstanbul, Doğan Burda Rizzoli Dergi Yayıncılık, 2006, 50 s., res., 13,5 x 19,5 cm.

Eserde “Kaynakça” bulunmaktadır.

ISBN: y.

Yazar Hakkında Bilgi

Yazar hakkında ayrıntılı bilgi bulunmamaktadır.

Çalışmanın Amacı

Yazar, İstanbul'un tarihi ve coğrafi güzelliklerinin yanında sırlı efsanelerinin de ilgi çeken, merak uyandıran bir konu olduğunu vurgulamış, çalışmasıyla bu alana katkı sağlamak istemiştir.

Çalışmanın Kapsamı

Çalışma, İstanbul ve yöresinde teşekkül etmiş efsaneleri kapsamaktadır.

Çalışmanın Yöntemi

Çalışmada yer alan efsanelerin tamamına yakını yazılı kaynaklardan derlenmiştir. Bu kaynaklar çalışmanın sonunda yer almaktadır. Efsanelerde geçen yerler ve şahıslarla ilgili fotoğraflar, ilgili efsanenin hemen yanında okuyucu ile paylaşılmıştır.

İçindekiler

Eserde “İçindekiler” bölümü bulunmamaktadır.

Sunuş / Ön Söz / Giriş / Sonuç

Eserde yukarıda adı geçen bölümler bulunmamaktadır.

Değerlendirme

Eser, İstanbul ve yöresi ile ilgili meşhur efsanelerin yazılı kaynaklardan derlenerek bir araya getirilmiş halidir. Ancak yazar, çalışmanın başında öyle bir giriş yapmıştır ki, efsane konusunda bilgi sahibi olmadığını göstermiştir. Öyle ki; “Bir

varmış bir yokmuş...” başlangıç formeliyle yaklaşık yarım sayfa tekerleme söylemiş ve “Bir varmış bir yokmuş. Diyarların en güzeli, efsanelerin sultanı bir şehir-i İstanbul varmış” demek suretiyle sözlerini tamamlamıştır. Amatör eserlerin hemen hepsinde terimsel ve anlamsal karışıklıkları görmekteyiz. Maalesef bu her seviyede kendini göstermektedir.

Nitekim burada da yazar masallardan girmiş, efsanelerden çıkmıştır. Efsane metinleri yazılı başka kaynaklardan alındığı gibi masallara ait olan başlangıç formellerini efsane metinlerinde görüyoruz. Yazarın yaptığı yorumlarda efsane konusuna yabancı olduğu kendini hissettirmektedir.

Efsaneler belli bir tasnife göre değil gelişigüzel esere eklenmiştir. Efsanelere verilen isimler ise konusuna ya da kahramanına göre verilmiştir.

Sonuç olarak; eser İstanbul ile ilgili farklı yazılı kaynaklarda yer alan efsaneleri bir araya getirmek suretiyle oluşturulmuş, sadece aktarma amacına matuf hazırlanmış, halk bilimi kuramları ile incelenmemiş, amatör bir eserdir.

Anahtar Kelimeler: Halk Bilimi, Halk Edebiyatı, Sözlü Kültür, Efsane, İstanbul.

SARI, Zafer,

Hatay’da Efsane ve Menkıbeler, Birinci bs., Antakya, Hatay Gazetesi, 1994, 77 s., hrt., res., 14 x 19 cm.

Eserde “Kaynakça” bulunmaktadır.

ISBN: y.

Yazar Hakkında Bilgi

1942 yılında Antakya merkez köylerinden Şenköy’de doğdu. İlk öğrenimini Antakya’da, Orta öğrenimini Konya İkinci Astsubay Okulu’nda tamamladı. Mamak Muhabere Okulu’nun Elektrik ve Elektronik Astsubay bölümünü bitirdikten sonra Türk Silahlı Kuvvetleri’nde Muhabere Astsubay olarak görev yaptı.

1985 yılında emekli olan yazar, 1986 yılında Antakya’da yerel bir gazetede çalışmaya başladı. Halen burada çalışmalarını devam ettirmektedir.⁶³

Çalışmanın Amacı

Çalışmanın sosyal amacını asırlardır anlatılan efsanelerin ortaya çıkarılması ve gelecek nesillere aktarılması şeklinde belirlemek mümkündür.

Çalışmanın Kapsamı

Eserde sadece Hatay ve yöresinde teşekkül etmiş efsaneler yer almaktadır.

Çalışmanın Yöntemi

Çalışma Hatay ile ilgili efsane ve menkıbelerin, yörelerin yaşlı kişilerinden dinlenerek ve çeşitli yazarların eserlerinden derlenerek toplanmasıyla oluşturulmuştur. Kitap efsanelere ilişkin çizilmiş bazı karikatürlerle de renkli hale getirilmiştir.

İçindekiler

Takdim, Hatay Hakkında Kısa Bilgi s. 11-12-13, Hatay Efsane ve Menkıbeleri s. 14, Antakya’nın Kuruluşu s. 15, Antakya’nın Kuruluş Efsanesi s. 16, Kurban Edilen Kız s. 16, Antakya Kurucusu Selefko’sun Doğumu s. 17, Antakya Kıyametten Kırk Gün Önce Batacak s. 17, Misafirseven Antakyalılar s. 17, Musa-Hızır Antakya Yolculuğu s. 18, Antakya Kale Kapısının Açılışı s. 19, Antakya Kilisesi s. 19, Kral Kızının Kurtuluşu s. 19, Habib-i Neccar s. 20, Acı Biber ve Antakyalılar s. 21, Ağlayan Adam s. 21, Hz. İsa’nın Akıbalılarının Antakya’ya Göçü s. 22, Antakya’yı Savunan Türkler s. 23, Günahkârlar Hamamı s. 23, Kambur Üstüne Kambur s. 24, St. Simon Manastırı s. 24, Bayezid-i Bestami Menkıbesi s. 25, Besatmi ve Dili Tutulan Rahip s. 26, Bestami’nin Helallik İstemesi s. 26, Bayezid-i Bestami s. 27, Bestami ve Hristiyanlar s. 27, Bestami ve Deve s. 27, Bestami ve Rahip s. 28, Bestami ve Çoban s. 28, Bestami ve Aslan s. 28, Bestami ve Hırsız s. 28, Bestami ve İnsan Sevgisi s. 29, Bestami Ziyareti’nin Kerameti s. 29, Bestami’nin Kerametleri s.

⁶³ Zafer Sarı, **Hatay’da Efsane ve Menkıbeler**, Antakya, Hatay Gazetesi, 1994, Kapak Sayfası.

29, Bestami ve Kandil s. 29, Periler Mağarası s. 30, Yoğurt Pınarı s. 30, Zeytin Ağacı Ziyareti s. 30, Sitne Nahli Nine s. 30, Sütü Mağara s. 31, Yılan Zehirinden Şifa Bulan Adam s. 31, Meydan Hamamı s. 31, Hz. İsa'yı Öldüren Mızrak s. 32, Öksürük Deligi s. 32, Oduncu ve İlyas s. 32, Meryem Ana'nın Konağı s. 32, Çıplak Ziyaret s. 33, Çıplak Ziyaret s. 33, Çıplak Ziyaret s. 34, Yediler Mezarı s. 34, Musa Dağı s. 34, Mikdat ve Miyese s. 35, Döver Köyü s. 35, Amik Gölü s. 36, Lokman Hekim s. 36, Şeyh Hasan Avcı s. 36, Karakoyun s. 37, Çalı Ziyareti s. 38, Barlaom Kilisesi s. 38, Genç Osman s. 39, Davud-i Antaki'nin Mekke Yolculuğu s. 39, Davud-i Antaki s. 40, Hıdır Musa Buluşması s. 40, 2000 Yıllık Çınar s. 41, Mikdad? s. 41, Eyüp Sabri s. 42, Elmina Limanı s. 42, Maşukiye? s. 42, Şeyh Ahmet'in Pabucu s. 43, Uçan Yahudi'nin Sırrı s. 43, Hıdır ve Şeyh Ahmet s. 44, Şeyh Ahmet ve Kurt s. 44, Şeyh Ahmet ve Mısır Seferi s. 45, Şeyh Ahmet ve Mundar Tavuk s. 45, Şeyh Yusuf Hekim ve Şeyh Ahmed s. 46, Gaipen Haber Alan Şeyh Ahmed s. 46, Kavaslı Hıdır Ziyareti s. 46, Harbiye Efsanesi “ Defne” s. 47, Harbiye “ Defne” s. 48, Hıdır'ın Sopası ve Ulu Çınar s. 48, Çevirme Ziyaret s. 48, Yenişehir s. 49, Cebrail Tepesi s. 49, Teodor ve Diana s. 50, Yunus'un Kuyusu s. 50, Eli Elime Değdi s. 51, Tarla Bekçisi Yılanlar s. 52, Asker ve Çocuk s. 52, Seyyid Ahmed Rufai s. 53, Seyyid Ahmed Rufai'nin Kerameti s. 53, Seyyid Ahmed Rufai'nin Merhameti s. 53, Seyyid Ahmed Rufai'nin Vaazı s. 53, Seyyid ve Mektuptan Çıkan Ok s. 54, Seyyid ve Cüzamlı Köpek s. 54, Seyyid'in Parmağı İle Yazı Yazması s. 55, Seyyid ve Dayak s. 55, Seyyid ve Sinek s. 55, Sırlı Tepe s. 55, Ölü Balıkların Dirilişi s. 56, Koz Kalesi s. 56, Demirdiken Yusuf s. 56, Kara Mağara s. 57, Yarık Kayası s. 57, Nemrut s. 57, Kara Zeynep Ziyareti s. 58, Mahrumiye Camii s. 58, Gelin Kayası s. 59, Secde Eden Çınar s. 59, Veli Bir Çoban s. 59, Günahkar Azize Hamamı s. 60, Şifalı Sular s. 60, Kral ve Hıdır Ziyareti'nin Huddemi s. 61, Meteoroloji Kaya s. 61, Cehennemin Kayıkçısı s. 61, Depremden Eğilen Dağ s. 62, Kendine Aşık Olan Adam s. 62, Esrarengiz Mağara s. 62, Soğuk Su s. 62, Cindi Hamamı s. 63, Mikdad Türbesi s. 63, Amik Gölü s. 64, Yunus Peygamber s. 64, Hızır ile İskender-i Zülkarneyn s. 65, Köprü Başı s. 65, Süt Pınarı s. 65, İnayet Mürseloğlu s. 66, Mustafa Mürseloğlu s. 66, Saka Hamamı s. 67, Şeyh Yusuf Hekim ve Hasta s. 67, Şeyh Yusuf Hekim ve Çocuk s. 67, Şeyh Mehdi s. 67, Şeyh Yusuf Rahmatullah s. 68, Şeyh Muhammed Altuğ s. 68, Şeyh Muhammed s. 68, Şeyh İmam Sırrı Aziz s. 69, Şeyh Muhammed

Türbesi s. 70, Sultan Ziyaret s. 70, Şeyh Muhammed Delati, Şeyh Said İbni Defle s. 71, Şeyh Ali Muğrabi s. 72, Şeyh Muhammed Muğavir s. 73, Şeyh Kamil Efendi s. 73, Asi Nehrinin Oluşumu s. 74, Şeyh Ali Süvari s. 75, Şeyh Hasan Sincari s. 75, Şeyh Yusuf Turhan s. 76, Şeyh Yusuf El Hekim s. 76, **KAYNAK** s. 77

Takdim / Hatay Hakkında Kısa Bilgi

Eserde “Giriş”, “Ön Söz”, “Sonuç” gibi bölümler bulunmamaktadır.

Yazar, “Takdim” yazısında “ilk insandan günümüze kadar birçok medeniyete sahne olmuş güzel Hatay’ımızın dağında taşında, her karış toprağında Atalarımızın buram buram kokan hatıralarına rastlamak mümkün” diyerek Hatay ilinin birçok efsaneye ev sahipliği yaptığını dile getirmektedir.

Eserini tamamen amatör bir şekilde tamamladığını vurgulayan yazar, çalışmasında kaybolmaya yüz tutmuş efsaneleri derleyip yeni neslin bilgisine sunmanın mutluluğunu yaşadığını söylemektedir. Daha sonraki bölümde ise Hatay ili hakkında kısaca bilgiler verilmiştir. Bu bilgiler arasında Hatay’ın coğrafi birtakım özelliklerinin yanında kültürel ve tarihi özelliklerine de değinilmiştir.

Değerlendirme

Eserin hazırlanışı ve bir araya getirilip bütün olarak okuyucuya sunulması amatörce de olsa kaybolmaya yüz tutan efsaneleri ve menkıbeleri gün yüzüne çıkararak yeni nesillerin istifadesine sunması açısından önem arz etmektedir. Bu çalışmanın en azından bundan sonraki çalışmalara zemin hazırlayacağı kanaatini taşıyoruz.

Çalışmada derlenen efsaneler bilimsel olarak incelenmemiş olup bir derlemecinin yapmaması gereken derlemeye müdahale etme yanlısına düşülmüştür. Karikatürlerle zenginleştirilen çalışmada, bu karikatürlerin efsanelere delil olabileceği görüşü hâkim olsa da bir karikatürün tek başına bir efsaneye delil olamayacağı bir gerçektir. Ayrıca bazı karikatürlerin de söz konusu efsaneye alakalı olmadığı görülecektir.

Yazar bazı efsaneleri mektupla derlemiş, bazılarını bizzat kendi dinleyerek bazılarını da yazılı kaynaklardan derleyerek bir araya getirmiştir. Efsanelerin sıralanışında herhangi bir tasnif söz konusu değildir. Eserin giriş kısmında efsanelerin geçtiği yerleri gösteren ve Hatay'ın genel olarak ilçelerini gösteren siyasi harita konulması Hatay'ı daha iyi anlamaya ve tanımaya katkıda bulunmuştur.

Sonuç olarak eser, amatörce hazırlanmış olup, bilimsel ve akademik bir eser olarak değerlendirilmemektedir

Anahtar Kelimeler: Halk Bilimi, Halk Edebiyatı, Sözlü Kültür, Efsane, Hatay, Antakya, Bayezid-i Bestami.

SAYGINER, Nursel – YEŞİLKAYA, Vahap,

Horasan Baba Efsanesi ve Konak Halk İnançları, Birinci bs., Malatya, Konak Efsanelerini Yaşatalım Grubu, 2007, 30 s., res., 21 x 30 cm.

Eserde “Kaynakça” bulunmamaktadır.

ISBN: y.

Yazar Hakkında Bilgi

Nursel Saygıner

Yazar hakkında ayrıntılı bilgi bulunmamaktadır.

Vahap Yeşilkaya

Yazar hakkında ayrıntılı bilgi bulunmamaktadır.

Çalışmanın Amacı

Çalışmanın amacını yazar şu şekilde özetlemektedir: “Teknolojinin ve televizyonun yaşamımıza dâhil olmasından sonra yavaş yavaş ortadan kalkmaya yüz

tutan sözlü edebiyatımızın en temel unsurlarından olan efsanelerimizi gelecek kuşaklara aktarmak için yola çıktık.”

Çalışmanın Kapsamı

Çalışma, Malatya ve Konak yöresinde teşekkül etmiş efsaneleri ve halk inançlarını kapsamaktadır.

Çalışmanın Yöntemi

Çalışmada yer alan efsaneler ve halk inançları ile alakalı anlatılar saha çalışması ve derleme yöntemi ile elde edilmiştir.

Çalışma iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Malatya ve Konak efsaneleri yer alırken ikinci bölümde Konak halk inançları bulunmaktadır. Anlatılar, yöresel resimlerle ve efsanelerde geçen kahramanların türbe resimleri ile desteklenmektedir.

İçindekiler

Eserde “İçindekiler” bölümü bulunmamaktadır.

Ön Söz / Giriş / Sonuç

Eserde “Ön Söz” bulunmamaktadır. Bu bölümün yerine “İlk Söz” başlığı altında eserle ilgili kısa bilgiler verilmiştir.

Bu bölümde çalışmanın temel amacı belirtilmiş ve sözlü kültür ürünlerinin, özellikle efsanenin artık unutulmaya yüz tuttuğu üzerinde durulmuştur. Bunun temel nedeni olarak da teknolojik gelişmeler, televizyon ve internet gösterilmiştir.

Eskiden insanların hayatlarında önemli gördükleri şeyleri birbirleriyle paylaştığı, çocukların dişi çıktığı zaman, sünnet olacağı zaman, evlilik ve ölümlerde hep beraber olunduğu vurgulanmış, fakat günümüzde insanların birbirinden habersiz olduğu söylenmiştir.

Bu bölümün sonunda emeği geçenlere teşekkür edilerek söze son verilmiştir. Eserde “Giriş” ve “Sonuç” bölümleri bulunmamaktadır.

Değerlendirme

Eser, unutulmaya yüz tutan sözlü geleneklerin gelecek kuşaklara aktarılma kaygısı ile bir araya gelmiş ve kendilerine “Konak Efsanelerini Yaşatalım Grubu” adını veren topluluk tarafından oluşturulmuştur.

Eser genel olarak iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Konak ve Malatya efsaneleri verilirken, ikinci bölümde Konak halk inançları üzerinde durulmuştur.

Kitabın isminde “Horasan Baba Efsanesi” adı zikredilmektedir. Konak’ta sadece bu efsaneyi derleyen grup, az olduğu kanaatine varmış olmalı ki, Malatya ile ilgili beş adet efsaneyi de esere eklemiştir.

Bu durumda eserin başlığı ile içeriği arasında uyumsuzluk oluşmuştur. Yani kapsamın dışına çıkmıştır. Söz konusu efsaneleri derleme yöntemi ile bir araya getirdiklerini vurgulayan grup, derleyen kişi ya da kaynak kişi hakkında bilgi vermemektedir. Dolayısıyla efsanelere müdahale edilip edilmediği konusunda bilgi sahibi olamıyoruz. Efsaneler oldukça kısa ve öz verilmiş, olaylar ve yargılar yeterince açık olmamıştır.

İkinci bölüm, birinci bölüme göre daha uzun tutulmuştur. Bu bölümde Konak halk inançları; doğum, ölüm, sünnet gibi birçok kültürel değerler okuyucu ile paylaşılmıştır. Anlatılanlar resimlerle de desteklenmiştir.

Efsaneler ve diğer anlatılar herhangi bir tasnife bağlı kalınmadan gelişigüzel esere eklenmiştir. Eser amatör bir eser olup, samimi ve duyarlı olduğunu düşündüğümüz bir grubun şahsi çabalarının ürünüdür.

Anahtar Kelimeler: Halk Bilimi, Halk Edebiyatı, Sözlü Kültür, Efsane, Malatya, Konak, Halk İnançları.

SEPETÇİOLU, Mustafa Necati,

Türk – İslam Efsaneleri, İkinci bs., Ankara, İrfan Yayinevi, 2005, 200 s., 12,5 x 19,5 cm.

Eserde “Kaynakça” bulunmamaktadır.

ISBN: 975 – 371 – 03 – 80

Yazar Hakkında Bilgi

1932 yılında Zile’de doğdu. Ortaokulu Zile’de, liseyi muhtelif yerlerde okuyarak bitirdi. İstanbul Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü’nden mezun olduktan sonra birçok memuriyetlerde bulundu. Yayınlanmış roman, hikâye ve piyesleriyle kısa zamanda ün kazanmıştır.⁶⁴

Çalışmanın Amacı

Yazar, efsanelerle ilgili bu güne kadar yapılan çalışmaların bir bütün olarak ele alınmadığını savunmaktadır. Özellikle efsanelerle ilgili eserler hazırlanırken dini içeriğe sahip olanların atlandığını ve onların bu bütünde yeri yokmuş gibi davrandıklarını vurgulamıştır.

Bu doğrultuda yazar şunları söyleyerek eserin de bir bakıma amacını açıklamış olmaktadır: “Biz, edebiyatla ilgili olan ürünlerden bahsediyoruz; halkın malı olan her şey bir bütündür diyoruz. Kendini bilen, bu bütünü, hiçbir tesirle parçalamamalıdır. Türk – İslam Efsanelerini bunun için tercih ettim.”

Çalışmanın Kapsamı

Çalışma, Anadolu coğrafyasında teşekkül etmiş, dilden dile anlatılagelen efsaneleri kapsamaktadır. Zile’den Horasan’a, Kayseri’den Çanakkale’ye birçok bölgeden derlenen efsaneler esere alınmıştır. Fakat birkaç efsanede Anadolu sınırları dışına çıkılmış, Medine gibi kutsal bölgeler ve Kıbrıs da kapsama dâhil edilmiştir.

⁶⁴ <http://www.biyografi.net/kisiyrinti.asp?kisiid=565> (17.7.2012).

Çalışmanın Yöntemi

Çalışmada otuz iki (32) adet efsane bulunmaktadır. Bu efsaneler bir tasnife tabi tutulmadan yazarın önceliklerine göre esere alınmıştır. Her efsaneye konusuna göre bir başlık veren yazar, efsaneye giriş sadedinde farklı giriş cümleleri kullanmıştır. “raviyan-ı ahbar ve nakılan-ı esrar” bunlardan birkaçıdır.

İçindekiler

Ön Söz s. 7, Çirkindeki Güzellik s. 15, Tanrı Şanınca s. 17, İki Horasanlı s. 20, Şehirdeki Evliya s. 30, Demir Parçasına Yazılan Yazı s. 34, Süleymaniye’nin Eğri Minareleri s. 45, Tanrı İçin Söylemek s. 49, Cehennemde Cübbeler s. 52, Bir Şimşek Gülümsedi s. 55, Şükredenler s. 57, Kayseri Üstünde Sıcak Bulutlar s. 60, Çanakkale’ye Giden Top s. 71, Yunus Emre Sofrası s. 74, Bir Kısırak Uğruna s. 82, Elimizdeki Cennet s. 82, Kirsiz Taşlar s. 85, Laleli Baba s. 88, Bir Şeyh Şarap İçti s. 91, Yığının Dibindeki Kadın s. 94, Demircinin İnsanları s. 97, Kurban s. 99, Bundan Önce Girenlerdir s. 110, Dünyanın Gölgesi s. 113, İçi Altın Dolu Kuşak s. 115, Benden Başkası Yanmasın s. 118, Sular Orda Burun Oldu s. 121, Kader Efendi, Talih Ağa, Arap Oğlu s. 124, Zafer Kiminledir s. 139, Ekmeğe Saygı s. 141, Kavak Kavaktan Uzundur s. 144, Magosa’da Bir Er Vardı Uykusuz s. 148, Zile’de Eda Edilen Hac s. 153

Ön Söz / Giriş / Sonuç

“Ön Söz” bölümünde yazar, dostluk ve arkadaşlık kavramlarının üzerinde durarak söze başlamıştır. Günümüzde bu kavramların *çok ucuza satıldığını* düşünen yazar, kişinin huzuru maddede değil, inanç ve manada bulunduğunu vurgulamaktadır.

Günümüzde maddi zenginliklerden başkasının para etmediğini ancak bu durumun yarın da böyle olmayacağını düşünen yazar, manevi zenginliklerin de en az maddi zenginlikler kadar hatta manevi zenginliklerin daha değerli olduğunu söylemiştir. Efsanelerin ise paha biçilemez bir zenginlik olduğu kanaatini taşıdığını söylemektedir.

Halkın dilden dile anlatarak muhafaza ettiği efsaneleri, özellikle menkıbeleri inanç ve kültür dünyasının en önemli unsuru olarak değerlendirmektedir. Buna örnek olarak da cami vaazlarında bile vaiz efendinin sözlerini birçok efsane ve menkıbenin kestiğini ve halkın buna çok ilgi duyduğu gerçeğini söylemek suretiyle vermektedir.

Yazar kendi başından geçen bazı olayların kendisini efsanelere yönlendirdiğini söylemektedir. Yaşamış olduğu olağanüstü olayların efsanelerin gerçeğliği konusunda aklında beliren şüpheleri giderdiğini belirten yazar, bu düşüncelerini destekleyen örnek menkıbelerle sözlerine son vermektedir. Bu menkıbeler efsaneler bölümünde de esere eklenmiştir.

Çalışmada “Giriş” ve “Sonuç” bölümleri bulunmamaktadır.

Değerlendirme

Eserde toplam otuz iki (32) adet efsane bulunmaktadır. Bu efsaneler özellikle din unsurunu ya da dini inançları bünyesinde bulunduran efsanelerden seçilmiştir. Bu nedenle eserin adına “Türk – İslam Efsaneleri” adı verilmiştir. Zaten yazar “Ön Söz” yazısında sürekli bu durumdan bahsetmiştir. Efsanelerin dini içerikleri süzölmüş, sanki “bütünün bir parçası değilmiş” gibi hep geri plana itilmek suretiyle ilgisizliğe terk edildiğinden yakınmıştır. Yazar buna gönderme olarak kitabına “Türk – İslam Efsaneleri” adını vermiştir.

Efsaneler belli bir tasnif yapılmadan gelişigüzel esere alınmıştır. Kapsam olarak belli bir coğrafyaya bağlı kalmayan yazar, dini içerikli olduğunu düşündüğu efsaneyi kapsamına bakmadan eserine almıştır. Medine, Çanakkale vs. gibi birçok ilden efsane almıştır. Yani eseri ulusal bir eser olmaktan çıkarıp, uluslararası bir eser hüviyetine sokmuştur. Bu efsaneleri nereden ve hangi yöntemle derlediğini söylemeyen yazar, kaynakları da eserinde paylaşmamıştır. Bu nedenle yazarın efsanelere (varsa) müdahalesini ya da düzenlemelerini bilemiyoruz.

Yazar özellikle hassas davrandığı dini içerikli efsaneler konusunda kimi yerde aşırıya giderek bazı efsanelerin içine hadislerden ve sahabe hayatlarından parçaları

okuyucu ile paylaşmıştır. Esere aldığı efsaneleri doğrudan ve öyküleyici bir üslupla okuyucu ile paylaşan yazar, efsaneleri bilimsel bir incelemeyle değerlendirmemiş, halk bilimi kuramlarından herhangi birini kullanmamıştır.

Yazar eserinde çok farklı bir konuya değinmiştir. Halkın muhayyilesinde büyük bir edeple ve kutsal duygularla yaşayan dini efsanelerin bazı araştırmacılar tarafından tırpanlanması bizim de tasvip etmediğimiz, hatta karşısında durduğumuz bir durumdur. Söz konusu tepkimiz dini taraf tutmaktan ziyade, derlemelere yapılan müdahaledir. Derlemeci ya da araştırmacı kesinlikle derlemelere müdahale etmemelidir. Aksi halde elde ettiği ürün sadece kendisinin oluşturduğu, temeli olmayan, dayanaksız bir üründen öteye geçmeyecektir.

Anahtar Kelimeler: Halk Bilimi, Halk Edebiyatı, Sözlü Kültür, Efsane, Türk – İslam Efsaneleri.

SERDAR, Gülgün,

1571’den 1964’e Kıbrıs Türk Edebiyatı’nda Gazavetname, Destan, Efsane ve Kahramanlık Şiiri, Birinci bs., Kıbrıs (KKTC), K.K.T.C. Milli Eğitim Ve Kültür Bakanlığı Yayınları, 1986, 125 s., 16,5 x 23,5 cm.

Eserde “Kaynakça” bulunmamaktadır. Ancak eserin sonunda “Bibliyografya” verilmiştir.

ISBN: y.

Yazar Hakkında Bilgi

1944’te Lefkoşa’da doğdu. İlk, orta ve lise öğrenimini Lefkoşa’da tamamlayıp 1962 yılında Lefkoşa Türk Kız Lisesi’nden mezun oldu. 1962-66 yılları arasında İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili Edebiyatı Bölümü’nde okudu. 1966 yılında Lefkoşa Türk Kız Lisesi’nde öğretmenlik hayatına başlamıştır. Daha sonra Lefke Gazi Lisesi, Sedat Simavi Endüstri Meslek Lisesi ile 20 Temmuz Lisesi’nde Edebiyat Öğretmenliği ve müdür muavinliği yapmıştır.

1992 Temmuzundan beri de Türk Dili ve Edebiyatı Müfettişı olarak Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı'nda çalışmaktadır. Çeşitli gazete ve dergilerde yazıları yayınlanan yazar, çeşitli televizyonlarda Kıbrıs Türk Edebiyatı ile ilgili programlar hazırladı. TÜKSAV tarafından 1999 Türk Dünyasına Hizmet Ödülü'ne layık görüldü.⁶⁵

Çalışmanın Amacı

Yazar, çalışmasında Türk toplumu ve Kıbrıs Türk halkının kültürel birikimi olan efsaneleri, destanları, gazavetnameleri incelemek suretiyle “geçmişe ışık tutmayı ve geleceğe yön vermeyi” amaçlamıştır.

Çalışmanın Kapsamı

Çalışma Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde teşekkül etmiş efsane, destan, gazavetname ve kahramanlık şiirlerini kapsamaktadır.

Çalışmanın Yöntemi

Çalışmada yer alan anlatılar derleme yöntemi ile elde edilmiştir. Sözlü mülakat ve yazılı kaynaklardan derleme yöntemi kullanılmıştır. Aynı zamanda metin inceleme yöntemi ile anlatıların tahlili yapılmıştır. Kitabın hazırlanışı sırasında derlenip incelenen metinler kitabın son kısmında yıllara göre tasnif edilerek verilmiştir.

İçindekiler

Eserde “İçindekiler” bölümü bulunmamaktadır.

Ön Söz / Giriş / Sonuç

Yazar Ön söz yazısını “Öndeyiş” başlığı altında kaleme almıştır. Bu bölümde çalışmasının özünü oluşturan temel unsurun “Kıbrıs'ın gerçek bir vatan parçası

⁶⁵ Serdar Gülgün, **1571'den 1964'e Kıbrıs Türk Edebiyatı'nda Gazavetname, Destan, Efsane ve Kahramanlık Şiiri**, Kıbrıs (KKTC), K.K.T.C. Milli Eğitim Ve Kültür Bakanlığı Yayınları, 1986, Kapak Sayfası.

olması ve Kıbrıs Türk halkının da gerçek bir kahramanlık duygusuna sahip olduğu inancı”[nın] olduğunu vurgulamıştır.

Eserin yanlışsız ve eksiksiz olmadığını düşünen yazar, eldeki kaynakların ve bu konuda yayınlanmış eserlerin araştırılarak gün yüzüne çıkarılmasının da bir erdem olduğu kanaatini dile getirmiştir.

Eserde bir de “K.K.T.C Cumhurbaşkanı Sayın Rauf Denktaş’ın Görüşü” başlıklı bir bölüm bulunmaktadır. Bu bölümde Sayın Denktaş’ın, eserin rehber bir kitap olduğunu, bu rehberliğin kimlik arayışında, kişilik kavrayışında önemli bir boşluğu dolduracağı ümidini taşıdığına dair görüşlerine ve kitapla ilgili kutlamalarına, başarı dileklerine yer verilmiştir.

“Giriş” bölümünde ise Kıbrıs hakkında genel bilgiler verilmiş, tarih boyunca Kıbrıs’ın hangi medeniyetlere ev sahipliği yaptığı ve hangi idarelerin altına girdiğine dair bilgiler paylaşılmıştır.

“Kıbrıs Tarihi” adlı kitaptan bahseden yazar, bu kitapta yer alan verilere göre Kıbrıs’ta var olan camiler, tekkeler, kütüphaneler gibi eserleri ve sayıları ile kimlerin yaptırdığını okuyucu ile paylaşmıştır.

Değerlendirme

Eser, 1570-71’den başlamak suretiyle eserin yazıldığı döneme kadar Kıbrıs’ta yayınlanan destan, efsane ve öykülerin bir araya getirildiği bir çalışmadır. Yazar eseri; 1. Dönem (1571 – 1878), 2. Dönem (1878 – 1925), 3. Dönem (1925 – 1955) ve 4. Dönem (1955 – 1964) olmak üzere dört bölümde incelemiştir.

Derlenen anlatılar; dönem, yıl, eser sayısı ve eserin ne olduğu (destan, öykü, efsane) şeklinde bir sıralama ile kitapta verilmiştir.

Eserde derlenen anlatıların metinleri dil özelliklerine müdahale edilmeden okuyucu ile paylaşılmıştır. Ancak bu metinler arasında şiirlerin de bulunması eseri kendi içinde tutarsız hale getirmiştir. Eserde yer alan metinler yazılı kaynaklardan derlenerek bir araya getirilmiştir. Derlenen metinlerin nereden derlendiği ve başka

kütüphanelerde de bulunup bulunmadığı bilgisi de yazar tarafından okuyucu ile paylaşılmıştır.

Metinler üzerinde herhangi bir bilimsel inceleme yapılmamıştır. Eser genel olarak Kıbrıs'ta yayınlanan efsane, destan ve öykü ile ilgili çalışmaları yazılı kaynaklardan tespit etmek üzere oluşturulmuştur. Dolayısıyla herhangi bir bilimsel inceleme ya da araştırma yapılmadan salt bir aktarımla yetinilmiştir. Yazar, metinlerin yazarları hakkında kısa bilgiler verip küçük yorumlarla metinleri incelemiş ve eserin sonunda kitabın hazırlanışı sırasında derlenip incelenen metinlerin listesini vermiştir.

Bu değerlendirmeler ışığında esere yazılı eserlerden derlenmiş bir tespit çalışması demek daha uygun olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Halk Bilimi, Halk Edebiyatı, Sözlü Kültür, Efsane, Kıbrıs.

SERT, Özlem,

Umudun Tarihine Yolculuk / Yedi Uyurlar Efsanesi, Birinci bs., Ankara, Phoenix Yayınevi, 2009, 197 s., hrt., res., 13,5 x 19,5 cm.

Eserde “Kaynakça” bulunmaktadır.

ISBN: 978 – 605 – 5738 – 27 – 3

Yazar Hakkında Bilgi

1994 yılında İçel Anadolu Lisesi'nden mezun oldu. 1998 yılında Ortadoğu Teknik Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü'nden mezun oldu. 2001 yılında Hacettepe Üniversitesi Tarih Bölümü'nden Yüksek Lisans derecesini, 2008 yılında Almanya'nın Münih kentinde Ludwig-Maximilians Üniversitesi Ortadoğu Tarihi ve Kültürü ve Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü'nden Doktora

derecesini aldı. 1999 yılından beri Hacettepe Üniversitesi'nde Bilim Tarihi ve Osmanlıca derslerini vermektedir.⁶⁶

Çalışmanın Amacı

Yazar çalışmasının sadece bir efsanenin dilden dile anlatılmasının serüveninden oluşmadığını, kendisinin de bu efsane peşinde yaşadığı serüvenден eserinin etklendiğini dile getirmektedir. Bu alanda hazırlamış olduğu master tezini birtakım değişikliklerle kitap haline getirmedeki amacı bu efsaneyi okuyanların da kendisi gibi tarihi bir yolculuğa çıkmalarını arzu ettiğindendir. Bu da çalışmanın sosyal amacı olarak değerlendirilebilir.

Böylelikle okurlar o dönemlerden bu günün inanç unsurlarına vâkıf olacaklar ve o günden bu güne tarihi bir serüvenin içinde kendilerini bulacaklardır.

Çalışmanın Kapsamı

Bu çalışma farklı dini ve kültürel coğrafyalarda anlatılan ve inanılan Yedi Uyurlar ile ilgili efsaneyi kapsamaktadır.

Çalışmanın Yöntemi

Çalışmada Hristiyan ve İslam kültüründe Yedi Uyurlar ve Ashab-ı Kehf inancına yer verilmiştir. Bu sebeple birçok kaynağa başvurulmuştur. İslam kültüründe Ashab-ı Kehf için Kur'an-ı Kerim başta olmak üzere hadislerle, tefsirlere özellikle Gazali, Razi, Ömer Sühreverdi, Feridüddin Attar, Mevlana gibi büyük âlimlerin tefsirlerine ve tevillerine başvurulmuştur. Bunların yanında İspanya, Fas, Cezayir, Tunus, Mısır, Yemen, Suriye, Irak, İran, Afganistan, Çin, Endonezya, Türkiye'de bulunan kült merkezlerine yolculuk yapılarak buralar da kaynak olarak çalışmayı desteklemiştir.

⁶⁶ Özlem Sert, **Umudun Tarihine Yolculuk / Yedi Uyurlar Efsanesi**, Ankara, Phoenix Yayınevi, 2009, Kapak Sayfası.

İçindekiler

Kısaltmalar s. 9, **Başlarken** s. 11, Yedi Uyurlar Efsanesi s. 15, I / **Efsanenin Motif Yapısı** s. 23, II / Hristiyan Kültüründe Yedi Uyurlar s. 29, III / İslam Kültüründe Ashab-ı Kehf s. 55, Kur'an'da s. 56, Hadislerde s. 59, Tefsir Geleneğinde s. 62, Rivayet Tefsiri s. 63, Akılcı Tefsir Anlayışı ve Mu'tezile s. 72, Hanbelîler s. 73, Te'vil Yolu ile Tefsir ya da Tasavvufi Tefsir s. 75, İhvanu's – Safa s. 79, İsmailîler s. 81, Gazâli s. 82, Râzi s. 84, Ömer Sühreverdi s. 85, Ferüddin Attar s. 86, Mevlana s. 92, IV / Kült Merkezleri s. 109, İspanya s. 111, Fas s. 112, Cezayir s. 112, Tunus s. 114, Mısır s. 115, Yemen s. 115, Suriye s. 115, Irak s. 116, İran s. 116, Afganistan s. 116, Çin s. 117, Endonezya s. 124, Türkiye s. 125, Malatya s. 125, Sivas s. 125, Diyarbakır s. 126, İçel s. 131, İzmir s. 134, Kahramanmaraş s. 135, **Sonuç Yerine** s. 141, **EK I / Efsaneler ve Tarih** s. 145, **Yedi Uyurlar Efsanesi Üzerine Yapılan Araştırmalar** s. 153, **EK II / Hristiyan Kültüründe Yedi Uyurlar İnancı – Kaynaklar** s. 169, **EK III / İslam Kültüründe Eshab-ı Kehf İnancı – Kaynaklar** s. 175, **Kaynakça** s. 181

Başlarken / Sonuç Yerine / Ek-1 / Ek- 2 / Ek- 3

“Başlarken” başlıklı bölümde yazar çalışmasının gayesi ve özünü şu şekilde dile getirmektedir: “Elinizdeki kitap sadece bir efsanenin dilden dile yürekten yüreğe serüveninin tarihi değil, aynı zamanda, yazarın bu efsane peşinde yolculuğunun da hikâyesi”.

Çalışmada katkısı olan ve yazara bu konuda yol gösteren dostlarına ve hocalarına teşekkür eden yazar, kitabın master tezini biraz daha geliştirerek yazıldığını vurgulamış, bu araştırma neticesinde aklında kalan hatıraları kendisine büyük bir kazanım olarak değerlendirmiştir.

Kitapta yer alan bilgi ve resimlerin sorumluluğunu üzerine alan yazar iyi niyet temennileriyle yazısına son vermektedir.

Kitapta “Ön Söz”, “Giriş” gibi bölümler bulunmazken, “Sonuç Yerine” adlı bölümün içeriğinde Yedi Uyurlar efsanesini araştırmanın kendisi için tarihi bir

yolculuk olduğunu vurgulayan yazar, bu konuda anlatıların ve verilerin fazlalığından bahsederken bunların hepsini alamadığını vurgulamaktadır.

İnsanların umutsuz olduğu anlarda “Yedi Uyurlar Efsanesi”nin insanlara umut verdiğini ve bu nedenle efsanenin içinde insanların umutlarını da barındırdığını vurgulamaktadır. İnsanların güçsüz olduğu ve zulme karşı direndiği zamanlarda bu efsanenin insanlara güç verdiğini vurgulamaktadır.

Kitabın son bölümüne eklenen “Ek-1” kısmında efsaneler ve tarih ilişkisine değinilmiş, tarihin bir yansıması olduğu üzerinde durulmuştur. “Ek-II” kısmında Hristiyan kültüründe Yedi Uyurlar inancı ve kaynakları verilirken “Ek-III” kısmında ise İslam kültüründe Eshab-ı Kehf inancı ve kaynakları verilmiştir.

Değerlendirme

Eser, Hristiyan ve Müslüman kültüründe Yedi Uyurlar inancını bütüncül bir açıdan işlemesi ve kült merkezlerinin de kaynak olacak şekilde ele alınması açısından oldukça önemli bir çalışma olmuştur. Yazar gibi okuyanların da tarihi bir yolculuğa çıkabileceği ya da yazarın çıktığı bu yolculukta ona eşlik edebileceği bir çalışma olmuştur.

Yazar, bu efsanenin insanların umutlarını yitirdiği zamanlarda ve güçsüz zamanlarında kendilerine büyük bir güç kaynağı olduğunu vurgulamaktadır. Buna katılmamak elde değil. Çünkü bu durum efsanenin genel karakteristik özelliğidir. Her efsane üreticisi, o efsaneyi umutlarıyla yoğurur, şekillendirir ve üretir. Üreten toplumun kültür ve inanç yapısını yansıtan bir ayna hükmündedir. Yedi Uyurlar efsanesi de yıllar boyu hem İslam hem de Hristiyan kültürü açısından önem arz etmiş, ortak bir kültürdür.

Yazar, Yedi Uyurlarla ilgili birçok kaynağa başvurmuş, halk bilimi kuramlarından “Tarihi-Coğrafi Fin Metodu” kuramını kullanarak metinleri ve kaynakları incelemiştir. Aynı zamanda efsanenin motif yapısını da inceleyerek (**Motif- İndex**) akademik açıdan eserini oluşturmuştur. Zaten bu çalışma tez şeklinde olup bazı değişikliklerle kitap formatı haline getirilmiştir.

Bu çalışma, aynı efsanenin farklı dini ve coğrafi bölgelerde nasıl anlatıldığını ve yayılma sahasını aynı zamanda motifleri bilimsel olarak ele alan ve inceleyen bir çalışma olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Halk Bilimi, Halk Edebiyatı, Sözlü Kültür, Efsane, Yedi Uyurlar, Eshab-ı Kehf.

SEYİDOĞLU, Bilge,

Erzurum Efsaneleri, İkinci bs., Erzurum, Erzurum Kitaplığı, 1997, 292 s., hrt., 14 x 20 cm.

Eserde “Kaynakça”, “Bibliyografya”, belli yerler ile ilgili efsanelerin bulunduğu mecmuaların ve yıllıkların listesi ve “Dizin” bulunmaktadır.

ISBN: 975 – 7032 – 06 – 09

Yazar Hakkında Bilgi

1941 yılında Afganistan’ın Kabil şehrinde doğdu. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü’nden mezun oldu. 1964-65’te Lüleburgaz Lisesi’nde Edebiyat Öğretmeni olarak çalıştı. 1965 yılında Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi’nde Halk edebiyatı Asistanı olarak göreve başladı.

“Erzurum Halk Masalları Üzerine Araştırmalar” konulu doktora tezini 1971 yılında tamamlayarak İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi’nden “doktor” unvanını aldı.

“Erzurum’da Belli Yerlerde İlgili Efsaneler Üzerine Bir İnceleme” konulu tezini hazırlayarak, 1979’da “Doçent” oldu.

“Mitoloji Üzerine Araştırmalar” adlı takdim tezi ile 1989 tarihinde profesörlüğe yükseltildi. Bu tarihten itibaren Fen Edebiyat Fakültesi’nde öğretim üyesi olarak görevine devam etmektedir.⁶⁷

Çalışmanın Amacı

Efsanelerin insanlık tarihi ve Türk tarihi bakımından önemini vurgulayan yazar, bu araştırma ile “son derece zengin olan bu sahaya ait efsaneler hazinesinin sadece bir kısmına” değindiklerini söyleyen yazar, Erzurum’a ait efsanelerin derlenerek ortaya çıkarılması ve gelecek nesillere aktarılmasını eserin sosyal amacı olarak belirlemiştir.

Çalışmanın Kapsamı

Çalışma sadece Erzurum ve yöresinde anlatılan efsanelere yönelik derlemeleri kapsamaktadır.

Çalışmanın Yöntemi

Çalışma derleme yöntemi ile oluşturulmuştur. Çalışmada yer alan efsanelerin bir kısmı bizzat yazar tarafından derlenmiş, bir kısmı da kitap ve mecmualardan alınmıştır. Bu efsanelerin kaynakları hakkında ayrıca “Kaynaklar” bölümünde geniş bilgi verilmiş ve derleme yapılan yerler bir harita üzerinde gösterilmiştir. Yazar kendisine göre bir tasnife giderek efsaneleri;

- a) Dini Binalarla İlgili Efsaneler.
- b) Evler ve İnsanların Yaşadığı Yerler İle İlgili Efsaneler.
- c) Tabiat ve Kırlarla İlgili Efsaneler olmak üzere üç kısma ayırmıştır.

İçindekiler

Ön söz s. 9, İkinci baskının ön sözü s. 11, Efsane s. 13, Giriş s. 21, Birinci Bölüm, Dini Binalarla İlgili Efsaneler ve Tahlilleri s. 31, A. Camiler ve mescitler üzerine

⁶⁷ Bilge Seyidoğlu, **Erzurum Efsaneleri**, Erzurum, Erzurum Kitaplığı, 1997, Kapak Sayfası.

söylenen efsaneler s. 33, B. Kutsal kabirlerle ilgili efsaneler s. 44, C. Tekkeler, ocaklar ve müridlerle ilgili efsaneler s. 63, D. Türbeler üzerine söylenen efsaneler s. 70, E. Kaleler üzerine anlatılan efsaneler s. 128, **İkinci Bölüm, Evler ve İnsanların Yaşadığı Yerlerle İlgili Efsaneler ve Tahlilleri** s. 131, A. Al Karısı ve Peri Kızı ile ilgili efsaneler s. 133, B. Çobanların ve köprülerin efsaneleri s. 149, C. Değirmen ile ilgili efsane s. 165, D. Evler hakkında anlatılan efsaneler s. 167, E. Hamamlar üzerine söylenen efsaneler s. 171, F. Kahve ve lokanta ile ilgili efsaneler s. 178, G. Keramet sahiplerinin efsaneleri s. 180, H. Köylerle ilgili efsaneler s. 188, I. Kuyu ile ilgili efsane s. 209, İ. Tekin olmayan yerlerde yaşayan tekin olmayan yaratıklar s. 210, **Üçüncü Bölüm Tabiat ve Kırklarla İlgili Efsaneler ve Tahlilleri** s. 221, A. Çeşme ile ilgili efsane s. 223, B. Düzlüklerle ilgili efsaneler s. 224, C. Göller ve şelalelerle ilgili efsaneler s. 228, D. Kaplıcalarla ilgili efsaneler s. 244, F. Nehirlerle ilgili efsaneler s. 248, G. Pınarlarla ilgili efsane s. 250, H. Taşlar ve kayalarla ilgili efsaneler s. 251, Efsanelerde adı geçen yerler ve derleme yapılan bölgeler s. 266, **Sonuç** s. 269, **Kaynaklar** s. 272, **Bibliyografya** s. 279, **Belli yerlerle ilgili efsanelerin bulunduğu mecmualar ve yıllıklar** s. 285, **Dizin** s. 287

Sunuş / Ön Söz / İkinci Baskının Ön Sözü / Efsane / Giriş / Sonuç

“Sunuş” yazısını yine bir yazar olan Ezel Erverdi yazmıştır. Efsanelerin sözlü kültüre olan katkısı ve önemi hakkında görüşlerini dile getiren Ezel Erverdi “Milli kültürümüzün bir parçası olan Erzurum folkloruna hizmet etmek gayesinde” olduklarını vurgulamıştır.

“Ön Söz” de ise yazar, eserin konusunu Erzurum ve yöresinde belli yerlere bağlı efsanelerin derlenmesi ve incelenmesi olarak belirtmiştir. Elindeki malzemeyi kendine göre tasnif ettiğini vurgulayan yazar, çalışmasını inceleme ve malzeme olmak üzere iki bölüme ayırmıştır.

“İkinci Baskının Ön Sözü”nde yazar, giriş kısmını yeniden yazmayı düşündüğünü ancak hocası Mehmet Kaplan’ın görüşlerinin de bulunduğu bu kısmı olduğu gibi bırakmanın doğru olacağını düşündüğünü belirtmektedir. İkinci baskının

gerçekleşmesi konusunda destek olan Ezel Erverdi'ye teşekkürlerini bildirerek sözlerine son vermektedir.

İkinci baskının ön sözünden sonra yazar, faydalı olacağı mülahazasıyla “Efsane” başlığı altında bir bölüm oluşturmuş ve efsane ile ilgili genel bilgileri vermiştir.

“Giriş” bölümünde efsanelerin tariflerine yer veren yazar, çeşitli kaynaklardan efsane tanımlarını sıralamıştır. Aynı zamanda efsanelerle ilgili birtakım sınıflandırmalara değinmiştir. Bu bölümde Mehmet Kaplan’a ait görüşleri ve bazı söylemlerini okuyucuyla paylaşmıştır.

“Sonuç” bölümünde yazar, efsaneleri derlemenin diğer halk edebiyatı mahsullerini toplamaktan daha zor olduğunu vurgulamıştır. Türk halkının yaşadığı her mekâna kendine göre bir mana verdiğini belirten yazar, efsanelerin de bu açıdan mekânlara bir kutsiyet kattığını ve efsaneleri anlatanların ve dinleyenlerin bu kutsiyeti paylaşmış olacağını vurgulamıştır.

Değerlendirme

Efsanelerin toplum nazarında birçok fonksiyonu vardır. Bu fonksiyonların halk arasında kültürel açıdan önemli bir boşluğu doldurduğunu görmekteyiz. Yazar bu fonksiyonları dört başlıkta ele almıştır:

1. “Gelenek ve görenekleri korurlar
2. Topluma yön verirler
3. Teşekkül ettikleri yere mana kazandırır
4. Koruyucu ve tedavi edici rolleri vardır”

Yazar kendisine göre bir tasnife giderek efsaneleri;

- a) Dini Binalarla İlgili Efsaneler
- b) Evler ve İnsanların Yaşadığı Yerler İle İlgili Efsaneler
- c) Tabiat ve Kırlarla İlgili Efsaneler

Olmak üzere üç kısma ayırmıştır. Efsanelerin her biri gelişigüzel incelenmemiş, muhteva bakımından;

1. Kutsal
2. Gerçek
3. Olağanüstü

Olmak üzere üç maddede ayrı ayrı tahlil edilmiştir. Ancak yazar burada kendisiyle çelişerek, efsaneler hakkında sarf ettiği inandırıcılık unsurunu atlamıştır. “Gerçek” maddesi altında incelediği efsaneler bize “gerçek olmayan efsaneler de mi var” sorusunu sordurmaktadır. Hâlbuki her efsane anlatan veya dinleyen tarafından inanılarak anlatılmaktadır. Yazarın gerçeklik gibi bir araştırmaya ya da tahlile girişmesi yanlışır.

Çalışma;

1. İnceleme
2. Malzeme

Olmak üzere iki bölüme ayrılmıştır. Toplanan malzeme yukarıda verdiğimiz tasnife göre sıralanmıştır. Fakat yazarın eserine aldığı efsanelerin 39’unun başkalarının derlemelerinden alınmış olduğunu kendisi bize söylemektedir. Bunun yanında 14 tanesi Dr. Saim Sakaoğlu’nun **101 Anadolu Efsanesi** adlı kitabından, 11 tanesi Doç. Dr. Zeki Başar’ın “Erzurum’da İçtimai Adetlerimiz ve İnançlarımız” isimli incelemesinden, 6 tanesi “Türk Folklor Araştırmaları” dergisinden, 5 tanesi “Köy Öğretmenleri İle Haberleşme ve Yardımlaşma Derneği”nin yayınlarından bir tanesi de “Dadaş Mecmuası”ndan alınmıştır.

Bu efsanelerin kaynakları hakkında bilgi verilmiş ancak, derlemenin sağlıklı olup olmadığının tetkiki hakkında bir bilgi mevcut değildir. Yani başka kaynaklardan alınan efsanelerin müdahale edilmemiş bir efsane olup olmadığının yazar tarafından dikkate alındığı hakkında bir bilgi yoktur.

Sonuç olarak eser, efsanelerin bilimsel yöntemlerle incelendiği akademik değeri olan bilimsel bir çalışmadır.

Anahtar Kelimeler: Halk Bilimi, Halk Edebiyatı, Sözlü Kültür, Efsane, Erzurum, Efsane Fonksiyonları.

SÜKAN, Işık,

Âsitane Efsaneleri, Birinci bs., İstanbul, Kaknüs Yayınları, 2007, 192 s., res., 13,5 x 21 cm.

Eserde “Kaynakça” bulunmamaktadır.

ISBN: 978 – 975 – 256 – 152 – 6

Yazar Hakkında Bilgi

1936 yılında İstanbul’da dünyaya geldi. Ankara Kız Lisesi’ni bitirdikten sonra İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi ile beraber İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi’ne bağlı Gazetecilik Yüksek Enstitüsü’ne devam etti. Yahya Kemal Beyatlı Müzesi’nin kuruluşuna katkıda bulundu. Kubbealtı Cemiyeti Müdürü Nihat Sami Banarlı tarafından İstanbul şivesini en iyi konuşan kişinin sesinden Türkiye’nin en iyi örneği olarak Oxford Üniversitesi’ne gönderildi.⁶⁸

Çalışmanın Amacı

Yazarın yaşadığı çevre ve yaşadığı kuşak itibariyle sürekli iç içe olduğu eski İstanbul hanımefendileri ve bu insanların eskilerden bahsederken duygulu ve hüzünlü anlatılarını dinlemek suretiyle bu anlara tanık olması, bu anlatıların yok olmasını önlemek ve eski İstanbul yaşam tarzını gelecek nesillere aktarma arzusu eserin sosyal amacı olarak söylenebilir.

Çalışmanın Kapsamı

Çalışmada eski İstanbul ve saray çevresinde yaşamış insanlara, özellikle bayanların anlattığı efsanelere yer verilmiştir.

⁶⁸ Işık Sükan, **Âsitane Efsaneleri**, Birinci bs., İstanbul, Kaknüs Yayınları, 2007, 192, Kapak Sayfası.

Çalışmanın Yöntemi

Yazar, eski İstanbul’u yaşamış nadide hanımefendileri ziyaretlerinde onlardan dinleyip derlediği efsaneleri bu eserde bizimle paylaşmıştır. Eserdeki efsaneler derleme yöntemiyle oluşturulmuştur.

İçindekiler

Âsitane Efsaneleri - Kendi Etti Kadın s. 9, Mihrimah Sultan ile Rüstem s. 17, Kuyumcunun Sırrı s. 27, Kuru Karı s. 35, Sultan Mahmut ile Türk Mehmet s. 41, İbıbık Çıbıbık s. 45, Bedestenli Mehmet Ağa s. 63, Yağlıkçının Hindi Cihan Karısı s. 71, Kozluk Çini s. 77, Gelenler Yazılır Gidenler Silinir Taş Tahtadır Dünya s. 89, Keloğlan Şehzade s. 95, Fendli Kadın s. 103, Hacı Kem Surat Efendi s. 113, Kambur s. 123, Demir Ayak Hırsız s. 127, Kesedeki Mühür s. 137, Âsitane Masalları – Altın Kim, Gümüş Kim, Bakır Kim s. 143, Keçendoz s. 151, Kedili Konak s. 159, Üç Gül Fidanı s. 169, Dokumacının Biri s. 175, Güvercin Donlu Şehzade s. 181, Dişi Ağrıyan Kedi s. 187

Sunuş / Ön Söz / Giriş / Sonuç

“Sunuş” yazısında yazar üniversite yıllarında artık çok yaşlanmış olan eski İstanbul hanımefendilerine yapmış olduğu ziyaretlerden bahsetmektedir. Çoğu saray çevresinde yaşayan ve akrabası olan hanımlardır bunlar.

Yazar uzun kış gecelerinde bu akrabalarından eskiden nasıl vakit geçirdiklerini ve yaşam tarzlarını dinlediğini söylemektedir. Bu vesileyle eski İstanbul folkloruna dair derlemeler yaptığını ve artık bunun çok zor olduğunu tabiatıyla o insanların çoğunun artık yaşamadığını vurgulamaktadır.

Eserde “Ön Söz”, “Giriş” ve “Sonuç” bölümleri bulunmamaktadır.

Değerlendirme

Yazarın yaşadığı dönemde saray çevresinde eski İstanbul’u yaşamış akraba çevresine sahip olmakla çok şanslı olduğu kanaatindeyim. Bunun farkında olması ve o akrabalarından İstanbul folkloruna ilişkin derleme yapması bizim açımızdan ve

gelecek kuşaklar açısından ayrı bir şans olsa gerek. Fakat o kadar insan var ki bunun farkında olmadan etrafındaki yaşayan kültürel birikimli insanları değerlendirme bilincine sahip değil. Neyse ki bu ve benzeri çalışmalar sayesinde gelecek kuşaklara yeterli olmasa da kültür mirasımız aktarılmaktadır.

Eserde efsanelerin dışında, 7 tane de masal bulunmaktadır. Bunlar; “Âsitane Masalları – Altın Kim, Gümüş Kim, Bakır Kim s. 143, Keçendoz s. 151, Kedili Konak s. 159, Üç Gül Fidanı s. 169, Dokumacının Biri s. 175, Güvercin Donlu Şehzade s. 181, Dişi Ağrıyan Kedi s. 187”dir.

Bu masalların esere alınmasıyla başlık ve içerik arasında uyumsuzluk olmuştur. Bilimsel açıdan herhangi bir metot ya da tasnifi eserde göremiyoruz. Derlenen efsanelere müdahale edilip edilmediği, derleme fişi ya da yazarın bununla ilgili ifadelerini de eserde bulamıyoruz. Aynı dönemde anlatılan başka efsaneler ya da metin neşri ile ilgili de bir açıklama yoktur. Dolayısıyla eser, popüler yaklaşımla hazırlanmış amatör bir eserdir.

Anahtar Kelimeler: Halk Bilimi, Halk Edebiyatı, Sözlü Kültür, Efsane, Âsitane, İstanbul, Folklor.

ŞAHİN, Osman,

Geloş Dağı Efsanesi, Üçüncü bs., İstanbul, Analiz Yayınları, 1997, 70 s., res., 13,5 x 19,5 cm.

Eserde “Kaynakça” bulunmamaktadır.

ISBN: 975 – 343 – 205 – 4

Yazar Hakkında Bilgi

Osman Şahin, 1940'ta Mersin'in Aslanköy ilçesinde doğdu. Dicle Köy Enstitüsü ile Gazi Eğitim Enstitüsü Beden Eğitimi Bölümü'nü bitirdi. Güneydoğu,

Malatya, İzmit, İstanbul liselerinde spor öğretmenliği yaptı. 12 Eylül darbesinden sonra sürgün edilerek zorla emekli edildi.

Bir roman eleştiri yazısı yüzünden 18 ay hapis yattı. “Kırmızı Yel” ile TRT Öykü Büyük Ödülü’nü, “Ağız İçinde Dil Gibi” ile 1980 Nevzat Üstün Öykü Ödülü’nü, “Selam Ateşleri” ile 1992 Ömer Seyfettin Öykü Ödülü ve 1994 Sait Faik Hikâye Armağanı’nı, “Mahşer” ile 1998, “Ölüm Oyunları” ile 2003 Yunus Nadi Öykü Ödülünü aldı.⁶⁹

Çalışmanın Amacı

Yazar, çalışmasının “Ön Söz” kısmında çocuklardan ve çocukların öneminden bahsetmektedir. Bu bağlamda yazar; çocukların geleceğe yönelik umutlarına, hayallerine katkıda bulunmak için eserini kaleme almıştır.

Çalışmanın Kapsamı

Çalışma, “Geloş Dağı” ile ilgili anlatılagelen bir efsaneden ve dört adet öyküden oluşmaktadır.

Çalışmanın Yöntemi

Çalışmada yer alan efsane ve diğer anlatılar (öykü), derleme yöntemi ile esere alınmıştır. Ancak “Sahada Mülakat Yoluyla Derleme” ya da “Yazılı Kaynaklardan Derleme” yöntemlerinin kullanımına dair herhangi bir bilgi verilmemiştir.

Eser, çocukların anlayabileceği bir üslupla resimlendirilerek renkli hale getirilmiştir.

İçindekiler

Ön Söz s. 7, Kral – Eli s. 9, Cennet Ana s. 28, Geloş Dağı Efsanesi s. 41, Karıncalı Kaya s. 52, Sabun, Postallar s. 60.

Sunuş / Ön Söz / Giriş / Sonuç

⁶⁹ Osman Şahin, **Geloş Dağı Efsanesi**, İstanbul, Analiz Yayınları, 1997, Kapak Sayfası.

Eserde “Sunuş”, “Giriş” ve “Sonuç” bölümleri bulunmamaktadır.

“Ön Söz” yazısında genel olarak çocuklardan ve çocukların öneminden bahseden yazar, onların her zaman çocuk kalmayıp bir gün mutlaka büyüyeceklerini vurgulamaktadır. Bu bağlamda çocukların hayal dünyalarının gelişmesi ve geleceğe dair umutlarının ve bakışlarının güçlenmesi adına öykü, efsane gibi anlatıların oldukça önemli olduğunu savunmaktadır.

Eserini de genel olarak bu amaca hizmet etmeye dönük kaleme aldığını vurgulayan yazar, bu konuda çalışma yapmaktan duyduğu memnuniyeti dile getirerek yazısına son vermiştir.

Değerlendirme

Eser, genel olarak bir adet efsane ve dört adet öyküden oluşmaktadır. Esere adını veren efsane “Geloş Dağı Efsanesi”dir. Efsanenin derleme yöntemi ile ilgili bilgi verilmemiş olup ayrıca kaynaklar da belirtilmemiştir. Bu nedenle yöntem ile ilgili çıkarımda bulunma şansımız oldukça az olmuştur.

Eserde yer alan efsane ve öyküler, hedef kitle olarak çocukları seçtiği için onların idrak kabiliyetine yönelik bir üslupla kaleme alınmıştır. Fakat yazar, bu üslup kaygısından olsa gerek anlatılarla fazlaca oynamış, metinlere doğrudan müdahale etmiştir. Ayrıca efsanelerden başka öyküleri de eserine alması yazarın bilerek ya da bilmeyerek efsane – öykü ayrımını yapmadığı / yapamadığı kanaati uyandırmaktadır.

Eseri renklendirmek ve çocukların hayal dünyalarını harekete geçirme kaygısının bir ürünü olarak tahmin ettiğimiz resimlendirmeler ise çoğu zaman anlatılar ile uyum sağlayamamıştır.

Dolayısıyla eser çocuk yayınları dizisi formatında hazırlanmış amatör bir eserdir.

Anahtar Kelimeler: Halk Bilimi, Halk Edebiyatı, Sözlü Kültür, Efsane, Geloş Dağı.

ŞANLI, Hasan,

Munzur Efsanesi, Üçüncü bs., İstanbul, Kayhan Matbaacılık, 2004, 173 s., 13,5 x 19,5 cm.

Eserde “Kaynakça” bulunmamaktadır.

ISBN: 975 – 270 – 389 – 5

Yazar Hakkında Bilgi

Hayri Dede olarak da bilinen Hasan Şanlı, 1944 yılında doğduğunu fakat nüfusta 1947 yazılı olduğunu söylemektedir. Tunceli ili, Ovacık köyünde dünyaya gelmiştir. Eğitim hayatına burada devam eden yazar, çeşitli dergilerde yazılar yazmıştır. Hayatı hakkında başka bir bilgi bulunmamaktadır.⁷⁰

Çalışmanın Amacı

Çalışmanın asıl amacı, yazarın doğup büyüdüğü yer olan Munzur’un efsanesini ve tarihi – coğrafi güzelliklerini insanlara tanıtmaya gayretidir.

Çalışmanın Kapsamı

Çalışma Tunceli, Ovacık bölgesinde bulunan Munzur adı verilen bölgede anlatılan bir efsaneyi ve yörenin tarihi-coğrafi güzellikleri hakkında verilen bilgileri kapsamaktadır.

Çalışmanın Yöntemi

Çalışmada yer alan efsane, yazarın kendi dinlediği ve kaynağını vermediği bir efsanedir. Bunun dışında başka anlatılar olsa da bunlar efsane değil, halk hikâyesidir. Eser bölümlere ayrılmaksızın yazarın tayin ettiği bir sıralama ile verilen bilgiler alt başlıklarla birbirinden ayrılmıştır. Kitapta mensur kısımların yanında manzum kısımlar da bulunmaktadır.

⁷⁰ Hasan Şanlı, **Munzur Efsanesi**, İstanbul, Kayhan Matbaacılık, 2004, İç Kapak.

İçindekiler

Ön Söz Yerine s. 5, Birkaç Söz s. 15, Meselemiz s. 17, Başlarken s. 18, Munzur Efsanesi s. 21, Söylenceye Göre Gözelerin Yapılışı s. 31, Munzur'un köyü "Ziyaret" s. 37, Munzur Baba Gözeleri s. 44, Gözeler s. 47, Munzur Gözeleri s. 53, Köyümüz Kültürümüz s. 60, Yıllık Günlerimiz s. 61, Keleş Hızır s. 62, Hızır Orucu s. 62, Dersim'de Hızır s. 68, Hızırın Dünyada İzleri s. 68, Hızırın Anadolu'daki İzleri s. 72, Relik Kültürü s. 73, Nevroz s. 77, Eski Aryanlar'da Gahambar Bayramları s. 79, Dersim'de Nevroz s. 80, Kurban s. 85, Olmasaydık Ne Olurduk ki! s. 90, Hüseyin'in Kimliği ve Kerbela s. 91, Aşure s. 93, Ben de Oradayım s. 98, Pir Sultan Abdal s. 99, Köy Alevileri ve Şehir Alevileri s. 101, Tanrı Tabiat Bilinç s. 106, Dersim'de Halka Anlatılmayan Gerçekler s. 107, Allah'ın Kemalleri s. 108, Özdek s. 109, İnsan s. 110, Yaratıcı Kudret ve Hayat s. 116, Dedesiz Alevilik Düşünülemez s. 118, Alevi Halk Gerçeği s. 124, Planck Duvarının Adı s. 130, Düğünler ve Diğer Gelenekler s. 131, Munzur'un Hali s. 140, Munzur Köyü'nde Ölüm ve Sonrası s. 141, Ziyaret Köyü'nde Hayvancılık s. 148, Mamo Geliyor Mamo s. 154, Munzur Dağı'nda Yetişen Doğal Sebzeler s. 153, Derya'nın Türküsü s. 155, Sakıp Ağa s. 161, Bir Şeyler Lazım İşte s. 163, Tabiat Ana s. 164, Ne Değişecek Sanki s. 165, Tanrı O Çiçeğin İçinde s. 166, Kitabımda Ne Cennet Var Ne de Cehennem s. 167, Görmediğim Allah'a Tapmam s. 168, Son Söz s. 169, İçindekiler s. 172.

Sunuş / Ön Söz / Giriş / Sonuç

Eserde "Sunuş" bölümü bulunmamaktadır. "Ön Söz" bölümünde ise yazar, genel olarak insanlık kavramı ve insanlığa faydalı olmak üzerinde durmuştur. Bu bağlamda yazar; Alevi Bektaşiliği'nin özünü anlatmaya çalışacağını vurgulamış ve okumanın öneminden bahsederek sözlerine son vermiştir.

Eserde "Giriş" ve "Sonuç" bölümleri bulunmamaktadır.

Değerlendirme

Eser, ilk bakışta efsanelerle dolu bir eser izlenimi verse de içeriğine nüfuz ettiğimizde tamamen hayal kırıklığına uğruyoruz. Çünkü eserde sadece bir adet

efsane ve bu efsaneye ait alt başlıklar bulunmaktadır. Bunun dışında kalan anlatılar ise tamamen yazarın bölge ve bölge kültürü ile ilgili bildiklerinden ibarettir.

Eserde temel bir bütünlük yoktur. Yazar eserin çoğu bölümünde tekrara düşmüş, aynı şeyleri farklı cümlelerle izah etmiştir. Bunun yanında kendi şiirlerini ve mensur yazılarını da burada paylaşan yazar, ele aldığı efsaneyi de kendi cümleleri ve kendi üslubu ile yeniden oluşturmuş, dolayısıyla efsaneye müdahale etmiştir.

Bütün bu tespitler ışığında eseri bilimsellikten uzak, amatör bir eser olarak değerlendirmek mümkündür.

Anahtar Kelimeler: Halk Bilimi, Halk Edebiyatı, Sözlü Kültür, Efsane, Tunceli, Munzur.

ŞAPOLYO, Enver Behnan,

Türk Efsaneleri, İkinci bs., İstanbul, Rafet Zaimler Yayınevi, 1965, 190 s., 14 x 20 cm.

Eserde “Kaynakça” bulunmamaktadır.

ISBN: y.

Yazar Hakkında Bilgi

Aynı zamanda Tarihçi olan yazar, 1900 yılında İstanbul’un Kocamustafa semtinde doğmuştur.

Enver Behnan Şapolyo, bir yandan hocalığa devam ederken diğer yandan da gazetecilik mesleğine girmiştir. 1922 yılında Ankara’da yayınlanan “Öğüt Gazetesi” ile “Yenigün Gazeteleri”nde muhabirlik, sonra da muharrirlik etmeye başlamıştır. “Hâkimiyet-i Milliye”, “Ulus Konya Babalık” gazetelerinde çalıştıktan sonra Hüseyin Cahit Bey’in çıkarmakta olduğu “Tanin” gazetesinin Ankara muhabirliğini yapmıştır.

1924 tarihinde İstanbul'a gelerek “Son Telgraf, Cumhuriyet, Yeni Türkiye, Vakit, Akşam, Gece Postası, İkdam - Son Telgraf, Yeni Sabah” gazetelerinde muharrirlik ve musahhihlik yapmıştır. 1955 yılında “Zafer Gazetesi”nde çalışarak bu gazetede Tarihi makaleleriyle, Atatürk'ün Hayatı, Milli Mücadelenin iç âlemi adlı tefrikaları neşredilmiştir. Aynı zamanda Ankara'da neşrolunan “İnkılap, Ulus, Haber, Son Baskı” gazetelerinde de makale ve tefrikaları çıkmıştır.

Yazar, 1972 yılında vefat etmiştir.⁷¹

Çalışmanın Amacı

Aynı zamanda tarihçi olan yazar, efsanelerin ve masalların gelecek kuşaklara aktarılması amacıyla eserini kaleme almıştır. Daha çok çocuklara hitap edecek şekilde efsaneleri ve masalları derleyerek eserini oluşturmuştur.

Çalışmanın Kapsamı

Çalışmada Anadolu'nun çeşitli coğrafyalarında teşekkül etmiş efsaneler bulunmaktadır. Bunun yanında destanlardan, halk hikâyelerinden ve **Dede Korkut**'tan parçalar bulunmaktadır.

Çalışmanın Yöntemi

Çalışmada yer alan efsanelerin ne şekilde derlendiği konusunda yazar bilgi vermemektedir. “İçindekiler” kısmı da bulunmamaktadır. Aynı zamanda “Kaynakça” olmaması bize derleme sırasında istifade edilen kaynakları değerlendirme fırsatı vermemektedir.

Çalışma çocuk kitapları dizisi şeklinde hazırlanmıştır. Bu nedenle efsaneler çocuk diliyle anlatılmıştır.

Eserde efsanelerin yanında efsane başlığı altında “halk hikâyeleri”, “destan”, ve **Dede Korkut**'tan parçalar bulunmaktadır. Bu durum yazarın bu türlerin ayrımını yapamadığı ya da eserinde buna dikkat etmediği izlenimini vermektedir.

⁷¹ Enver Behnan Şapolyo, **Türk Efsaneleri**, İkinci bs., İstanbul, Rafet Zaimler Yayınevi, 1965, Kapak Sayfası.

Kitap, çocuklara hitap edilecek şekilde hazırlanmış olduğu için, anlatılanlar karikatürlerle resimlendirilmiştir.

İçindekiler

Eserde “İçindekiler” kısmı bulunmamaktadır.

Sunuş / Ön Söz / Giriş / Sonuç

Eserde “Sunuş, Ön Söz, Giriş ve Sonuç” kısımları bulunmamaktadır.

Değerlendirme

Eser, “Çocuk Kitapları Dizisi” formatında hazırlanmış, karikatürlerle süslenmiş ve çocukların anlayabileceği üslupla kaleme alınmış bir eserdir.

Eserde otuz (30) adet efsane bulunmaktadır. Ancak yazarın efsane adı altında eserini aldığı anlatıları incelediğimizde bir kısmının destan parçalarından ibaret olduğu görülmektedir.

Bununla beraber **Halk Hikâyeleri** ve **Dede Korkut** kitabından da alıntılar bulunmaktadır. Bu nedenler yazarın efsaneler konusunu yeterince bilmediğini düşünüyoruz.

Eser, amatör bir eser olup derlemelerin hangi yöntemle elde edildiği hakkında yazar bilgi vermemiştir. Efsanelerin çocukların anlayabileceği bir üslupta kaleme alınması ya da masala yaklaştırılması derlemelere müdahale edildiği kanaatini uyandırmaktadır. Ancak eserin başlığına baktığımızda efsanelerden müteşekkil bir eser olduğu düşünülmektedir. Fakat eser biraz incelendiğinde içeriğin başlıkla uyumlu olmadığı görülecektir.

Efsaneler herhangi bir tasnife bağlı kalmaksızın esere alınmıştır. Aynı zamanda esere alınan efsaneler, bilimsel bir yaklaşımla değil, amatör bir tarzda okuyucuyla paylaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Halk Bilimi, Halk Edebiyatı, Sözlü Kültür, Efsane, Malatya.

ŞENTÜRK, Ahmet – GÜLSEREN, Mehmet,

Malatya Efsaneleri, Birinci bs., Malatya, Sezer Ofset Yayıncılık, 1996, 44 s., 13,5 x 20 cm.

Eserde “Kaynakça” bulunmamaktadır.

ISBN: y.

Yazar Hakkında Bilgi

Ahmet Şentürk:

1924 yılında Malatya’ya bağlı Yeşilyurt ilçesi Gündüzbey Kasabası’nda doğdu. Lise mezunudur. Memur olarak çeşitli görevlerde bulundu. Son olarak T.C Devlet Demiryolları kuruluşunda müfettiş ünvanıyla çalışırken 1972 yılında kendi isteğiyle emekli oldu.

Çeşitli dergilerde ve gazetelerde güncel, araştırma yazıları çıktı. Malatyalı dört halk şairinin şiirlerini ve hayatını bir araya getirerek neşretti. Çoğu Malatya folkloru ile ilgili çalışmalarının bir bölümü gazete ve dergilerde tefrika edilmiştir.⁷²

Mehmet Gülseren:

1933 yılında Malatya’nın Darende ilçesine bağlı Balaban Kasabası’nda doğdu. 1950’de Öğretmen Okulu’nu, 1968’de Gazi Eğitim Enstitüsü’nü bitirdi. 36 yıla yakın Milli Eğitim’in öğretmenlik, yöneticilik, eğitim uzmanlığı ve müfettişlik olmak üzere bütün alanlarında görev yaptı. 1986 yılında emekliye ayrıldı. Yerel ve ulusal gazetelerde günlük yazıları, mesleki ve kültür dergilerinde araştırmaları yayınlanmış olup 15 civarında yayınlanmış eseri bulunmaktadır.⁷³

Çalışmanın Amacı

Her iki yazarın da birlikte ele aldığı ve hazırladığı, Malatya kültürüne dair yaklaşık on beş (15) eser bulunmaktadır. Bunu yazar kendisi ifade etmektedir. Bu

⁷² Ahmet Şentürk, **Malatya Efsaneleri**, Malatya, Sezer Ofset Yayıncılık, 1996, Kapak Sayfası.

⁷³ Mehmet Gülseren, **Malatya Efsaneleri**, Malatya, Sezer Ofset Yayıncılık, 1996, Kapak Sayfası

Çalışmaların arasında efsanelerin olmayışını eksiklik olarak değerlendiren yazarlar, çalışmayı bu eksikliği tamamlamak amacıyla hazırladıklarını vurgulamaktadırlar.

Çalışmanın Kapsamı

Çalışma, Malatya ve yöresinde teşekkül etmiş efsaneleri kapsamaktadır.

Çalışmanın Yöntemi

Çalışma daha önce yayınlanmış ve bir kısmı derlemelerden elde edilmiş efsanelerden oluşmaktadır. Derlenen efsaneler ya da alınan efsaneler herhangi bir bilimsel tasnif ve yöntemle ele alınmamıştır. Ancak esere konu olan efsanelerin nereden ve kimden alındığı ya da derlendiği her efsanenin altında belirtilmiştir.

İçindekiler

Sunuş s. 1, Geçmişteki Malatya s. 2, Malatya'nın Kuruluş Efsanesi s. 3, Derme Suyu Efsanesi s. 4, Mercimek Hatun Efsanesi s. 5 – 6, Beydağı Efsanesi s. 7, Eski Malatya Efsanesi s. 8, Koca Vaiz Efsanesi s. 9 -10, Ulu Camii Efsanesi s. 11, Kırklar (Kırk Kardeşler) Efsanesi s. 12, Gelincik Kayaları s. 13, Gelin Yurdu Efsanesi s. 14, Atmalı Kalesi ve Altın Beşik Efsanesi s. 15, Gündüzbey Pınarbaşı s. 16 – 17, Yelköprü Efsanesi s. 18, Hasarcık Efsanesi s. 19, Abdülharap Gölü Efsanesi s. 20, Arapgir Ulu Camii'nin Efsanesi s. 21, On – er Efsanesi s. 22 – 23, Gıdı Gıdı Kuşu Efsanesi s. 24 – 25, Fatmacık Kayası Efsanesi s. 26 – 27, Doğanşehir (Viranşehir) Efsanesi s. 28, Kabayel Efsanesi s. 29, Altın Beşik Efsanesi s. 30, Gül Hamam Efsanesi s. 31, Horasan Baba (Çoban Dede) Efsanesi s. 32, Taş Kesilen Genç Kız Efsanesi s. 33, Guguk Kuşu Efsanesi s. 34, Hekimhan'ın Kuruluşuna ve Adına İlişkin Söylence s. 35, Zurbahan'a İlişkin Söylenceler s. 36, Şak Şak Mağarası Efsanesi s. 37 – 38, At İzi Efsanesi s. 39, Timur Efsanesi s. 40, Malkuyu Efsanesi s. 41, Yeşilyurt Camii Kebir Söylencesi s. 42, Yeşeren Değnek Efsanesi s. 43, Arapgir İsmiyle İlgili Söylence s. 44

Sunuş / Ön Söz / Giriş / Sonuç

Eserde “Ön Söz”, “Giriş” ve “Sonuç” bölümleri bulunmamaktadır.

“Sunuş” yazısında her iki yazar da görüşlerini dile getirmiştir. Bu bölümde efsanenin genel tanımı yapılmış ve efsanenin masalla karıştırılmaması gerektiği vurgulanmıştır. Masalı anlatan ve dinleyenin, anlatılanların hayal ürünü olduğunu bildiği fakat efsanede ise inanç unsurunun olduğu söylenmiştir. Bu nedenle efsaneyi dinleyen ve okuyan kişinin olayın gerçekten yaşandığına inandığı vurgulanmıştır.

Son kısımda ise daha önce birçok çalışmalarının olduğunu ancak bunların arasında efsane ile ilgili çalışmanın olmayışının eksikliği dile getirilmiş bu nedenle böyle bir eser oluşturulduğu vurgulanmıştır.

Değerlendirme

Eser, Malatya ve yöresinde teşekkül etmiş efsanelerden oluşmaktadır. Bu efsanelerin bir kısmı daha önce muhtelif yerlerde yayınlanmış eserlerden alınmış, bir kısmı bizzat yazarlar tarafından kaynak kişilerden derlenmiştir. Ancak bu derlemeler oldukça çok azdır. Efsanelerin bulunduğu sayfanın alt kısmında o efsanenin nereden alındığı belirtilmiştir. Ancak efsaneler esere gelişigüzel alınmış ve herhangi bir tasnife tabi tutulmamıştır.

Yazar, “Sunuş” yazısında efsane tanımını yaparken “...şöhret bulup dillere düşen olay ve hal yahut **destan** olarak bilinen efsane...” ifadesini kullanmış ve efsaneyi destanla karıştırmıştır. Ancak efsanenin masalla ayrımını da yapmış, masalın inanılmayan, efsanenin ise gerçekleştiğine inanılan olaylar olduğunu vurgulamıştır.

Sonuç olarak bu çalışma amatör bir çalışmadır. Herhangi bir bilimsel metot ya da tasnif kullanılmadan Malatya ve yöresine ait efsaneler derlenerek Malatya kültürüne kazandırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Halk Bilimi, Halk Edebiyatı, Sözlü Kültür, Efsane, Malatya.

TANER, Nuri,

Yalova Efsaneleri, Birinci bs., Yalova, Ortıpa Yayıncılık, 1998, 108 s., res., 14 x 20 cm.

Eserde “Kaynakça” bulunmamaktadır.

ISBN: 975 – 7108 – 00 – 11

Yazar Hakkında Bilgi

1952 yılında doğdu. Çeşitli eğitim kurumlarında öğretmen ve yönetici olarak çalıştı. Çalışmalarını “Türk Folklor Araştırmaları”, “Folklor”, “Halk Bilimi”, “Halay Halk Kültürü”, “Folklor ve Etnografya Araştırmaları 1985”, “Varlık, Damar, İnsancıl, Çağdaş Türk Dili, Motif” gibi dergi ve yıllıklarda yayımladı.

Kimi yayınevlerinin çocuk kitapları yayınlarını yönetti. **Yalova Efsaneleri** ile birlikte 57 adet yayınlanmış kitabı bulunmaktadır. 1992 yılında folklorla ilgili çalışmalarından ötürü “Türk Folkloruna Hizmet Ödülü” ne layık görüldü. Masalları ilkokul ve ortaokul ders kitaplarında yer aldı.

Nuri Taner, evli ve iki çocuk babasıdır.⁷⁴

Çalışmanın Amacı

Çalışma; Yalova ve yöresinde teşekkül etmiş efsanelerin derlenerek gelecek kuşaklara aktarılması amacıyla kaleme alınmıştır. Bu sayede derlenen efsaneler kaybolmadan veya unutulmadan tespit ve kayıt edilip edebiyatımıza kazandırılmış olacaktır.

Çalışmanın Kapsamı

Çalışma; Yalova ve yöresinde teşekkül etmiş efsaneleri kapsamaktadır.

⁷⁴ Nuri Taner, **Yalova Efsaneleri**, Yalova, Ortıpa Yayıncılık, 1998, Kapak Sayfası.

Çalışmanın Yöntemi

Çalışmada yer alan efsaneler derleme yöntemi ile bir araya getirilmiştir. Her efsane farklı bir başlık altında okuyucu ile paylaşılmıştır.

İçindekiler

Akköy 1. Bıçkı Ağzı Kayasında Ferhat'ın Öldürülmesi s. 15, 2. Yatak Kayası'nda Ferhat'ın Kayayı Deldiği Yer s. 18, **Altınova** 3. Gebe Çınar s. 21, **Armutlu** 4. Armutlu Adı Nereden Geliyor? s. 23, 5. Armudu Bol Yer s. 23, **Ayazma (Soğuksu)** 6. Ayazma Adı Nereden Geliyor? s. 24, 7. Yelken Kayası'ndaki Demir Halkalar s. 24, **Burhaniye** 8. Burhaniye Adı Nereden Geliyor? s. 25, 9. Kızgın Kaya s. 26, **Çalica** 10. Çalica Adı Nereden Geliyor? Çağla / Çağlıca / Çalica s. 27, 11. Tuzcu Baba s. 27, 12. Tuzcu Baba ve Araplar s. 29, 13. Somuncu Baba'nın Tuzcu Babayı Ziyareti s. 31, **Çavuşçiftliği** 14. Çavuşçiftliği'nin Adı Nereden Geliyor? s. 33, **Çınarcık** 15. Kanlı Çınar ya da Üç Reisler Efsanesi s. 34, 16. Paşa Çeşmesi s. 35, 17. Bir Yeniçeri Bektaşî Babası: Hasan Baba s. 36, 18. Kellesi Koltuğunda Taşı Hançeri İle Parçalayıp Su Çıkaran Hasan Baba s. 36, 19. Hasan Babanın Sırrını Söyleyen Mezar Bekçisi s. 38, 20. Çınarcık Adı Nereden Geliyor? s. 40, **Çiftlikköy** 21. Çiftlikköy Adı Nereden Geliyor? s. 41, 22. Karakilisedeki Süt Künkleri ve Dehlizler s. 41, **Çukurköy** 23. Çukurköy Adı ve Kütahya'nın Çukurköy Adlı Köyü s. 42, **Dereköy** 24. Cin Deresinin Adı Nereden Geliyor? s. 43, 25. Dünyanın Şekli s. 44, **Elmalık** 26. Çalın Bre Bizden Mutlu İnsan Yok s. 45, **Denizçalı** 27. Denizçalı Adı Nereden Geliyor? s. 46, 28. Denizçalı'ya Küsen Deniz ya da Kaptanla Güzel Sevgilisi s. 46, **Esadiye** 29. Esadiye Adı Nereden Geliyor? s. 49, 30. Uğurlu ve Mutlu Yer s. 49, 31. Esat Paşa'nın Kurduğu Köy s. 49, 32. Dağıstan Köy / Çeşme Köy s. 50, 33. Gün Baba'nın Yer Ana'nın Kafkaslardan Samanlı'ya Gelişleri s. 50, **Esenköy (Katırlı)** 34. Atatürk ve Esenköy'ü Kuran Dört Kardeş s. 52, **Fıstıklı** 35. Fıstıklı Adı Nereden Geliyor? s. 53, 36. Fıstıklı Köy'ün Kuruluşu s. 53, **Gacık** 37. Gacık Adı Nereden Geliyor? s. 54, 38. Kadıncık Adı ve Atatürk'ün Gacık Köyü'nü Ziyareti s. 54, 39. Kadıncık Ana'nın Yedi Çınarının Efsanesi s. 56, **Geyikdere** 40. Geyikli Menbaa s. 59, 41. Sarayın Av Merkezi s. 59, 42. Domuzdere Adının Geyikdere'ye Dönmesi s. 59, **Güneyköy (Reşadiye)** 43. Sultan Reşad'ın Adını Alan

Köy s. 61, 44. Almalı Köyü s. 62, **Hacımehmet** 45. Hacımehmet'in Çiftliği s. 63, 46. Sıtma Salgınından Kaçanların Gelip Yerleştikleri Köy s. 63, **Hersek** 47. Dil Burnu Nasıl Oluştı ve Erenlerin Kerameti s. 64, 48. Ersek de Görsek s. 65, 49. Çoban Dede İle Kunduracı Baba s. 67, 50. Hersekzade Ahmet Paşa'yı Hocası Karşıya Götürüp Mustafa Paşa İle Görüştürüyor s. 68, 51. İlyas Dede s. 70, 52. Odun Arttı Ne Yapalım? s. 70, 53. Aleksin Köyü s.71, 54. Eren Baba'nın Mezarı s. 71, **Kabaklı** 56. Kabaklı Adı Nereden Geliyor? s. 73, **Kapaklı** 57. Kapaklı Adı Nereden Geliyor? s. 75, **Kazimiye** 58. Kazimiye Adı Nereden Geliyor? s. 76, 59. Yoğurthane s. 76, 60. Yurthan s. 76, 61. Yortan s. 76, **Kocadere** 62. Kocadere Köyü ve Hızır Aleyhisselam s. 77, **Koruköy** 63. Denize Dost Olan Kuru Köy, Sonunda Kuru Köy Olmuş s. 78, **Kurtköy (Delipazar)** 64. At Pazarı s. 79, 65. Kurtköy'ün Adı Nereden Geliyor? s. 79, 66. Orman Köyü'ndeki Kurtlar s. 79, **Laledere** 67. Laledere Adı Nereden Geliyor? s. 81, 68. Lale Derinen Yer / Lale Derenler s. 81, 69. Hızır Lale s. 82, 70. İki Arada Kalan Arakel'im s. 82, **Mecidiye** 71. Mecidiye s.84, 72. Mecidiye Adı Nereden Geliyor? s. 84, **Ortaburun** 73. Ortaburun Adı Nereden Geliyor? s. 85, **Örencik** 74. Örencik Adı Nereden Geliyor? s. 86, **Samanlı** 75. Samanoğlu s. 87, 76. Samanlı s. 87, **Soğucak** 77. Soğucak Adı Nereden Geliyor? s. 88, **Subaşı** 78. Subaşı Adı Nereden Geliyor? s. 89, **Sugören (Çengiler)** 79. Çengisi Bol Yer s. 90, 80. Sugören Adı Nereden Geliyor? s. 90, **Sultaniye** 81. Sultaniye Köyü'nün Adı s. 91, **Taşköprü** 82. Taşköprü s. 92, **Termal (Kaplıca / Dağ Hamamı)** 83. Tekfur Kızı Eleni'nin İyileşmesi s. 93, 84. İmparator Justen'in Karısı Sofia'nın İyileşmesi s. 94, 85. Tahta Kılıçlı Bineva Baba s. 95, 86. Ababuş Baba s.96, **Yalova** 87. Marmara'dan Gelen Sesler s. 98, 88. Marmara'da Hızır İle İskender'in Buluşması s. 98, 89. Deniz Kızı İle Dağdaki Sevgilisinin Buluştuğu Gün s. 99, 90. Ab-ı Hayatı Marmara Denizi'nin Dibinde Unutan İskender s. 99, 91. Deniz Ermiş'i İle Dağ Ermiş'i'nin Buluşması s. 101, 92. Erenler Ereni Başını Gövdesinin Yanına İstiyor s. 102, 93. Hızır İle İlyas'ın Ölümlü Bedenlerini Terk Ettikleri Tepeler s. 103, 94. Kesik Başlı Eren'e Yedi Tepede Saygı s. 104, 95. İskender-i Zülkarneyn'in Bulduğu Üç Balık s. 104, 96. Yedi Ermiş Yedi Tepede s. 105, 97. Her Cumartesi Neden Yalova'ya Yağmur Yağar? s. 106, 98. Köroğlu'nun Delipazar Kolu Efsanesi s. 107

Sunuş / Ön Söz / Giriş / Sonuç

Eserde “Sunuş”, “Ön Söz”, “Giriş” ve “Sonuç” bölümleri bulunmamaktadır.

Değerlendirme

Eser, Yalova ili ve yöresinde teşekkül etmiş efsanelerden müteşekkil bir eserdir. Yazar, efsaneleri hangi yöntemle bir araya getirdiğine dair ya da efsanelerin kaynağı ile ilgili herhangi bir bilgi vermemektedir. Genel olarak derleme izlenimi verse de bilimsel metotlarla derlenmiş bir eser şeklinde yorumlamak oldukça zordur.

Eserde 98 adet başlık bulunmaktadır. Eserin giriş kısmında yazar, kısa bir yazıyla Yalova’nın genel güzelliklerinden bahsetmiştir.

Efsanede yer alan konular ve kahramanları temsilen çizgi resimler paylaşılmış, bu resimler sayfanın kenarında verilmiştir.

Efsaneler mekâna göre tasnif edilmiş, adı geçen mekânla alakalı efsaneler aynı başlık altında toplanmıştır. Fakat bu başlıklarda da tutarlı davranılmamış, sıralamaya dikkat edilmemiştir. Tasnifler bilimsel bir metotla (konularına göre) tasnif edilmezken, yazarın efsanelere müdahil olmadığı konusunda ikna olmak da oldukça zordur. Dolayısıyla eseri bilimsel bir eserden ziyade, amatör ve popüler bir çalışma olarak değerlendirmek daha doğru olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Halk Bilimi, Halk Edebiyatı, Sözlü Kültür, Efsane, Yalova.

TATAR, Recep S.,

Bu Toprağın Efsaneleri, Birinci bs., İstanbul, Su Yayınları, 2004, 176 s., res., 13,5 x 20 cm.

Eserde “Kaynakça” bulunmaktadır.

ISBN: 975 – 6709 – 35 – 9

Yazar Hakkında Bilgi

Yazar hakkında ayrıntılı bilgi bulunmamaktadır.

Çalışmanın Amacı

Anadolu'daki bazı tarihi yerlere anlam kazandıran efsanelerin derlenmesi ve bu yerlerin efsaneler vasıtasıyla anlamlandırılması ve anlaşılması çalışmanın sosyal amacıdır.

Çalışmanın Kapsamı

Bu çalışma Türkiye'nin çeşitli illerinde bulunan tarihi yerlerle alakalı efsaneleri kapsamaktadır.

Çalışmanın Yöntemi

Bu çalışmada bulunan efsaneler derleme yöntemiyle bir araya getirilmiş ve yazarın kaleminden tekrar yazılarak kitaplaştırılmıştır. Derlenen efsanelerin ve tarihi yerlerin hangi il sınırları içinde bulunduğu da ayrıca belirtilmiştir.

İçindekiler

Ön Söz s. 9, Akdamar Adası Efsanesi / Van s. 11, Niobe Kayası Efsanesi / Manisa s. 14, Göreme ve Peribacaları Efsanesi / Nevşehir s. 16, Kız Kulesi Efsanesi / İstanbul s. 18, Truva Atı Efsanesi / Çanakkale s. 21, Kız Taşı Efsanesi (Günah Taşı) / İstanbul s. 25, Ayasofya Efsanesi 1 / İstanbul s. 28, Ayasofya Efsanesi 2 / İstanbul s. 31, Yenikapı Efsanesi / İstanbul s. 34, Sümela Manastırı'na İlişkin Efsane I / Trabzon s. 35, Sümela Manastırı'na İlişkin Efsane II / Trabzon s. 36, Lokman Hekim Efsanesi / Adana s. 38, Şahmaran Efsanesi I / Adana s. 41, Yer altı Sultanı Şahmaran Efsanesi II / Ortadoğu s. 44, Ani Efsaneleri / Kars s. 53, Ani Kuyuları Efsanesi / Kars s. 53, Ani'nin Yıkılışına İlişkin Efsane / Kars s. 54, Urum Papa Efsanesi / Kars s. 57, Çifte Minareli Medrese'nin Efsanesi / Erzurum s. 58, Anavarza Kalesi Efsanesi / Adana s. 60, Diyarbakır Kalesi Efsaneleri / Diyarbakır s. 63, Âdem'le Havva'ya İlişkin Efsane / Urfa s. 69, Eshab – ı Kehf (Yedi Uyuyanlar) Efsanesi / Tarsus s. 73, Nuh'un Gemisi

Efsanesi / Ağrı s. 77, Büyük Ağrı İle Küçük Ağrı Efsanesi / Ağrı s. 80, Ağrı'ya Çıkan Çoban Efsanesi / Ağrı s. 82, Ağrı Dağı'ndaki Develer Efsanesi / Ağrı s. 82, İsa'nın Kutsal Mendili Efsanesi / Urfa s. 84, Van Kalesi Efsanesi / Van s. 86, Süphan Dağı'ndaki Geyik Efsanesi / Van s. 87, Üç Kardeşler Köprüsü Efsanesi / Edirne s. 90, Midas'ın Altınları ve Kulakları Efsanesi / Manisa s. 92, Kız Kalesi Efsanesi / İçel s. 95, Munzur Suyu Efsanesi / Tunceli s. 97, Süpürgeç Dağı İle Karadağ Efsanesi / Tunceli s. 98, Karakoyun ve Hızmalı Köprü Efsanesi / Urfa s. 100, Baho Gölü Efsanesi / Diyarbakır s. 103, Karacadağ Efsanesi / Diyarbakır s. 105, Giresun Adası Efsanesi / Giresun s. 106, İda (Kaz Dağı) Efsanesi / Balıkesir s. 109, Kadın Kalesi Efsanesi / Mardin s. 111, Hızır İle İlyas Efsanesi / Hatay s. 113, Aziz Petrus Kilisesi'ne İlişkin Efsane / Hatay s. 116, Salmakis Efsanesi / Muğla s. 118, Kızıl Ziyaret Tepesi Efsanesi / Muş s. 120, Talihsiz Belha Efsanesi / Nevşehir s. 122, Yunus Balığı Sırtındaki Çocuk Efsanesi / Muğla s. 124, Sultan Gölü Efsanesi / Sivas s. 127, Varvara Suyu'nun Efsanesi / Tokat s. 130, İnönü'deki Mağaraya İlişkin Efsane / Zonguldak s. 132, Kral Yolu Efsanesi / Tekirdağ s. 134, Gelin Kayaları Efsanesi / Yozgat s. 136, Büyük Göl- Küçük Göl Efsanesi / Zonguldak s. 138, Milas'ın Yılanlı Halı Efsanesi / Muğla s. 141, Ölüdeniz Efsanesi / Muğla s. 143, Kesdoğan Kalesi Efsanesi / Sivas s. 145, Adam Kurutma Kayası Efsanesi / Zonguldak s. 148, Sapanca Gölü Efsanesi / Sakarya s. 150, Çoban Çeşmesi Efsanesi / Zonguldak s. 152, Dikilitaş Efsanesi / Sivas s. 153, Altın Kambur Efsanesi / Bitlis s. 154, Sarı Kız Efsanesi / Bursa s. 156, Dede Tepesi Efsanesi / İzmir s. 157, Aç Öldüren Suyu Efsanesi / İzmir s. 158, Gazlıgöl Kaplıcası Efsanesi / Afyonkarahisar s. 160, Süt Kalesi Efsanesi / Elazığ s. 161, Dipsiz Göl Efsanesi / Elazığ s. 162, Dikmetaş Efsanesi / Gümüşhane s. 163, Obrukdağ'daki Mağaranın Efsanesi / Kırşehir s. 164, Zembil Satan Burcu Efsanesi / Diyarbakır s. 166, Eğri Kale Efsanesi / Samsun s. 167, Kaşıkçı Güzeli Efsanesi / Konya s. 168, Kaynarca Deresi Efsanesi / Kırklareli s. 170, Gülcü Baba Efsanesi / Isparta s. 172, Kemençenin Efsanesi / Rize s. 174, **Kaynakça** s. 175

Sunuş / Ön Söz / Giriş / Sonuç

Çalışmada “Sunuş”, “Giriş” ve “Sonuç” bölümleri bulunmamaktadır. “Ön Söz” Su Yayınevi tarafından yazılmıştır. Efsanelerin kültürümüz ve tarihimiz açısından önemine değinmekle birlikte efsanelerin bu bölgelerde yaşamış uygarlıkların bize bıraktığı kültürel bir miras olarak değerlendirildiğini görüyoruz.

Yayınevi sözlerini kültür ve mirasa ilgi gösterenlerin bu çalışmayı da ilgiyle karşılayacaklarını dile getirerek tamamlamıştır.

Değerlendirme

Efsaneler geçmişten günümüze olduğu kadar günümüzden de geleceğe kurulmuş kültür köprüleridir. Yaşadığımız coğrafyaya ve etrafımızdaki tarihi yerlere atfettiğimiz bizim için kutsal olan değerleri gelecek kuşaklara aktarırken aynı zamanda kültürel edebi, kültürel hassasiyetleri de o kuşakların yaşam felsefesi haline getirmektedir.

Bu çalışmada da ülkemizin en güzel yerlerine ait efsaneler derlenerek hangi efsanenin hangi ile mensup olduğunu da belirtilerek bir araya getirilmiştir. Ancak bilimsellikten uzak olan bu eser, popüler çalışmalar arasında yerini almaktadır. Yazar, derlediği efsanelere müdahale etmiş ve onları yeniden kendi kalemiyle yazmak suretiyle değiştirmiştir.

Derlemeci derlemelere müdahale etmemelidir. Efsane metinleri illere göre tasnif edilmiş, herhangi bir kuram ya da bilimsel yöneme başvurulmamıştır.

Anahtar Kelimeler: Halk Bilimi, Halk Edebiyatı, Sözlü Kültür, Efsane, Bu Toprağın Efsaneleri, Derleme.

TATLI, İrfan,

En Güzel Türk ve Anadolu Efsaneleri, Birinci bs., İstanbul, Papatya Yayınları, 2005, 160 s., 13 x 21 cm.

Eserde “Kaynakça” bulunmamaktadır.

ISBN: 975 – 9103- 04 – 4

Yazar Hakkında Bilgi

Yazar hakkında ayrıntılı bilgi bulunmamaktadır.

Çalışmanın Amacı

Yazar, efsanelerle ilgili yayınların ülkemizde oldukça az olduğunu düşünmektedir. Çalışma bu alana önemli bir katkı sağlamak amacıyla hazırlanmıştır. Bu da çalışmanın sosyal amacı olarak değerlendirilebilir.

Çalışmanın Kapsamı

Eser, Anadolu’nun çeşitli coğrafyalarında teşekkül etmiş 21 adet efsaneyi kapsamaktadır.

Çalışmanın Yöntemi

Efsanelerin derleme yöntemiyle ya da başka bir yöntemle bir araya getirilmesi ile ilgili eserde herhangi bir açıklama ya da bilgi bulunmamaktadır.

Eserin bütününe bakıldığında efsanelerin daha önce yayınlanmış çeşitli kaynaklardan elde edildiği hissi ağır basmaktadır. Ancak bazı efsanelerin nereden derlendiği efsanelerin başında vurgulanmıştır. Bu nedenle bir kısım efsanenin derleme yöntemi ile esere alındığı sanılmaktadır.

İçindekiler

Gelin Kayaları Efsanesi s. 9, Sallanan Ev Efsanesi s. 19, Kırklar Türbesi s. 25, Gök Bayrak Efsanesi s. 30, Karakış Bahara Döndüren Dua Efsanesi s. 40, Sarmaşık

Kaplıcaları Efsanesi s. 45, Ferhat Dağı Efsanesi s. 48, Uzun Kızlar Efsanesi s. 51, Lokman Hekim ve Şahmeran Efsanesi s. 59, Şahmeran İle Camsab Efsanesi s. 67, Ardanuç Efsanesi s. 88, Raziye'den Rize'ye s. 93, Ağrı Dağı Efsanesi s. 97, Çoban Bağirtan Suyu Efsanesi s. 101, Amastris Efsanesi s. 106, Çirkin Kız Efsanesi s. 111, Vasiyet Gölü Efsanesi s. 117, Yedi Kardeş Burcu Efsanesi s. 121, Buarık Efsanesi s. 127, Gültekin'in Ölümü s. 138, Danişmend Gazi Efsanesi s. 148

Sunuş / Ön Söz / Giriş / Sonuç

Çalışmada “Sunuş”, “Giriş” ve “Sonuç” bölümleri bulunmamaktadır.

“Ön söz” bölümünde yazar, efsanenin kısaca tanımını yaptıktan sonra masallara göre daha gerçekçi ve inanılır olduğunu vurgulamıştır. Efsanenin temel konuları arasında da “doğruluk, cömertlik, mertlik, iyilik, severlik, cesaret, birlik ve dirlik” gibi konuların bulunduğu üzerinde durmuştur.

Yazar, kısa bir giriş mahiyetinde olan “Ön Söz” yazısını, ülkemizde efsaneler üzerine yapılmış yayınların azlığından söz ederek ve bu çalışmanın da bu anlamda bir boşluğu dolduracağı ümidiyle sonuçlandırmıştır.

Değerlendirme

Yazar Anadolu coğrafyasında teşekkül etmiş yirmi bir (21) adet efsaneyi eserine almıştır. Bu efsaneleri nasıl ve nereden aldığını bilemiyoruz. Eserde “Kaynakça” bulunmaması ve yazarın da bu konuda bir bilgi vermemesi efsanelerin kaynağını muğlak bırakmıştır. Bazı efsanelerin girişinde efsanede yer alan olayın nerede geçtiği söylenmiş olmakla beraber bu bütün efsaneler için geçerli değildir.

Bilimsel olarak değerlendiremeyeceğimiz çalışmada yer alan efsaneler herhangi bir tasnife bağlı kalmaksızın gelişigüzel sıralanmıştır. Bazı efsanelerin ise hangi yöreye ait olduğunu ise sadece efsanenin başlığından anlayabiliyoruz. (Raziye'den Rize'ye s. 93).

Kaynaklar verilmiş olsaydı veya yörelere göre ya da konularına göre efsaneler tasnif edilmiş olsaydı eserin daha kuşatıcı derli toplu olabileceği kanaatindeyiz.

Anahtar Kelimeler: Halk Bilimi, Halk Edebiyatı, Sözlü Kültür, Efsane, Türk ve Anadolu Efsaneleri.

TUNCEL, Mustafa,

Beydağları Efsane Söylar, Üçüncü bs., İstanbul, Bu Yayınevi, 1999, 160 s., 13,5 x 19,5 cm.

Eserde “Kaynakça” bulunmamaktadır.

ISBN: 975 – 565 – 155 – 1

Yazar Hakkında Bilgi

Yazar hakkında ayrıntılı bilgi bulunmamaktadır.

Çalışmanın Amacı

Çalışmanın genel olarak amacını; gizli kalmış ve sadece bazı yörelerde bilinen efsaneleri yazılı hale getirmek ve bütün insanların istifadesine sunma gayreti olarak söylemek mümkündür.

Çalışmanın Kapsamı

Çalışma; Beydağları⁷⁵ diye bilinen ve Antalya ili sınırları içerisinde yer alan bölgede anlatılagelen efsaneleri kapsamaktadır.

⁷⁵ Bey Dağları Antalya ilinin sınırları içinde Toros dağlarının batı uzantılarından biridir. Yükseklikleri 600-3086 m. arasında değişen bu dağ grubu Antalya Körfezi’nin, kuzeyinden güneyine doğru körfeze paralel olarak uzanan sıradadır.

Çalışmanın Yöntemi

Eserde on üç (13) adet efsane bulunmaktadır. Bu efsaneler gelişigüzel bir şekilde esere alınmıştır. Çalışmada yer alan efsanelerin bir araya getirilişinde kullanılan yöntem / yöntemler hakkında yazar herhangi bir bilgi vermemiştir. Eserin genelinden yazarın bu çalışması ile ilgili bilimsel bir yöntem kullanmadığını anlayabiliriz.

İçindekiler

Eserde “İçindekiler” bölümü bulunmamaktadır.

Ön Söz / Giriş / Sonuç

Eserde “Ön Söz”, “Giriş” ve “Sonuç” bölümleri bulunmamaktadır.

Değerlendirme

Eser genel olarak tek bölümden oluşan ve toplam on üç (13) efsaneden müteşekkil bir eserdir. Efsaneler, herhangi bir bilimsel tasnif kullanılmaksızın gelişigüzel esere alınmıştır. Her efsaneden öne çıkan kahramanlar, (tepegöz, dev vb.) çizgi resim tekniği ile efsanelere iliştilmiştir.

Yazar efsanelerin kaynağı ile ilgili herhangi bir bilgi vermemiştir. Bu neden kaynak konusunda tam bir fikir sahibi olmak oldukça zordur. Efsaneleri okumaya başladığınızda yazarın kendi üslubu ya da efsanelere müdahalesi kendini hissettirmektedir. Özellikle efsanelerin giriş ya da sonuç bölümlerine kendinden bir şeyler katmak suretiyle yeni bir anlatı geliştirmiştir. Bu durumda efsanelerin aslına sadık kalınmadığı kanaatine kapılmaktayız.

Efsanelerin sonunda yazar, efsane ile ilgili yorumlarda bulunmuş, okuyucuya mesajlar vermiştir. Ancak bu durum okuyucuyu yönlendirmek ve yazarın kendi düşüncelerine sabitlemek olacağından oldukça yanlış bir tutumdur. Nitekim metin inceleme ya da karşılaştırma söz konusu olsaydı belki yorumlar ilave edilebilirdi.

Bize göre okuyucu efsanenin anlatıldığı gibi asıl haline mülaki olmalı ve efsaneden çıkaracağı dersleri kendi fikri yapısına ve his dünyasına göre çıkarmalıdır. Yazar ya da başka bir etken tarafından yönlendirilmemeli, hem efsaneye hem de okuyucuya müdahale edilmemelidir.

Bütün bu tespitler ışığında eserin; bilimsel inceleme metotlarından yoksun amatör ve popüler bir çalışma olduğunu söylemek daha doğru olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Halk Bilimi, Halk Edebiyatı, Sözlü Kültür, Efsane, Antalya, Beydağları.

URAL, Yalvaç,

Anadolu Efsaneleri, Birinci bs., İstanbul, Ad Yayıncılık, 1996, 114 s., res., 13,5 x 19,5 cm.

Eserde “Kaynakça” bulunmamaktadır.

ISBN: 975 – 325 – 193 – 9

Yazar Hakkında Bilgi

1945 yılında Konya'da memur bir ailenin çocuğu olarak dünyaya geldi. Annesi ilkokul öğretmeni, babası ise Toprak Mahsulleri Ofisi'nde eksper müdürü idi. Öğrenimini Anadolu'nun değişik il ve ilçelerinde sürdürdü.

Kabataş Lisesi'nde başladığı lise öğrenimini İstanbul'da Atatürk Erkek Lisesi'nde tamamladı. Lise yıllarında müzik ve edebiyata ilgi duydu.

Yalvaç Ural, liseden sonra gazeteciliği meslek olarak seçti ve Milliyet Gazetesi'nde editör olarak çalışmaya başladı. Gazetecilik yaşamı çok sayıda farklı yayınevi ve gazetede sürdü.23 yılda 25 çocuk dergisi yayımladı. Yurtdışında yayımlanan Türkçe dergilere katkıda bulundu. Yalvaç Ural'ın "Gölcüğü Küçük Avcılar" adlı öyküsü İngilizce'ye çevrilerek, 1996 yılında Oxford University Press

tarafından ortaöğretim çocukları için hazırlanan **Dört Türk Öykücüsü** adlı kitapta yer aldı.⁷⁶

Çalışmanın Amacı

Yazarın sosyal amacı, Anadolu'ya ait olan kültür mirasa sahip çıkma arzusudur. Eserini de bu doğrultuda oluşturmuştur.

Çalışmanın Kapsamı

Çalışma, Anadolu'nun çeşitli yerlerinde teşekkül etmiş efsaneleri kapsamaktadır.

Çalışmanın Yöntemi

Çalışmada yer alan efsaneler değişik kaynaklardan elde edilmiştir. Bazı efsaneler için yazar, tarihi kaynaklardan yararlandığı bilgisini vermektedir.

İçindekiler

Boğaziçi ya da Buzağı Geçidi s. 11, Kavak Kayaları s. 15, Örümcek Kız s. 19, Hera İle Leandros s. 23, Marsyas Apollon Müzik Yarışması s. 27, Ağlayan Kaya Niobe ve Çocukları s. 31, Telephos Efsanesi s. 35, Paris İle Oineone s. 39, Gordion s. 43, Philemon İle Baukis s. 45, Dünyada İlk Güzellik Yarışması s. 53, Eros İle Pskyhe s. 57, Amazonlar s. 63, Amazonlarla İlgili Bilgiler s. 67, Kiklopslar s. 69, Kybele s. 73, Priapos s. 79, Bellerophontes İle Khimaira s. 83, İda – Kaz Dağı s. 89, Çobanların Tanrısı Pan s. 91, Sisyphos Efsanesi s. 93, Yedi Uyurlar Efsanesi s. 97, Gyges Efsanesi s. 103, Cassandra s. 107

Ön Söz / Giriş / Sonuç

Eserde “Ön Söz”, “Giriş” ve “Sonuç” bölümleri bulunmamaktadır. Bunun yerine yazar, “Başlarken” başlıklı yazısını kaleme almıştır. Bu bölümde aslında bize ait olan efsanelerin başka ülkelere mal edilmesini eleştiren yazar, Anadolu kültürüne sahip çıkma arzusunu dile getirmiştir.

⁷⁶ <http://www.ykykultur.com.tr/yazar/yalvac-ural> (20.9.2012).

Değerlendirme

Esere genel olarak baktığımızda eser adı ile içeriğin uyuşmadığını görüyoruz. Eser adına göre Anadolu sahasında teşekkül etmiş efsaneleri beklerken içerikte yabancı efsanelerin de olduğu dikkatimizi çekiyor.

Efsanelerin arasına serpiştirilmiş öyküleri de anlamak mümkün değildir. (İhlamur ve Çınarın Öyküsü). Yazarın, genel olarak çocuk masallarıyla uğraşmasından olsa gerek efsaneleri daha çok masala yaklaşımcı bir anlatım tarzı geliştirmiş, bazı efsaneleri masallara has başlangıç formelleriyle başlatmıştır. (bir zamanlar, bilinmeyen bir yerde vs.). Bu da yazarın efsaneleri çok iyi bilmediğini göstermektedir.

Eserde yer alan efsaneler derleme değildir. Ancak kaynağı da tam olarak bilinmemektedir. Yazar bununla ilgili herhangi bir açıklama ya da kaynakça vermemiştir. Sadece bazı efsaneler için tarihi kaynaklardan istifade ettiğini belirtmiştir. Herhangi bir bilimsel yöntemin kullanılmadığı eserde, efsaneler de belli bir tasnife bağlı kalınmadan gelişigüzel sıralanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Halk Bilimi, Halk Edebiyatı, Sözlü Kültür, Efsane, Anadolu.

ÜÇÜNCÜOĞLU, A. Güngör,

Zigana Dağı Efsanesi, Birinci bs., Trabzon, Celepler Matbaacılık, 2009, 248 s., res., 16,5 x 24 cm.

Eserde “Kaynakça” bulunmaktadır.

ISBN: y.

Yazar Hakkında Bilgi

Yazar hakkında ayrıntılı bilgi bulunmamaktadır.

Çalışmanın Amacı

Yazar, Zigana Dağı ile ilgili efsanelerin, coğrafi ve kültürel bilgilerin yazılı hale getirilip, unutulmaması ve gelecek kuşaklara aktarılması amacıyla eserini kaleme almıştır.

Çalışmanın Kapsamı

Çalışma, Gümüşhane ilinin Torul ilçesi sınırlarında şirin bir köy olan Zigana ve Zigana Dağı ile ilgili bilgi ve anlatıları kapsamaktadır.

Çalışmanın Yöntemi

Çalışma, genel olarak yedi bölümden oluşmaktadır. Bu bölümlerde ayrı ayrı Zigana ile ilgili coğrafi ve kültürel bilgiler verilmiştir. Bu bilgilerin yanında Zigana ile ilgili idari yapı ve tarihi bilgiler de okuyucu ile paylaşılmıştır.

Efsaneler ise, “Geçen Tarihsel Hatıralar” başlıklı bölümde ele alınmış ve okuyucu ile paylaşılmıştır. Çalışmanın son kısmında ise Zigana ve Gümüşhane’ye hizmet etmiş, ya da bu bölgelerde neş’et etmiş şahısların listesi verilmiştir.

İçindekiler

Tufan Aydoğan s. 7, İsmail Aytekin s. 9, Hamza Eroğlu s. 11, **Giriş** İdare Yapısı s. 13, Zigana’nın İdare Yapısı s. 17, Zigana Adını Nereden Aldı? s. 19, Zigana – Zegan – Kalkanlı s. 20, Coğrafi Konum s. 21, Zigana Köyü Mahalleleri s. 23, Sosyo – Ekonomik Durum s. 25, Eğitim ve Kültür Durumu s. 26, Turizm s. 27, Dernek Kurucuları s. 29, Zigana Kültür Derneği Tarihleri Arasındaki Faaliyetler s. 30, Zigana Muhtarları s. 35, **Zigana Tarihi Yerler ve Kalıntılar** s. 39, Gölleler s. 41, Zigana Dereleri s. 42, Tepe ve Kıran Adları s. 42, Mevkiler ve Tarlalar s. 43, Zigana’da Tarihsel Adların Özelliği s. 45, Zigana Yaylaları s. 46, Ormanlar ve Yaylalar s. 47, **Tarihsel Süreci** s. 51, Zigana’nın Osmanlı’ya Katılışı ve Kurtuluş

Savaşı s. 53, Zigana ve Torul'un Osmanlı'ya Katılması s. 55, Kurtuluş Savaşı'nda Zigana s. 55, Zigana Ermeni ve Rus Katliam Zulmü 59, Zigana Şehitleri s. 65, **Geçen Tarihsel Hatıratlar** s. 67, Zigana İpek Yolu Nerededir? s. 69, Zygopolis, Zigana Bölgesi mi? s. 74, Zigana'daki Medrese s. 75, Zigana'da Yapılan Büyük Soygun s. 76, Bir Efsane – Zigana Dağı Hatıratı s. 77, Zigana Kromni'nin Bir Parçasıdır s. 79, Xenophon'un s. 83, Tekes Tepesi Neresi s. 86, Driller – Dorila – Dorihl s. 89, Kolkhlr s. 90, Mossynokler s. 93, Medler s. 94, Türkmenler s. 94, Büyük İskender Dönemi ve Sonrası s. 97, Ptolomeus'un Notları s. 98, Lazi Krallığının Yükselişi s. 99, Zigana Canha Bölgesi mi? s. 101, Gümüşhane Can'lar – Chaldiye – Kaldiya Eyaleti s. 102, Chaldia İnsanın Kaderi s. 103, Çepnilerin Zigana'daki Hatıraları s. 105, Zakha Beyliği s. 106, Peçenekler s. 117, Döger s. 118, Ziganave Gümüşhane Madenleri s. 119, **Zigana'dan Geçen Seyyahlar** s. 121, Yorgun Zigana s. 125, Ruy Gonzalesde Clavijo s. 127, Gezi Notlarına Göre Gümüşhane Çevresi s. 131, TeophileDey – Rolle s. 140, Ahmet Refik s. 145, Pontainer s. 155, İttihatçı Liderlerin Trabzon'a Gelişi s. 165, İsmail Habib Sevük s. 169, Kazım Karabekir Paşa s. 177, Mareşal Fevzi Çakmak Diyor ki! s. 183, Alaattin Govsa'nın Trabzon Özlemi s. 197, Trabzon Bilge Valisi s. 199, İngiliz Albayı Rawlinson Hatıratı s. 201, Esaretin Acı Hatıraları s. 202, Zigana ve Gümüşhane s. 205, M. Reşit Tarakçıoğlu s. 213, **Zigana Halkları** s. 215, Zigana – Zegan – Halkı s. 218, Zigana Kürtler Yerleştirildi s. 220, Lakapları, Sülaleleri, Lakaplar – Sülaleler s. 225, **Zigana'nın Bağrından Çıkan Değerler** s. 239, Öğretim Üyeleri s. 239, Yüksek Okul Mezunları s. 239, İşletme ve İktisat Fakülteleri s. 241, Meslek Yüksek Okul s. 242, Güvenlik Görevlileri s. 243, Hemşireler s. 244, Spor Akademileri ve Elçileri s. 244, Son Söz – Aras Perekli s. 244, Kaynakça s. 247

Ön Söz / Giriş / Sonuç

Eserde “Ön Söz” bölümü bulunmamaktadır. “Giriş” yazısını yazarın kendisi kaleme almıştır. Bu bölümde eserlerin özelliklerine değinen yazar, bazı eserlerin yıllar geçtikçe unutulduğu, bazılarının ise unutulmadan yıllar boyu varlığını sürdürdüğü üzerinde durmaktadır. Yazar, unutulmadan yıllar boyu varlığını sürdüren eserleri de “yazılı eserler” olarak tanımlamıştır.

Kendi eserini de yazıya aktarmaktaki gayesinin kültürlerinin unutulmaması ve gelecek kuşaklara aktarılması olduğunu belirten yazar, daha sonra Zigana ve Zigana'nın bağlı olduğu ilçe olan Torul hakkında bilgiler vermek suretiyle yazısına son vermiştir.

Çalışmada “Sonuç” bölümü bulunmamaktadır.

Değerlendirme

Eserde her ne kadar Zigana Dağı ve yöresinde teşekkül etmiş efsaneler nazara verilmiş olsa da, eser genel itibariyle İlçe ve Köy tanıtımından ibaret bir çalışma olarak tanımlanabilecek bir yapıdadır.

Yazar eserini genel olarak yedi bölüme ayırmıştır. Bu bölümlerin her birinde Zigana ve bağlı olduğu ilçe ile ilgili tarihi, coğrafi, siyasi ve kültürel bilgiler verilmektedir. Efsaneler ise sadece “Geçen Tarihsel Hatıratlar” başlığı altında incelenmiştir. Bu bölümde on iki adet anlatı olsa da bu anlatıların sadece yedi tanesi efsanelerle ilgilidir. Diğer anlatıların içinde efsane parçaları bulunsa da bir bütün olarak efsane denilemeyecek anlatılardır.

Yazarın gazeteci olması ve efsanelere bilimsel olarak uzak olması eserde açıkça hissedilmektedir. Eserde yer alan efsanelerin “hatıra” başlığı altında incelenmesi de bu tezimizi destekler niteliktedir.

Genel olarak efsane açısından esere referans olabilecek anlatı sadece “Zigana Dağı Efsanesi”dir. Bu efsaneyi yazar, “Efsane – Zigana Dağı Hatıratı” başlığı altında incelemiştir. Bu inceleme herhangi bir bilimsel incelemeden ziyade salt bir aktarımdan ibarettir.

Sonuç olarak; eser Zigana bölgesi ve bağlı bulunduğu Torul İlçesi hakkında tarihi, coğrafi, siyasi ve kültürel bilgiler veren amatör bir eserdir. Efsane kısmı ise eserin küçük bir bölümünü teşkil etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Halk Bilimi, Halk Edebiyatı, Sözlü Kültür, Efsane, Gümüşhane, Zigana, Torul, Zigana Dağı.

ÜNVER, M. Naci,

Kapadokya Efsanesi, İkinci bs., Ankara, Arkadaş Yayınevi, 1995, 50 s., res., 13 x 18 cm.

Eserde “Kaynakça” bulunmamaktadır.

ISBN: 975 – 509 – 479 – 2

Yazar Hakkında Bilgi

Yazar hakkında ayrıntılı bilgi bulunmamaktadır.

Çalışmanın Amacı

Yazar, Kapadokya ile ilgili anlatılan efsanenin gelecek kuşaklara aktarılması amacıyla eserini kaleme almıştır.

Çalışmanın Kapsamı

Çalışma, Kapadokya ile ilgili efsaneyi ele almaktadır. Fakat efsane anlatılırken, Ürgüp, Göreme ve yöresine dair birçok turistik yer hakkında bilgiler de okuyucu ile paylaşılmıştır.

Çalışmanın Yöntemi

Çalışma, genel olarak romana yakın, öyküleyici bir üslupla kaleme alınmıştır. Yazar, efsaneyi kahramanlardan biri olan Ali’nin ağzından vermektedir. Efsane akıcı bir üslupla anlatılırken, efsanede geçen yerlerin resmi de ayrıca verilmiştir.

İçindekiler

Eserde “İçindekiler” bölümü bulunmamaktadır.

Sunuş / Ön Söz / Giriş / Sonuç

Eserde “Sunuş”, “Ön Söz”, “Giriş”, “Sonuç” bölümleri bulunmamaktadır.

Değerlendirme

Eser, genel görünümü itibariyle romana yakındır. Yazar, öyküleyici bir üslup ve kurguladığı senaryo ile efsaneyi kahramanlardan biri olan Ali'nin ağzından anlatmaktadır. Fransız Marie ile Ali'nin öyküsü üzerinden hem “Kapadokya Efsanesi”ni hem yörenin turistik yerlerini okuyucu ile paylaşan yazar, anlatımı güçlendirme adına resimlerden istifade etmiş ve anlatılan yerlerle ilgili resimleri de esere almıştır.

Eserde yer alan efsane ile ilgili kaynak bildirmeyen yazar, kullanmış olduğu yöntem hakkında da bilgi vermemektedir. Ancak eserde yer alan efsaneyi bilimsel olarak incelemeyeceği ise oldukça açıktır.

Sonuç olarak eser; merkeze bir efsane konularak oluşturulmuş öykü kitabı izlenimi veren amatör bir eserdir.

Anahtar Kelimeler: Halk Bilimi, Halk Edebiyatı, Sözlü Kültür, Efsane, Kapadokya.

ÜSKÜP, Şeref,

Bozdağ Efe Efsanesi, Birinci bs., İzmir, Hür Efe Matbaası, 1994, 125 s., res., 14 x 20 cm.

Eserde “Kaynakça” bulunmamaktadır.

Eser aynı zamanda bir film senaryosudur. Konusu ise göçer bir yörüktür.

ISBN: y.

Yazar Hakkında Bilgi

Şeref Üsküp, 1923 yılında Ödemiş’te doğmuştur. Muhacir bir ailenin çocuğu olan Üsküp’ün hayatı boyunca iki önemli uğraşı olmuştur. Bunlardan birincisi “Hür Efe Gazetesi”, ikincisi ise “Efeler”dir. Hayatında matbaacılık ve gazetecilikten başka

bir işle uğraşmayan Üsküp'ün efelik kültürüne apayrı bir ilgisi vardı. Bu ilgisi ileri ki yıllarda git gide artmış, araştırmaları ve duyumları doğrultusunda Efeler ile ilgili kitaplar kaleme almıştır.

İki evlilik yapmış olan ve yedi çocuğu olan Şeref Üsküp, 2006 yılında vefat etmiştir.⁷⁷

Çalışmanın Amacı

Çalışmanın aslı bir senaryodur. Efsaneleştirilen bebek kaybolma olayını senaryolaştıran ve çeşitli televizyonlara gönderen yazar, beğendiği bu yapıtını kitaplaştırıp okuyucuyla paylaşmak amacıyla bu eserini meydana getirmiştir.

Çalışmanın Kapsamı

Çalışma Ege bölgesinde ortaya çıkmış “Bozdağ Efe Efsanesini” anlatmaktadır. Olay Ödemiş'in Bozdağ Yaylası'nda geçmektedir.

Çalışmanın Yöntemi

Çalışma Ege Bölgesinde gerçekleşen bir olayın öyküsünün efsaneleşmiş şeklidir. Bu efsaneyi film şeklinde sunmak isteyen yazar senaryo yazmış, daha sonra bu senaryoyu kitap haline dönüştürmüştür.

İçindekiler

Kitapta “İçindekiler” bölümü bulunmamaktadır.

Ön Söz / Giriş

Kitapta “Ön Söz” ve “Giriş” kısımları bulunmamaktadır. Bunun yerine yazar kitap hakkında okuyucu ile paylaşmak istediği bilgileri “Başlarken” adlı bir bölümde dile getirmiştir.

Bu bölümde olayın teşekkül ettiği mekân ve kahramanları hakkında bilgi veren yazar, kaynak kişiyi de burada belirtmiştir. Olayın senaryolaştırılması

⁷⁷ Şeref Üsküp, **Bozdağ Efe Efsanesi**, İzmir, Hür Efe Matbaası, 1994, Kapak Sayfası.

konusunda kendisine cesaret veren kişiyi ve aralarında geçen konuşmaları da bu bölümde okuyucuyla paylaşmıştır.

Değerlendirme

Esere kaynaklık eden olay, aslında bir öyküdür. Yaşanmış bir olaydan yola çıkarak senaryolaştırılmış ve izleyiciye sunulmuştur.

Eser iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde olayı yazılı bir şekilde okuyucuyla paylaşan yazar, ikinci bölüme senaryo metinlerini koymuştur. Bu eser, bilimsel bir çalışma değildir. Yörede gerçekleşen bir olayın yıllar yılı dilden dile anlatılarak halkın gerçekliğine inanıp öyküleştirildiği görülmektedir. Bu olayı senaryolaştıran yazar, Ankara Televizyonu'na göndermiş fakat ilgi görmemiştir. Bunun üzerine kitap haline getirerek okuyucuyla paylaşmıştır. Dolayısıyla eserde herhangi bir bilimsel yöntem kullanılmamıştır.

Anahtar Kelimeler: Halk Bilimi, Halk Edebiyatı, Sözlü Kültür, Efsane, Bozdağ, Efe.

VURAL, Serhan,

Anatolya Efsaneleri, Birinci bs., İstanbul, Cinius Yayınları, 2011, 414 s., hrt., 14 x 21 cm.

Eserde “Kaynakça” bulunmamaktadır.

ISBN: 978 – 605 – 127 – 356 – 3

Yazar Hakkında Bilgi

1981 yılında İstanbul'da doğdu. Xasiork Yayınevi'nin roman yarışmasında mansiyon ödülü aldı. Bilimkurgu ve fantastik kurgulu bu romanının adı **Kıyamet Kristalleri** idi. Ayrıca yine kendisine ait olan **Sınav 19** isimli polisiye, gerilim ve korku romanı da yine internet üzerinden yayınlandı.

Harry Potter hakkında **Harry Potter**'ın altıncı kitabı yayımlanmadan evvel, altıncı yıl olarak **Düşler Kuyusu** ve **Cadı Avcısı** adlı iki kitaptan oluşan bir hayran kurgusu yazdı. Bu iki roman internette yayınlandı ve büyük ilgi gördü. Kısa hikâyeleri ve romanları yıllardır internet üzerinde yayınlanıyor. **Anatolya Efsaneleri** resmi olarak yayımlanan ilk kitabıdır.⁷⁸

Çalışmanın Amacı

Çalışma, yazar için ilginç ve anlatmaya, aktarmaya değer bulduğu efsaneleri okuyucu ile paylaşma amacını taşımaktadır.

Çalışmanın Kapsamı

Çalışma, yazarın “Anatolya” adını vererek kafasında kurguladığı coğrafyayı kapsamaktadır. Bu coğrafyanın haritasını eserde veren yazar, Ege Denizi’ne “Efeler Denizi” ismini vermiş ve sınırı buradan başlatmıştır. Diğer yöreleri de farklı isimlerle adlandıran yazar, kafasında kurguladığı “Anatolya” coğrafyasının şeklini çizmiştir.

Çalışmanın Yöntemi

Çalışma on bir bölümden oluşmaktadır. Her bölümde farklı bir anlatıyı inceleyen yazar, üslup olarak salt bir anlatımı tercih etmemiş, efsaneleri ya da efsane parçalarını romana yakın bir anlatım tarzıyla incelemiş, eseri bütün bir çalışma olarak ortaya koymuştur. Yani eserin bütünü bir romanı andırmaktadır.

İçindekiler

Birinci Bölüm – Gümüş Roya s. 9, **İkinci Bölüm** – Uyanış s. 46, **Üçüncü Bölüm** – Kızıl Cadı s. 85, **Dördüncü Bölüm** – Kadim Kudret s. 132, **Beşinci Bölüm** – Araf Yemini s. 167, **Altıncı Bölüm** – Hünkarkatili s. 200, **Yedinci Bölüm** – Kör Cadı s. 236, **Sekizinci Bölüm** – Efsanelerin Doğuşu s. 272, **Dokuzuncu Bölüm** – Seferdar s. 315, **Onuncu Bölüm** – Son Secir s. 345, **On birinci Bölüm** – Hayat Bağ s. 402

⁷⁸ Serhan Vural, Anatolya Efsaneleri, İstanbul, Cinius Yayınları, 2011, Kapak Sayfası.

Ön Söz / Giriş / Sonuç

Eserde “Ön Söz”, “Giriş” ve “Sonuç” bölümleri bulunmamaktadır.

Değerlendirme

Yazar, eserini on bir bölümden oluşturmaktadır. Yalnız bu bölümler bilimsel bir tasnife dayanan bölümler değildir. Her bölüme bir isim vermiş olmasına rağmen, sekizinci bölüme “Efsanelerin Doğuşu” adını vermiş ve efsaneleri incelemiştir. Ancak sanıldığı gibi bilimsel bir inceleme değil küçük bilgi kırıntıları halinde efsanelere değinmiştir. Neden bu bölümde incelediğine ise anlam veremiyoruz.

Eserin adının “Anatolya” olması bizi “Anadolu” olduğu noktasında düşüncelere sevk etse de yazarın bir internet sitesinde⁷⁹ yayınlanan mülakatında şunları söylediğini görüyoruz: “Birçok kişi bu konuda yanılgıya düşüyor. İnsanlar kitabı ilk eline aldığı anda Anatolya deyince Anadolu ile ilgili olduğunu sanıyorlar oysaki değil. Anatolya benim oluşturduğum Ulu Dünya’da yer alan bir anakaradır. Anadolu ile tek bağlantısı isim benzerliğidir o kadar. Aslında bunu biraz da bilerek yaptım.”

Yazar bunu bilerek yapmıştır çünkü eserinin ilgi çekmesini istemiştir. Bunu yukarıdaki paragrafta kendisi de itiraf etmiştir. Sadece bununla da kalmamış, kitabının ilgi çekmesi amacıyla roman olarak ele aldığı eserine efsanelerden kırıntılar yerleştirmiş ve adına da “Anatolya Efsaneleri” adını vermiştir.

Yazarın kitabında efsanelerden bazı parçalar görüyoruz. Fakat bunlar yazar tarafından oynanmış, öyküleştirilmiştir. Efsaneleri nereden aldığına dair bir açıklama ya da kaynakça da bulunmamaktadır.

Eser tamamıyla amatör bir eser olup efsanelerin kullanıldığı ve bu efsanelerin değiştirilerek yeniden şekillendirilip romanın bir parçası haline dönüştürüldüğü eser halini almıştır.

⁷⁹(<http://www.okuryazar.tv/index.php/serhan-vural-anatolya-efsaneleri-gumus-boya-ve-yazgi-taci.html>). 22.6.2012

Anahtar Kelimeler: Halk Bilimi, Halk Edebiyatı, Sözlü Kültür, Efsane, Anatolya.

YAVUZ, Muhsine Helimoğlu,

Diyarbakır Efsaneleri (Derleme - Araştırma- İnceleme), İki cilt bir arada ikinci bs., Ankara, Doruk Yayınları, 1993, [7 y] + 546 s., hrt., 13,5 x 19,5 cm.

Eserde “Bibliyografya” mevcuttur. Ayrıca her efsanenin sonunda motifleri de beraberinde verilmiştir. Eserin sonunda “Kitap Üzerine Kimi Söylemler” başlığı altında bazı yazarların fikirlerine yer verilmiştir.

ISBN: 975- 553- 039- 8

Yazar Hakkında Bilgi

1972’de Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Türkoloji Bölümünü bitirdi. Halk bilimi alanında, efsaneler konusunda “Yüksek Lisans”, masallar konusunda “Doktora” yaparak, “Bilim Doktoru” oldu. Yurtiçinde Dicle, Bilkent, Yeditepe Üniversiteleri’nde öğretim üyesi, yurtdışında da Bakü, Varşova, Lefke, Avrupa Üniversiteleri’nde konuk öğretim üyesi olarak dersler ve konferanslar verdi.

Şu anda, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi öğretim üyesidir. Muhsine Helimoğlu Yavuz, evli ve bir oğul annesidir.⁸⁰

Çalışmanın Amacı

Çalışmada “Diyarbakır il sınırları içinde yer alan efsaneleri derlemek ve bunları bilimsel bir yöntemle inceleme” kaygısının güdüldüğü görülmektedir.

Tarihi çok eskilere dayanan Diyarbakır ilinin tarihi ve coğrafi güzellikleri etrafında teşekkül eden efsaneleri bizzat yerlerinde derlenerek bu güzel ile ilgi

⁸⁰ Muhsine Helimoğlu Yavuz, **Diyarbakır Efsaneleri (Derleme - Araştırma- İnceleme)**, Ankara, Doruk Yayınları, 1993, Kapak Sayfası.

çekmek ve insanların etrafında bulunan her şeye nasıl mana verdiğini ortaya koymayı sosyal amaç olarak belirtebiliriz.

“Söz uçar yazı kalır” ilkesinden hareket ederek halkın hafızasında yaşayan bu efsanelerin unutulmasını engellemek ve gelecek kuşaklara aktarma çabasını da buna ekleyebiliriz. Derlenen bu efsaneleri bilimsel bir yöntemle incelenmesi de çalışmanın bilimsel amacı olarak söylenebilir.

Çalışmanın Kapsamı

Bu çalışma Diyarbakır sınırları içinde yer alan efsaneleri kapsamaktadır.

Çalışmanın Yöntemi

Çalışmada derleme yöntemiyle elde edilen efsaneler, bilimsel bir yöntemle incelenmiştir. Derlenen efsaneler daha önce bu alanda yapılan tasnif çalışmalarından da faydalanılarak ana gruplara ayrılmış daha sonra bu gruplar da kendi içlerinde alt gruplara ayrılmıştır.

Verilen efsane metinlerinin sonunda o efsane ile ilgili motifler Stith Thompson’un **Motif Index of Folk Literature**’una göre tasnif edilerek motif sıralaması yapılmıştır.

İçindekiler

Ön Söz, Giriş s. 3, **Efsane Gruplarının Genel Olarak İnceleme ve Değerlendirilmeleri** s. 17, **Açıklamalar** s. 35, **Sonuç** s. 36, **Birinci Bölüm Efsane Metinleri ve Motif- Index I- Dini Efsaneler** a- Dini ve Tarihi Kişiler Üzerine Söylenmiş Efsaneler s. 37 – 217, b- Camiler, Kiliseler (İbadet Yerleri) s. 50 – 247, c- Ziyaretler, Mezarlar, Türbeler s. 54 – 253, **İkinci Bölüm II – Olağanüstü Kuvvetler ve Varlıklar Üzerine Efsaneler** a – Şeytan s. 95 – 306, b – Cinler, Periler, Ejderhalar s. 96 – 310, c – Hastalık ve Ölüm Getiren Varlıklar s. 118 – 348, **Üçüncü Bölüm III – Hayvanlar Üzerine Efsaneler** s. 127 – 358, **Dördüncü Bölüm IV – Tarihi Efsaneler** a – Savaşlar, Fetihler, İstilalar s. 134 – 362, b – Hükümdar Sülalelerinin ve Beylerin Menşeleri, Adlar – Ünvanlar s. 138 – 363, c – Kaleler,

Surlar, Köprüler s. 144 – 364, d – Meskûn Yerlerle İlgili Olanlar 1 – Evler s. 162 – 370, 2 – Hamamlar, Kaplıcalar s. 169, **Beşinci Bölüm V – Tabiatla İlgili Efsaneler** a – Taşlar, Kayalar, Tepeler, Dağlar, Kırklar s. 172 – 374, b – Mağaralar s. 186 – 378, c – Göller, Nehirler s. 194 – 379, d – Çeşmeler, Pınarlar s. 201 – 381, e – Ağaçlar, Bitkiler, Meyveler s. 388, **Altıncı Bölüm VI – Aşk Üzerine Efsaneler** s. 209 – 391, **Diyarbakır Üzerine Altı Bildiri** s. 397, 1 – Diyarbakır Efsaneleri ile Diğer Bazı Ulusların Efsaneleri Arasındaki Ortak Motifler s. 399, 2 – Diyarbakır Özelinden Hareketle, Güneydoğu Anadolu Bölgesinde Efsane Derleme Çalışmaları Yaparken Karşılaşılan Sorunlar, Bu Sorunlara Bağlı Olarak Geliştirilen Yöntemler Öneriler ve Alınan Sonuçlar s. 419, 3 – Diyarbakır ve Çevresinde Tiyatro Olgusu s. 433, 4 – Diyarbakır – Bismil – Kazancı Köyü’nde Düğün Gelenekleri, Berdel Olayı ve Günümüz Türk Edebiyatına Yansımaları s.451, 5 – Diyarbakır – Bismil – Türkmenhacı Köyü’nden Bir Kadın Halk Ozanı “Halime Yaşar – Mah Turna” s. 479, 6 – Diyarbakır Ninnilerinden Bir Kesit s. 497, **Kitap Üzerine Kimi Söylemler** Aziz Nesin s. 512, Orhan Şaik Gökyay s. 521, Veysel Öngören s. 522, Şevket Beysanoğlu s. 526, Orhan Asena s. 528, Vecihi Timuroğlu s. 529, Mahmut Makal s. 537. **Bibliyografya** s. 539, **Ek- Efsanelerin Geçtikleri Yerleri Gösteren Diyarbakır İl Haritası**

Ön Söz / Giriş / Efsane Gruplarının Genel Olarak İnceleme ve Değerlendirilmeleri / Açıklamalar / Sonuç / Kitap Üzerine Kimi Söylemler

“Ön Söz” kısmında yazar, kitabın genel amacından bahsederken Diyarbakır il sınırındaki yerlerle ilgili efsanelerin derlenmesi aşamasından sonra bu efsaneleri bilimsel olarak incelemeye çalıştığını belirtmiştir.

Diyarbakır gibi tarihi ve kültürel birçok zenginliğe ev sahipliği yapan bir il içinde efsaneler açısından kaynakların çokluğundan bahseden yazar, bu çalışmasını ve derlediği efsaneleri bir cilde sığdıramadığı ve daha sonra iki cilt halinde yayınladığını okuyucuyla paylaşmıştır.

Yazar bu çalışmayla ilgili ana düşüncesini “Bu kitabımıza konu olan her iki ciltteki toplam 251 efsanenin, yalnızca 13 tanesi başka yazılı kaynaklardan alınmış, kalan 238 efsane ise, Diyarbakır’ın ilçelerine, köylerine ve mezralarına gidilip, asıl insan kaynağına inilerek, tarafımızdan derlenmiştir. Bu nedenle de yapıtımızda yer alan efsanelerin, oldukça özgün olduğu kanısındayız” diyerek özetlemiştir.

“Giriş” kısmında “Efsane” sözcüğünün hangi kökten geldiği (*Latince <legendus> sözcüğünden*) üzerinde durulmuş ve geniş olarak açıklanmıştır. Bazı sözlüklerde ve ansiklopedilerde efsane tanımlarının üzerinde durduktan sonra efsanelerin konularına değinilmiştir. Daha sonra efsanenin diğer halk anlatımlarıyla olan ilişkilerine değinen yazar, “mit – efsane, efsane – masal, efsane – destan” ilişkilerine yer vermiştir. Bu bölümün ardından “Efsane konusunda diğer ülkelerde yapılan bazı çalışmalar”dan örnekler verildikten sonra ülkemizde efsaneler üzerine yapılmış bazı çalışmalara değinilmiştir.

Bu bölümün ardından “Efsane Gruplarının Genel Olarak İnceleme ve Değerlendirilmeleri” başlığı altında “her efsane grubu ayrı ayrı ele alınarak, ortak özellikleri, hangi temel motifler üzerine kuruldukları ve toplum hayatındaki işlevleri yönlerinden, genel olarak değerlendirilmiş, efsaneler <kutsallık>, <gerçeklik>, <olağanüstülük>leri bakımından incelenmiş ve varılan sonuçlar belirtilmiştir.” Bu bölümde efsaneler;

I – Dini Efsaneler

II – Olağanüstü Varlıklar ve Kuvvetler Üzerine Efsaneler

III – Hayvanlar Üzerine Efsaneler

IV – Tarihi Efsaneler

V – Tabiatla İlgili Efsaneler

VI – Aşk Üzerine Efsaneler

Başlığı altında gruplanmıştır.

“Açıklamalar” bölümünde üst tarafta verdiğimiz gruplamaların alt başlıkları açıklanmış, **Motif – İndex** hakkında açıklamalar verilmiştir.

“Sonuç” kısmında kitabın genel olarak çerçevesi çizilmiş ve efsanelerin 105 tanesi “Dini Efsaneler”, 66 tanesi “Olağanüstü Kuvvetler ve Varlıklar”, 8’i “Hayvanlar”, 28’i “Tarihi Efsaneler”, 41’i “Tabiatla ilgili Efsaneler”, 3’ü “Aşk Üzerine Efsaneler” olmak üzere tasnif edilmiştir.

Bunların yanında efsanelerin derlenmesinin zorluğundan bahseden yazar, özellikle kutsal değerlere yönelik efsanelerin derlenmesinin daha zor olduğunu söylemektedir. Bu türden efsanelerin halk için kendi sırlarını açıklama gibi algılandığından insanların genellikle susmayı tercih ettiğini belirtmektedir.

“Kitap Üzerine Kimi Söylemler” kısmında Aziz Nesin, Orhan Şaik Gökyay, Veysel Öngören, Şevket Baysanoğlu, Orhan Asena, Vecihi Timuroğlu, Mahmut Makal’ın kitap ve yazar hakkında güzel bazı görüşlerine yer verilmiştir.

Değerlendirme

Efsanelerin toplum yaşamında oldukça önemli işlevleri vardır. En basiti mevcut gelenek ve görenekleri muhafaza eder ve gelecek kuşaklara aktarmaya vesilelik eder. Doğumundan başlayarak ölümüne kadar efsaneler sayesinde bazı şeyleri öğrenen insan bir bakıma efsanelerden ders alır. Bunun yanında insanlar efsaneler sayesinde geçtiği yerlere ve mekânlara anlam verirler.

Daha birçok işlevi olan efsanelerin derlemesinin oldukça zor olduğu aşikârdır. “Derleme yapacağınız yer veya kişinin sizi yadırgamaması ve benimsemesi lazımdır ki size açılabilsin.” Bu da oldukça zordur. Bu nedenle derleme yoluyla efsaneleri toplayıp kitaplaştıran yazarlarımız oldukça büyük ve önemli bir işe imza atmışlardır. Bu çalışmada bunlara ilaveten efsanelerin bilimsel yöntemle incelenmiş olması akademik manada edebiyatımıza büyük katkı sağlamaktadır.

Derlenen efsaneler daha önce bu alanda yapılan tasnif çalışmalarından da faydalanarak ana gruplara ayrılmış daha sonra bu gruplar da kendi içlerinde alt gruplara ayrılmıştır.

Verilen efsane metinlerinin sonunda o efsane ile ilgili motifler Stith Thompson'un **Motif Index of Folk Literature**' una göre tasnif edilerek motif sıralaması yapılmıştır. Bunun yanında; "her efsane grubu ayrı ayrı ele alınarak, ortak özellikleri, hangi temel motifler üzerine kuruldukları ve toplum hayatındaki işlevleri yönlerinden, genel olarak değerlendirilmiş, efsaneler <kutsallık>, <gerçeklik>, <olağanüstülük> leri bakımından incelenmiş ve varılan sonuçlar belirtilmiştir." Bu bölümde efsaneler;

I – Dini Efsaneler

II – Olağanüstü Varlıklar ve Kuvvetler Üzerine Efsaneler

III – Hayvanlar Üzerine Efsaneler

IV – Tarihi Efsaneler

V – Tabiatla İlgili Efsaneler

VI – Aşk Üzerine Efsaneler

başlığı altında gruplanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Halk Bilimi, Halk Edebiyatı, Sözlü Kültür, Efsane, Diyarbakır, Motif Index.

YAZICI, Mustafa,

Trabzon'da Meşhur Destanlar ve Efsaneler, Birinci bs., Trabzon, Trabzon Belediye Başkanlığı Yayınları, 2001, 243 s., res., 14 x 22 cm.

Eserde "Kaynakça" mevcuttur. Aynı zamanda efsanelerle ilgili gazete haberlerine ve resimlere de yer verilmiştir.

ISBN: y.

Yazar Hakkında Bilgi

1947’de Trabzon’da doğdu. 1959’da Akyazı İlkokulu’ndan, 1966’da Trabzon İmam Hatip Lisesi’nden, 1970’te Kayseri Yüksek İslam Enstitüsü’nden mezun oldu. 1999’a kadar 29 yıl öğretmenlik yaparak Karadeniz Teknik Üniversitesi Trabzon İlahiyat Meslek Yüksek Okulu’ndan öğretim görevlisi olarak emekli oldu.⁸¹

Çalışmanın Amacı

Trabzon’un zengin bir kültürünün olduğunu savunan yazar, bu kültürün, özellikle efsanelerin bir fıkra kadar bir futbol kadar işlenip gündeme getirilmemesinden yakınmaktadır. Bu nedenle efsanelerin derlenmesi ve bu topluma kazandırılması eserin sosyal amacı olarak söylenebilir. Yazar, “Bu çerçevede mahalli, milli ve evrensel edebiyatımızın daha da zenginleşeceğine” inandığını vurgulamaktadır.

Çalışmanın Kapsamı

Bu çalışmada sadece Trabzon ve yöresinde anlatılan efsaneler derlenerek yayınlanmıştır.

Çalışmanın Yöntemi

Yazar derleme yöntemiyle bulabildiği kadar efsaneyi derleyerek yeniden kaleme almış ve bu eserde yayınlamıştır.

İçindekiler

Sunuş s. 2, **A – Destanlar** s. 6, 1- Trabzon’daki Dede Korkut Destanları s. 7, a – Kanturalı Destanı s. 21, b – Salur Kazan Destanı s. 39, 2 – Sargana Destanı s. 53, 3 – 24 Şubat Trabzon’un Kurtuluş Destanı s. 58, 4 – Sel Destanı s. 63, 5 – Hamsi

⁸¹ Mustafa Yazıcı, **Trabzon’da Meşhur Destanlar ve Efsaneler**, Trabzon, Trabzon Belediye Başkanlığı Yayınları, 2001, Kapak Sayfası.

Destanı s. 89, 6 – Çatak Heyelan Destanı s. 95, 7 – Sultan Murat Destanı s. 103, 8 – Türk Kurtuluş Savaş Destanı s. 106, 9 – Mustafa Ağa Destanı s. 114, 10 – Süleyman Ağa Destanı s. 117, **B- Efsaneler**¹ – Tuğraboza (Köroğlu) Efsaneleri s. 121, 2 – Gelinkaya Efsanesi s. 131, 3 – Sera Gölü Efsanesi s. 133, 4 – Hızır Nebi (Halk Dilinde Hitir Nebi) Efsanesi s. 137, 5 – Kadirga Efsanesi s. 147, 6 – Hoşoğlu Efsanesi s. 152, **Sonuç** s. 160, **Ekler** s. 164, **Kaynaklar** s. 237, Yazarın Biyografisi s. 242

Sunuş / Ön Söz / Sonuç

Yazar, “Sunuş” kısmında efsanelerin halk kültürü açısından önemine değindikten sonra bir eleştirisine değinmeden geçemiyor. Yazar, Trabzon’da bir fıkra kadar bir futbol kadar ilgi duyulmadığı efsanelerle ilgili çalışmaların azlığı ve işlenip gündeme getirilmediği konusunda kaygılarını dile getiriyor. Bu vesileyle derlediği efsaneleri kaleme alarak bu çalışmasını oluşturduğu üzerinde duruyor.

Eserde “Ön Söz” bulunmamaktadır.

“Sonuç” kısmında yazar, örneklerini verdiği efsanelerin araştırmacılar için bir ipucu olacağını vurgulamaktadır. O’na göre bu bir başlangıç olmakla beraber bundan sonra bu konuda daha güzel çalışmaların yapılacağı konusunda oldukça ümitli olduğunu dile getirerek sözlerine son vermektedir.

Değerlendirme

Trabzon denince genelde aklımıza fıkralar gelmektedir. Fıkralar o yörede biraz daha ön plana çıkmıştır. Yukarıda yazarın yakındığı durum olan efsanelerin fıkra ve futbol kadar işlenip gündeme getirilmemesi konusunda yaptığı eleştirilere katılmamak mümkün değil.

Eser iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde on iki (12) adet destan bulunmaktadır. İkinci bölümde ise altı (6) tane efsane bulunmaktadır. Eserde sadece altı (6) tane efsane bulunması kitabın destanlarla ilgili bir çalışma olduğu izlenimi

vermektedir. Eserde yer alan efsaneler herhangi bir bilimsel tasnif ve kurama tabi tutulmadan amatör bir şekilde derlenmiştir.

Tuğraboza (Köroğlu) Efsaneleri (s. 121) başlığı altında verilen efsanelerde küçük destan parçaları da bulunmaktadır. Eserde derlemenin aslına sadık kalındığına dair bir ifade ya da bilgiye de rastlayamadık. Eser, büyük oranda yazılı kaynaklardan derlenmiş olup, daha önce yayınlanan efsaneler toplanarak bir araya getirilmiştir.

Yazar sözlü kaynaklardan derlediği efsanelerle ilgili herhangi bir kaynak bilgisi paylaşmamıştır. Dolayısıyla eser akademik açıdan değerlendirilmeyen ancak popüler yaklaşımla oluşturulmuş amatör bir çalışma olarak değerlendirebileceğimiz tarzda bir eserdir.

Anahtar Kelimeler: Halk Bilimi, Halk Edebiyatı, Sözlü Kültür, Efsane, Trabzon.

YENİ, Akın B.,

Seçme Yazılar – Efsaneler, Birinci bs., İstanbul, Klas Yayınları, 2004, 144 s., 15 x 22 cm.

Eserde “Kaynakça” bulunmamaktadır.

ISBN: 975 – 6295 – 16 – 3

Yazar Hakkında Bilgi

Yazar hakkında ayrıntılı bilgi bulunmamaktadır.

Çalışmanın Amacı

Dünya efsanelerinden en meşhurlarının seçilip bir araya getirilerek seri olarak yayınlanan kitabın efsanelere ayrılan sayısını oluşturmak amacıyla yazılmış bir eserdir.

Çalışmanın Kapsamı

Çalışma; Roma ve Yunanistan gibi çeşitli dünya ülkelerinde teşekkül etmiş bilinen en meşhur efsanelerinden bazılarını kapsamaktadır.

Çalışmanın Yöntemi

Çalışmada dünyanın muhtelif ülkelerinden çeşitli efsaneler bir araya getirilmiştir. Bu efsaneler o ülkelerin başlığı altında sıralanmak suretiyle esere eklenmiştir. Eserin yöntemi ile ilgili herhangi bir bilgi bulunmamakla beraber, efsanelerin yazılı kaynaklardan derlendiği kanaati ağır basmaktadır. Nitekim kaynaklarla ilgili bir bilgi de verilmemiştir.

İçindekiler

Eserde “İçindekiler” bölümü bulunmamaktadır.

Ön Söz / Giriş / Sonuç

Çalışmada “Ön Söz”, “Giriş” ve “Sonuç” bölümleri bulunmamaktadır.

Değerlendirme

Eserin başlığından içindeki efsanelerin değişik yazılı / sözlü kaynaklardan derlenerek esere eklendiği kanaatine kapılmak mümkündür. Nitekim içeriğe nüfuz ettiğinizde kanaatinizde yanılmadığınızı görmek kolay olacaktır.

Eserde herhangi bir bilimsel tasnif uygulanmamıştır. Ülkelerin isimleri altında alt başlık oluşturulmuş ve efsaneler belirli isimlerle bu başlıklar altında tasnif edilmiştir. Ancak yazar kendi tasnifine bağlı kalamamış, iki ülke (Roma Efsanesi s. 5 ile Yunan Efsanesi s. 12) dışında diğer efsaneler sadece efsane isimleri ile verilmiştir. Ait oldukları ülkeler belirtilmemiştir. Dolayısıyla yazar, şekil olarak kendisi ile çelişmiştir.

Bunun yanında birebir derleme yapmayan yazar, kendi eklemeleri ile efsaneleri romana yaklaştırmış ve bol miktarda konuşma bölümleri eklemiştir.

“Dünya Klasikleri” adı ile verilen dizinin bu bölümü efsanelere ayrılmış fakat bilimsel bir çalışmadan ziyade popüler ve amatör bir çalışma ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Halk Bilimi, Halk Edebiyatı, Sözlü Kültür, Efsane, Dünya, Seçme Anlatılar.

YÜCEL, Müslüm,

Kürt Coğrafyasında Göl ve Irmak Efsaneleri, Birinci bs., İstanbul, Evrensel Basım Yayın, 2003, 127 s., 13,5 x 19,5 cm.

Eserde “Kaynakça” bulunmaktadır.

ISBN: 975 – 6525 – 40 – 1

Yazar Hakkında Bilgi

Yazar hakkında ayrıntılı bilgi bulunmamaktadır.

Çalışmanın Amacı

Yazar; Van, Hakkâri, Adıyaman, Bingöl, Ağrı gibi Doğu Anadolu coğrafyasında Fırat ve Dicle arasında anlatılan efsaneleri okuyucuyla buluşturma gayesiyle eserini oluşturmuştur.

Çalışmanın Kapsamı

Çalışma sadece Van, Hakkâri, Bingöl, Ağrı, Adıyaman gibi doğu illerimizde geçen Fırat ve Dicle arasında anlatılan efsaneleri kapsamaktadır.

Çalışmanın Yöntemi

Çalışmada yer alan efsanelerin bazıları yazar tarafından sahada derleme yöntemiyle esere eklenmiştir. Bazıları ise daha önce yayımlanan eserlerden ve

elektronik ortamlardan taranarak esere alınmıştır. Eserde herhangi bir tasnife tabi tutulmayan efsaneler gelişigüzel sıralanmış olup, sadece göller ile ilgili efsaneler “Göller” başlığı altında verilmiştir.

İçindekiler

Göl, Irmak ve Efsane, Müslüm Yücel s. 7, Giriş: Efsaneler Kapısından Girerken s. 9, Dicle ve Fırat Arasında s.11, Ateş Suyu ve Göle Dönüşünce s. 18, Su Bıçakla Kesiliyor s. 22, Ejderha s. 29, Kirivo s. 30, Üç Kardeş s. 36, Siyavuş s. 38, İyi Dev s. 41, Baho s. 43, Zeynep s. 47, Hazar...Hazar s. 50, Kaya s. 54, Allah Rızası s. 56, Tortum s. 62, Saman Taş Olur s. 65, Dersim s. 66, Zeycan s. 74, Kanatlı Beyaz Atlar s. 74, Çiçekler Toplanmış Bingöl’de s. 75, Raste s. 80, Nemrud s. 82, Tamara s. 83, Meryem s. 88, Nazik s. 94, Ağrı ve Nuh s. 95, Küp Gölü s. 97, Kerem ve Aslı s. 101, Güneş Mabedi s. 104, Sonuç – Son Göl s. 115, **Göller** s. 119, Hazar Gölü s. 119, Hozapın s. 119, Nemrud Gölü s. 120, Hakkari Gölleri s. 120, Van Gölü s. 120, Çıldır s. 121, Tortum s. 121, **Göl ve Edebiyat** s. 122, **Kaynakça** s. 127

Ön Söz / Giriş / Sonuç

Eserde “Ön Söz” bulunmamaktadır. Yazar “Ön Söz” yerine kitabın giriş kısmında “Göl, Irmak ve Efsane, Müslüm Yücel” başlığı altında eserine konu olan coğrafyalardan ve eserinin içeriğinden bahsetmiştir.

Bu bölümde efsanelerin tasnifine değinen yazar, bu tasnifte din temasının kolaylık sağlayacağını vurgulamaktadır. Eserine aldığı bazı efsanelerin daha önceden yayımlandığına değinen yazar, bazı efsaneleri de elektronik ortamlardan derlediğini söylemektedir.

Yazara göre su, bütün bu efsanelerin ana temasıdır. Onu ise kuraklık izlemektedir. Kürtçe ile ilgili araştırmaların yetersiz olduğunu vurgulayan yazar, bu coğrafyada efsane derlemenin de oldukça zor olduğunu söylemektedir.

“Giriş” kısmında ise yazar, “Efsaneler Kapısından Girerken” başlığı altında kendine özgü şiirsel üslubuyla efsanelerle ilgili düşüncelerini dile getirirken bazı efsanelerden de alıntı yaparak konuya girmiştir.

Eserde “Sonuç” kısmı bulunmamaktadır.

Değerlendirme

Eserin adı ve giriş kısmına baktığımızda göl ve ırmaklar etrafında teşekkül etmiş efsanelerden müteşekkil olduğunu düşünüyoruz. Ancak içerik olarak büyük bir çelişkinin olduğunu görüyoruz. Eserde “Göl” başlığı altında verilmiş sadece Yedi efsane bulunmaktadır. Bunun dışında eserde yirmi dokuz (29) adet efsane daha mevcut olup bunlar herhangi bir tasnife tabi tutulmadan gelişigüzel sıralanmıştır. Göl ve ırmak efsanelerinin dışında da efsaneler esere eklenmiş ve böylece yazar çizdiği çerçevenin dışına çıkmıştır.

Yazar efsanelerde tasnif oluşturmanın pek olası olmadığını söylemektedir. Ancak efsanelerle ilgili birçok tasnif yapılabilir. Daha önceki eserlerde incelediğimiz ve efsanelere bilimsel açıdan yaklaşan yazarlarımız efsaneleri konularına göre gayet güzel tasnif etmişlerdir. Bu biraz derlemecinin efsaneleri hangi açıdan inceleyeceği ile alakalıdır. Ayrıca eserinde efsanelerin tasnifine değinen yazar, bu tasnifte din unsurunun oldukça faydalı olduğunu vurgulamıştır. Bu bağlamda yazar kendisiyle çalışmaktadır.

Sonuç olarak; yazar kısmen kendi derlediği efsanelerin dışında çoğu itibariyle yazılı kaynaklardan derlenmiş efsaneleri birleştirmek suretiyle eserini oluşturmuştur. Bu efsaneleri bilimsel açıdan incelemekten ziyade okuyucuya salt bir aktarım yolunu tercih ederek amatör bir eser oluşturmuştur.

Anahtar Kelimeler: Halk Bilimi, Halk Edebiyatı, Sözlü Kültür, Efsane, Fırat, Dicle, Kürt Coğrafyası.

SONUÇ

Her türlü davranıştan ve gelenekten hareketle insanı ve evreni daha iyi anlamaya yönelik on dokuzuncu yüzyılın başında bağımsız bir bilim olarak ortaya çıkan halk bilimi (Çobanoğlu, 2002: 21) çalışmalarının kabul gören iki başlangıcından söz edilebilir.

Bunlardan ilki Alman Grimm kardeşlerin yayınladıkları **Ev ve Çocuk Masalları** adlı masal kitabıdır. Grimm kardeşlerin derleme çalışması olan bu eserde, “folk-lore” terimi kullanılmamış, sadece sözlü gelenekten derlenen masallar birleştirilip yayımlanmıştır. Kelime anlamı itibarıyla “folk”=halk, “lore”=bilim kelimelerinin birleşiminden oluşan ve “halk bilimi” anlamına gelen terimi ilk olarak William John Thoms’un *Athenium* adlı dergide kullandığını söylemek mümkündür. Thoms’un “folklore” terimini kullanmasının ardından halk bilimi üzerine yapılan her türlü araştırma ve tartışma “folklore” terimiyle ifade edilmiştir.

Halk bilimi üzerine Türkiye’de ilk çalışmaları başlatan Ziya Gökalp, folklor terimi yerine anlam olarak bu terime karşılık gelen “halkiyat” terimini kullanır. Ziya Gökalp’ten hemen sonra Fuad Köprülü bu konu ile ilgili bir makale yayınlar ve makalenin başlığında “Yeni Bir İlim: **Halkiyat: Folk-lore**” ifadelerini kullanır.

Bu ifadelerden sonra *folklor* terimi Türkiye’de de yaygın olarak kullanılmaya başlanmıştır. Nitekim Türkiye’de folklorun ilklerinden olan Rıza Tevfik makalesinde başlık olarak “Folk-lore” terimini kullanmış ve folkloru halk edebiyatıyla beraber değerlendirmiştir. Bununla birlikte farklı araştırmacıların folklor terimini farklı yorumladıkları görülmektedir. Pertev Naili Boratav, folkloru etnoloji ile birlikte değerlendirmiş ve folklorun “tarihi etnoloji ve halk görenekleri”ni incelediğini söylemiştir (Boratav, 2000: 28-32).

Pertev Naili Boratav’ın Ankara Üniversitesi Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi bünyesinde gerçekleştirdiği derleme, araştırma ve inceleme çalışmalarından sonra Mehmet Kaplan’ın Erzurum’da yaptığı çalışmalar oldukça önemlidir. Boratav’dan sonra bir süre fetret dönemi yaşayan halk bilimi, Kaplan sayesinde yeniden üniversiteye dönmüş ve halk bilimi alanında ilk doktorlar yetişmiştir.

Muhan Bali, Bilge Seyidoğlu, Saim Sakaoğlu, Fikret Türkmen, Umay Günay ve Ensar Aslan gibi isimlerden oluşan bu kadro, günümüzde Türkiye genelinde birçok üniversitede halk edebiyatı ve folklor çalışmalarına öncülük ederek genç kadroların yetişmesine katkıda bulunmuşlardır. Son dönem çalışmalarda Şükrü Elçin ve âşık edebiyatı ağırlıklı çalışmalarının da önemli bir yeri vardır. Bu çalışmaların başında *cönk* ve *mecmua* diye adlandırılan içinde halk bilimi ile ilgili şiir, hikâye ve şairler hakkında bilgilerin bulunduğu yazmaların yeni harflere çevrilmesi çalışmaları gelmektedir.

Halk bilimi araştırmalarında halk anlatılarının yeri oldukça önemlidir. Dünyada yapılan halk bilimi çalışmalarını incelediğimizde de *anonim halk edebiyatı ürünleri* olan masal, destan, efsane gibi anlatılara ilginin hiç eksilmeden sürekli arttığını görmekteyiz. Toplum kültürünü, milli ve kültürel belleği en güzel şekilde ifade eden bu anlatıların köken açısından en eski türlerinden biri de “efsane”dir. Çoğu zaman mitolojiyle karıştırılan efsanelerin, diğer anlatı türleri ile ilişkileri, farklılıkları ve işlevleri üzerinde birçok araştırmacı çalışmıştır.

Efsanenin diğer anlatı türlerine göre toplum tarafından daha fazla benimsendiğini görmekteyiz. Çünkü efsaneler, içerisinde birçok dini motif ve fantastik unsur barındırmaktadır. Bunun yanında belli bir mekâna, zamana ya da anlatıcıya bağlı olmaksızın her an ve her yerde anlatılmaktadır. Efsanelerin, masalları anlatan masal anaları gibi özel bir anlatıcısının bulunmaması, onun halk tarafından daha kolay sahiplenmesine neden olarak gösterilebilir. Merkezinde inanç unsurunun olduğu efsanelerde duygular saklanmaz. Dolayısıyla bir efsanede, efsanenin anlatıldığı yöreye has özellikler, duygular, korkular, hassasiyetler ve kültürel değerler kolaylıkla hissedilir. Bu sayede gelenekler ve toplum kuralları korunmuş ve gelecek kuşaklara aktarılmış olmaktadır. Folklor ürünlerinin temel işlevi olan bu durum efsanelerde daha açık, anlaşılır ve kuvvetlidir.

Özellikle kültürel ve milli mücadele zamanlarında milli bilincin oluşmasında, yaşanılan yerlerin sahiplenmek suretiyle vatan toprağı kabul edilmesinde efsaneler çok önemli rol oynamaktadır. Bu gücünü köken itibariyle kutsal metinlerden ve kutsal motiflerden ve içeriklerden alan efsaneler, bu sayede insanların kendini,

yaşadığı çevreyi ve evreni anlamlandırmasına yardımcı olmakta, manevi ihtiyaçlarını da karşılamaktadır. Nitekim belli bir yörenin insanı, yaşadığı yörede bir dağa, bir ağaca ya da bir taşla kutsallık atfedip bir efsaneyle o yöreyi içselleştirip sahiplenmektedir.

Efsanelerin “milli kültürün korunması ve gelecek kuşaklara aktarılması işlevleri” ilginizi çekmiş ve bizi efsane konusunda araştırmacıların takındığı tavır konusunda araştırmaya itmiştir. Bu alanda yapılan çalışmaların tez ve basılı kitap olarak iki kategoride incelenebileceği ancak tezlerin daha sonra kitaplaştırılıp basıldığı gerçeğinden hareketle çalışmamızı sadece kitaplarla sınırlandırdık. İncelediğimiz kitapların bir kısmı tez çalışmalarının kitap olarak yayımlanmış halidir. Aşağıdaki grafikte bu oran belirtilmiştir:

Grafik 1.

Efsane konusunda yapılan araştırmaların neler olduğunu tespit etmeye çalışırken, halk bilimi çalışmalarının ne kadar az olduğu, mevcut çalışmaların da

bilimselliğinin tartışılır olduğu gerçeğini somut olarak görmüş olduk. Ancak halk bilimi çalışmalarının azlığı ya da bilimselliği tartışılırken, dikkatlerden kaçan ya da yeterince üzerinde durulmayan bir problem karşımıza çıkmaktadır. Bu problemin temelinde halk bilimi sahasında özellikle efsane, masal gibi halk anlatıları üzerine yapılan bilimsel çalışmaların yayımlanma problemi vardır.

Bibliyografya çalışmaları bu konuda önemli bir eksikliği dolduracaktır. Nitekim bir araştırmacı, araştıracağı konu ile ilgili bu güne kadar yapılmış çalışmaları görmek isteyecek ya da görmesi oldukça faydalı olacaktır. Bu sayede yapacağı çalışmanın niteliği ve kapsamı konusunda yeni bir planlamayla bir önceki çalışmadan bir adım daha ileri gidecek ve ortaya daha farklı bilimsel bir ürün çıkacaktır.

Tez çalışmamız, efsaneden hareketle halk biliminin temel problemleri ve hali hazırdaki durumu, amatör eser ve bilimsel çalışma sayıları ve niteliği hakkında çıkarımlarda bulunmaya olanak sağlayacaktır. Bu çıkarımların en başında ülkemizde efsane araştırmaları ile ilgili çalışmaların gelişim süreci ve diğer çalışmalara etkileri gelmektedir.

Çalışmamıza ilk olarak efsane konusunda yayımlanmış kitapları araştırmakla başladık. Ülkemizde bulunan çeşitli devlet ve üniversite kütüphanelerinin yanında elektronik kaynaklardan ve yayınevlerinden istifade ederek efsane ile ilgili yayımlanan toplam 103 adet kitabı tespit ederek değerlendirmeye çalıştık.

Bu bağlamda ülke genelinde birçok kütüphaneyi tarayarak tespit ettiğimiz kitapları inceledik. Kitapları incelerken halk bilimi kuramları ile ulusal-uluslararası uygulamaları ve kabul görmüş tanımları referans kabul ederek derleme ya da inceleme (metin inceleme/motif inceleme/karşılaştırma) çalışması olarak ayrı ayrı değerlendirme yoluna gittik. Söz konusu eserin “İçindekiler” kısmını aynen paylaşmayı, eserin içeriğini görebilmek için faydalı olacağını düşündük. Bunun yanında çalışmanın amacı, kapsamı ve yöntemi konusunda da ayrı başlıklar halinde bilgilendirmeler yaparak eserin genel hatlarıyla nasıl bir çalışma olduğunu tespit etmeye çalıştık. Ayrıca her eser için ayırdığımız bölümde o eser hakkında değerlendirmeler yapmayı uygun bulduk. Bu sayede eserin içeriğinden ve kapsamından kopmadan değerlendirmelerin yapılmasını sağlamaya çalıştık.

Çalışmaların geneline baktığımızda efsanelerle ilgili bilimsel kitapların oldukça az olduğunu fark ettik. Bu alanda genel olarak amatör çalışmaların yapıldığı ve efsane konusunda yeterince bilgi sahibi olmayan yazarlar tarafından yayımlanan kitapların fazlalığı dikkati çekmektedir. Aşağıdaki grafikte çalışmamızda incelediğimiz 103 adet kitaptan bilimsel çalışmaların amatör çalışmalara oranı verilmiştir:

Grafik 2.

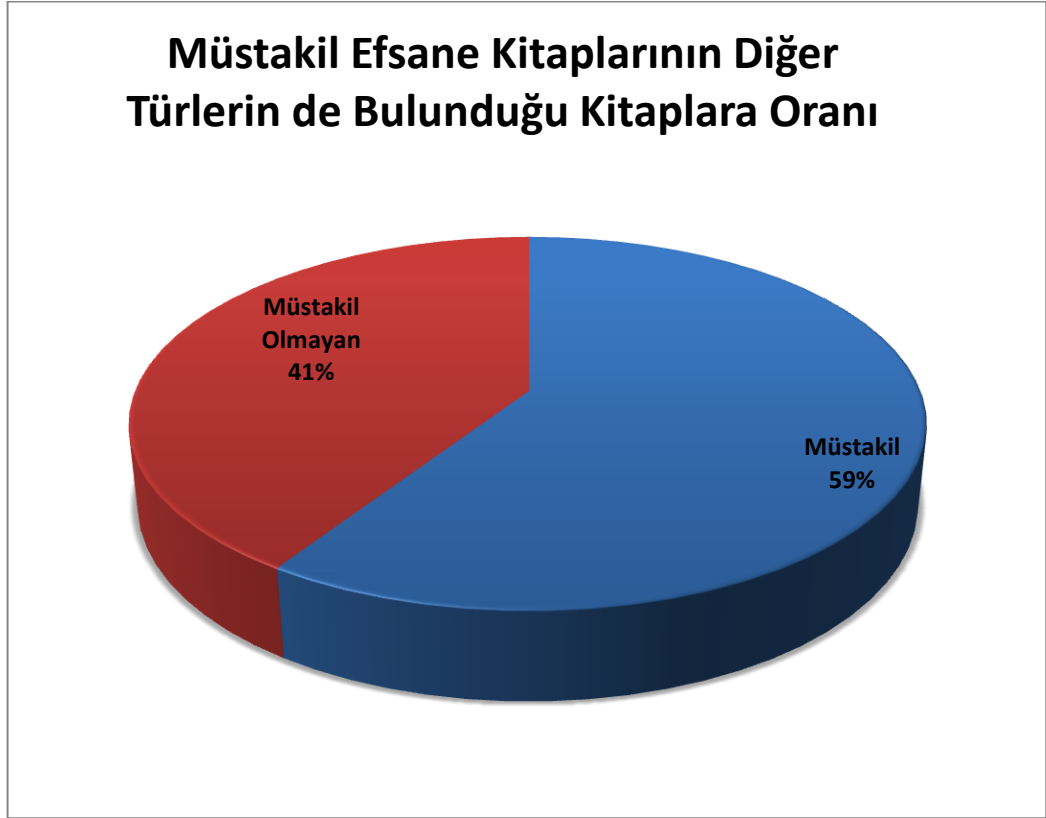

Yukarıdaki grafikte de görüldüğü gibi Türk efsaneleri alanında yayımlanan bilimsel çalışmaların amatör çalışmalara oranla daha az olduğu dikkat çekmektedir. Bu durum araştırmacıların efsane çalışmalarına ilgisi hakkında bizlere ipucu vermektedir. Nitekim efsane türü ile ilgili araştırmacıların; tespit, derleme ve inceleme vb. konularda çeşitli zorluklar yaşamış olmaları türe olan ilgiyi azaltmış gözükmektedir. Bilimsel inceleme olarak sunulan kitapların içeriğine baktığımızda henüz efsane tanımında bile yazarların kendi içerisinde çelişkiler yaşadığını görmekteyiz. Bu araştırma sayesinde yukarıdaki grafikten hareketle türleri

birbirinden ayıramayan araştırmacıların da bilimsel olarak bir eser ortaya koyamayacağı somut olarak tespit edilmiştir.

Çalışmaların genelinde efsane türünün yanında farklı anlatı türlerinin de kitaplarda yer aldığını tespit ettik. Hatta efsane adı altında yayımlanan kitapların bazılarında birkaç efsane dışında efsane ile ilgili hiçbir tespit ve derleme çalışması bulunmamaktadır. Aşağıdaki grafikte verilen müstakil efsane çalışmalarının masal, hikâye, destan ve biyografilerin de yer aldığı çalışmalara oranı bu tespitimizi desteklemektedir.

Grafik 3.

Bazı çalışmalarda kasıtlı olarak bir tür ayrımı yapılmazken bazı çalışmalarda yazar tarafından anlatı türlerinin pek fazla bilinmediğini ve doğru bir tasnif yapılmadığını görmekteyiz. Yazara göre efsane olarak değerlendirilen bir anlatı bir halk bilimci gözüyle incelendiğinde destan, hikâye hatta masal olarak karşımıza

çıkabilmektedir. Bu da yazarların nesir halk anlatıları arasındaki farkları ayıramadıkları kanaati uyandırmaktadır.

Efsaneler, okuyucu/dinleyici üzerinde derin etkiler bırakabilen, inandırıcılık özelliği kuvvetli kimi zaman kutsal ve fantastik unsurları da ön plana çıkaran bir türdür. Efsanenin bu gücünden istifade etmek isteyen bazı yazarların eserin ismini “efsane” olarak belirledikleri fakat içerik olarak bilimsel anlamıyla efsane ile uzaktan yakından alakası olmayan çalışmalara imza attıklarını tespit ettik. Bazı yazarların ise efsaneyi tamamen uydurma ve yalan sözlerden ibaret sayması bu anlatı türünün ne kadar yanlış bilindiğini gözler önüne sermektedir.¹ Bahsi geçen durumun çalışmamızdan hareketle oranı aşağıdaki grafikte verilmiştir.

Grafik 4.

Özellikle popüler ve amatör çalışmaların büyük çoğunluğunda “efsane” kelimesinin farklı anlamlarda kullanıldığını görmekteyiz. Az da olsa bilimsel çalışmalarda da yazarların tanım ve türleri ayırt etme konusunda tutarsızlıklar

¹ Konu ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Ferhat Aslan, “Halkbilimsel Bir Terim Olarak “Efsane” Üzerine Bazı Dikkatler” *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2012, C. 5, S. 23, s. 89.

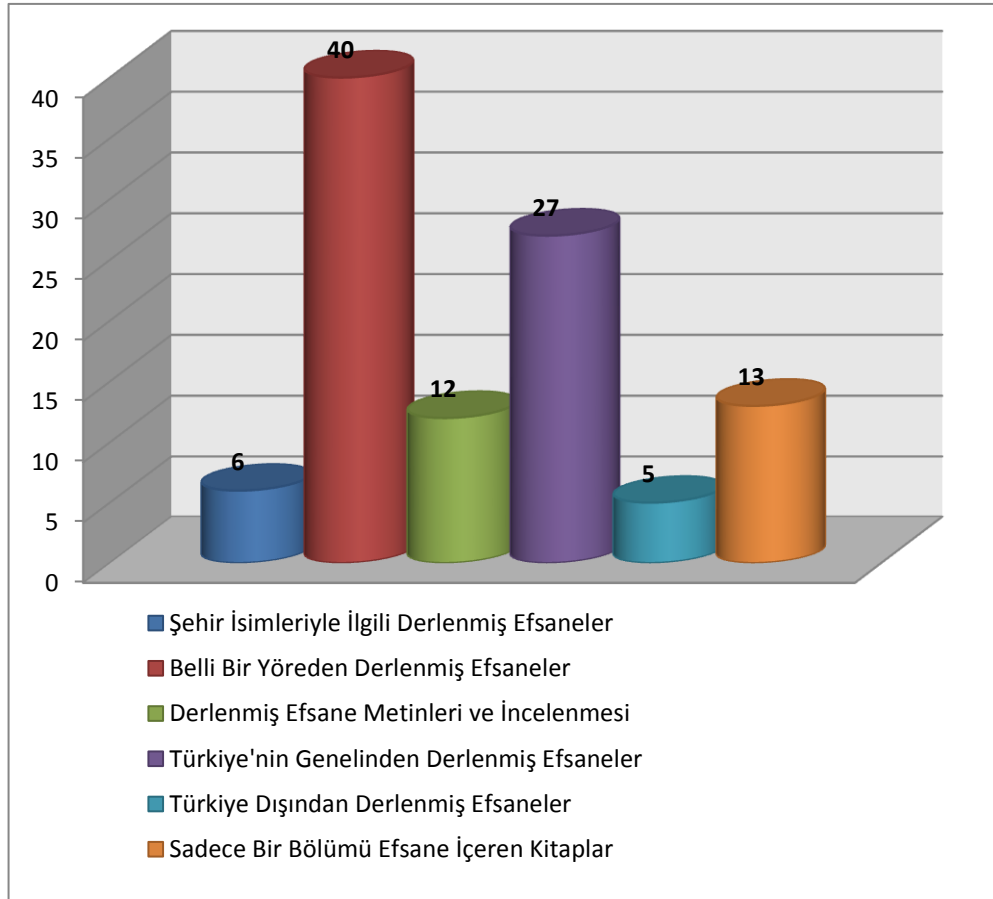
yaşadığını söylemek mümkündür. Buradan hareketle halk biliminde türler ve bu türlerin tanımı / tasnifi probleminin henüz çözülemediğini söyleyebiliriz.

Amatör çalışmaların bilimsel çalışmalara oranla daha fazla olması türlerin ve genel olarak halk biliminin problemlerini çözmede olumsuz bir durum olarak değerlendirilebilir. Özellikle efsane konusunda yaygın yanlış kullanımları düzeltmek için bilimsel çalışmalara ağırlık verilerek, kavram ve tanımlamalarda ortak dilin kullanılması gerekmektedir. Aksi halde milli ve popüler yaklaşımlarla oluşturulan eserler kavram kargaşasını tetikleyecektir. Günümüzde halk bilimi ve özellikle efsane alanında yapılan çalışmalar genel olarak milliyetçi bir yaklaşımla amatör olarak yapılmaktadır. Dolayısıyla bilimsel tasniflerden uzak bu eserler, özünde aynı konuyu anlatsalar da farklı tanımlamalarla karşımıza çıkabilmektedir.

Tezimizde incelediğimiz kitapları konu bazlı değerlendirdiğimizde aşağıdaki oranlar karşımıza çıkmaktadır.

Grafik 5.

Tezimizde Yer Alan Efsanelerle İlgili Kitapların Konulara Göre Dağılımı

Yukarıdaki grafikte de görüldüğü gibi, çalışmaların büyük bir çoğunluğu (40 tane) yöresel çalışmalardır. Bu çalışmalar genel olarak belli bir yöreye ait efsanelerin derlenmesi ya da o yörede teşekkül etmiş bir efsanenin tespiti ve incelenmesinden müteşekkildir. Bu çalışmalara yaklaşım ise popüler ve milliyetçi bir yaklaşımdır. Bilimsel çalışmaları bu ifadenin dışında tutacak olursak, yazarlar kendi yörelerinin efsanelerini derlemiş ve okuyucu ile paylaşmışlardır. Ancak ülkemizin genelinde henüz her şehrin ya da yörenin efsanesi derlenmiş değildir. Bazı şehirlerde oldukça ümit verici çalışmalar yapılmış olsa da kimi şehirlerimizde henüz bu anlamda bir derleme çalışması yapılmamış ve bu efsaneler toplum hafızasının kaderine mahkûm edilmiştir.

Çalışmamızda yer alan efsane kitaplarının 6 tanesi şehir isimleri ve şehre ismini veren efsaneleri konu alan kitaplardır. Bu kitaplar çoğu itibariyle bilimsel bir inceleme yapılmayan, amatör kitaplardır.

Türkiye dışından, dünyaca ünlü bazı efsanelerin derlenen ve amatör olarak okuyucuya sunulan kitapların sayısı ise 5 tanedir. Bu çalışmalara yazılı kaynaklardan derlenmiştir.

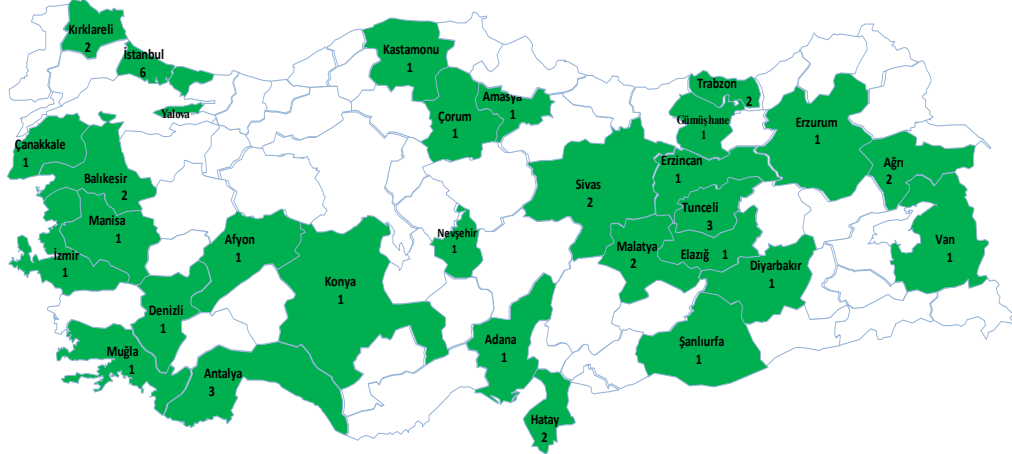
Bilimsel bir yaklaşımla incelenen, efsane metnlerinin ve ortak motiflerin tespitinden müteşekkil eser sayısı ise 12 tanedir. Bu eserlerin bir kısmı sözlü kaynaklardan derlenmiş olsa da, çoğu itibariyle yazılı kaynaklardan derlenerek bir araya getirilmiş ve incelenmiş eserlerdir.

Türkiye genelinden derlenen efsaneler için de durum farklı değildir. Yazılı kaynakların daha çok kullanıldığı bu çalışmalarda, Anadolu'da en çok bilinen ve bir şekilde yazıya aktarılmış efsane metnlerinin bir araya getirilmesi söz konusudur.

Bu verilere göre, Türkiye'de sözlü kaynaklardan yapılan derlemelerin azlığı ve efsane ile ilgili bilimsel çalışmaların yetersizliği dikkat çekmektedir. Bu bağlamda henüz derleme yapılmayan ve ulaşılamayan sözlü kaynakların veya kaynak kişilerin günümüzde yaşamıyor olabileceği ihtimalinden hareketle sözlü geleneğin, özellikle efsanelerin yok olma tehlikesiyle karşı karşıya olduğunu söylemek mümkündür.

Harita 1.

Türkiye’de Efsanelerle İlgili Yayınlanan Kitapların İçeriklerinin İllere Göre Durumu.

Yukarıdaki haritada yeşil renkle boyadığımız illerde o illere ait efsaneler derlenmiş ya da o illerde teşekkül etmiş efsane/efsaneler ile ilgili bir kitap çalışması yapılmıştır. İllerin altlarında yapılan çalışmaların sayısı belirtilmiştir. Dikkat edildiğinde birkaç il haricinde çoğu illerimizde sadece 1 (bir) adet efsane ile ilgili kitap çalışmasının yapıldığı görülecektir. Çalışmamızda sadece 1928-2011 yılları arasında yayımlanmış kitapları değerlendirdiğimiz için basılı kitap dışındaki çalışmalar dikkate alınmamıştır.

Basılı kitaplarda yer alan efsanelerin daha çok tarihi ve birçok medeniyetin yaşadığı illere ait oldukları dikkatimizi çekmektedir. Bu bağlamda yapılan çalışmalar kıyı illerimizle doğu bölgelerinde yoğunlaşmaktadır. Üzerinde en çok derleme ve tespit çalışması yapılan ilimiz İstanbul olmakla beraber iç kesimlerde yer alan illerimizle Karadeniz, Güneydoğu Anadolu bölgelerimiz efsane çalışmaları açısından oldukça fakir görünmektedir.

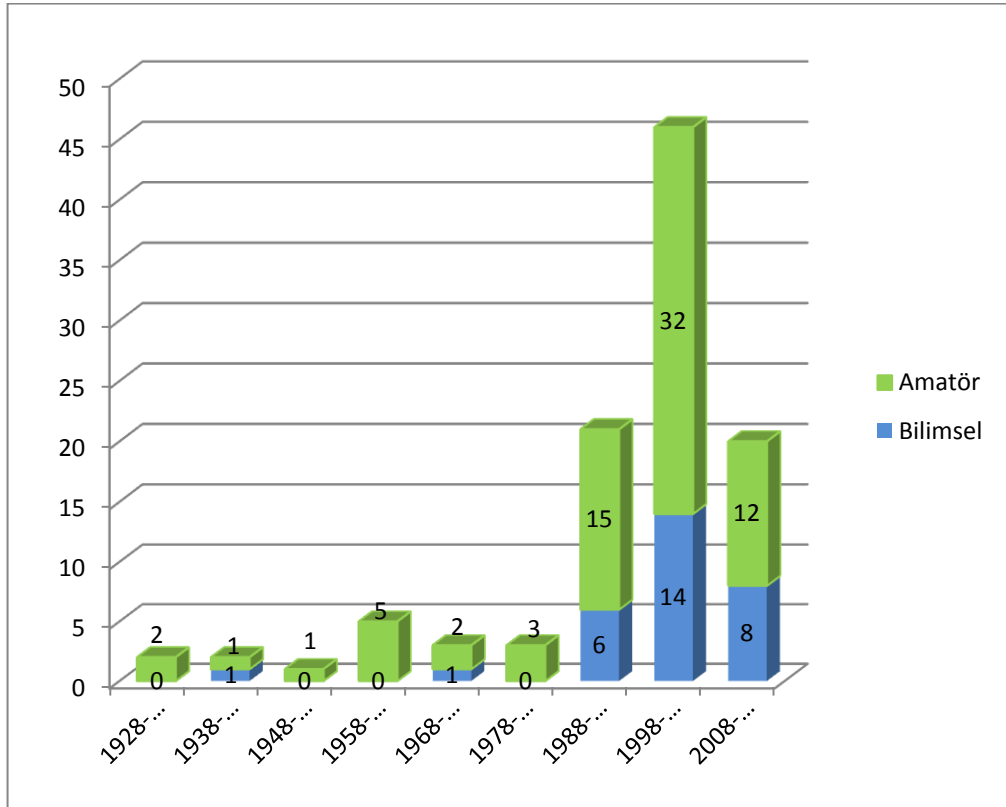
İl bazında yapılan çalışmaları haritadan hareketle değerlendirecek olursak, tarihi şehirlerin efsaneleri ile ilgili çalışmaların daha fazla olduğunu söylemek mümkündür. Farklı medeniyetlerin ve farklı etnik unsurların bulunduğu şehirlerde yapılan çalışmalar daha fazla olmaktadır. Bunu iki şekilde değerlendirmek mümkündür. Birincisi, bu yörelerin efsaneleri ön plana çıkan, ülke genelinde meşhur olmuş ve bilinen efsanelerdir. Dolayısıyla bu efsaneleri derlemek daha kolay

olmaktadır. Bir bakıma derleyici efsaneyi önünde hazır bulmuştur. İkincisi kültür turizminin yoğun olduğu bölgelerde efsaneler yerli ve yabancı turistlerin ilgisini çekmiş, efsanelerin teşekkül ettiği yerler ziyaretçi akınına uğramak suretiyle meşhur olmuştur. Böylece kültürel ekonomi canlanmıştır.

Çalışmamızda sadece 2011 yılına kadar yapılmış ve yayımlanmış efsane çalışmalarını değerlendirdiğimiz gerçeğinden hareketle ümit ediyoruz ki bu çalışmalar hız kazanarak diğer illerimizin de efsaneleri tespit edilerek gelecek kuşakların istifadesine sunulabilsin. Bu bağlamda 1928 ile 2011 yılları arasında efsane ile ilgili kitap çalışmalarının seyrine göz atmak faydalı olacaktır. Aşağıdaki grafikte bu yıllar arasında efsane ile ilgili kitap çalışmalarının seyri ve niteliği verilmiştir.

Grafik 6.

Efsane İle İlgili Basılı Kitapların Yıllara Göre Dağılımı

Yukarıdaki grafiğe göre 90'lı yıllardan önce efsane alanında basılı eser sayısının oldukça az olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Rakamlar değişse de oranlara göre bir yorum yapacak olursak, 80'li yılların sonu ile 2007 yılına kadar efsane araştırmaları hız kazanmış, özellikle bilimsel çalışmalarda ciddi oranda artış sağlanmıştır. Ancak bu artış amatör çalışmaların gölgesinde kalmıştır. Çünkü bu dönemde halk biliminin temel mantığı tespit ve derleme çalışmalarıdır. Folklorik malzemelerin amatörce de olsa derlenmesi ve günümüz insanına kazandırılması temel gaye olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu sahada yapılan çalışmalara baktığımızda efsane araştırmalarının masal, destan gibi diğer anlatılarla ilgili çalışmalara oranla oldukça az olduğu gerçeği ile karşı karşıya kaldık. Özellikle açıklamalı bibliyografya çalışmasının bu alanda büyük bir boşluğu dolduracağı kanaatini taşımaktayız.

KAYNAKÇA

- Akyalçın, Necmi: **Balıkesir Yöresinde Yatır-Efsaneleri Üzerine Bir Araştırma**, Balıkesir, Balıkesir Belediyesi Yayınları, 1998.
- Albayrak, Nurettin: “Motif”, **Ansiklopedik Halk Edebiyatı Sözlüğü**, İstanbul, Kapı Yayınları, 2010.
- Altan, Alperen: “Geçmişten Günümüze Efsane Geleneği”, **Türk Kültürü Aylık Dergi**, 2000, S. 445, s. 296.
- Artun, Erman: **Anonim Türk Halk Edebiyatı Nesri**, İstanbul, Kitabevi Yayınları, 2006.
- Aslan, Ferhat: **Ayasofya Efsaneleri**, İstanbul, Kültür Sanat Basımevi, 2011.
- Aslan, Ferhat: “Halkbilimsel Bir Terim Olarak “Efsane” Üzerine Bazı Dikkatler”, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, C. 5, S. 23, s. 89, 2012.

- Aslan, Ferhat: “The Dragon Motif in Anatolian Legends”
Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, C.7, S. 29, s.30, 2014.
- Azadovski, Mark: **Sibirya’dan Bir Masal Anası** (Giriş Yazan ve İngilizce’den Çeviren: İlhan Başgöz), Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 2002.
- Bascom, R. William: “Folklorun Dört İşlevi”, Çev: Ferya Çalış, **Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar 2**, Haz: M. Öcal Oğuz vd., Ankara, Geleneksel Yayınları, 2005, s. 139 – 142.
- Boratav, Pertev Naili: **100 Soruda Türk Halk Edebiyatı**, 6.bs., İstanbul, Gerçek Yayınevi, 1992.
- Boratav, Pertev Naili: Türk Efsaneleri, **Folkloru Doğru**, S. 35, s. 12–20, 1974.
- Boratav, Pertev Naili: **Halk Edebiyatı Dersleri**, İstanbul, Tarih Vakfı Yayınları, 2000.
- Çobanoğlu, Özkul: **Halkbilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemleri Tarihine Giriş**, 4.bs., Ankara, Akçağ Yayınları, 2008.

Çobanoğlu, Özkul:

Türk Dünyası Epik Destan Geleneği,
Ankara, Akçağ Yayınları, 2003.

Dégh Linda:

“Günümüz Bağlamında Efsane Üzerine
Teorik Bir Düşünme ve Efsanenin
Tanımı”, (Çev: Selcan Gürçayır),
**Halkbiliminde Kuramlar ve
Yaklaşımlar 2**, Haz: M. Öcal Oğuz,
Selcan Gürçayır, Ankara, 2005.

Devellioğlu, Ferit:

**Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik
Lügat**, Ankara, 2008, s. 625.
[1.bs.,1962].

Edebiyat ve Söz Sanatı

Ankara, TDK Yayınları, 1948.

Terimleri Sözlüğü:

Elçin, Şükrü:

Halk Edebiyatına Giriş, Ankara,
Kültür Bakanlığı Yayınları, 1986.

Emeksiz, Abdülkadir:

“İstanbul Halk Edebiyatıyla İlgili
Kitaplar İçin Açıklamalı Bir
Bibliyografya Denemesi (1928 –
1998)”, **İstanbul Araştırmaları**, S. 5,
İstanbul, Bahar, 1998.

- Ergun, Metin: **Türk Dünyası Efsanelerinde Değişme Motifi**, C.2., Ankara, TDK, 1997.
- Eyuboğlu, İsmet Zeki: **Türk Dilinin Etimoloji Sözlüğü**, İstanbul, Sosyal Yayınlar, 2004, s. 476. [1.bs.,1998.].
- Gürçayır, Selcan: **Folklorun Sahtesi: Fakelore**, Ankara, Geleneksel Yayınları, 2007.
- Hançerlioğlu, Orhan: **İslam İnançları Sözlüğü**, İstanbul, Remzi Kitabevi, 2006, s. 78.
- İnönü Ansiklopedisi:** “Bibliyografya” maddesi, C. 6, s. 331.
- Karataş, Turan: **Ansiklopedik Edebiyat Terimleri Sözlüğü**, İstanbul, Sütun Yayınları 2011, s. 85.
- Kaya, Doğan: **Ansiklopedik Türk Halk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü**, Ankara, Akçağ Yayınları, 2010.
- Muallim Naci: **Lügat-i Naci**, İstanbul, 1322, s. 950.

- Nutku, Özdemir: **Gösterim Sanatları Terimleri Sözlüğü**, Ankara, TDK Yayınları, 1983.
- Ong, Walter: **Sözlü ve Yazılı Kültür**, İstanbul, Metis Yayınları, 1982.
- Örnek, Sedat Veyis: **Budunbilim Terimleri Sözlüğü**, Ankara, TDK Yayınları, 1973.
- Ötüken, Adnan: **Bibliyotekçinin El Kitabı**, C.2, Ankara, Milli Eğitim Basımevi, 1947-1948.
- Özdemir, Nebi: **Medya Kültür ve Edebiyat**, Ankara, Geleneksel Yayınları, 2008.
- Özkırımlı, Atilla: **Türk Edebiyatı Ansiklopedisi**, C.3, 3. bs., İstanbul, Cem Yayınevi, 1984.
- Özön, Mustafa Nihat: **Edebiyat ve Tenkit Sözlüğü**, İstanbul, İnkılap Kitabevi, 1954.
- Sakaoğlu, Saim: **101 Anadolu Efsanesi**, Ankara, Akçağ Yayınları, 2008.
- Sakaoğlu, Saim: **Anadolu Türk Efsanelerinde Taş Kesilme Motifi ve Bu Efsanelerin Tip Kataloğu**, Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi, 1980.
- Seyidoğlu, Bilge: **Mitoloji Üzerine Araştırmalar Metinler ve Tahliller**, Kayseri, Bizim Gençlik Yayınları, 1995.
- Şemseddin Sami: **Kamûs-ı Türkî**, İstanbul, Çağrı Yayınları, 1978, s. 136.

- Türk Ansiklopedisi:** C. 23, Ankara, Milli Eğitim Basımevi, 1976.
- Türkçe Sözlük:** Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 1998.
- İslam Ansiklopedisi:** C. 29, Ankara, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2004.
- Tütengil, Cavit Orhan: **Sosyal İlimlerde Araştırma ve Metod**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Yayınları, 1971.
- Yıldırım, Dursun: **Türk Bitiği (Araştırma / İnceleme Yazıları)**, Ankara, Akçağ Yayınları, 1998.

Elektronik Kaynaklar

- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı e-Kitap: **Özbek Halk Edebiyatı-Âfsanalar/ Efsaneler**,Ankara, <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr>, 2009, (27.10.2011)
- <http://akademik.comu.edu.tr/onizle.php?cvno=A-1111> (19.04.2013).
- <http://www.antoloji.com/ahmet-ozdemir/hayati/> (21.02.2014).
- <http://www.biyografi.net/kisiyrinti.asp?kisiid=4255> (19.07.2013)
- <http://www.biyografi.net/kisiyrinti.asp?kisiid=565> (17.07.2012).
- <http://www.dersturkce.com/anasayfa/yazigoster/MEHMET-ONDER-HAYATI-VE-ESERLERI> (13.01.2014).
- <http://edebiyat.istanbul.edu.tr/turkdili/?p=6750> (03.03.2012).

<http://www.edebiyatfakultesi.com/ibrahim-zeki-burdurlu.htm>. (18.04.2013).

<http://www.hukukihaber.net/ali-riza-onder-biyografi,14.html> (08.08.2013).

<http://www.kaknus.com.tr/new/index.php?q=tr/node/212> (27.5.2013).

[http://www.kitapdenizi.com/kitap/Mustafa-Delio%C4%9Flu%20\(Resimleyen\)-kitaplariyd17468.aspx](http://www.kitapdenizi.com/kitap/Mustafa-Delio%C4%9Flu%20(Resimleyen)-kitaplariyd17468.aspx) (6.6.2013).

<https://oubs.istanbul.edu.tr/akademik.php?324=> (19.08.2013)

<http://www.okuryazar.tv/index.php/serhan-vural-anatolya-efsaneleri-gumus-boya-ve-yazgi-taci.html> (23.02.2013)

<http://www.ozgurluk.info/sehitlerimiz/sehitler-html/HuseyinCukurluo-ozgecmis.htm>. (28.03.2013).

<http://parafiksyayinevi.com/nazif-karacam/> (02.02.2014).

http://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/milletvekillerimiz_sd.bilgi?p_donem=23&p_sicil=5840. (22.04.2013).

http://www.turkiyeturizm.com/biography_detail.php?id=137#.U4L_XfmSxZg (12.06.2013).

http://www.yasamoykusu.com/biyografi-191-Ali_Berat_Alptekin (20.01.2013).

<http://www.ykykultur.com.tr/yazar/yalvac-ural> (20.09.2012).

http://www.xn--edebiyatgretmeni-twb.net/yasar_kemal.htm (27.06.2013).